

HUMÁN INNOVÁCIÓS SZEMLE
HUMAN INNOVATION REVIEW

A PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM BÖLCSÉSZET- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI
KARÁNAK LAPJA

KIADJA A HUMAN EXCHANGE ALAPÍTVÁNY

XVI. évfolyam, 1. szám, 2025. június

Szerkesztőbizottság

ALBERT-LŐRINCZ Csanád (Partiumi Keresztény Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Nagyvárad, Románia)
ALBERT-LŐRINCZ Enikő (Babeş-Bolyai Tudományegyetem Szociológia és Szociálismunkás-képző Kar, Kolozsvár, Románia)
BAUMANN, Klaus (Albert-Ludwigs-Universität Freiburg Caritaswissenschaft und Christliche Sozialarbeit - Theologische Fakultät, Németország)
BIRHER Nándor Máté (Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar)
DELLAGIULIA, Antonio (Pontificia Università Salesiana, Róma, Olaszország)
ERDEI Gábor (Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar)
FLÓRA Gábor (Partiumi Keresztény Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Nagyvárad, Románia)
GÁBRITY Molnár Irén (Újvidéki Egyetem Közgazdasági Kar, Szabadka, Szerbia)
HIDAS Zoltán (Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar)
HOMICSKÓ Árpád Olivér (Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar)
LABAŠ, Danijel (University of Zagreb, Horvátország)
MOLNÁR Dániel (Institute of Advanced Studies Kőszeg (iASK) - Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete)
SCHLETT András (Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar)
VAJDA Norbert (Katolikus Szeretetszolgálat)

Alapító főszerkesztő

JUHÁSZ Gábor

Felelős kiadó

DÓZSA Zsófia Katalin

Nyelvi lektorálás, szerkesztés

KAPITÁNY Zoltán

Szerkesztőség

Human Exchange Emberi Erőforrás Fejlesztő és Tanácsadó Alapítvány
e-mail: info@humanexchange.hu;
honlap: <https://ojs.ppke.hu/hisz/index>

ISSN 2939-8614 (Online)

ISSN 2062-0292 (Print)

HUMAN EXCHANGE ALAPÍTVÁNY, 2025

TARTALOM

BERNHARD BLEYER: THE UNIVERSITY: A FRUITFUL WORKSHOP OF HUMANISM, A LABORATORY OF HOPE. POPE FRANCIS' SPEECH AT PÁZMÁNY PÉTER CATHOLIC UNIVERSITY IN BUDAPEST	4
ZITA HAJDU, JÁNOS FARKAS: AI TECHNOLOGY IN TECHNICAL TRANSLATION COURSES	10
UJHÁZI LÓRÁND: AZ IRGALMAS SZERETET GYAKORLÁSÁNAK JOGI ÉS INTÉZMÉNYI KERETEI A KATOLIKUS EGYHÁZBAN	21
CSATÓ KITTI, KÖVÁGÓ GYÖRGYI, PÁLMAI JUDIT: ÖKOISKOLÁK MARKETINGTEVÉKENYSÉGÉNEK VIZSGÁLATA	48
REGULY ISTVÁN ZOLTÁN: ÁGENS ALAPÚ MODELLEK JELENTŐSÉGE A KORONAVÍRUS-JÁRVÁNY KEZELÉSÉBEN	70
EPERJESI ZOLTÁN: SVÁBOK NYOMÁBAN AZERBAJDZSÁN FÖLDJÉN	79
SŐRE ZOLTÁN: TISZTESSÉGES ELJÁRÁSHOZ VALÓ JOG ÉRVÉNYESÜLÉSE A VÉGREHAJTÁSI ELJÁRÁSBAN	99
ZOLTÁN SŐRE: CHRISTIAN EDUCATION AND THE ENFORCEMENT PROCEDURE	118
ALPÁR BERTALAN: A MEGALÁZÁSRA VALÓ ÉRZÉKENYSÉG A KÜLÖNBÖZŐ BÜSZKESÉG TÍPUSOKNÁL	136
TREUER TAMÁS: AZ IGAZSÁGOS REND ÁRA	150

THE UNIVERSITY: A FRUITFUL WORKSHOP OF HUMANISM, A LABORATORY OF HOPE. POPE FRANCIS' SPEECH AT PÁZMÁNY PÉTER CATHOLIC UNIVERSITY IN BUDAPEST

BERNHARD BLEYER¹

Abstract

On Sunday, 30th April 2023, Pope Francis visited the Faculty of Information Technology and Bionics at Pázmány Péter Catholic University in Budapest. It was the end of his visit to Hungary. In his speech, the Pope focused on the impact of various technologies. What is striking about his speech is that he combines different motifs into one message. He interprets the following texts: Romano Guardini's (1885–1968) letters from Lake Como, the novel *The Lord of the World* by Robert Hugh Benson (1871–1914) and *Gaudium et spes*, the Pastoral Constitution on the Church in the Modern World. This article discusses these three writings in the context of the conference "Fürsorge: Spiritualität und Führung" ('Care: Spirituality and Leadership') (17–18 April 2024).

Keywords: Romano Guardini, Robert Hugh Benson, *Gaudium et spes*, Pope Francis, University

Introduction

On his visit to Hungary, Pope Francis made an appearance at the Faculty of Information Technology and Bionics at Pázmány Péter Catholic University in Budapest on Sunday, 30th April 2023. This was also the conclusion of his trip. In his speech, which was delivered in Italian, the Pope focused primarily on the impact of various technologies, which is in line with the Vatican's official protocol, which includes a visit to the Faculty of Information Technology and Bionics. What is striking about his speech is that he makes no reference to previous papal addresses at universities but combines various motifs into one message. The Pope makes particular reference to three very different texts: To Romano Guardini's (1885–1968) letters from Lake Como, to the novel *The Lord of the World* by Robert Hugh Benson (1871–1914) and to the *Gaudium et spes*, the Pastoral Constitution on the Church in the Modern World. The following three writings will be used to interpret the subject of this conference: "Fürsorge: Spiritualität und Führung" ('Care: Spirituality and Leadership').

Romano Guardini: Two Ways of Recognising

Immediately following the greetings, Pope Francis proceeds to address the subject hand, commencing with the following words: "Cent'anni fa Romano Guardini, grande intellettuale e uomo di fede, proprio mentre si trovava immerso in un paesaggio reso

¹ Prof. Dr. Bernhard Bleyer, Department of Catholic Theology, University of Passau; bernhard.bleyer@uni-passau.de; ORCID: 0000-0001-6151-592X

unico dalla bellezza delle acque, ebbe una feconda intuizione culturale” (‘A hundred years ago, Romano Guardini, a great intellectual and a man of deep faith, in contemplating the beauty of a magnificent lake and its surrounding hills, had a profound insight into contemporary culture’).² Francis is talking about Guardini’s letters from Lake Como, which he wrote in 1924 and 1925. He wrote them during the two years after he was appointed to the Chair of Philosophy of Religion and Catholic Worldview at the University of Berlin. At the time, Guardini also decided to co-publish the Quickborn magazine *Die Schildgenossen*.³ Francis is particularly focused on the sixth of the nine letters.⁴ In this text, Guardini posits that there are two distinct types of cognition. He differentiates between an organising cognition and a hermeneutic one. The former attempts to analyse the object by breaking it down into its components and deciphering its functions, whereas the latter searches for the fundamental meaning of the object. Guardini likens the former to a logic of purposive rationality, of instrumental reason, which could be described as such in the present day. The sixth letter is characterised by the concern that life is becoming subsumed by a system of rational formulas and the power of technical compulsion.⁵

The second method of recognising the significance of an entity within an ecological system is to identify its function. This leads to the question of the status of living beings, and of humans in particular. It prompts an ontological search for rules in the physical and psychological systems that lie beyond the realm of formability. This issue is particularly evident in the categorisation of the status of the human being. Guardini thus refers to a topos of Christian, Catholic doctrine, which adheres to the conviction that there really is such a thing as an unavailable status.⁶ This hermeneutic endeavour to justify such an ontological attribution seeks to address the issue of how the status of a person, particularly in the context of illness and socially challenging circumstances, can be determined beyond the scope of functional parameters. It is not possible to use the functional values of blood pressure or haemoglobin levels, the social categorisation of whether someone has a flat or not, or police data on whether someone has committed a crime or not as influencing variables on the fundamental status of a person. The enduring response of Christian health and social institutions to the question of human status is the radical concept of equal and inalienable human dignity. Regardless of an individual’s background, income, language, or sexual orientation, Christian doctrine maintains that their status and, consequently, their entitlement to fundamental support in matters of health and social need remain constant.

Robert Benson: *The Lord of the World*

The second text to which Pope Francis makes reference is the novel *The Lord of the World* by Robert Hugh Benson, which is approximately twenty years older than Guardini’s Letters from Lake Como. Benson was a priest who converted from the Anglican to the Roman Catholic Church four years prior to the publication of the novel. Pope Francis has previously referenced this book on several occasions. These include remarks made during press conferences held during his Apostolic Journey to

² Pope Francis, 2023.

³ Cf. Krieg, 1997, 8–10.

⁴ Cf. Guardini, 1981, 44–50. For further interpretation, see Knoll, 1994, 175–200.

⁵ Cf. Guardini, 1981, 49; Beltramini, 2023, 6–9.

⁶ Cf. Vidal, 2014, 161–182.

Cyprus and Greece in December 2021 and another instance during his Apostolic Journey to Marseille in September 2023.

In this novel, the Pope offers a critique of what he perceives as an erroneous interpretation of equality. This interpretation, as he argues, fails to adequately consider the fundamental status of human beings and the necessity to ensure that all life plans are afforded equal consideration. He calls it “un nuovo ‘umanitarismo’ che annulla le differenze” (‘a new humanitarianism, cancelling diversity’). The Pope has indicated that he has observed the phenomenon: “quel mondo progredito ma cupo, descritto da Benson, dove tutti sembrano insensibili e anestetizzati, pare ovvio scartare i malati e applicare l’eutanasia, così come abolire le lingue e le culture nazionali per raggiungere la pace universale, che in realtà si trasforma in una persecuzione fondata sull’imposizione del consenso” (‘in a world run by machines, is gradually diminished and social bonds are weakened. In the technically advanced yet grim world described by Benson, with its increasingly listless and passive populace, it appears obvious that the sick should be ignored, euthanasia practised and languages and cultures abolished, in order to achieve a universal peace that is nothing else than an oppression based on the imposition of a consensus’).⁷ In other words, the concept of equality is challenged by the notion that all lifestyles will become indiscriminate beyond the fundamental aspects, when cultural distinctions become less pronounced and notions of normality extend into standardisation. If the same social media filter of beautiful colours is to standardise all life situations, then according to the papal conclusion, there is no longer a place for what does not fit into this pattern. Consequently, anything that falls through the grid of what is socially or health-wise normal is superfluous. This includes the young man with alcohol addiction as well as the young woman who is homeless, the elderly gentleman with a severe disability due to Alzheimer’s as well as the girl who is forced by her parents to beg on the street. Such individuals challenge the prevailing notion of uniform normality.

The standardisation of concepts of life is not a perspective espoused by Christianity. Christianity defends equality in principle and partiality in situations of vulnerability with great fervour. Indeed, in John Paul II’s encyclical *Sollicitudo Rei Socialis* (no. 42), the priority of the poor and those in need is identified as a criterion of Catholic morality in official teaching: “the option or love of preference for the poor. This is an option, or a special form of primacy in the exercise of Christian charity, to which the whole tradition of the Church bears witness. [...] this love of preference for the poor, and the decisions which it inspires in us, cannot but embrace the immense multitudes of the hungry, the needy, the homeless, those without medical care and, above all, those without hope of a better future. It is impossible not to take account of the existence of these realities.”⁸ The Christian faith, as espoused by the Catholic Church and its associated theology, posits that all individuals are inherently equal in fundamental terms. In its active love, however, it prioritises those who live under unequal conditions. Those who are seriously ill, socially excluded, or situated on the margins of society. This conviction also gives rise to a fundamental question for a Catholic university: on what basis do we conduct science? Should the perspective be that of the companies that can finance projects, or that of the state bodies that oversee the institution, or that of the church structures that have contact with the wealthy and

⁷ Pope Francis, 2023, 557.

⁸ In his encyclical *Centesimus annus* (no. 11), Pope John Paul II refers to this passage and assigns the concern of this encyclical to the option for the poor Cf. Mifsud, 2002, 141.

middle classes of society? Alternatively, should the perspective be that of those on the margins of society, who have cancer, come from other countries, deal with severe disabilities, or are drug addicts?

Gaudium et spes 59

The third reference text in Pope Francis' speech is the encyclical *Gaudium et spes* (no. 59). The reference made by Pope Francis in the *Gaudium et spes*, the Pastoral Constitution on the Church in the Modern World, can be located in Part II, Chapter II, Section II and is entitled "Some Principles for the Proper Development of Culture".⁹ The Pastoral Constitution was formally adopted on the final day of the Second Vatican Council, 7th December 1965.¹⁰ It is one of four constitutions that are considered to represent the pinnacle of doctrinal authority with regard to the decisions of the Council.¹¹ The document is divided into two principal sections. The initial section is entitled "The Church and Man's Calling", while the subsequent section addresses specific matters such as the advancement of marriage and family, economic activity, life within a political community, and the dedication to peace and the development of the international community.

In his address at Pázmány Péter University, Pope Francis refers to Chapter II, Section II, which is entitled "The Proper Development of Culture". In paragraph 53, the advancement of scientific knowledge is explicitly identified as a component of cultural development. In the sections addressing the complex interrelationships between the Gospel and culture (GS 58) and the diverse dimensions of the appropriate cultivation of human cultural forms (GS 59), it is asserted that: "the Church, sent to all peoples of every time and place, is not bound exclusively and indissolubly to any race or nation, any particular way of life or any customary way of life recent or ancient" (GS 58). Its mission is universal, which also means that everything we call culture has independent claims to validity. It is, therefore, not surprising that the theme of this 59th edition of *Gaudium et spes* – which the Pope quotes – is the freedom and autonomy of culture and thus of science. This freedom is explicitly formulated in relation to the state and to religions:¹² "this Sacred Synod affirms the legitimate autonomy of human culture and especially of the sciences" (GS 59).

This implies that any institution engaged in scientific pursuits, irrespective of its sponsorship status, is entitled to this freedom in accordance with Catholic doctrine. This encompasses the liberty to corroborate specific findings and the freedom to challenge them. From a scientific standpoint, it is constrained by the methodological justification of its assertions. As articulated by the Pope in his speech: "Questo è lo spirito dell'università [...]. È aprendosi agli altri che si conosce meglio sé stessi. L'apertura, aprirsi agli altri è come uno specchio: mi fa conoscere meglio me stesso." ("That is the spirit of the university [...]. It is by openness to others that we come to know ourselves better. Indeed, opening ourselves to others is like looking in a mirror, we come to know ourselves better.")¹³

⁹ The texts of the Second Vatican Council are quoted accordingly (Flannery, 1999).

¹⁰ Cf. Hünermann, 2006, 386–423.

¹¹ Cf. Schickendantz, 2021, 217–220.

¹² Cf. O'Malley, 2018, 18–20; Bevans, 2020, 136–154, 44.

¹³ Pope Francis, 2023, 558.

Conclusion

The three reference texts of the papal speech at the Catholic University of Pázmány Péter can be interpreted in the form of three theses. 1) The Christian perspective on the status of the human being is characterised by the radical idea of equal and unavailable human dignity.

2) The Christian conviction of the priority of all those who find themselves in situations of special vulnerability poses a question to all disciplines of a Catholic university: from what perspective do we conduct science? 3) The ecclesiastical principle of a “legitimate autonomy of human culture and especially of the sciences” (GS 59) requires a Catholic university to perceive itself as a forum for the free exchange of ideas. This freedom can either be asserted in opposition to state, church and civil society institutions, or it can be eroded through dependence on them. “È questo che le Università sono chiamate a coltivare e la fede ad alimentare. Auguro dunque a questa e ad ogni Università di essere un centro di universalità e di libertà, un cantiere fecondo di umanesimo, un laboratorio di speranza” (‘And so I take this occasion to express my hope that this University, and indeed every university, will always be a beacon of universality and freedom, a fruitful workshop of humanism, a laboratory of hope’).¹⁴

References

Beltramini, E. 2023. Sitting on the Lakeshore: Guardini’s Letters from Lake Como Retold. *Religions*. [Online]. 14(9), pp. 1–15. [Accessed 30. 03. 2024.]. Available from: <https://doi.org/10.3390/rel14091131>

Flannery, A. 1999. *Vatican Council II: The Conciliar and Post Conciliar Documents*. Collegeville, Minnesota: Liturgical Press.

Bevans, S. 2020. The Church in Mission. In: Gaillardetz, R. R. ed. *The Cambridge companion to Vatican II*. Cambridge: Cambridge University Press, 136–154, <https://doi.org/10.1017/9781108698610.008>

Guardini, R. 1981. *Die Technik und der Mensch. Briefe vom Comer See*. Mainz: Matthias Grünewald Verlag.

Hünemann, P. 2006. The Final Weeks of the Council. In: Alberigo, G. and Komonchak, J. A. eds. *History of Vatican II. V: The Council and the Transition. The Fourth Period and the End of the Council. September 1965 – December 1965*. Leuven: Peeters Publishers, 363–483.

Knoll, A. 1994. *Glaube und Kultur bei Romano Guardini*. Paderborn: Ferdinand Schöningh.

Krieg, R. A. 1997. *Romano Guardini: A Precursor of Vatican II*. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press.

¹⁴ Pope Francis, 2023, 559.

Mifsud, T., 2002. *Moral de Discernimiento. I: Moral Fundamental. Libres para Amar*. 6th ed. Santiago de Chile: San Pablo.

O'Malley, J. 2018. Deconstructing and Reconstructing a Cliché—Vatican II as a “Pastoral Council”. In: Latinovic, V., Mannion, G. and Well, J. eds. *Catholicism Opening to the World and Other Confessions: Vatican II and Its Impacts*. Pathways for Ecumenical and Interreligious Dialogue. Cham: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-319-98581-7_2

Pope Francis, 2023. Occursus cum Procuratoribus Universitatum et Culturae (in Facultate Disciplinae Informaticae et Scientiarum Bionicarum Universitatis Catholicae Petri Pázmány, Budapestini). *Acta Apostolicae Sedis* 115(5), pp. 555–559.

Schickendantz, C. 2021. Gaudium et spes – La alteración de un orden lógico y teológico. Debates en el cuarto período (1965) del Vaticano II. *Teología y Vida*. 62(2), pp. 201–223. <http://dx.doi.org/10.4067/S0049-34492021000200201>

Vidal, M., 2014. *Nueva moral fundamental. El hogar teológico de la Ética*. Madrid: Perpetuo Socorro.

AZ EGYETEM: A HUMANIZMUS TERMÉKENY MŰHELYE, A REMÉNY LABORATÓRIUMA. FERENC PÁPA BESZÉDE A PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEMEN

BLEYER, BERNHARD

2023. április 30-án, vasárnap Ferenc pápa látogatást tett a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Információs Technológiai és Bionikai Karán. Ez volt a magyarországi látogatásának a vége. A pápa a beszédében a különböző technológiák hatására összpontosított. A beszédben az volt a szembetűnő, hogy különböző motívumokat ötvözött egyetlen üzenetbe. A következő szövegeket értelmezte: Romano Guardini (1885–1968) levelei a Comói-tóról, Robert Hugh Benson (1871–1914) *A világ ura* című regénye és a II. Vatikáni Zsinat *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori konstitúciója az Egyházzal a mai világban. Ez a cikk ezt a három írást a „Gondoskodás: spiritualitás és vezetés” című konferencia (2024. április 17–18.) keretében tárgyalja.

Kulcsszavak: Romano Guardini, Robert Hugh Benson, *Gaudium et spes*, Ferenc pápa, egyetem

AI TECHNOLOGY IN TECHNICAL TRANSLATION COURSES

ZITA HAJDU¹ – JÁNOS FARKAS²

Abstract

This position paper examines the expanding role of machine translation and artificial intelligence in translation and translation training, highlighting both opportunities and limitations of using translation software and artificial intelligence that should be incorporated into university translation courses. Also, this paper provides a theoretical approach including new perspectives and personal viewpoints. The authors firmly believe there is a need for university translator-training programs incorporating AI literacy and featuring the importance of human linguistic, cultural, and contextual proficiency and machine-assisted translation tools. Literal translations, omissions, and incorrect or meaningless translations of terminology crucial in technical translation are the most frequent translation mistakes. The free versions of translation tools can only perform a limited number of tasks in a given time frame and have a limited vocabulary. Adaptation to different text styles is only achieved by the paid versions. After considering the lack of cultural background knowledge and other weaknesses, having a linguistically and technically competent translator to check the text is still essential. Ultimately, the paper follows a balanced approach that uses AI's benefits while highlighting the core competencies of human translators.

Keywords: artificial intelligence, machine translation, translation education, benefits and drawbacks of machine translation

Introduction

The recent decade saw a pivotal and fast development in intelligence technologies but also in the translation industry. Owing to this paradigm shift, it is worth reconsidering the fundamental role of human translators. As for educational context, it has to be investigated how students can integrate AI in their translation work and how educators (in our case, language for business purposes teachers) can prepare students of translation studies for the challenges of this unprecedented technological development, which has and will have a substantial effect on their career. The traditional role of human translators is evolving, and educators must be involved in translator training to equip future professionals with the necessary skills (Xiao, 2021).

Universities providing translator training should face this issue and re-evaluate and adjust their programs accordingly, ensuring that students excelling in

¹ Dr. Zita Hajdu lecturer, University of Debrecen, Hungary, Faculty of Business and Economics, Centre of Business Communication and Professional Language Studies; hajdu.zita@econ.unideb.hu; ORCID: 0009-0006-5562-4488

² Dr. János Farkas lecturer, University of Debrecen, Hungary, Faculty of Business and Economics, Centre of Business Communication and Professional Language Studies; farkas.janos@econ.unideb.hu; ORCID: 0000-0002-9756-6574

language use consciously and properly use AI technologies to improve their efficiency and accuracy. Incorporating AI tools presents both opportunities and challenges, requiring a balanced approach that acknowledges the strengths and limitations of these technologies (Zaim et al., n.d.). University instructors of translation skills are expected to encourage students to critically evaluate and adapt AI-generated content and understand the ethical considerations of AI use. The future of translation student training should aim at developing a workforce capable of collaborating with AI rather than being replaced by it (Golub et al., 2024). This means that educators help students acquire the necessary skills to use AI tools in machine translations and simultaneously help students understand the limitations, potential risks, and ethical issues of using AI technologies.

Besides the benefits of AI and machine translation technologies, this paper aims to reveal the challenges, including limitations in understanding context, nuance, and cultural references. Also, it supports a comprehensive perspective on how AI as a translation-helping tool is utilised and how the strengths of human translators are preserved. Until the human creativity element is not 100% replicated by AI, those who can fully utilise their creative skills and provide added value will continue to thrive. We are convinced that machines will not replace human translators, but we do have to take the time to understand what is going on and how powerful these tools are. Moreover, we have to remember that it is not only translation that will change, but many jobs will undergo an extreme makeover. According to a survey, many teachers believe that intelligent language translation tools are not ideal and that existing AI tools are fragmented and lack a comprehensive support system (Zhang, 2021).

To summarise, human translators are needed, especially in marketing-related content translations, where different styles and nuances are critical. The same applies to translating literary works where the authors' styles are pivotal.

Approach towards AI use in translations and the translator's role

A balanced approach towards AI use in translations is essential, which involves the preservation of the core competencies of human translators and, at the same time, utilising the efficiency and capabilities of machine translation and CAT tools. Suppose translation students learn the ins and outs of these technologies. In that case, they can translate a higher content volume within a short period, i.e. their productivity increases. The responsibility of educators is to equip translation students with the ability to critically evaluate machine translation output and apply appropriate editing strategies, which is becoming increasingly vital in translation work (Sharadgah-Sa'di, 2022).

The changes in translation work due to AI technologies make translator educators re-evaluate the translator's role. One of the most outstanding skills a translator needs is digital competence, which is the ability to interact with AI and use it for translation purposes (Golub et al., 2024). While machine translation does routine repetitive tasks, human translators can handle the complex and nuanced content that requires cultural understanding, linguistic creativity, and critical thinking. As a result, the translator is not solely a creator of translations but also an editor and quality controller. All this necessitates a broader skill set for translation students, including linguistic competence, technical proficiency, ethical awareness and adaptability.

Benefits of Integrating AI in Technical Translation Training

Machine translation technology has undergone tremendous development, and the fact that machine translation applications use artificial intelligence and machine learning algorithms and incorporate artificial intelligence into technical translation training has some convincing benefits.

Before dwelling into the discussion of the potential benefits, let us consider the different approaches of a translation process of which there are two types:

1. A general approach in the translation process is when the translators translate the source text using machine translation in the very beginning. Then, human translators review and refine the machine-translated text (post-editing). The main advantages of this approach are that the translation process is short and cost-effective, and high-quality content is ensured as well.
2. The other approach is the so-called pre-editing one, when, during an optimisation process, human translators use machines to check and edit the source text, and that is how they can ensure the quality and efficiency of the translation. Furthermore, the number of errors in the final draft is reduced, and the output quality is enhanced.

In both approaches, machines help the translators work in different stages of the translation process.

Quality, speed and capacity

First and foremost, it is widely known that machine translation can significantly boost translation quality, speed, and capacity because machines automate repetitive tasks, such as terminology management, content alignment, and preparing the first drafts. Machines using AI technologies can handle large amounts of content, decrease turnaround times and meet tight deadlines. It is also known that machine translation offers speed and cost-effectiveness. However, it also struggles to handle the nuances of human language, often producing translations that lack the "faithfulness, expressiveness, and elegance" (Chen et al., 2023, p. 327) of human translation in cases where social background and cultural context are crucial.

Increased accuracy and terminology consistency

By harnessing vast databases and advanced algorithms, AI tools can provide more accurate translations (Golub et al., 2024). As a result, translation firms and companies using translation software expect high accuracy from machine translation, especially for common phrases, sentences, unique terminology, and terminology consistency. A lack of consistency can cause misunderstandings, confusion and errors. To avoid the above problems, translation trainers should teach translation trainees how to apply terminology management tools to ensure consistent translations of specific terminologies. Students can pre-load these tools on their computers with correct translations of technical terms and particular words and phrases, which the machine translation system can then use to ensure consistency.

AI algorithms can improve accuracy and consistency, especially when dealing with technical terms and complex terminology (Kruk-Kałużna, 2024). Translation accuracy can be reached by the continuously trained algorithms, which learn from

different data and improve the quality of translation through adaptive learning. This ensures that the text's content approaches the original meaning and that human translators can concentrate on more subtle meanings and aspects (accuracy, clarity, cultural appropriateness) of translation. AI-powered machine translation systems can process loads of text quickly and accurately, reducing turnaround times and enabling translators to handle more projects simultaneously (Kruk-Kałużna, 2024). This way, the number of errors and inconsistencies in the source text can be reduced, and better-quality translations are produced.

Moreover, AI can provide consistent translations; that is, it can identify and apply consistent terminology while the number of errors decreases and the quality of the translations meets the industry requirement. Therefore, in translator training, we find it pivotal to teach proper terminology management, as imagined by Bauer (Bauer, 2014), to the students who learn to identify errors and inconsistencies in the source text. Consequently, the overall quality of the translation output improves. This is especially beneficial for large-scale translation projects involving multiple translators, as maintaining consistency is challenging.

AI-driven terminology management systems help translators stay up-to-date and ensure accuracy because AI tools can identify and apply consistent terminology across large documents. Moreover, these AI systems can help translators acquire the latest business or technical terms and definitions.

AI-driven translation tools often incorporate translation memory systems (Alata et al., 2021), which store previously translated content, allowing translators to "recycle" them in future projects (Rendina, 2024). This approach increases time efficiency, saves time, and ensures consistency in the various documents, which is especially impressive in technical translation, where specific terminology is used repeatedly.

Improved collaboration

In addition, AI can facilitate collaboration among translators and translator trainees by providing a centralised platform for sharing terminology, translation memories, and different sources. Using such platforms promotes effective teamwork among translators and enhances translation output quality.

Real-time services

Also, AI-driven CAT (Computer Assisted Translation) tools can provide real-time feedback and suggestions to translators, helping them improve their accuracy and efficiency (Alazemi, 2024).

The easy access to AI-supported real-time services, particularly in multilingual environments (e.g., multinational companies and global firms), enables real-time translation of various content and eases collaboration. AI offers tools to help educators create inclusive environments by breaking down language barriers and providing tailored support (Fitas, 2025).

AI-powered translation tools can also be utilised in various platforms and applications, such as video conferencing software and instant messaging apps, making communication easy. This can promote inclusivity and facilitate global collaboration in multiple fields, including business, education, and healthcare (Golub et al., 2024).

Scalability

Machine translation is also highly scalable, meaning that machines can process a large amount of text without deteriorating quality. This feature makes machine translation particularly suitable for companies that need to translate large volumes of text quickly and efficiently, mainly when working with tight deadlines.

Constant accessibility

Machine translation systems are available anytime and anywhere. This handy feature can help companies to communicate with customers worldwide outside working hours or in different time zones.

Competitive advantage

By using machine translation, companies can gain a competitive advantage over competitors reluctant to incorporate AI into their daily translation work. Additionally, those human translators who can professionally use these technologies have an advantage over those colleagues who stick to traditional translation (machines excluded) methods.

Customisation

There are AI tools that companies can use to tailor translations to match their specific brand. This ensures that the resulting content aligns with brand messages and requirements, is consistent and bolsters customer confidence.

Cost-effectiveness and savings

AI translation tools lower translation costs, making translation services more accessible to companies and people. Machine translation can significantly reduce the costs of hiring professional translators. With machine translation, companies can quickly and easily translate large volumes of text with few human translators. Besides its flexibility, it is cost-effective and time-effective, especially when the content is translated into multiple languages.

In summary, integrating AI in technical translation training programs offers numerous benefits, including enhanced efficiency, improved consistency, and increased accessibility. AI tools can quickly produce accurate, human-like translations (Jaworski, 2023; Sharadgah-Sa'di, 2022). By utilising AI as a technology which complements human capabilities, translation programs can adequately prepare students for the future challenges of the translation industry and empower them to become more effective and successful translators.

Drawbacks and limitations in AI-Assisted technical translation

First of all, the increasingly apparent over-reliance on technology can be mentioned as a challenge when using AI or MT for translations. It also hinders the development of fundamental translation skills as well (Vall-Araya, 2023). Due to this deskilling of the translation profession, translators may become mere editors of machine-generated texts, which can devalue the work and recognition of human translators. Due to this, translation programs should ensure that their courses focus on human

creativity, cultural sensitivity, and technical expertise in translation. Students may become dependent on AI-generated translations without fully understanding linguistic concepts and cultural nuances. This process might decline their ability to analyse and evaluate translations critically and impair their creativity. Translation trainers need to emphasise the importance of human judgment and critical evaluation in the translation process, ensuring that students understand the limitations of AI and can identify and correct errors. It is also worth mentioning that the free versions of translation tools can only perform a limited number of tasks. Furthermore, the adaptation to different text styles can only be achieved by the paid versions.

What is Hindering Accuracy in AI Translations?

Insufficient knowledge of technical vocabulary and language use in the target language

Although MT- and AI-driven translation programs can boast ongoing, day-by-day improvements, several factors hinder their accuracy, particularly in technical translation. The language used by different professions often involves very special technical terms, complex sentence structures, and implicit assumptions. Without sufficient training data, AI algorithms often find it difficult to accurately translate technical texts or select the correct meaning depending on the context. For example, translating scientific texts in Latin involves the difficulties of specialised technical terminology, language evolution over time, abbreviations and symbols, complex sentence structures, the knowledge of cultural background or a lack of contextual information (Bistafa, 2023). Regarding modern languages and industries, the lack of standardisation in terminology across different languages and industries and the fact that AI programs can only rely on obsolete or inaccurate terminology glossaries can all result in inaccurate translations. As AI algorithms cannot keep up with the ongoing technological changes, technical translation students should be involved in terminology research and consistently use technical terms when applying AI tools (Sivtseva et al., 2019). *Table 1.* presents that the translation of some technical terms by MT or AI has not yet reached perfection.

Table 1. Translation of some technical terms by MT or AI

Technical term in English	Translation into Hungarian by Chat GPT/DeepL	Terminology used by Hungarian professionals
form-locked linkage	DeepL: formabiztos összeköttetés	alakzáró kapcsolat
plane bearing	DeepL: síkcsapágó	síklócsapágó
cable with terminals	DeepL: kábel csatlakozókkal	saruval ellátott kábel
electric lowering device	DeepL: elektromos leeresztő berendezés	elektromos mozgató berendezés
floating bearings	DeepL: úszó/lebegő csapágók	csapágózás
capacitor package	ChatGPT: kondenzátorcsomag	kondenzátor
bolt parallel guide	Chat GPT: párhuzamos vezetőcsavar	egyenes bevezető rúd
Torque for Aluminium Screw Connections-	Chat GPT -nyomaték alumínium csavarkötésekhez-	Alumínium csavarok meghúzási nyomatéka

Source: Authors own contribution, 2025

Lack of context, words embedded in culture

Another factor that can weaken accuracy is the lack of context and background knowledge. AI algorithms are typically built on statistical patterns and machine learning models, and they do not possess the necessary contextual information or background knowledge needed to provide a text's intended meaning. This is especially true in profession-specific texts with ambiguous or figurative language. Translation courses need to equip students with the necessary skills to identify potential ambiguities. Furthermore, students are to complete at least basic studies in the given profession. *Table 2.* presents translation failures (in italics) by MT and AI due to the lack of knowledge about the relevant professional systems (the system of accounting and education) in the target language.

Table 2. Examples for mistranslations due to a lack of context

Technical term in Hungarian	Translation by MT/AI	The right technical term in English
Mérlegképes könyvelő	<i>Certified public accountant (Google Translator)</i> Chartered accountant + alternative: qualified accountant (DeepL) ✓ <i>Certified accountant, balance sheet accountant (Chat GPT)</i>	(Qualified) accountant

Source: Authors own contribution, 2025

Context analysis is crucial when translating culture-specific words and phrases or when connotations are used. The lines in italics in *Table 3.* highlight some mistranslations of words or phrases that are strongly related to the culture of the source language.

Table 3. Mistranslations of culture-specific words or phrases

WORDS EMBEDDED IN THE CULTURE OF THE SOURCE LANGUAGE	TRANSLATION BY MT/AI (DeepL, Google Translator, ChatGPT)	REAL MEANING IN THE TARGET LANGUAGE
Public school	<i>állami iskola vagy közoktatási intézmény, nyilvános iskola (DL)</i> 1. állami iskola 2. magániskola (GT) ✓ <i>állami iskola (CGPT)</i>	Anglia: bentlakásos, nagyon drága magániskola Skócia, USA, Ausztrália: állami iskola
A Big Wig	<i>egy nagy paróka (DL)</i> <i>egy nagy parókát (GT)</i> A Big Wig" kifejezés angolul egy szleng, amely fontos	Nagyágyú

	vagy befolyásos személyekre utal...(CGPT) ✓	
To learn/know the ropes	Megtanulni a dolgok menetét (DL) ✓ <i>Megtanulni a kötelet (GT)</i> Megtanulni, hogyan kell csinálni valamit (új munkát/feladatot), amelyhez idő és tapasztalat szükséges; leginkább a "belejönni a dolgokba" vagy ... (CGPT) ✓	Beletanulni valamibe
He had a good inning	<i>Volt egy jó inningje. (DeepL)</i> Sporteseményekre vonatkozik, az „inning” egy játékidőszakot jelent; nem sportkörnyezetben jelenthet egy sikeres vagy eredményes időszakot is. (CGPT) ✓ <i>Jó bevezetése volt. (GT)</i>	Szép/hosszú/eredményes élete/időszaka volt.

Source: Authors own contribution, 2025

Due to the above arguments, translation programs should emphasise the importance of context analysis and background research in the translation process. Students must develop the skills to identify potential ambiguities and contextualise technical terms to ensure their translations are accurate and appropriate. Cultural appropriateness is especially important when translating promotional materials, as many words have different secondary meanings or connotations in the target language and the source language. This linguistic ignorance can lead to costly marketing failures. Despite their continuous development, AI and MT programs still lack extensive knowledge of the culture of the languages they are working with. Therefore, human oversight remains essential for ensuring appropriateness in technical translation. The role of human translators is still important because of their linguistic proficiency and cultural understanding (Golub et al., 2024). It is hard for machines to translate things perfectly because of nuances and different ways of saying things in different languages (Lihua, 2022). Also, AI cannot understand humour or how people from different cultures communicate (Anik et al., 2025).

Nuances and connotations

Nuances are subtle differences in meaning that can be conveyed through tone, emphasis, or word choice. AI or MT programs are usually unable to detect these differences, and thus, translation will miss the intended emotional or contextual meaning (Golub et al., 2024). Connotations are emotional or cultural associations that are attached to words or phrases. The challenges of translating nuances, connotations, and cultural words highlight the importance of human judgment and

cultural sensitivity in the translation process. Translation students must be provided thorough and advanced language training to familiarise themselves with the subtle aspects of the foreign language they are translating into. They must also be able to identify the possible connotations and differentiate between words with similar denotations, i.e., literal meanings, but different connotations, i.e., emotional associations.

As a summary of the shortcomings of MT or AI-driven translations, even today, in 2025, we can agree with Xiao, who established in 2021 that Machine Translation had been substantially improved, but it had not been perfect. Its development is geared toward diminishing human intervention. However, this is not yet the case (Xiao, 2021).

Summary

This paper summarises the role of artificial intelligence in translation training, emphasising its benefits and challenges. It highlights the need for translation training programs incorporating AI literacy. Trainers should emphasise that AI tools contribute to translation efficiency and quality. The paper mentions two main approaches in AI-assisted translation: post-editing and pre-editing. Both approaches demonstrate improved productivity, speed, and cost-effectiveness besides limitations. However, AI cannot replace the human element, especially in content requiring cultural sensitivity, stylistic nuance, or literary quality. Human translators are indispensable for tasks that demand linguistic creativity and critical thinking. Therefore, the successful integration of AI into translation curricula needs careful attention, and educators have to encourage students to keep their human skills while utilising AI's strengths in routine tasks.

In conclusion, translator educators should condition and promote technical proficiency, cultural awareness, and critical evaluation skills, ensuring that students can collaborate effectively with AI rather than be replaced by it. Ultimately, the goal is to construct a symbiotic relationship between human expertise and machines. The overall message the paper conveys is that AI will complement, but not supplant human translation skills, provided that educators approach this integration thoughtfully and ethically.

References

- Alata, M., Adiel, M. A. E., & Adiel, M. A. E. (2021). Automatic Translation of Arabic Classic Poetry; Case-Study of Google Translate. *International Journal of Humanities Social Sciences and Education*, 8(8). pp. 81-95. <https://doi.org/10.20431/2349-0381.0808007>
- Alazemi, A. F. T. (2024). Formative assessment in artificial integrated instruction: delving into the effects on reading comprehension progress, online academic enjoyment, personal best goals, and academic mindfulness. *Language Testing in Asia*, 14(1), 44. <https://doi.org/10.1186/s40468-024-00319-8>
- Anik, M. A., Rahman, A., Wasi, A. T., & Ahsan, M. M. (2025). Preserving Cultural Identity with Context-Aware Translation Through Multi-Agent AI Systems. <https://doi.org/10.48550/ARXIV.2503.04827>

- Bistafa, S. R. (2023). Translating Latin with Artificial Intelligence. arXiv (Cornell University). <https://doi.org/10.48550/arxiv.2307.07520>
- Chang, L.-C. (2022). Chinese language learners evaluating machine translation accuracy. *The JALT CALL Journal*, 18(1), pp. 110-136. <https://doi.org/10.29140/jaltcall.v18n1.592>
- Chen, J., Li, F., Zhang, X., Zhang, X., & Li, B. (2023). An Assistant System for Translation Flipped Classroom. *Applied Sciences*, 13(1), 327, <https://doi.org/10.3390/app13010327>
- Fitas, R. (2025). Inclusive Education with AI: Supporting Special Needs and Tackling Language Barriers. <https://doi.org/10.48550/ARXIV.2504.14120>
- Golub, T. P., Kovalenko, O. O., Zhygzhytova, L., & Kotkovets, A. (2024). Ai-Powered Pedagogy: Foreign Language Study in Higher Education. *Академічні Студії Серія «Педагогіка»*, 4, pp. 50-56. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2023.4.7>
- Jaworski, R. (2023). 4 Benefits of Artificial Intelligence in language translation. <https://xtm.cloud/blog/4-benefits-of-artificial-intelligence-in-language-translation/> Accessed: 11 May 2025
- Kruk, M., & Kałużna, A. (2025). Investigating the Role of AI Tools in Enhancing Translation Skills, Emotional Experiences, and Motivation in L2 Learning. *European Journal of Education*, 60, e12859. <https://doi.org/10.1111/ejed.12859>
- Lihua, Z. (2022). The Relationship between Machine Translation and Human Translation under the Influence of Artificial Intelligence Machine Translation. *Mobile Information Systems*, 2022, 9121636, <https://doi.org/10.1155/2022/9121636>
- Rendina, M. (2024). Close Encounters with AI: An Interview on Computer-Assisted Translation. <https://pro.europeana.eu/post/close-encounters-with-ai-an-interview-on-computer-assisted-translation> Accessed: 05 May 2025
- Sharadgah, T. A., & Sa'di, R. A. (2022). A Systematic Review of Research on the Use of Artificial Intelligence in English Language Teaching and Learning (2015-2021): What are the Current Effects? *Journal of Information Technology Education Research*, 21, pp. 337-377. Informing Science Institute. <https://doi.org/10.28945/4999>
- Sivtseva, N., Paskova, N. A., Berezhnykh, N., & Shilnikova, I. (2019). Timber industry terminology translation: case study. *IOP Conference Series Materials Science and Engineering*, 483, 12031. <https://doi.org/10.1088/1757-899x/483/1/012031>
- Vall, R. R. F. de la, & Araya, F. A. G. (2023). Exploring the Benefits and Challenges of AI-Language Learning Tools. *The International Journal of Social Sciences and Humanities Invention*, 10(1), 7569- 7576. <https://doi.org/10.18535/ijsshi/v10i01.02>
- Xiao, C. (2021). Comparison of Differences Between Artificial Intelligence Translation and Artificial Translation. *Journal of Physics Conference Series*, 1992(2), 22079. <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1992/2/022079>

Zaim, M., Arsyad, S., Waluyo, B., Ardi, H., Hafizh, Muhd. A., Zakiyah, M., Syafitri, W., Nusi, A., & Hardiah, M. (2024). AI-powered EFL pedagogy: Integrating generative AI into university teaching preparation through UTAUT and activity theory, *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 7, 100335. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2024.100335>.

Zhang, Y. (2021). Study on College English Teaching Reform in the Age of Artificial Intelligence. In: Proceedings of the 1st International Conference on Education: Current Issues and Digital Technologies (ICECIDT 2021), *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, volume 555, Dordrecht: Atlantis Press, pp. 300-306. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.210527.052>

A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA HASZNÁLATA A SZAKFORDÍTÓI KÉPZÉSBEN

HAJDU ZITA – FARKAS JÁNOS

Ez a tanulmány a gépi fordítás és a mesterséges intelligencia (AI) egyre növekvő szerepét vizsgálja a fordításban és a fordítás oktatásában, kiemelve a gépi fordítás és a mesterséges intelligencia használatának lehetőségeit és korlátait, amelyeket hasznos lenne beépíteni az egyetemi fordítási kurzusokba. A tanulmány új perspektívákat és személyes nézőpontokat tartalmazó elméleti megközelítést nyújt. A szerzők szerint olyan egyetemi fordítói képzési programokra van szükség, amelyek magukba foglalják a gépi fordítási eszközök és a mesterséges intelligencia ismeretét, ugyanakkor hangsúlyozzák a humán fordítók nyelvi, kulturális és kontextuális jártasságának fontosságát. A szó szerinti fordítások, a kihagyások és a szakfordításban kulcsfontosságú terminológia helytelen vagy értelmetlen fordítása a leggyakoribb fordítási hibák közé tartozik. Korlátozó tényező, hogy a fordító programok ingyenes változatai csak limitált számú feladatot tudnak elvégezni egy adott időkeretben, és szűk szókinccsel rendelkeznek. A különböző szövegstílusokhoz való alkalmazkodás szintén csak a fizetős verziókkal érhető el. A gépi fordítás és mesterséges intelligencia hiányosságait figyelembe véve elmondható, hogy még ma is elengedhetetlen a nyelvileg és szakmailag kompetens humán fordítók munkája. Az elméleti jellegű tanulmány a fordítási folyamat olyan jellegű megközelítését ajánlja, amely kihasználja a gépi fordítás és a mesterséges intelligencia előnyeit, ugyanakkor hangsúlyozza az emberi fordítók alapvető kompetenciáinak szükségességét.

Kulcsszavak: mesterséges intelligencia, gépi fordítás, fordítóképzés, gépi fordítás előnyei és hiányosságai

AZ IRGALMAS SZERETET GYAKORLÁSÁNAK JOGI ÉS INTÉZMÉNYI KERETEI A KATOLIKUS EGYHÁZBAN¹

UJHÁZI LÓRÁND²

Absztrakt

A Katolikus Egyház a társadalmi fenntarthatóság eszményét más világpolitikai és nemzeti aktorokhoz képest is eminensebben tette magáévá. A katolikus intézmények egészét átjárja ugyanis a társadalmi igazságosság és a béke előmozdításának a szándéka. Az egyházi jogalkotó, követve a II. Vatikáni Zsinat szándékát, eleve úgy alakította ki az egyházi intézményeket, hogy azok képesek legyenek a társadalmi igazságosság és fenntarthatóság előmozdítására. Az egyházmegyék, a püspöki konferenciák, a plébániák és a helyi közösségek pedig újabban a nagy közpolitikai célok – mint a teremtet világ védelme, a béke – a regionális biztonság helyi szintű előmozdítóivá váltak. A pápa és a Szentszék hivatalai ehhez központi elvi és gyakorlati segítséget adnak. A tanulmány rámutat arra, hogy ennek oka nemcsak a közpolitikai értelemben vett gyakorlati szempontokra, hanem mély teológiai okokra vezethető vissza. A tanulmány hipotézise, hogy a társadalmi fenntarthatóság megértésében és megvalósításában a Katolikus Egyház központi szerepet fog játszani. Ehhez ugyanis rendelkezésére áll a teológiai tanítás és az intézményrendszer is.

Kulcsszavak: katolikus egyház, irgalmas szeretet, társadalmi fenntarthatóság, pápa, Szentszék

Bevezetés

A Római Birodalmat nemcsak az etnikai, hanem vallási pluralizmus is jellemezte.³ A vallástörténészek véleménye megoszlik abban a tekintetben, hogy milyen okok játszottak szerepet a kereszténység bevett, majd államvallássá válásában. Maróth Miklós szerint a kereszténység kezdeti sikere a szociális hálóra vezethető vissza. Ez ugyanis egyetlen más vallási közösségnél sem jelent meg.⁴ Maróth szerint hamar vonzóvá vált a fiatal vallási közösség, amely a tanításon túl szociális gondoskodást is nyújtott. Steven C. Muir hangsúlyozza, hogy a kereszténység egyrészt gyorsan kidolgozta az irgalmas szeretet (elméleti) tanítását, másrészt kiépítette a kor színvonalához viszonyítva fejlett struktúráját a társadalom perifériájára szorultak gondozására.⁵ Az elesettek támogatása az Egyház részéről azonban, ahogy arra Luis Navarro is rámutat, nem pusztán filantróp szempontokra vezethető vissza, hanem az

¹A publikáció a Pázmány Péter Katolikus Egyetem megbízásából a Teremtésvédelmi Kutatóintézet a „Fenntarthatóság, állóképesség – az éghajlatváltozás és az ahhoz való alkalmazkodás társadalmi kihívásai” projekt keretében jelent meg. A projekt támogatója a Technológiai és Ipari Minisztérium.

² Dr. Ujházi Lóránd egyetemi tanár; Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Kánonjogi Intézet; ujhazi.lorand@jak.ppke.hu; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1630-8208>

³ Vaage 2006, 3–20; Beck 2006.

⁴ Maróth 2019.

⁵ Muir 2006, 213.

az Egyház lényegében keresendő,⁶ amely leginkább az alapító tökéletes követését jelentette, mind az egyén, mind pedig az Egyház intézményeinek a szintjén.

A tökéletes krisztuskövetés szempontjait legjobban az alapító életét és tanítását bemutató evangéliumok foglalták össze.⁷ Ennek integráns része, hogy Jézus sántákat, vakokat, süketeket és más betegeket gyógyít. A későbbi keresztények, majd az intézményesülő Egyház mindebben utánozni akarta őt. Jézus bénákat (Mt 9,1–8; 2,1–12; 5,17–26; Jn 5,1–18); „béna kezű” embereket (Mt 12,9–13; Mk 3,1–6; Lk 6,6–11), más leprásokat (Mt 8,1–4; Mk 1,40–45; Lk 5,12–16; Lk 17,11–19), vakokat (Mt 9,27–30; 20,29–34; Mk 8,22–26; 10,46–52; Lk 18,35–43; Jn 9), illetve süketnémákat gyógyít (Mk 7,31–37). Egy helyen szerepel vízkóros meggyógyítása szombaton (Lk 14,1–6). Előfordul, hogy az evangélium nem is utal a betegség fajtájára, hanem csak annyit jelez, hogy Jézus gyógyít (pl. a kafarnumi százados szolgájának [Mt 8,5–13; Lk 7,1–10] vagy a királyi tisztviselő fiának esetében [Jn 4,46–54]). Más alkalmakkor a Szentírás még ennyire sem bocsátkozik részletekbe, hanem kijelenti, hogy tömegek vagy legalábbis egy nagyobb csoport gyógyult meg (Mt 8,16; 11,4–5; 12,15–21; 14,34–36; 15,29–31; 19,1–2; 21,14; Mk 1,32–34; 3,7–12; 6,1–6; 6,53–56; Lk 4,40–4; 6,17–19; 7,21). A leprás meggyógyításánál (Mk 1,40–45) Jézus motivációját a Biblia így summázza: „megesett rajta a szíve” (Mk 1,41).⁸ A Krisztus utánzása tan és a tanítványság mind az egyes keresztény, mind az intézményesülés szempontjából kulcselemmé vált,⁹ és hamar összekapcsolódott a túlvilági jutalom gondolatával.¹⁰

Jézus a saját küldetését is a legkiszolgáltatottabbak felé való szolgálatban foglalta össze: „Menjetek, s adjátok tudtul Jánosnak, amit hallotok és láttok: Vakok látnak, sánták járnak, leprások megtisztulnak, süketek hallanak, halottak feltámadnak, a szegényeknek pedig hirdetik az evangéliumot.” (Mt 11,4–5). A kiszolgáltatottak segítése továbbá a nagy missziós parancshoz is kapcsolódott: „Menjetek és hirdessétek: közel van a mennyek országa! Betegeket gyógyítsatok meg, halottakat támasszatok fel, leprásokat tisztítsatok meg, ördögöket űzzetek ki! Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok.” (Mt 10,7–8). Az irgalmas szeretet tetteit egyben a messiási kor apokaliptikus dimenziójában is értelmezték, mivel ezeknek a csoportoknak gyógyulása a messiási kor jellemzőjének is tekinthető.¹¹ Szent II. János Pál az *Evangeliium Vitae* kezdetű enciklikájában így fogalmazott: „(...) a bátorság és a derű, amellyel súlyosan fogyatékos testvéreink élik életüket, ha elfogadjuk és szeretjük őket, különösen hatékony tanúságot tesz azokról a hiteles értékekről, amelyek minősítik és nehéz körülmények között is drágává teszik az életet önmaguk és a környezetük számára is.”¹² A kereszténység érdeme, hogy a kiszolgáltatottak segítése nem programszerűen, hanem állandó küldetesként fogalmazódott meg és az Egyház életének a része lett. Ez az Egyház intézményesülésén túl meghatározó hatást gyakorolt a nyugati demokratikus társadalmak jogi berendezkedésére, az alapjogok, illetve az egyedülálló szociális gondoskodás kialakítására is.

⁶ Navarro 2008, 196.

⁷ Anderson–Just–Thatcher 2009.

⁸ „Abban az időben egy leprás jött Jézushoz. Térdre borult előtte, és így kérte: »Ha akarod, te megtisztíthatsz engem!« Jézusnak megesett rajta a szíve. Kinyújtotta kezét, megérintette, és azt mondta neki: »Akarom! Tisztulj meg!«”

⁹ Kempis Tamás *Krisztus követése* című klasszikus spirituális könyvében is kitüntetett helyre helyezi a krisztuskövetést. Kempis 1976, 19.

¹⁰ González 1990, 75–78. Kifejezetten Máté evangéliumához lásd Pennington 2007.

¹¹ A terület az apokrif apokaliptikus írásokban is eminens helyre került (lásd Lumpkin 2009a és b).

¹² II. János Pál 1995, 500–502.

Az egyházi jogalkotás az irgalmas szeretet szolgálatában

A perifériára került személyek segítése teológiai kérdés, ahogy azt Ferenc pápa az *Evangelii gaudium* kezdetű apostoli buzdításban is kijelenti: „Az Egyház számára a szegényekkel való törődés elsődlegesen teológiai kategória, megelőzve minden kulturális, szociológiai, politikai vagy filozófiai kategóriát.”¹³ Az Egyház azonban csak akkor tud hatékony lenni, ha a tevékenységét jogilag szabályozott és hatáskörrel rendelkező szerveken keresztül valósítja meg. Az intézmények ezért jogi keretek között működnek: legyenek azok az egyetemes vagy részleges jogszabályok vagy az illetékes egyházi hatóság által jóváhagyott szabályzatok (299. k., 3. §).

A karitatív szeretet mint teológiai elv azonban átjárja az Egyház kormányzó, megszentelő, illetve tanító küldetését.¹⁴ Az Egyház minden intézménye, igaz eltérő mértékben és más-más területeken,¹⁵ kapcsolatba kerülhet a szegénygondozással.¹⁶ A pontos hatásköröket az egyházi jogalkotó jelöli ki, némely esetben általánosan, máskor pontosabban meghatározva az adott intézmények munkáját a perifériára szorultak támogatásában. A szervezetek zavartalan működéséhez szükséges kérdések – mint a felépítés; a vezetésirányítás; az irányítási, ellenőrzési és felügyeleti szerv; a tagság; a jogok és kötelezettségek – a jogszabályokban kapnak keretet. A jogalkotó feladata az is, hogy tisztázza a karitatív szeretet és a béke előmozdításán dolgozó egyházi intézmények és a hasonló profilú katolikus szervezetek vagy a civil intézmények közötti együttműködésre vonatkozó alapelveket.¹⁷ II. János Pál az 1983-as Egyházi Törvénykönyv kihirdetésekor a jog jelentőségét a következőképpen jelölte meg: „Mivel az egyház felépítésében társadalmi és látható szervezet is, szabályokra van szüksége, hogy láthatóvá váljék hierarchikus és szerves struktúrája, hogy az Istentől rábízott feladatoknak, különösen a szent hatalomnak és a szentségek kiszolgáltatásának gyakorlása megfelelő rendezést nyerjen, hogy a krisztushívők kölcsönös kapcsolatait szereteten alapuló igazságosság szerint alakuljanak (...).”¹⁸

Az intézmények feladat- és hatáskör-telepítésén, illetve a struktúra kijelölésén túl az egyházi jogszabályok általánosságban is utalnak a társadalmi igazságosságra. A jogalkotó legprofánabbnak tűnő jogi területeket (pl. anyagi javak vagy társulási jog) is hozzákapcsolja az irgalmas szeretet tetteihez.¹⁹ Az egyházi alkotmányjogi résznél pedig a krisztushívők kötelezettségei között említi a jogalkotó, hogy a krisztushívők, legyenek azok laikusok²⁰ vagy klerikusok, kötelesek a társadalmi igazságosság előmozdítására és a saját jövedelmükből segíteni a szegényeket (222. k., 2. §). Az egyházi vagyonjog értelmező jogszabálya az anyagi javakat az Egyház sajátos céljainak szolgálatára rendeli (1254. k., 1. §), amelynek integráns részét alkotja a segítő szeretet gyakorlása (1254. k., 2. §). A törvény itt nem egyszerűen célnak, hanem sajátos célnak nevezi az apostoli tevékenységet, különösen a szegényekkel szembeni segítő szeretetet.²¹ Az Egyházi Törvénykönyv követi a II.

¹³ Ferenc pápa 2013, 1103. Lásd még Laffitte 2008, 6–18.

¹⁴ Hierold 1999, 1028–1032.

¹⁵ Ezt jól szemlélteti a római Santa Croce konferencia kiadványa (Miñambres 2008b), amely több mint ötszáz oldalon keresztül és majd húsz tanulmányban vizsgálja a karitás jelenlétét az Egyház életében. Bár monumentális és sokoldalú munkáról van szó, még ez sem fedi le az összes területet.

¹⁶ Berlingò 1991.

¹⁷ Ujházi 2019, 149–168.

¹⁸ II. János Pál 1983, 8–9; Erdő 1997, 43.

¹⁹ Ricardo 2020, 115–130.

²⁰ Ujházi 2024, 1–18.

²¹ Schoupe 1997, 11; de Paolis 1997, 9–43.

Vatikáni Zsinat koncepcióját (vö. LG 13, 23; GS 42, 69, 71, 76; PO 17, 20, 21; PC 13; CD 6, 28; DH 4, 13; GE 8; IM 3). Az Egyház rendelkezik anyagi javakkal; azokat igazgatja vagy elidegeníti, de ez mindig az Egyház céljainak a megvalósításához kapcsolódik, amelyek között megtalálható az apostoli munka és a szegények gondozása.²² Az Egyházi Törvénykönyv tág mozgásteret biztosít arra vonatkozóan, hogyan állítsa az Egyház a békeépítés szolgálatába az anyagi javait.²³ Ferenc pápa a 2014. február 24-én kiadott *Fidelis dispensator et prudens* kezdetű *motu proprio*-val létrehozta az új csúcsszervet, a Pápai Gazdasági Titkárságot.²⁴ A pápa rögtön a bevezetőben jelzi, a hűséges és körültekintő vagyongazdálkodó küldetése az, hogy gondosan kezelje a rábízott javakat, méghozzá úgy, hogy egyrészt tudatában legyen az Egyház evangelizációs küldetésének, másrészt különös gondot fordítson a szegényekre. Az egyetemes Egyház szintjén a dokumentum nemcsak megerősíti a római pápa legfőbb vagyongazdálkodói jogkörét, hanem az Egyházi Törvénykönyvben említett sajátos célok közül kiemeli az apostoli munkát, jelezve, hogy a pápa legfőbb vagyongazdálkodói tevékenységének a közjó és az integrált emberi fejlődés szolgálatában kell állnia. A jogalkotó így nem hagyott kétséget afelől, hogy az Egyház egész struktúrája és anyagi erőforrásai nemcsak az Egyház, hanem az egyetemes emberiség szolgálatában állnak.²⁵

A római pápa szerepe az irgalmasság előmozdításában

A legfőbb kormányzati hatalom a római pápa kezében összpontosul, ezért elvárható, hogy az irgalmas szeretet tetteiben is élen járjon. A hatályos Egyházi Törvénykönyv a római pápa kormányzati hatalmáról szóló bevezető kánonjában (331. k.) jelzi, hogy a pápa „közvetlen, egyetemes, teljes és legfőbb hatalmát az egyházban mindig szabadon gyakorolhatja”. A kánon a péteri címek felsorolásánál említi, hogy a pápa az egész Egyház pásztora. A *Pastor Bonus* kezdetű apostoli konstitúció rámutatott, hogy a római püspök „vezetője a szeretet tetteinek, és a szeretet tevékenységének szolgálatában áll”.²⁶ Az evangéliumi alapokkal (Jn 10,11; Mt 15,24; Mt 20,28) rendelkező „jó pásztor” kifejezést a jog régtől magáévá tette és integrálta az egyházkormányzati tevékenységre vonatkozó joganyagba. A hatályos jogból így akár arra is lehet következtetni, hogy a kormányzati hatalom szabad gyakorlásának még a pápa esetében is van határa: igaz, inkább teológiai, mintsem jogi, az pedig a pásztori küldetéshez való hűség.²⁷ A pásztor lényegi attitűdje az egyházkormányzati tevékenységnek, amely legszorosabban kapcsolódik a karitászm fogalmához és annak életre váltásához.²⁸ A jogi szövegekben ritkábban használt, de a római pápa hivatalára vonatkozóan ugyancsak nagy hagyományokkal rendelkező kifejezés a *servus servorum Dei* ('Isten szolgáinak szolgálója').²⁹ A pápák a kifejezést sokáig nemcsak magukra, hanem a többi püspökre is alkalmazták.³⁰ A kormányzati hatalom teológiai megközelítése szempontjából nyilván nem helytelen akár az összes püspök – sőt

²² De Paolis 1997, 441–442.

²³ Redaelli 2020, 243.

²⁴ Ferenc pápa 2014, 164–165.

²⁵ Zalbidea 2014, 221–225.

²⁶ II. János Pál 1988b, 843., saját ford.

²⁷ Walf 1998, 481; Molano 1998, 592–593.

²⁸ Semeraro 2005, 15–16.

²⁹ Levison 1916, 384–386.

³⁰ Nagy Szent Gergely 1849, 87.

minden pap vagy akár krisztushívő – ilyen megnevezése. Minden kereszténynek hivatása ugyanis, hogy szolgálja Istent a felebarátban (Róm 6,13; 12,11; 14,18; Róm 5,17–21; 2Tim 2,12).

A római pápa megnyilatkozásai eleve sajátos módon mozdítják elő a szolgáló szeretetet. Kiemelkedő jelentősége van a szociális enciklikáknak,³¹ amelyek kivétel nélkül komoly iránymutatásul szolgálnak egy-egy társadalmi kérdés katolikus megértéséhez. *Thomas Massaro szerint Ferenc pápa nemcsak dokumentumokat akart kiadni, hanem egy olyan új struktúrát szeretett volna kialakítani, amely alkalmasabb a társadalmi igazságosság előmozdítására.*³²

Említésre méltók azok a cselekedetek is, amelyekkel a pápák a legelesettebbek iránti figyelmük jeleit adják. A jelenlegi pápa különösen nagy figyelmet szentel az ilyen jellegű megnyilatkozásoknak (nagycsüttörtöki lábmosás, egyházi épületek szegényeknek való átengedése, zuhanyzó építése a hajléktalanoknak, a menekültek meglátogatása stb.). Ez nem pusztán a szolidaritás kifejeződése, hanem jelzi, hogy az irgalmas szeretet a legfőbb kormányzati hatalom gyakorlásának integráns részét képezi.

Jesús Miñambres a pápa kormányzati hatalmát bemutató szakirodalommal kapcsolatban megjegyzi, hogy annak csak töredéke említi a pápai hivatalt is alapvetően meghatározó szolgáló szeretet paradigmáját.³³ A római pápa legfőbb kormányzati hatalmát, azaz a törvényhozást, a végrehajtást és a bíraskodást áthatja az irgalmas szeretet.³⁴

A Római Kúria a szegények szolgálatában

A Római Kúria feladata, „hogyan támogassa a római pápát egyedülálló, rendes, teljes, legfőbb, közvetlen és egyetemes hatalmának gyakorlásában”.³⁵

Ami kifejezetten a társadalmi igazságosságot érinti, már a II. Vatikáni Zsinat „látva a mérhetetlenül sok bajt, mely az emberi nem nagyobbik részét még ma is sújtja, és óhajtván, hogy az igazságosságot és Krisztus szegények iránti szeretetét ápolja, nagyon alkalmasnak véli, hogy hozzanak létre az egyetemes Egyházban egy szervet azzal a céllal, hogy ösztönözze a katolikusok nagy családját a szükséglet szenvedő régiók fejlődésének és a nemzetközi szociális igazságosságnak előmozdítására” (GS 90).

A Római Kúria működését szabályozó hatályos joganyag a *Praedicate Evangelium* kezdetű apostoli konstitúció az egész Kúria vonatkozásában kiemeli a diakónia jelentőségét, s így módon követi a *Pastor Bonus* kezdetű apostoli konstitúciót, ahol II. János Pál már a címmel is jelezte, hogy az Egyház legfőbb vezetésirányítási szerve a „jó pásztor” szellemében jár el.

Hatásköri átszervezések, ahogy az Egyház igazgatásának más területein, úgy a karitatív szeretet gyakorlása kapcsán is történtek. VI. Pál a *Catholicam Christi Ecclesiam* kezdetű *motu proprio*-val létrehozta a Iustitia et Pax Pápai Bizottságot, a

³¹ XIII. Leó 1891, 641–670; XI. Pius 1931, 177–285; XXIII. János 1961, 401–464; VI. Pál 1967, 257–299; VI. Pál 1971, 401–444; II. János Pál 1981, 577–647; II. János Pál 1988a, 513–586; II. János Pál 1991, 793–867; XVI. Benedek 2006, 217–279; XVI. Benedek 2012, 996–1004. Lásd még Hebda 2006, 339–359; Ferenc pápa 2015, 847–945; Ferenc pápa 2020, 3.

³² Massaro 2016, 28.

³³ Miñambres 2008a, 254.

³⁴ Schmitz 1913.

³⁵ Ferenc pápa 2016a. Lásd még II. János Pál 1988b, 859.

későbbi Pápai Tanács elődintézményét.³⁶ A *Populorum Progressio* kezdetű enciklikában pedig röviden utal az új hatásköri szervre, minthogy annak „neve és programja is az Igazságosság és Béke”.³⁷ Tíz év után VI. Pál a *Iustitiam et pacem* kezdetű *motu proprio*val kijelölte a szerv végleges helyét és hatáskörét a szentszéki struktúrában.³⁸ A Tanács a béke, a társadalmi igazságosság és az emberi jogok világviszonylatban való előmozdításának feladatát kapta. Tevékenységének minőségét szemlélteti az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma,³⁹ amely bemutatja az Egyház tanítását az új társadalmi és biztonsági kihívások kapcsán.⁴⁰

Kifejezetten a menekültek lelkipásztori és humanitárius gondozására és az ezzel összefüggő humanitárius kérdések kezelésére létrehozott hatásköri szerv volt az Elvándorlók és Úton Lévők Lelekipásztori Gondozásának Pápai Tanácsa. A *Christus dominus* kezdetű zsinati dekrétum (18) szerint ugyanis „[k]ülönös gondot kell fordítani azokra a hívőkre, akik életkörülményeik miatt nem részesülnek eléggé a plébánosok szokásos, közös lelkipásztori gondozásában vagy azt teljességgel nélkülözik. Ilyenek a kivándorlók, a száműzöttek és menekültek, a tengerészek és repülők, a nomádok és más hasonló”. A zsinati dokumentumok pasztorálteológiai alapelveket fogalmaznak meg a hazájuktól távol lévők lelkipásztori és humanitárius ellátására.⁴¹ A Tanács figyelembe veszi a hívők anyanyelvéből, kultúrájából és hagyományából adódó sajátosságokat.⁴² Ennek alapján az egyetemes és részegyház szintjén is kiépíti azokat az intézményeket, amelyek gondoskodnak a hazájuktól távollévőről.⁴³ A szervezet humanitárius segítséget is biztosít, de ezt már felekezeti és vallási hovatartozásra való tekintet nélkül teszi.⁴⁴ A Cor Unum Pápai Tanács a Katolikus Egyház nemzetközi karitatív szerepvállalásának összehangolásában töltött be jelentős szerepet. Ez a Tanács – a Caritas Internationalis (Nemzetközi Karitás) felügyelete mellett – a latin-amerikai fejlesztési projektekért felelős, 1992-ben létrehozott Fondazione Populorum Progressiót is irányította. Az Egészségügyi Dolgozók Lelekipásztoriságának Pápai Tanácsa alá tartozott az „Irgalmas samaritánus” kezdeményezés, amely a legelesettebb, lekezeltebb betegek ügyét karolta fel a legelmaradottabb régiókban.⁴⁵

Ferenc pápa az említett négy pápai tanácsot, amely a szegénygondozás területén rendelkezett hatáskörrel, megszüntette és egyetlen dikasztériumba olvasztotta. Ferenc pápa a Kúrián belül külön csúcsszervet (Dikasztérium az Átfogó Emberi Fejlődés Szolgálatában) hozott létre a társadalmi igazságosság és a globális béke előmozdítására, a szegények és a menekültek gondozására, illetve a tág értelemben vett biztonsági kihívások kezelésére. „A pápa saját bevallás szerint két vagy több hivatal összevonásával egyetlen hivatallá – amelyek egymáshoz közelálló vagy egymással szorosan összefüggő kérdésekért felelősek – nagyobb súlyt (külső súlyt is) akart adni hivatalnak. Az Átfogó Emberi Fejlődés Szolgálatában dikasztérium vette át a két tanács hatásköreit. A *Praedicate evangelium* kezdetű apostoli konstitúció kilenc cikkelyben jelöli ki a dikasztérium helyét a szentszéki struktúrában

³⁶ VI. Pál 1967a, 5–76.

³⁷ VI. Pál 1967b, 259.

³⁸ VI. Pál 1976b, 700–703. A későbbi joganyaghoz lásd II. János Pál 1988b, 897–898, art. 143, § 2.

³⁹ Igazságosság és Béke Pápai Tanács 2007.

⁴⁰ Padányi–Földi 2016, 79–90.

⁴¹ Beyer 2003, 9–33; de Paolis 2003, 13–49.

⁴² Poveda 1992, 21.

⁴³ Sanchis 1993, 452–453; de Paolis 1989, 238–257.

⁴⁴ Poveda 1992, 21.

⁴⁵ Sviluppo Umano Integrale [s.a.].

(163–174. cikk).⁴⁶ Az orientáló és a dikasztérium hatáskörét kijelölő bevezető cikkely megerősíti a pápa szándékát: A dikasztérium az emberi személy, az emberi jogok, az egészség, az igazság és a béke védelmére jött létre (PE 163. cikk, 1. §). Ezenkívül hatáskörrel rendelkezik a gazdasághoz, a munkához, a migrációhoz és a humanitárius válsághelyzetekhez, a teremtett világ védelméhez kapcsolódó kérdésekben. Az első cikkelyből látszik, hogy a dikasztérium széles körben és általános hatáskörrel vesz részt a Szentszék humanitárius munkájában”:⁴⁷ rendezvényeket szervez és nemzetközi fórumokon nyilvánít véleményt.⁴⁸ A nemzetközi vonatkozások miatt a Szentszéki Államtitkárság mint részben általános hatáskörű, részben a külügyekért felelős szerv is hatáskörrel rendelkezik.⁴⁹ Az sem kizárt, hogy érintettség okán más szentszéki dikasztérium nyilatkozik a társadalmi igazságosság érdekében.⁵⁰

Érdemes még megemlíteni az Apostoli Alamisznahivatalt,⁵¹ amelyet a Pastor bonus kezdetű apostoli konstitúció még csak az utolsó záró cikkelyében említett. Az új joganyag már előkelő helyet biztosít a Tevékeny szeretet Dikasztériumának (PE 79–81. cikk). Az új konstitúció nyomatékossítja, hogy a Dikasztérium illetékessége az egész világra kiterjed, továbbá jelzi, hogy a Szentatya nevében tevékenykedik. A kiemelés inkább didaktikai, mintsem lényegi, hiszen a Római Kúria dikasztériumainak illetékessége a jogszabály által telepített hatáskörben külön említés nélkül is kiterjed az egész világra. A jogalkotó inkább azt akarta nyomatékossítani, hogy a „legfőbb pásztor” világviszonylatban is gondját viseli a szegényeknek és a kiszolgáltatottaknak (PE 79. cikk). A konstitúciónak ugyancsak nyomatékossító szerepe van abban is, hogy felhívja a figyelmet az új dikasztériumnak a többi dikasztériummal történő kapcsolattartására. Ez szintén külön kiemelés nélkül is alapelve a Kúria működésének. A jogalkotó azonban a feladat és hatáskör jelentősége miatt fontosnak tartotta ennek az evidenciának a megismétlését (PE 80. cikk). A jog arra is felhatalmazza a Dikasztériumot, hogy a céljainak megvalósítására gyűjtést rendezzen vagy adományokat fogadjon el (PE 81. cikk, 1. §).

A püspökök szerepe a szegénygondozásban

Az irgalmas szeretet tetteinek előmozdításában helyi szinten, elsődlegesen a megyéspüspökök felelős. A püspökszentelés előtt a püspöki szolgálat kapcsán megkérdezik a jelöltet, akar-e „az Úr kedvéért jóságos és irgalmas lenni a szegények és a hontalanok és minden szükségét szenvedő iránt”.⁵² II. János Pál *Pastores gregis* kezdetű püspöki szolgáltról szóló apostoli buzdításban felhívja a püspökök figyelmét arra, hogy a kormányzati feladataikat az irgalmas szeretet, a társadalmi igazságosság jegyében gyakorolják.⁵³ Kéri a püspököket, legyenek a társadalmi igazságosság, a szegények ügyének képviselői, hogy az „egyház pásztorai elevenné tegyék Jézus Krisztus evangéliumának üzenetét, ami mindenki reményének alapja, s különösen azoké, akik egyedül Istentől remélhetnek emberhez méltóbb életet és jobb jövőt”.⁵⁴ A pápa csak általánosságban beszél a püspökök felelősségéről a társadalmi

⁴⁶ Ferenc pápa 2022, 375–457.

⁴⁷ Ujházi–Ripszám 2024, 184.

⁴⁸ Fischl 2006, 92–101.

⁴⁹ Bertagna 1990, 163.

⁵⁰ Ujházi–Ripszám 2024, 184.

⁵¹ II. János Pál 1988b, 912.

⁵² Istentiszteleti Kongregáció 1990, 43.

⁵³ II. János Pál 2004a, 825–924.

⁵⁴ II. János Pál 2004a, 852–853.

jelenségek kapcsán. Ez érthető, hiszen a kihívások másképp jelennek meg az egyes püspöki konferenciák területén, és regionálisan is más az Egyház mozgástere.

A Püspöki Kongregáció *Apostolorum Successores* kezdetű utasítása a püspökök önazonosságára és küldetésére vonatkozóan már az általános bevezetőben kiemeli, hogy a püspök Krisztus mintájára pásztor és a lelkek védelmezője.⁵⁵ A dokumentum a püspöki szolgálatot a „jó pásztor” karakteréhez hasonlítja, amelynek alapbeállítottsága a jóság, a kegyelem és a nagyvonalúság. Az utasításban számtalan helyen megjelenik a kiszolgáltattakkal való együttérzés mint a püspöki karakter meghatározó eleme, de kifejezetten a hármasküldetés vonatkozásában az utasítás kimondja: a püspök a hármasküldetést a „jó pásztor” példája szerint gyakorolja.⁵⁶ A direktórium továbbá felszólítja a püspököket, hogy amennyire az egyházmegye körülményei lehetővé teszik, segítsék az Apostoli Szentszék által támogatott és fenntartott nemzetközi intézményeket a célkitűzéseik, illetve az igazságosság előmozdításában. A dokumentum a püspöki prédikációk szempontjából is fontosnak tartja ugyanezt.⁵⁷ Ez harmonizál a homíliára vonatkozó általános joganyaggal (768. k.), amely lehetővé teszi, hogy a homíliának a teológián túl társadalmi kérdések is tárgyát képezzék. A direktórium a következőket fogalmazza meg a püspökökkel kapcsolatban: „az igazságosság és a béke prófétái legyenek (...) és határozottan el kell ítélniük az erőszak minden formáját”, továbbá fel kell emelni a szavukat a „munkanélküliek, az elnyomottak, az üldözöttek és a megalázottak, valamint a súlyos bántalmazást elszenvedő gyermekek érdekében”. A direktórium más pontjai más társadalmi kérdéseket helyeznek a középpontba: a szegényeket,⁵⁸ a bevándorlókat,⁵⁹ a munkanélkülieket.⁶⁰

Az említett dokumentumok nem jogszabályok, hanem pápai buzdítások. Az Egyházi Törvénykönyvben mindössze egy kánon jelzi, hogy a megyéspüspök köteles szeretetben, alázatosságban és életének egyszerűségében példát adni (387. k.). Egy másik a Katolikus Egyházzal teljes közösségben nem lévőkkel kapcsolatban kéri a püspököket, hogy viseltessenek emberséggel és szeretettel irántuk (383. k., 3. §). XVI. Benedek az Egyházi Törvénykönyvnek ezt a hiátusát kifejezetten „*lacuna legis*”-nek, azaz joghézagnak tekintette,⁶¹ melyet a pápasága alatt igyekezett orvosolni. A *Deus caritas est* kezdetű enciklikában például külön hangsúlyozza a püspökök szerepét: „Az Egyház püspöki struktúrájának megfelelően a részegyházakban elsődlegesen a püspökök mint apostolutódok felelősek azért, hogy az Apostolok Cselekedeteiben látható program (...) ma is megvalósuljon (...)”.⁶² Ugyanakkor az enciklika sem jogszabály; inkább magyarázatul vagy kiegészítésül szolgál a püspökökre vonatkozó jogszabályokhoz.

A püspöki konferenciák a társadalmi igazságosság előmozdításában

A püspöki konferenciák már a második világháború idejére általánosan elterjedtek, de az egyetemes jogban alulszabályozott, illetve dogmatikailag ki nem dolgozott

⁵⁵ Püspöki Kongregáció 2004.

⁵⁶ Püspöki Kongregáció 2004, 21; vö. még 53.

⁵⁷ Püspöki Kongregáció 2004, 54.

⁵⁸ Püspöki Kongregáció 2004, 122.

⁵⁹ Püspöki Kongregáció 2004, 56.

⁶⁰ Püspöki Kongregáció 2004, 209.

⁶¹ XVI. Benedek 2012, 996–997.

⁶² XVI. Benedek 2006, 234.

intézményei voltak a Katolikus Egyháznak.⁶³ Ugyanakkor pozitív történelmi tapasztalat volt abban a tekintetben, hogy a püspökök közös fellépése eredményesebb lehet.⁶⁴ A II. Vatikáni Zsinat a püspökök erre a pozitív történelmi tapasztalatára épített. Az együttműködést azonban nemcsak a szorosan vett lelkipásztori és teológiai kérdésekre, hanem a tág értelemben vett társadalmi igazságosság területeire is kiterjesztette (GS 26, 42).⁶⁵ A püspökök pásztori szolgálatáról szóló *Christus dominus* kezdetű dekrétum ezért a püspöki konferenciát az egyetemes Egyház állandó és kötelező jogintézményévé tette (CD 38). A dekrétum keretdokumentum, amely nem foglalkozik a konferencia működésének részletszabályaival. Ezt először az *Ecclesiae sanctae* kezdetű *motu proprio* végezte el.

A konferencia szerkezetére és működésére vonatkozó jogszabályok is úgy kerültek megfogalmazásra, hogy a jogintézmény alkalmas legyen a társadalmi kihívások kezelésére.⁶⁶ A jogalkotó eleve elrendeli, hogy minden országban legyen konferencia, és a püspökök rendszeresen jöjjenek össze a tapasztalataik vagy elgondolásaik megosztására. (CD 37) A terület összes megyéspüspöke, illetve mindazok, akik a jogban velük egyenlő elbírálás alá esnek, tagjai a püspöki konferenciának (450. k.). A közösségi fellépés lehetőség a nagyobb társadalmi kérdések befolyásolására, továbbá a konferenciának jogilag szabályozott intézményei és kezdeményezései lehetnek. Az *Ecclesiae sanctae* kezdetű *motu proprio* (I/41 [1]), illetve az Egyházi Törvénykönyv (451. k.) kötelezte az egyes püspöki konferenciákat, hogy a Szentszék által jóváhagyott szabályzattal rendelkezzenek. Ennek kötelező tartalmi eleme a püspökkari bizottságok bemutatása. A bizottságok a lelkipásztori kihívások mellett sokszor a térség szempontjából jelentős társadalmi kérdésekkel foglalkoznak. A bizottságok felvállalják a társadalmi igazságossághoz kapcsolódó anyagok megjelentetését, konferenciák szervezését, illetve kellő információkkal látják el a püspöki konferenciát. Ideális, ha ezek a bizottságok az egyházi vagy a katolikus egyetemekkel is együttműködnek.

Szabó Péter véleménye szerint szükséges lenne az egyetemes jog szintjén is hozzárendelni a püspöki konferenciához egy olyan tanácsadó szervezetet, amelyben laikusok is részt vennének.⁶⁷ Itt is érdemes megemlíteni, hogy a biztonság és a béke területén evidencia a laikus hívők bekapcsolása, tekintve hogy olyan szakismeretekkel rendelkezhetnek, amely az egyházban tipikusan nem a klérus oldalán jelenik meg.

A plébániák szerepe a társadalmi igazságosság előmozdításában

A legtöbb az Egyház igazgatásának csak a plébániai szintjére látnak rá, ezért az irgalmas szeretet tetteinek a megjelenése ezen a szinten kiemelten fontos. A plébánia papsága és hívei az Egyház követői a magasabb szinten elhangzó tanítás gyakorlatra váltásában. Az *Apostolorum Successores* kezdetű utasítás az egyházmegye papjait olyan pásztoroknak nevezi, akik segítik a püspököt a hármasküldetésében.⁶⁸ A plébánosok konkrétan részesülnek az Egyház megszentelő (528. k., 2. §), tanító (528. k., 1. §) és kormányzati küldetésében (529. k., 1. §, 2. §). Az Egyházi Törvénykönyv egyébként a plébánosokat a plébániai közösség saját pásztorának nevezi (515. k., 1.

⁶³ Huizing 1968, 166.

⁶⁴ Sauras 1966, 445–457.

⁶⁵ Huizing 1968, 166.

⁶⁶ Johnson 1989, 594–595.

⁶⁷ Szabó 2019, 286–287.

⁶⁸ Püspöki Kongregáció 2004, 212.

§), más esetben pedig konkrétan jelzi, hogy a plébános pásztori küldetésének teljesítéséhez hozzátartozik a szegényekkel és a szenvedőkkel való különleges törődés (529. k., 1. §). A pástor önmagában olyan teológiai kifejezés a joganyagban,⁶⁹ amely magában hordozza a plébános egyházkormányzati beállítottságának irgalmas voltát, a szegények iránti nyitottságot és ezen keresztül a társadalmi igazságosság és a béke legalább helyi szintű megvalósítását.⁷⁰ A hatályos joganyag a régi joghoz képest nagyobb hangsúlyt helyez a plébános tevékenységei között a szegények gondozásának és ezen keresztül a társadalmi igazságosság előmozdítására.⁷¹ A plébánia szintjén a társadalmi igazságosság előmozdításának számtalan oldala lehet: betegek, öregek látogatása; segélyezési programok, gyűjtések szervezése; menekültek támogatása stb. Bár a szeretet tetteinek fő koordinátora a plébánia szintjén a plébános, pont a társadalmi igazságosság gyakorlása kapcsán sajátosan jelenhetnek meg a laikus krisztushívők, akik bekapcsolódnak a plébániai szegénygondozásba.⁷² A szegénygondozás különleges területe ugyanis a hierarchia és a laikus krisztushívők egyházkormányzat területén való együttműködésének.⁷³

Különös szerepet kaphatnak ebben a plébánián szolgálatot teljesítő diakónusok. Az említett Apostolok Cselekedetei beszámol arról, hogy a tanítványok hét diakónust választanak ki a szegények gondozására (ApCsel. 6,2–3, 5–6). XVI. Benedek az első hivatalalapítás jelentőségét a *Deus Caritas est* kezdetű enciklikájában a következőképpen foglalja össze: „(...) a szociális szolgálat, melyet végezniük kellett [a hét diakónusnak], egészen konkrét, ugyanakkor teljesen lelki szolgálat, s ezért a hivataluk valóban lelki hivatal volt, mely az Egyház egyik lényeges feladatát – a rendezett felebaráti szeretetet – valósította meg. E hét fős csoporttal a »diakonia« – a felebaráti szeretet közösségi és rendezett szolgálata – beépült az Egyház alapvető struktúrájába.”⁷⁴ A diakónusok, akik a püspöki kézfeltételben küldetésüket a szolgálatra kapják, a II. Vatikáni Zsinat után újra kiemelten képviselik az Egyház hármasküldetését átjáró társadalmi igazságosságot.⁷⁵

A krisztushívők társulásai a társadalmi igazságosság előmozdításában

A társadalmi igazságosság előmozdítására a világi krisztushívők részéről mind a személyes apostolkodásukon, mind a közös tevékenységeken keresztül sor kerülhet.

A személyes apostolkodást illetően a jogalkotó egyszerre tekinti jognak és kötelességnek, hogy a világi krisztushívők „az evangélium szellemével hassák át” a földi ország ügyeit (227. k.).⁷⁶ A jogszabályhely rövid, hiszen a világi krisztushívő mindennapi apostolkodása a keresztségen és a bérnálásán túl már nem teremt új jogviszonyt közte és az egyházi hierarchia között. A világiak az élet olyan sok területén tevékenykednek, hogy az apostolkodásuk formáját lehetetlen kimerítően szabályozni, ezért a Zsinat utáni pápák is inkább általánosságban fejezték ki, hogy

⁶⁹ Bonicelli 1993, 43–49.

⁷⁰ Coccopalmerio 1993, 6–22.

⁷¹ Montini 2005, 134–135.

⁷² Erdő 1993, 632–640.

⁷³ Del Portillo 1999.

⁷⁴ XVI. Benedek 2005, 234.

⁷⁵ Beyer 1997, 134–142; Pavanello 1997, 143–159.

⁷⁶ Philpott–Shah 2006, 165–176. Átfogóbb, de inkább politikai elméleti és szekuláris megközelítésű monográf munka: Kratochvíl–Doležal 2015. A címével ellentétben inkább a Katolikus Egyház és az európai szervezetek kapcsolatával foglalkozik Leuştean 2014.

számítanak a világiak apostolkodására. A társadalmi igazságosság előmozdítása időnként kifejezetten,⁷⁷ más esetekben pedig közvetve került említésre.⁷⁸

A krisztushívők közös tevékenysége a társadalmi igazságosság előmozdítása érdekében történhet *ad hoc* módon, egyszeri alkalommal, illetve rendszeres jelleggel. Az előbbi tipikus példája, amikor a krisztushívők önkéntes alapon bekapcsolódnak az egyházi segélyszervezetek tevékenységébe. Ez a forma alig különbözik a világi krisztushívők keresztségből és bérmlásból származó egyéni általános tanúságtételétől. Különösebb egyházi jogi kapcsolat sem jön létre a szervezet és a világi hívő között. Itt inkább az erőkoncentráción és a segítségnyújtás szervezett jellegén van a hangsúly.⁷⁹

A világiak közös humanitárius missziója történhet jogilag szabályozott szervezeteken keresztül. A hatályos kánonjog a társulási jognak széles lehetőséget biztosít (215. k.). Legtipikusabb módja, amikor olyan társulások jönnek létre, amelyek kifejezetten vagy közvetve a társadalmi igazságosságot szolgálják. A Zsinat előtt is voltak olyan közösségi kezdeményezések, amelyek a társadalmi igazságosságot szorgalmazták, és a tagjaik között többségében világiak voltak.⁸⁰ A püspöki konferencia hatás- és illetékességi körébe tartoznak a krisztushívők hivatalos országos társulásai (312. k., 1. §, 2.), amelyek akár alkalmi, akár állandó jelleggel felvállalhatják a különböző társadalmi kihívások előmozdítását.⁸¹ A konferencia alulról jövő kezdeményezéseket is felkarolhat, majd a szabályzat jóváhagyása után hivatalos társulássá nyilváníthat (301. k., 2. §).

Csak akkor kell hivatalos társulást létrehozni, ha az a keresztény tanítás egyház nevében való átadására vagy a nyilvános istentisztelet előmozdítására vagy más olyan célokra törekszik, amelyek megvalósítása a természetüknél fogva az illető egyházi hatóságnak van fenntartva (301. k., 1. §). Luis Navarro szerint előfordulhat, hogy nem fenntartott esetekről van szó, de mégsem elégséges a magántársulási forma a kitűzött célok megvalósítására. Más esetben nem alapítottak magántársulást, hanem eleve a püspöki konferencia hozta létre a hivatalos társulást a béke előmozdításra.⁸² A krisztushívők alulról jövő kezdeményezései ugyanis, még ha magántársulási formát öltenek is (299. k.), nem valószínű, hogy rendelkeznek azzal az állandósággal vagy potenciával, amelyet a társadalmi igazságosság előmozdítása megkövetel. Elméletileg lehetőség lenne arra, hogy az egyházi hatóságtól függetlenebb, ún. magántársulási formát hozzanak létre a társadalmi igazságosság támogatására, a felsorolt érvek azonban amellettszólnak, hogy hatékonyabb, ha hivatalos társulási formán keresztül történik ez a tevékenység. A püspöki konferencia ellenőrzése alatt álló hivatalos társulás sokféleképpen segítheti a szociális kérdések előmozdítását: célzott gyűjtésekkel, rendszeres kapcsolattartással, társadalmi érzékenyítéssel, akadémiai szerepvállalással stb.

⁷⁷ Vatikán [s.a.].

⁷⁸ VI. Pál 1976a, 60.

⁷⁹ Lombardi Vallauri 1974; González Ayesta 2008, 441–456; Fischl 2006, 92–101; Dalla Torre 2008, 274.

⁸⁰ Palma 2020; Gherri 2016, 593–620.

⁸¹ Delgado Galindo 2011, 429–444.

⁸² Navarro 2011, 787.

A megszentelt élet klasszikus és új feladatai a béke előmozdítása érdekében

A megszentelt élet intézményeinek jelentős hányada olyan kérdések kezelésére jött létre, amelyek kapcsolódnak a társadalmi igazságosság megőrzéséhez.⁸³ Más esetekben a társadalmi változások következtében vállaltak fel ilyen feladatokat. A II. Vatikáni Zsinat megújulási kezdeményezései a megszentelt élet intézményeit is érintették,⁸⁴ ami részben közvetlen strukturális és jogi újraszabályozást jelentett, részben pedig a Zsinat egyéb társadalmi és teológiai üzenetének átültetését a megszentelt élet intézményei vonatkozásában.⁸⁵ A Zsinat általános üzenete, hogy az Egyház tevékenyen járuljon hozzá a közjó megvalósításához (GS 42), a megszentelt élet intézményeire is átsugárzott. A Zsinat megszentelt élet intézményei tekintetében íródott központi dokumentuma a *Perfectae Caritatis* kezdetű dekrétum, de más zsinati dokumentumok is érintik a megszentelt élet intézményeit. Alkotmányos jelentőségű a *Lumen Gentium* kezdetű dogmatikus konstitúció,⁸⁶ amely elhelyezi a szerzetességet az Egyház alkotmányában és missziójában (LG 43–47). A dokumentum jelentősége nem annak jogi egzaktságában keresendő, hanem abban, hogy az alkotmányos dokumentum a megszentelt élet intézményeit a misztikus test integráns részének tekinti, és már számít arra, hogy ezek a változatos karizmával rendelkező intézmények közjogi helyzetüknek megfelelően bekapcsolódnak az Egyház missziójába.⁸⁷ Ennek logikus hatása az lett, hogy a későbbi pápai és szentszéki megnyilatkozások már természetesnek vették, hogy elhelyezzék a megszentelt élet intézményeit az általános vagy különös biztonsági kihívásokat tárgyaló dokumentumokban. Ez a folyamat a jelenlegi pápával érte el a tetőpontját, aki ugyan nem adott ki külön dokumentumot a megszentelt élet intézményeiről, de elhelyezte ezeket az intézményeket a Szentszék, a püspökök, a laikusok és a klerikusok között a társadalmi igazságosság és a béke előmozdítóiként.⁸⁸ A zsinati dokumentumok még csak röviden utalnak a megszentelt élet intézményeinek a társadalmi igazságosság előmozdításával kapcsolatban végzett feladataira (LG 44–45; CD 34), és inkább közvetetten említik az intézmény profilját (PC 20) vagy az alapító által kijelölt karizmat, amelyek azonban kapcsolódhatnak a társadalmi küldetéshez. A karizma ugyanis gyakran kötődik a tág értelemben vett társadalmi kérdések megvalósításához (PC 20).⁸⁹

Karitászszervezetek a szegények szolgálatában

Adolf von Harnack felhívja a figyelmet arra, hogy már a harmadik században megkülönböztethető a „karitás, amelyet az egyén végez”, és a „karitás, amelyet az egyház intézményes keretek között teljesít”.⁹⁰ A hét diakónus kiválasztásával a szegények gondozása is elindul az intézményesülés útján (ApCsel. 6,2–3, 5–6). Az első

⁸³ Frank 2010; Gatz 2006.

⁸⁴ Coccopalmerio 1984; Calabrese 2011; Gambari, 1986.

⁸⁵ Rovira 2013, 12.

⁸⁶ Molinari–Gumpel 2013, 134–153.

⁸⁷ Pigna 1985, 39; Wulf 1975, 558–604; Bevilacqua 2021, 7–18.

⁸⁸ Ferenc pápa 2020; Christiansen 2017, 203–220; Doyle 2017, 21–37.

⁸⁹ Mahoney 2019, 647–653.

⁹⁰ A karizma tág értelmezését szemlélteti: Midali 1997, 723–754; Ciardi 1996; Rocca 1998; Conner 1999, 245–273.

⁹⁰ Von Harnack 2017, 1920.

egyházi hivatalokat (jóllehet ez még nem a későbbi kánonjogi értelemben vett hivatal)⁹¹ az elesettek gondozására alapítják.⁹² Már a konstantini kor előtt ismert volt az ún. „parabolani” közösség, amely a nagy pestisjárványok időszakában jött létre és a saját küldetését a betegek gondozásában jelölte meg. A szerzetesrendeket jellemző fogadalmakat még nem tettek, illetve különösebb szabályzattal sem rendelkeztek. A jusztiinianuszi korban már nem találunk említést róluk. John A. Knight a megszentelt életről írt könyvében rámutat, hogy a csoport nevének jelentése is beszédes, mivel a paraboleüszamenosz szó annyit tesz 'kockáztató'. A kifejezést, amelyet eredetileg a szerencsejátékosokkal kapcsolatban használtak, a betegápolók szándékosan alkalmazták saját magukra is, mintegy kifejezve, hogy az életüket kockáztatják a legelesettebbek érdekében.⁹³ A későbbiekben a betegápolás intézményes keretét más egyházi intézmények (kegyes alapítványok vagy a megszentelt élet intézményeinek különböző típusai) vették át.

A tizenkilencedik században a gazdasági és társadalmi változások hatására az egyház társadalmi tanítása egyre jelentősebb szerepet játszott.⁹⁴ Lorentz Werthmann megalakította az első karitászszervezetet, Caritas Verband für das Katholische Deutschland név alatt, amelyet a német püspöki kar 1916-ban ismert el országos szervezatként, 1921-ben pedig a Deutscher Caritas Verband nevet kapta. A nemzeti karitászszervezetek német példára jöttek létre a huszadik század elején,⁹⁵ de az egyes nemzeti katolikus karitászok jogállása eltért: Franciaországban nem rendelkeztek az egyházjogban elismert jogi személyiséggel, hanem világi jogi bejegyzéssel bírtak, a Deutscher Caritasverband pedig a német világi jog szerint jogi személy és társulás, de a kánonjogban csak a krisztushívők társulása volt.⁹⁶ Sok esetben abból indultak ki, hogy az egyházellenes közegben az egyházi jogi státusz inkább akadályozná az eredményes humanitárius működést.⁹⁷ Ezek a modellek az egyházi hierarchiától nagyobb függetlenséget és a világi fórumokon szélesebb mozgásteret biztosítottak, de a szervezet a katolikus identitását elveszítve feloldódhat a hasonló profilal rendelkező állami és civil szervezetek között.

Az első karitátszkonferenciát a katolikus segélyszervezetek koordinációjára és a karitászszervezetek előmozdítására 1924-ben, az amszterdami Eucharisztikus Világkongresszus keretében hívták össze, melynek során kilenc európai ország katolikus vezetése határozott egy nemzetközi karitászszervezet létrehozásáról, amely 1928-ban Caritas Catholica néven alakult meg. XII. Piusz célul tűzte ki, hogy a nemzeti karitászok közötti kapcsolat szervezettebb formát öltjön, és ezért a szervezet 1947-ben az Apostoli Szentszék hivatalos segélyszervezetévé vált.⁹⁸ A Vatikánhoz való sajátos viszonya miatt 1951-ben a székhely Svájcban Rómába került, 1954-ben pedig a nemzetközi jelleg hangsúlyozása érdekében a Caritas Internationalis (Nemzetközi Katolikus Karitás) elnevezést kapta.⁹⁹

A szervezet jogi szabályozása atipikus utat járt be: A Szentszék 1951-ben hagyta jóvá a működési szabályzatát, amelyet az első teljes közgyűlésen szavaztak

⁹¹ Miñambres 1999, 407–418.

⁹² Ujházi 2020, 783–802.

⁹³ Knight 1986, 19–20.

⁹⁴ Tomka–Goják 2004, 27–55.

⁹⁵ Zagya 2011, 14–19.

⁹⁶ Hierold 1989, 939–941.

⁹⁷ Dalla Torre 2008, 274.

⁹⁸ NGO Monitor 2023.

⁹⁹ Anon [s.a.].

meg. 1976. július 19-én VI. Pál kezdeményezésére a Vatikán jogi személyiséggel ruházta fel. Azon ritka esetek egyike, amikor egy katolikus szervezet a Vatikánvárosi Állam joga szerint jogi személyiséggel rendelkezett, de a Katolikus Egyház belső rendjét szabályozó kánonjog alapján nem volt jogi személy. A nemzetközi ernyőszervezetet ezért sokáig a nemzeti karitások laza szövetségeként kezelték. II. János Pál 2004-es *Durante l'Ultima Cena* kezdetű levele egyrészt hivatalos egyházi jogi személlyé tette a Caritas Internationalist, másrészt kijelölte a helyét az Apostoli Szentszék struktúrájában, továbbá hivatalosan is jóváhagyta a karitás szabályzatát és működési rendjét;¹⁰⁰ új garanciális elemeket és működési struktúrát vezetett be. 2012-ben újabb szentszéki szabályozásra került sor: a *Pastor bonus* kezdetű apostoli konstitúció a Cor Unum Pápai Tanácshoz mint általános felügyeleti szervhez rendelte a segélyszervezetet.¹⁰¹ A Tanács felelt többek között a karitás nemzetközi tevékenységéért, a helyi kezdeményezésekért és a tagok egyházi lelkületének ápolásáért, illetve koordinálta a jelentősebb nemzetközi kezdeményezéseket. Előírták, hogy a nyilvános megjelenésre szánt dokumentumokat köteles a Pápai Tanácsnak jóváhagyás céljából átadni. A Caritas Internationalis nemzetközi jellegéből adódóan a Szentszéki Államtitkársággal, a tevékenységi köréből adódóan pedig a humanitárius megbízatásban érintett szentszéki hivatalokkal is kapcsolatot épített ki.¹⁰²

XVI. Benedek, akárcsak Ferenc pápa, elkötelezett volt az irgalmas szeretet teológiája és gyakorlata mellett. A *Deus caritas est*, a *Caritas in Veritate* és a *Spes salvi* kezdetű enciklika az egyház irgalmas szeretetéről szóló tanításának teológiai keretét adta. XVI. Benedek pápa teológiai műveiben és az általa kiadott pápai dokumentumokban a társadalmi kihívások komplex rendszerét tárja fel. A kihívások mellé az Egyház társadalmi tanítására és a morál teológiára alapozott megoldást vázol fel.¹⁰³ XVI. Benedek szerint „[a]z Egyház minden tevékenysége annak a szeretetnek a kifejeződése, mely az ember egyetemes javára törekszik: az Ige evangelizációja és a szentségek által – ami a maga történelmi megvalósulásában gyakran hősiessé válik –, és az emberi élet és tevékenység különböző területein a fejlődés támogatásával. Így a szeretet az a szolgálat, melyet az Egyház azért végez, hogy az emberek testi szenvedései és anyagi nyomorúságai elől se térjen ki.”¹⁰⁴ Ehhez hozzáteszi, hogy az Egyháznak szervezetekre van szüksége¹⁰⁵ ahhoz, hogy a szeretetszolgálatot „az özvegyek és árvák, a rabok, a betegek és mindenféle szükségét szenvedők iránt” végrehajtsák.¹⁰⁶ Konkrétan megnevezi a karitatív szervezeteket, különösen az egyházmegyei, a nemzeti és a nemzetközi karitásokat, amelyeknek minden lehetőséget meg kell tenniük azért, hogy a szükséges eszközök rendelkezésre álljanak. A humánkapacitás kapcsán megjegyzi, a segítőket úgy kell kiképezni, hogy „a jót jól tudják tenni”. Emellett rámutat arra a lelki többletre is, amellyel a karitás munkatársainak rendelkeznie kell a többi humanitárius segélyszervezet munkatársaihoz képest.¹⁰⁷

¹⁰⁰ II. János Pál 2004b.

¹⁰¹ Arrieta 1997, 322; Sabbarese 2003, 213.

¹⁰² Ujházi 2014, 57–86.

¹⁰³ Cahill 2010, 291–319.

¹⁰⁴ XVI. Benedek 2005, 19.

¹⁰⁵ XVI. Benedek 2005, 20.

¹⁰⁶ XVI. Benedek 2005, 22.

¹⁰⁷ XVI. Benedek 2005, 31.

Az elvek egész szentszéki struktúra tekintetében való intézményi lekövetése XVI. Benedek idejében mérsékelt volt, mindemellett felhatalmazta a Szentszéki Államtitkárságot, Tarcisio Bertone bíboros államtitkárt, hogy a Caritas Internationalis hivatalos jogi személyiségével és az egyházban betöltött tevékenységével kapcsolatban a pápa nevében eljárjon.¹⁰⁸ A szabályozás inkább a központosítás irányába mutatott. Az Apostoli Szentszék hivatalos segélyszervezetének vonatkozásában az új jogszabály azt az álláspontot képviselte, hogy a szervezetnek jobban átlátható jogi és ellenőrzési keretet adjon.¹⁰⁹ A segélyszervezetre vonatkozó általános határozatot 2012. május 2-án adták ki.¹¹⁰ A dokumentum lényegében törvényerejű rendelkezés (29. k.), annak ellenére, hogy a határozatot a csak végrehajtó hatalommal rendelkező Államtitkárság adta ki, mert rendelkezett a legfőbb törvényhozó felhatalmazásával (30. k.) törvényerejű rendelkezés kiadására.¹¹¹ A 2004-es pápai intézkedéssel szemben az általános határozat valóban pontosabb és részletesebb szabályozást ad, de feltűnő, hogy szigorú a Caritas Internationalis felett gyakorolt szentszéki ellenőrzést illetően. Az általános határozat nem helyezte hatályon kívül II. János Pál *Durante l'Ultima Cena* kezdetű dokumentumát. A leirat, az általános határozat, a Caritas szabályzata és belső rendtartása, az Egyházi Törvénykönyv (különösen a jogi személyekre vonatkozó rendelkezései), illetve a Vatikánvárosi Állam jogszabályai együtt adták a Caritas Internationalis joganyagát. Az általános határozat szűk mozgásteret hagyott a Caritasnak a külső kapcsolatépítésben. A Szentszék központi hivatalai jobban rá akartak látni az egyes régiók (Közel-Kelet, Szíria, Irak, Afrika) válságkezelésére is. Az NGO-kkal és egyéb szervezetekkel való együttműködéseket előzetesen a Cor Unum Pápai Tanácsnak kellett jóváhagynia (1. cikk., 5. §). Nemzetközi, regionális, politikai, diplomáciai, állami közigazgatási és igazságszolgáltatási szervezetekkel a Caritas nem, hanem a Szentszéki Államtitkárság második szekciója tárgyalta. A Caritas az általános határozat kiadása előtt is rendelkezett belső használatra szánt alapelvekkel, amelyek más szervezetekkel (2003), különösen a haderővel való együttműködésre vonatkoztak (2006).

A Szentszék központosítási törekvése a helyi katolikus karitatív szervezetekre is hatott. A megyéspüspökök kapcsolatát részletező *Intima Ecclesiae natura* kezdetű *motu proprio* hasonló alapelveket, ellenőrző mechanizmusokat vezetett be, kiemelve a megyéspüspök ellenőrző szerepét. Például a helyi katolikus segélyszervezetek sem működhetnek együtt a humanitárius kérdésekben olyan szervezetekkel, amelyek a katolikus egyházzal szemben ellenségesek.¹¹² Ferenc pápa a széles hatáskörrel felruházott Cor Unum Pápai Tanácsot a 2016. augusztus 31-én kihirdetett *Humanam progressionem* kezdetű *motu proprio*-val¹¹³ a már bemutatott szentszéki hivatalba, a Dikasztérium az Átfogó Emberi Fejlődés Szolgálatába integrálta. Az új dikasztériumot létrehozó *Humanam progressionem* kezdetű *motu proprio* a Caritas Internationalis kérdésére nem tér ki. A Dikasztérium működését alaposabban szabályozó státútum azonban jelzi (4. cikk., 9. §), hogy annak hatásköre kiterjed a Caritas Internationalis ellenőrzésére.

¹⁰⁸ Vatikáni Államtitkárság 2011, 127.

¹⁰⁹ Laffitte 2008, 6–18.

¹¹⁰ Vatikáni Államtitkárság 2012, 910–918.

¹¹¹ García 2002, 162–167.

¹¹² XVI. Benedek 2012, 996–1004.

¹¹³ Ferenc pápa 2016b.

A *Praedicate evangelium* kezdetű apostoli konstitúció röviden utal a Caritas Internationalisra, amikor az említett Dikasztérium hatáskörébe utalja a szervezetet (174. cikk., 2. §). A működés konkrét kereteit a Caritas Internationalis szabályzata pontosítja. Ahol a hatályos jogszabályok még a Cor Unum Pápai Tanácsot említik, ott értelemszerűen az új dikasztérium hatáskörét kell érteni. Ferenc pápa számos területen számít a Caritas Internationalisra: menekültkérdés,¹¹⁴ élelmiszerbiztonság,¹¹⁵ klímaváltozás és környezetvédelem,¹¹⁶ oktatás, a prostitúció és a társadalmi igazságtalanság felszámolása vagy általában az emberi jogok előmozdítása. Ezentúl a válságterületeken is különösen fontos szerepet szán a Caritas Internationalisnak, így a szíriai válságkezelésben,¹¹⁷ a mexikói menekült válságban,¹¹⁸ illetve a libanoni segélyezésben.¹¹⁹ Ezek a támogatások a helyi karitászokkal együttműködve valósulnak meg. A sokszínű társadalmi és biztonsági kihívás szerteágazó feladatszabást követel meg a Caritasszal szemben.¹²⁰

Összefoglalás

A hidegháború után a biztonságpolitika fő koncepciójává vált, hogy a biztonságot sok tényező befolyásolja. Nemcsak a fegyveres küzdelmet, hanem a társadalom szövetét átjáró szerteágazó területeket jelent. Magában foglalja a szegénységet és annak következményeit,¹²¹ az egészségügyi kérdéseket¹²² és még számos más kihívást. Az egyes államok és nemzetközi szervezetek kidolgozták a maguk megoldási javaslatait a kihívások kezelésére. A Katolikus Egyház azonban nem az egyes nemzetközi szervezetek koncepcióját veszi át, hanem önálló, teológiai elvekre alapozott társadalmi tanítással rendelkezik, továbbá nemcsak teoretikus szinten értékeli a társadalmi kihívásokat, hanem az intézményein keresztül azok aktív alakítója is. VI. Pál 1963. szeptember 21-én a Római Kúria munkatársainak mondott beszédében a következő kijelentést tette: a „kúriaátalakítás nem pusztán esztétikai intézkedés, hanem mindig a lényegét érinti, és az Egyház küldetésének még tökéletesebb ellátása érdekében történik”.¹²³

Ferenc pápa is markáns egyházképpel, az Egyház teológiai és missziós küldetését vizionáló elképzeléssel rendelkezik, ami a beszédjeiben, a pápai utazásaiban, a gesztusaiban, a külkapcsolatok, a vallásközi és ökumenikus párbeszéd alakításában is megmutatkozott, s ugyanakkor elindította a Kúria reformját, amelynek kiteljesedése a *Praedicate evangelium* kezdetű apostoli konstitúció. A célkitűzéseinek megvalósításához szüksége volt arra, hogy a szempontjait a Kúria szerkezetében, illetve az Egyház működését szabályozó joganyagban is megjelenítse.

A pápa az egész Egyházat – a laikusokat éppúgy, mint a klerikusokat –, a rész- és egyetemes Egyházat egyaránt kapacitálja az aktív missziós munka irányába. Általánosságban már a II. Vatikáni Zsinat is rámutatott, hogy a huszadik század társadalmi és egyházi kihívásai megkövetelik, hogy hozzányúljanak az egyházi

¹¹⁴ Caritas 2021b.

¹¹⁵ Caritas [s.a.].

¹¹⁶ Caritas 2015.

¹¹⁷ Caritas 2016b.

¹¹⁸ Caritas 2016a.

¹¹⁹ Caritas 2021a.

¹²⁰ Schlag 2017, 97–101.

¹²¹ Thomas 2008, 244–258.

¹²² McInnes 2008, 274–286.

¹²³ VI. Pál 1963., saját ford.

intézményekhez: „a római kúria hivatalai kapjanak a kor, a terület és a szertartások igényeinek – főként számuk, nevük, illetékességük, ügyvitelük és egymásközi összehangoltságuk szempontjából – jobban megfelelő szervezetet” (CD 9).¹²⁴ A jelenlegi kúriareform és a zsinati koncepció, illetve VI. Pál és II. János Pál reformjai között kontinuitás van. Ugyanakkor Ferenc pápa reformja, illetve az elképzelése az Egyházzal a mai világban eltér az elődjeitől. A jelenlegi pápa reformja nemcsak a Zsinat utáni kúriareformok, hanem a huszadik század nagy reformjainak a szintézise is: olyan kúriát akart, amely megvalósítja X. Piusz elképzelését, vagyis hatékony, az állami közigazgatási szervek képességeit felvillantó rendszerrel rendelkezik. Ferenc pápa ugyanakkor komolyan vette a zsinat lelkiességét is, miszerint a Római Kúriát az evangélium hirdetésének irányába kell pozícionálni azzal, hogy az a társadalmi kihívásokat is figyelembe veszi.

Rövidítésjegyzék

CD. *A II. Vatikáni Zsinat Christus Dominus kezdetű dekrétuma a püspökök pásztori szolgálatáról az Egyházban*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19651028_christus-dominus_hu.html

GS. *A II. Vatikáni Zsinat Gaudium et Spes kezdetű lelkipásztori konstitúciója az Egyházzal a mai világban*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_hu.html#j1

LG. *A II. Vatikáni Zsinat Lumen Gentium kezdetű dogmatikus konstitúciója az Egyházzal*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19641121_lumen-gentium_hu.html

PO. *A II. Vatikáni Zsinat Presbyterorum Ordinis kezdetű dekrétuma a papi szolgálatról és életről*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19651207_presbyterorum-ordinis_hu.html

PC. *A II. Vatikáni Zsinat Perfectae Caritatis kezdetű dekrétuma a szerzetesi élet korszerű megújításáról*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19651028_perfectae-caritatis_hu.html

Irodalomjegyzék

Anderson, P., Just, F. és Thatcher, T. szerk. 2009. *John, Jesus, and History. Aspects of Historicity in the Fourth Gospel*. Atlanta: Society of Biblical Literature.

¹²⁴ Ferenc pápa 2016a.

Anon. [s.a.]. Caritas Internationalis. *Magyar Katolikus Lexikon*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: <http://lexikon.katolikus.hu/C/Caritas%20Internationalis.html>

Arrieta, J. I. 1997. *Diritto dell'organizzazione ecclesiastica*. Milano: Giuffrè.

Beck, R. 2006. *The Religion of the Mithras Cult in the Roman Empire*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199216130.001.0001>

Berlingò, S. 1991. *Giustizia e carità nell'economia della Chiesa. Contributi per una teoria generale del diritto canonico*. Torino: G. Giappichelli.

Bertagna, B. 1990. La Segreteria di Stato. In: Bonnet, A. és Gullo, C. szerk. *La Curia Romana nella Cost. Ap. "Pastor Bonus"*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, pp.163–176.

Bevilacqua, M. 2021. Considerazioni sullo statuto epistemologico della teologia della vita consacrata. *Mysterion*. 14(1) pp. 7–18.

Beyer, J. 1997. Il diaconato permanente nell'attuale vita ecclesiale. *Quaderni di diritto ecclesiale*. 10(2), pp. 134–142.

Beyer, J. 2003. Fondamento ecclesiale della Pastorale dell'Immigrazione. In: Beyer, J. és Semeraro, M. szerk. *Migrazioni Studi interdisciplinari*. Roma: Centro Studi Emigrazioni, pp. 9–33.

Bonicelli, C. 1993. Il parroco come pastorale (c. 529. par.). *Quaderni di diritto ecclesiale*. 6(1), pp. 43–49.

Cahill, L. S. 2010. Caritas in Veritate: Benedict's Global Reorientation. *Theological Studies*. 71(2), pp. 291–319. <https://doi.org/10.1177/00405639100710020>

Calabrese, A. 2011. *Istituti di vita consacrata e Società di vita apostolica*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.

Caritas. [s.a.]. *FOOD, Ensure the hungry are fed*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.] Elérhető: <https://www.caritas.org/what-we-do/food/>

Caritas. 2015. *Caritas and Climate Change FAQs*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: <https://www.caritas.org/2015/06/caritas-and-climate-change-faqs/>

Caritas. 2016a. *Dignity, Values and Rights for Migrants in Mexico*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.] Elérhető: <https://www.caritas.org/2016/02/dignity-values-rights-for-migrants-in-mexico/>

Caritas. 2016b. *Peace is Possible in Syria Says Pope Francis in Support of Caritas Campaign*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.] Elérhető: <https://www.caritas.org/2016/07/peace-possible-syria-says-pope-francis-support-caritas-campaign/>

Caritas. 2021a. *Large-Scale Humanitarian Crises in Lebanon Need Urgent Immediate and Efficient Mobilisation*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: <https://www.caritas.org/2021/08/large-humanitarian-response-lebanon/>

Caritas. 2021b. *World Day of Migrants and Refugees – Let Mutual Love Continue*. [Online]. Elérhető: <https://www.caritas.org/2021/09/world-day-of-migrants-and-refugees/>

Christiansen, D. 2017. The Global Vision of Evangelii Gaudium Cultural Diversity as a Road to Peace. In: Mannion, G. szerk. *Pope Francis and the Future of Catholicism Evangelii Gaudium and the Papal Agenda*. New York: Cambridge University Press, pp. 203–220. <https://doi.org/10.1017/9781316529621.012>

Ciardi, F. 1996. *In ascolto dello Spirito. Ermeneutica del carisma dei fondatori*. Roma: Città Nuova.

Coccopalmerio, F. 1984. Gli istituti religiosi nel nuovo Codice di diritto canonico. Milano: Ancora.

Coccopalmerio, F. 1993. Il parroco "pastore" della parrocchia. *Quaderni di diritto ecclesiale*. 6(1), pp. 6–22.

Conner, M. P. 1999. Vita consecrata: an Ultimate Theology of the Consecrated Life. *Angelicum*. 76(2), pp. 245–273.

Crespo, A. R. and Gregory, C. 2020. The doctrine of mercy: moral authority, soft power, and the foreign policy of Pope Francis. *International Politics*. 57(1), pp. 115–130. <https://doi.org/10.1057/s41311-019-00187-7>

Dalla Torre, G. 2008. La Caritas: Storia e natura giuridica. In: Miñambres, J. szerk. *Diritto canonico e servizio della carità*. Milano: Giuffrè Editore, pp. 265–284.

De Paolis, V. 1989. La pastorale dei migranti nei documenti conciliari. *Informationes SCRIS*. 15(2), pp. 238–257.

De Paolis, V. 1997. I beni temporali della Chiesa. Canoni preliminari (cann. 1254–1258) e due questioni fondamentali. In: Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico szerk. *I beni temporali della Chiesa*. Milano: Glossa, pp. 9–43.

De Paolis, V. 2003. La chiesa e le migrazioni nei secoli XIX e XX. *Ius Canonicum*. 13(85), pp. 13–49.

Del Portillo, A. 1999. *Laici e fedeli nella Chiesa. Le basi dei loro statuti giuridici*. Milano: Giuffrè.

Delgado Galindo, M. 2011. Gli statuti delle associazioni di fedeli. *Ephemerides Iuris Canonici*. 51(2), pp. 429–444.

Doyle, M. D. 2017. Pope Francis's New Vision for the Church as Expressed in Evangelii Gaudium. In: Mannion, G. szerk. *Pope Francis and the Future of Catholicism Evangelii Gaudium and the Papal Agenda*. New York: Cambridge University Press, pp. 21–37.

- Erdő, P. 1993. A világiak munkája a plébánián. *Távlatok*. 12–13(3–4), pp. 632–640.
- Faltin, D. 1960. De recto usu bonorum ecclesiasticorum ad mentem Concilii Vaticani II. *Apollinaris*. 40, pp. 441–442.
- Ferenc pápa. 2013. Apostoli buzdítás, Evangelii gaudium. *Acta Apostolicae Sedis*. 105(12), pp. 1019–1137. Magyarul: https://www.vatican.va/content/francesco/hu/apost_exhortations/documents/pa-pa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html [Letöltés ideje: 2024. december 1.].
- Ferenc pápa. 2014. Motu proprio, Fidelis dispensator et prudens. *Acta Apostolicae Sedis*. 106(3), pp. 164–165.
- Ferenc pápa. 2015. Enciklika, Laudato si'. *Acta Apostolicae Sedis*. 107(9), pp. 847–945.
- Ferenc pápa. 2016a. Hogyan folyik a római kúria reformja? *Magyar Kurír*. [Online]. 2016. december 24. Fordította: Tózsér, E. [Letöltés ideje: 2024. november 30.]. Elérhető: <https://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-hogyan-folyik-romai-kuria-reformja>
- Ferenc pápa. 2016b. Motu proprio. *Humanam progressionem*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: https://w2.vatican.va/content/francesco/it/apost_letters/documents/papa-francesco-lettera-ap_20160817_humanam-progressionem.html
- Ferenc pápa. 2020. Enciklika, *Fratelli tutti*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: https://www.vatican.va/content/francesco/it/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html
- Ferenc pápa. 2022. Apostoli konstitúció, Praedicate evangelium. *Acta Apostolicae Sedis*. 114(4), pp. 375–457.
- Fischl, V. 2006. Egyházi karitatív szervezetek szerepe a válságkezelésben. *Kard és Toll*. 2, pp. 92–101.
- Frank, K. S. 2010. *Geschichte des christlichen Mönchtums*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Gambari, E. 1986. *I religiosi nel Codice*. Milano: Ancora.
- García, M. J. 2002. *Le norme generali del Codex Iuris Canonici*. Roma: Edizioni Curiae.
- Gatz, E. 2006. *Geschichte des kirchlichen Lebens. Klöster und Ordensgemeinschaften*. Freiburg im Breisgau: Herder.
- Gherri, P. 2016. Pie volontà e pie fondazioni: uno sguardo ad una prassi di curia spesso disattesa. *Periodica*. 105, pp. 593–620.

González Ayesta, J. 2008. Alcuni aspetti del servizio alla carità nella tradizione apostolica e nella Didascalia dei Dodici Apostoli. In: Miñambres, J. szerk. *Diritto canonico e servizio della carità*. Milano: Giuffrè Editore, pp. 441–456.

González, J. L. 1990. *Faith and Wealth: A History of Early Christian Ideas on the Origin, Significance, and Use of Money*. San Francisco: Harper & Row.

Hebda, B. 2006. Where Canon Law Connects with Caritas: The Norms of Intima Ecclesiae Natura. A Year of Mercy Examination of Challenges to Compliance in a US Context. *The Jurist*. 76(2), pp. 339–359.

Hierold, A. 1999. Der karitative Dienst der Kirche. In: Listl, J. és Schmit, H. szerk. *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*. Regensburg: Friedrich Pustet, pp. 1028–1032.

Hierold, E. A. 1989. Der deutsche Caritasverbandes und die Diözesancaritasverbände als Vereine von Gläubigen. In: AA. VV. *Das konsoziative Element in der Kirche*. St. Ottilien: EOS Verlag, pp. 939–941.

Huizing, P. 1968. The Structure of Episcopal Conferences. *The Jurist*. 28(1), pp. 163–176.

Igazságosság és Béke Pápai Tanács. 2007. *Az egyház társadalmi tanításának kompendiuma*. Budapest: Szent István Társulat.

II. János Pál. 1981. Enciklika, Laborem exercens. *Acta Apostolicae Sedis*. 73(9), pp. 577–647.

II. János Pál. 1983. Motu proprio, Sacrae disciplinae leges. *Communicationes*. 15(1), pp. 8–9. Magyarul: Erdő, P. 1997. *Az Egyházi Törvénykönyv*. Budapest: Szent István Társulat.

II. János Pál. 1988a. Enciklika, Sollicitudo rei socialis. *Acta Apostolicae Sedis*. 80(5), pp. 513–586.

II. János Pál. 1988b. Apostoli konstitúció, Pastor Bonus. *Acta Apostolicae Sedis*. 80(7), pp. 841–902.

II. János Pál. 1991. Enciklika, Centesimus annus. *Acta Apostolicae Sedis*. 83(10), pp. 793–867. Magyarul: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/hu/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_01051991_centesimus-annus.html [Letöltés ideje: 2024. december 1.].

II. János Pál. 1995. Enciklika, Evangelium Vitae. *Acta Apostolicae Sedis*. 87(4), pp. 481–503. Magyarul: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/hu/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae.html [Letöltés ideje: 2024. december 1.].

II. János Pál. 2004a. Apostoli buzdítás, Pastores gregis. *Acta Apostolicae Sedis*. 96(12), pp. 825–924.

II. János Pál. 2004b. *Apostoli levél, Durante L'ultima Cena*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/letters/2004/documents/hf_jp-ii LET_20040916_caritas-internationalis.html

Istentiszteleti Kongregáció. 1990. *Pontificale Romanum De Ordinatione Episcopi*. Vatikán város: Typis Polyglottis Vaticanis.

Johnson, G. J. 1989. Kommentár a 451. kánonhoz. In: Beal, J., Coriden, J. és Green, T. szerk. *New Commentary on the Code of Canon Law*. Mahwah: Paulist Press, pp. 594–595.

Kempis, T. 1976. *Krisztus követése*. Budapest: Ecclesia Kiadó.

Knight, J. A. 1986. *The Holiness Pilgrimage*. Kansas City: Beacon Hill Press.

Kratochvíl, P. és Doležal, T. 2015. *The European Union and the Catholic Church*. London: Palgrave Macmillan.

Laffitte, J. 2008. Amore e giustizia nell'enciclica Deus Caritas est: prospettiva teologica. In: Miñambres, J. szerk. *Diritto canonico e Servizio della carità. Milano: Giuffrè*, pp. 6–18.

Leustean, L. 2009. What is the European Union? Religion between Neofunctionalism and Intergovernmentalism. *International Journal for the Study of the Christian Church*. 9(3), pp.165–176.

Leuştean, L. 2014. *The Ecumenical Movement and the Making of the European Community*. Oxford: Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1080/14742250903168149>

Levison, W. 1916. Zur Vorgeschichte der Bezeichnung Servus servorum Dei. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Kanonistische Abteilung*. 6.(1), pp. 384–386. <https://doi.org/10.7767/zrgka.1916.6.1.384>

Lombardi Vallauri, L. 1974. *Amicizia, carità, diritto*. Milano: Giuffrè.

Lumpkin, J. 2009a. *Lost Books of the Bible: The Great Rejected Texts*. Blountsville: Fifth Estate Publishers.

Lumpkin, J. 2009b. *The Apocrypha: Including Books from the Ethiopic Bible*. Blountsville: Fifth Estate Publishers.

Mahoney, J. 2019. From Clericalism to Synodality. *The Furrow*. 70(12), pp. 647–653.

Maróth, M. 2019. *A nesztorianizmus – elveszett keresztény közösség: tanulmányok napjaink vallásközi párbeszédjéhez*. Keresztényüldözés a történelemben, április 11., NKE Hadtudományi és Honvádtképző Kar.

Massaro, T. 2016. *Living Justice Catholic Social Teaching in Action*. Lanham: Rowman – Littlefield.

McInnes, C. 2008. Health. In: Willams, P. D. szerk. *Security Studies: An Introduction*. London: Routledge, pp. 274–286. <https://doi.org/10.4324/9780203926604>

Midali, M. 1997. Carisma dei Fondatori e delle Fondatrici. Rilevanti acquisizioni di “Vita consecrata”. In: Amato, A. és Maffei, G. szerk. *Super fundamentum Apostolorum. Studi in onore di S. Em. il Cardinale A. M. Javierre Ortas*. Roma: LAS, pp. 723–754.

Miñambres, J. 1999. Considerazioni sulla provvista di uffici ecclesiastici per presentazione premessa nel codice del 1983. *Ius Ecclesiae*. 39(3), pp. 407–418. <https://doi.org/10.15581/016.39.15875>

Miñambres, J. 2008a. Organizzazione *gerarchica della Chiesa e servizio della carità*. In: Miñambres, J. szerk. *Diritto canonico e servizio della carità*. Milano: Giuffrè, pp. 243–263.

Miñambres, J. szerk. 2008b. *Diritto canonico e servizio della carità*. Milano: Giuffrè Editore.

Molano, E. 1998. Commentary on canon 331. In: Marzoa, Á., Mrias, J. és Rodriguez Ocana, R. szerk. *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law. II/1*. Québec: Wilson – Lafleur, pp. 592–593.

Molinari, P. és Gumpel, P. 2013. I religiosi nella Lumen Gentium. *Vita Consacrata*. 49, pp. 134–153.

Montini, P. 2005. Il ministero del parroco (cann. 528-529). In: Associazione Canonistica Italiana szerk. *La parrocchia, Docenti di diritto canonico*. Milano: Glossa, pp. 125–148.

Muir, S. 2006. Look How They Love One Another: Early Christian and Pagan Care for the Sick and Other Charity. In: Vaage, L. szerk. *Religious Rivalries in the Early Roman Empire and the Rise of Christianity*. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, pp. 213–232. <https://doi.org/10.51644/9780889205369-013>

Nagy Szent Gergely. 1849. Liber Primus. In: Migne, J. P. szerk. *Patrologia Latina*, LXXV, p. 87.

Navarro, L. 2008. Le iniziative dei fedeli nel servizio della carità. *Fondamento e configurazione giuridica*. In: Miñambres, J. szerk. *Diritto canonico e Servizio della carità*. Milano:Giuffrè, pp. 193–223.

Navarro, L. 2011. Le forme tipiche di associazione dei fedeli. *Ius Ecclesiae*. 11(3), pp. 771–797.

NGO Monitor. 2023. *Caritas Internationalis*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: <https://www.ngo-monitor.org/ngos/caritas>

Padányi, J. és Földi, L. 2016. Security Research in the Field of Climate Change. In: Náday, L. és Padányi, J. szerk. *Critical Infrastructure Protection Research: Results of the First Critical Infrastructure Protection Research Project in Hungary*. Cham: Springer, pp. 79–90. https://doi.org/10.1007/978-3-319-28091-2_7

Palma, A. 2020. Le pie fondazioni e le pie volontà nella legislazione canonica. *Salvibus Iuribus*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: <http://www.salvisjuribus.it/le-pie-fondazioni-e-le-pie-volonta-nella-legislazione-canonica/>

Pavanello, P. 1997. La determinazione canonica del ministero del diacono permanente. *Quaderni di diritto ecclesiale*. 10(2), pp. 143–159.

Pennington, J. 2007. *Heaven and Earth in the Gospel of Matthew*. Leiden: Brill.

Philpott, D. és Shah, T. 2006. Faith, Freedom and Federation: The Role of Religious Ideas and Institutions in European Political Convergence. In: Byrnes, T. A. és Katsenstein, P. J. szerk. *Religion in an Expanding Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 34–65. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511491917.003>

Pigna, A. 1985. La consacrazione religiosa nei documenti conciliari e post-conciliari. In: *La consacrazione religiosa*. Roma: Rogate.

Poveda, A. B. 1992. La nuova legislazione canonica e sulla mobilità sociale. In: Herranz, J. szerk. *Migrazioni e diritto ecclesiale*. Padova: Edizioni Messaggero, p. 21.

Püspöki Kongregáció. 2004. *Directory of the Pastoral Ministry of Bishops "Apostolorum successores"*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cbishops/documents/rc_con_cbishops_doc_20040222_apostolorum-successores_en.html

Redaelli, C. R. M. 2020. Le finalità dei beni ecclesiali. *Quaderni di diritto ecclesiale*. 33(2), pp. 237–251.

Rocca, G. 1998. *Il carisma del fondatore*. Milano: Ancora.

Rovira, J. 2013. La vita consacrata dal Vaticano II a oggi. *Vita Consacrata*. 49, pp. 4–12.

Sabbarese, L. 2003. Kommentár a Pastor Bonus kezdetű apostoli konstitúció 146. cikkelyéhez. In: Pinto, P. V. szerk. *Commento alla Pastor Bonus e alle norme sussudiarie della Curia Romana*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, p. 213.

Sanchis, J. 1993. La pastorale dovuta ai migranti ed agli itineranti (aspetti giuridici fondamentali). *Fidelium Iura*. 3, pp. 452–467.

Sauras, A. 1966. De notionibus quae in constitutione Lumen Gentium proponuntur hodiernum tractatum De Ecclesia respicientibus. *Angelicum*. 43(3–4), pp. 445–457.

Schlag, M. 2017. Political Life: Peace, Freedom, and Justice in Society. In: Schlag, M. szerk. *Handbook of Catholic Social Teaching. A Guide for Christians in the World Today*. Washington D.C.: The Catholic University of America Press, pp. 97–101.

Schmitz, K. 1913. *Ursprung und Geschichte der Devotionsformeln bis zu ihrer Aufnahme in die fränkische Königsurkunde*. Stuttgart: Enke.

Schouppe, J. P. 1997. *Elementi di diritto patrimoniale canonico*. Milano: Giuffrè.

Semeraro, M. 2005. Il ministero episcopale alla luce della ecclesiologia di comunione: visione sintetica della esortazione ap. Pastores gregis. In: Cattaneo, A. szerk. *L'esercizio dell'autorità nella chiesa. Riflessioni a partire dall'esortazione apostolica Pastores Gregis*. Venezia: Marcianum Press, pp. 111–121.

Sviluppo Umano Integrale. [s.a.]. *Fondazione Il Buon Samaritano*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. november 30.]. Elérhető: <http://www.humandevlopment.va/it/il-dicastero/fondazioni/il-buon-samaritano.html>

Szabó, P. 2019. Episcopal Conferences, Particular Councils, and the Renewal of Inter-Diocesan “Deliberative Synodality”. *Studia canonica*. 53, pp. 265–296. <https://doi.org/10.2143/STC.53.1.0000000>

Thomas, C. 2008. Poverty. In: Williams, P. D. szerk. *Security Studies: An Introduction*. London: Routledge, pp. 244–258. <https://doi.org/10.4324/9780203926604>

Tomka, M. és Goják, J. 2004. *Az egyház társadalmi tanítása*. Budapest: Szent István Társulat.

Ujházi, L. 2014. A menekültek lelkipásztori és humanitárius gondozásnak szabályozása a Katolikus Egyház hatályos jogában. *Acta Humana: Hungarian Centre for Human Rights Publications*. 2(3), pp. 57–86.

Ujházi, L. 2019. Specific Apparatus of Vatican Diplomacy – Charity Organisations. *Academic and Applied Research in Military and Public Management Science*. 18(1), pp. 149–168. <https://doi.org/10.32565/aarms.2019.1.10>

Ujházi, L. 2020. The Significance of Charity (Caritas) in the Governing, Sanctifying, and Teaching Mission of the Church. *Bogoslovni Vestnik*. 80(4), pp. 783–802. <https://doi.org/10.34291/BV2020/04/Ujhazi>

Ujházi, L. 2024. The Involvement of the Catholic Laity in the Promotion of Peace. *Religions*. 15(11), pp. 1–18. <https://doi.org/10.3390/rel15111336>

Ujházi, L. és Ripszám, D. 2024. Egy fenntartható társadalom eszménye: A Katolikus Egyház szerepe az emberkereskedelem elleni fellépésben. *Szakmai Szemle: A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos-Szakmai Folyóirata*. 22(3–4), pp. 169–195.

Vaage, L. 2006. Ancient Religious Rivalries and the Struggle for Success: Christians, Jews, and Others in the Early Roman Empire. In: Vaage, L. szerk. *Religious Rivalries in the Early Roman Empire and the Rise of Christianity*. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, pp. 3–20. <https://doi.org/10.51644/9780889205369>

Vatikán. [s.a.]. Messages World Day of Peace. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: <https://www.vatican.va/content/paul-vi/en/messages/peace.index.html>

Vatikáni Államtitkárság. 2011. Leirat. 2011. január 17. Prot. N. 08397. *Acta Apostolicae Sedis*. 103(2), p. 127.

Vatikáni Államtitkárság. 2012. Általános határozat, Caritas Internationalis. *Acta Apostolicae Sedis*. 104(7), pp. 910–918.

VI. Pál. 1963. Discorso di Papa Paolo VI alla Curia Romana. Sabato, 21 settembre 1963. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. https://www.vatican.va/content/paul-vi/it/speeches/1963/documents/hf_p-vi_spe_19630921_roman-curia.html

VI. Pál. 1967a. Motu proprio, Catholicam Christi Ecclesiam. *Acta Apostolicae Sedis*. 59(4), pp. 25–28.

VI. Pál. 1967b. Enciklika, Populorum progressio. *Acta Apostolicae Sedis*. 59(4), pp. 257–299.

VI. Pál. 1971. Enciklika, Octogesima adveniens. *Acta Apostolicae Sedis*. 63(6), pp. 401–444.

VI. Pál. 1976a. Apostoli buzdítás, Evangelii Nuntiandi. *Acta Apostolicae Sedis*. 68(1), pp. 5–76.

VI. Pál. 1976b. Motu proprio, Iustitiam et pacem. *Acta Apostolicae Sedis*. 68, pp. 700–703.

Von Harnack, A. 2017. *Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten*. Freiburg im Breisgau: Herder.

Walf, K. 1998. Commentary on canon 331. In: Beal, J., Coriden, J. és Green, T. szerk. *The New Commentary on the Code of Canon Law*. Mahwah: Paulist Press, p. 481.

Wulf, F. 1975. Fenomenologia teologica della vita religiosa. In: Feiner, J. és Löhrer, M. szerk. *Mysterium Salutis. Nuovo corso di dogmatica come teologia della storia della salvezza. VIII*. Brescia: Queriniana, pp. 558–604.

XI. Pius. 1931. Enciklika, Quadragesimo anno. *Acta Apostolicae Sedis*. 23(6), pp. 177–285.

XIII. Leó. 1891. Enciklika, Rerum novarum. *Acta Sanctae Sedis*. 23, pp. 641–670.
Magyarul: https://www.vatican.va/content/leo-xiii/hu/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum.html
[Letöltés ideje: 2024. december 1.].

XVI. Benedek. 2006. Enciklika, Deus Caritas est. *Acta Apostolicae Sedis*. 98(3), pp. 217–79.
Magyarul: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hu/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est.html
[Letöltés ideje: 2024. december 1.].

XVI. Benedek. 2012. Motu proprio, Intima Ecclesiae natura. *Acta Apostolicae Sedis*. 104(12), pp. 996–1004.

XXIII. János. 1961. Enciklika, Mater et magistra. *Acta Apostolicae Sedis*. 53(8), pp. 401–464.

Zagyva, R. 2011. *Lángoló szeretet – a Katolikus Karitás 80 éve*. Budapest: Szent István Társulat.

Zalbidea, D. 2014. La reorganización económica de la Santa Sede. Balance y perspectivas. *Ius canonicum*. 54(107), pp. 221–225. <https://doi.org/10.15581/016.54.253>

PROMOTING CHARITY AND SOCIAL SUSTAINABILITY IN THE CHURCH'S LEGAL AND INSTITUTIONAL SYSTEM

LÓRÁND UJHÁZI

The Catholic Church has been a more prominent advocate of social sustainability in comparison to other global political and national actors. Indeed, promoting social justice and peace is a pervasive theme within all Catholic institutions. The ecclesiastical legislature, following the Council's intentions, has established ecclesiastical institutions from the initial stage to be capable of promoting social justice. In recent times, dioceses, episcopal conferences, parishes, and local communities have become significant contributors to major public policy goals, including the preservation of the natural environment, the promotion of peace, and the establishment of regional security. The study emphasises that the centralised support provided by the offices of the Pope and the Holy See is both practical and deeply theological in nature. The study hypothesises that the Catholic Church will play a central role in understanding and implementing social sustainability soon due to its possession of both the theological doctrine and the institutional framework.

Keywords: Catholic Church, charity, social sustainability, Pope, Holy See

ÖKOISKOLÁK MARKETINGTEVÉKENYSÉGÉNEK VIZSGÁLATA

CSATÓ KITTI¹ – KÖVÁGÓ GYÖRGYI² – PÁLMAI JUDIT³

Absztrakt

A fenntartható fejlődés az elmúlt évtizedekben egyre fontosabbá vált szerte a világon. A kérdés kulcsfontosságú abban a tekintetben, hogy szükségessé vált hosszú távon megőrizni a Föld természeti erőforrásait, emellett létfontosságúvá vált, hogy egy élhetőbb jövőt építsünk.

Jelen cikk az ökoiskolák marketingtevékenységének vizsgálatát taglalja. Ezen intézmények képviselnek mindent, amit az oktatással tehetünk a fenntarthatóságért, illetve marketingtevékenységeket is folytatnak fenntarthatósági és egyéb céljaik elérése érdekében. Arra keressük a választ, hogy az ökoiskolák környezetvédelmi programjai és fenntarthatósági kezdeményezései mint marketingtevékenységek, további marketingeszközök alkalmazásával kiegészülve, milyen hatást gyakorolnak a beiratkozó diákok számának növekedésére, az intézmények társadalmi felelősségvállalására, valamint a diákok környezettudatos magatartására.

A témát kvantitatív módszerrel, kérdőívvel vizsgáltuk. A magyarországi Ökoiskola-hálózat 1402 iskolájából 148 kitöltött kérdőív érkezett vissza.

Az eredményeket előrevetítve elmondható, hogy a környezettudatos programok és fenntarthatósági kezdeményezések jelentős hatással vannak a beiratkozásokra. Az iskolák környezettudatos tevékenységei vonzzák az érdeklődőket. Az intézmények ökotudatos marketingtevékenységei és aktív részvételük a helyi és országos környezetvédelmi akciókban tovább növelik az intézmény társadalmi megítélését, valamint erősítik a helyi közösségekkel való együttműködést is. Mindezek mellett az ökotevékenységek pozitív hatással vannak a diákok környezettudatos magatartására is.

Kulcsszavak: ökoiskola, fenntartható fejlődés, marketing, oktatásmarketing

Bevezetés

A fenntartható fejlődés előmozdításában az oktatás elengedhetetlen, hiszen a felnövekvő generációk környezettudatos nevelése nélkülözhetetlen a fenntartható jövő megteremtéséhez. Megoldásként egyre több oktatási intézményben részesülnek a gyermekek környezeti nevelésben. A környezeti nevelés során a gyermekeket megismertetik a környezettudatos életmóddal, a fenntartható gyakorlatokkal mind az iskolán belül, mind azon kívül (Szócs, Varga és Angyal., 2022; Horváth, 2022, Zádori, 2022).

¹ Csató Kitti egyetemi hallgató, Károli Gáspár Református Egyetem; csato.kitti1230@gmail.com; ORCID: 0009-0004-8376-116X

² Dr. Kővágó Györgyi egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem; kovago.gyorgyi@kre.hu; ORCID: 0009-0000-0951-3011

³ Dr. Pálmai Judit egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem; palmai.judit@kre.hu; ORCID: 0009-0005-3868-5556

Az Egyesült Nemzetek Szervezete 1987-es Brundtland-jelentése szerint a fenntartható fejlődés olyan folyamat, amely lehetővé teszi, hogy az emberek a jelenben kielégítsék szükségleteiket, de közben ne vegyék el a lehetőséget a jövő generációjától sem, hogy ugyanezen szükségleteiket majdan ők is ki tudják elégíteni (Our Common Future, 1987, 41.). Tehát a jelenlegi erőforrásainkat oly módon kell felhasználnunk, hogy azok a jövő generációi számára is elérhetőek és felhasználhatóak maradjanak.

Az ökoiskolák kiváló példák arra, hogy hogyan kapcsolható össze az oktatás a fenntartható fejlődéssel. Ezek az intézmények aktívan alkalmazzák a környezeti nevelést, mivel nemcsak a hagyományos oktatási célokat követik, hanem a fenntarthatóság eszméjét is középpontba helyezik, így diákjaik környezettudatos állampolgárokká válhatnak, akik képesek hozzájárulni a fenntartható fejlődéshez (Horváth, 2022).

Ökoiskolák létrejötte

Az Ökoiskola-hálózat nemzetközi szinten 1986-ban alakult meg a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (angolul Organisation for Economic Co-operation and Development, rövidítve: OECD) által létrehozott "Iskolai Környezeti Nevelési Kezdeményezések" (ENSI) program keretében. Az ENSI program célja, hogy hosszú távon elősegítse a fenntartható fejlődést az oktatással, és ezáltal hozzájáruljon a környezeti problémák megoldásához. Az ENSI célja volt az is, hogy minden országban azokat az iskolákat vonja be az Ökoiskola-hálózat kiépítésébe, amelyek már rendelkeztek tapasztalattal a környezeti nevelés terén (Tóthné et al., 2016).

Magyarországon az Ökoiskola-hálózat 2000 márciusában kezdte meg működését az Országos Köznevelési Intézet (OKI) kezdeményezésére, Dr. Havas Péter, az OECD ENSI magyarországi koordinátorának irányításával. A program az Oktatásért Felelős Minisztérium támogatásával jött létre, induláskor 22 iskola csatlakozott hozzá (Tóthné et al., 2016).

2002-től kezdődően Magyarországon az intézmények automatikusan megkapták az Ökoiskola címet, ha kiemelkedő teljesítményt nyújtottak a környezeti nevelés és a fenntarthatósági pedagógia terén. 2005-től van lehetőség pályázni az Ökoiskola címre, amely három tanévre szerezhető meg, 2012-től kezdve pedig az Örökös Ökoiskola címre is pályázhatnak az iskolák (Oktatási Hivatal, 2023).

Azok az iskolák, amelyek az elmúlt hét évben legalább kétszer kapták meg az Ökoiskola címet és ezt a státuszt folyamatosan legalább hat évig megőrizték, pályázhatnak az Örökös Ökoiskola címre. A pályázatok bírálatát az Ökoiskolai Értékelő Bizottság végzi (Oktatási Hivatal, 2023).

Az Ökoiskola cím több, mint egy hivatalos minősítés; ez egy olyan elismerés, amely számos előnyt biztosít az intézménynek. A cím elnyerése és fenntartása révén az iskolák nemcsak növelhetik vonzerejüket, hanem lehetőségük nyílik szélesebb körű közösségi és nemzetközi együttműködések kialakítására is.

Ökoiskolák terjedése Magyarországon

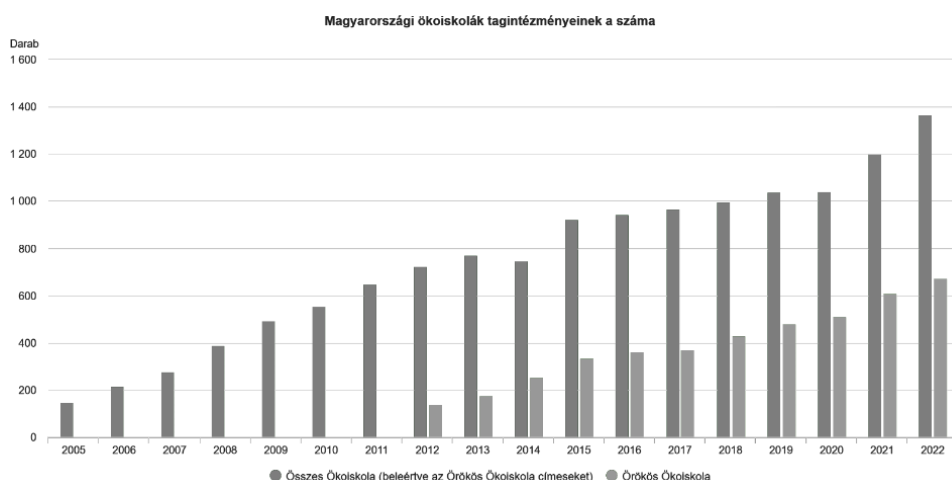
Az ökoiskolák száma évről évre jelentős növekedést mutat, ami jól tükrözi az oktatási intézmények fenntarthatóság iránti fokozott érdeklődését és elköteleződését. A számok növekedése több tényezőnek is köszönhető. Egyrészt az iskolák egyre nagyobb hangsúlyt helyeznek a környezeti nevelésre és a fenntarthatósági elvek

beépítésére a tantervükbe. Másrészt a szülők és a diákok részéről is egyre nagyobb igény mutatkozik az ilyen intézmények iránt (Mónusz, 2020).

Az Ökoiskola-hálózat bővülése lehetőséget teremt az intézmények közötti tapasztalatcserére, közös projektek indítására. Az intézmények létszámának növekedése tehát egy pozitív tendencia, amely hozzájárul a fenntartható fejlődés előmozdításához Magyarországon és segít abban, hogy a jövő nemzedékei környezettudatosan gondolkodjanak (KSH, 2022).

Az ábra jól mutatja a magyarországi emelkedő tendenciát az ökoiskolák számának növekedésében. Míg 2000-ben 22 iskolával indult a program, 2005 és 2010 között, amikor már pályázni kellett az ökoiskolai címre, szinte megkétszereződött a számuk.

1. ábra: A Magyarországi Ökoiskola Hálózat tagintézményeinek száma, 2022. október



Forrás: KSH, 2022

A 2010 és 2015 közötti időszakban másfélszeresére nőtt az ökoiskolák száma, 2015 és 2020 között lassabb tempóban, de egyértelműen emelkedett, 2020 után pedig ugrásszerűen nőtt. 2020-ban 1000 fölötti, 2023-ban 1402 ökoiskola volt Magyarországon.

A KSH közleménye szerint 2014-ben az ökoiskolák számában visszaesést vehetünk észre, de ez csak látszólagos hanyatlás volt. A csökkenés okát a köznevelés intézményrendszerének átalakulásában találjuk meg, mivel ebben az időben több intézményt vontak össze. Az elmúlt 22 évben több mint 1300 iskola csatlakozott az Ökoiskola Hálózathoz, amely 2021-ben az iskolák 30, a tanulók 31 és a tanárok szintén 31%-át foglalta magában (KSH, 2022).

Ahogy már szó volt róla, az „Örökös ökoiskola” címre 2012 óta pályázhatnak az iskolák. Az 1. ábrán bemutatott KSH adatok alapján elmondható, hogy ahogyan nő évről évre az ökoiskolák száma, hasonló ütemben nő az Örökös Ökoiskolai címmel rendelkező iskolák száma is. Ez azt bizonyítja, hogy a pedagógiai munkában jelentős hangsúlyt fektetnek a gyerekek környezettudatos nevelésére és a környezetvédelemre.

Ökoiskolák és a fenntartható nevelés

Az ökoiskolák olyan intézmények, amelyek a környezetvédelem, a fenntarthatóság és ökológiai tudatosság értékeit helyezik előtérbe az oktatási rendszerben és mindennapi gyakorlatban. Az ökoiskolákban a diákok elméletben és gyakorlatban is megtanulják a környezettudatos életmód alapjait. Az intézmények célja, hogy a fenntarthatóság elveit beépítsék az oktatás minden területére, így a diákok olyan tudást és készségeket sajátíthatnak el, amelyekkel hozzájárulhatnak a környezet védelméhez (Horváth, 2022; Kónya, 2019).

Az ökoiskolák koncepciója arra épül, hogy a környezeti nevelés nem különálló tantárgy, hanem integráltan jelenik meg a tanterv minden részében. Az intézmények oktatási programokat dolgoznak ki, amelyek lehetőséget nyújtanak a diákok számára, hogy aktívan részt vegyenek a fenntarthatósági projektekben és kezdeményezésekben. Az ökoiskolák fő céljai közé tartozik, hogy a diákok környezettudatos szemléletmódot sajátítsanak el, a fenntarthatósági elvek gyakorlati alkalmazását elősegítsék, hozzájáruljanak a helyi és globális környezeti problémák megoldásához (Kézy és Varga, 2007; Varga, 2009; Könczei, Szabó és Varga, 2016).

Az OFI felmérései alapján az ökoiskolák innovativitása három szinten mutatkozik meg: pedagógiai szinten, a társas kapcsolatok szintjén, technikai, gazdasági szinten. Pedagógiai szinten az ökoiskolák a komplex, valós élethez közel álló szituációkat előnybe részesítik az előre megtervezett, irányított, tanulási formákkal szemben. Az egyes tantárgyak felől a tantárgyközi kérdéskörök felé fordulnak, a passzív szabály- és tudáselsajátítás helyett az aktív, a helyi környezetet felhasználó, a helyi környezetért való cselekvés közben történő tudásszerzésre helyezik a hangsúlyt, valamint a kizárólag felülről lefele irányuló (tanártól diákig áramló) kommunikáció helyett figyelembe veszik a gyerekek iskolával, tanítással kapcsolatos nézeteit is (Varga, 2009).

A társas kapcsolatok szintjén az ökoiskolák törekednek arra, hogy az iskolában ne magányos tanárok tanítsanak magányos gyerekeket, hanem az egész iskolára jellemző legyen a csapatmunka. Hogy a társas élet szabályai ne előre meghatározottak legyenek, hanem a diákok felelős részvételével, tárgyalások során kialakítottak, hogy az iskola külső kapcsolatai a kölcsönösség elve alapján alakuljanak, az iskola ne csak befogadója, hanem aktív alakítója, kezdeményezője is legyen ilyen jellegű kapcsolatoknak (Könczey, Szabó és Varga, 2016).

A technikai/gazdasági szinten az ökoiskolák igyekeznek takarékosan bánni az energiaforrásokkal, csökkenteni a hulladékok mennyiségét, az iskola külső és belső környezetét esztétikusan alakítani, megteremteni az egészséges étkeztetés feltételeit. (OFI: Mi is az az ökoiskola?) Az ökoiskolák tehát innovatív módon közelítenek a fenntarthatóság oktatásához és gyakorlati megvalósításához, hozzájárulva ezzel egy zöldebb és fenntarthatóbb jövő építéséhez (Varga, 2020).

Az intézmények bizonyos gyakorlati megvalósításokban eltérhetnek, de mégis közősek a jellemzőik. Közös céljuk például, hogy kialakítsák és fejlesszék a diákok környezettudatos és fenntartható gondolkodásmódját. A fenntarthatóság pedagógiai elvei áthatják a tanterveket és oktatási folyamatokat. A környezeti nevelés nem tantárgyként, hanem integráltan jelenik meg a tantervekben, tanmenetekben. Fenntartható gyakorlatokat valósítanak meg az iskolai életben és az iskolai életen kívül is. Például energiatakarékosság, újrahasznosítás, iskolakert, szemétszedés, faültetés, madáretető készítés. A diákokkal aktívan vesznek részt fenntarthatósági

projektekben, ami elősegíti a felelősségteljes és környezettudatos állampolgárok nevelését. Az ökoiskolák előszeretettel alkalmazzák az élményalapú tanulást és a szabadban tanulást. Fenntarthatósági témaheteket, versenyeket, vetélkedőket szerveznek (Varga, 2020).

A fenntarthatóságot és környezettudatosságot népszerűsítik különböző marketingkommunikációs eszközök segítségével, mint pl. az adott fenntarthatósági témához illő reklámokon, ismeretterjesztő szövegeken, hírmondókon és ököperceken keresztül. Minden címet elnyert intézménynek minden tanévre Ökoiskola munkatervet kell készítenie. Ebben fel kell tüntetni az ökoiskola céljait, az ökoiskola munkaközösség tagjait és az ökoiskolai programtervet. Az iskolák honlapján fel kell tüntetni az Ökoiskola vagy az Örökös Ökoiskola logót, beszámolóval és fotókkal kell igazolni az elvégzett munkát. Együttműködnek számos más közösséggel és intézménnyel. Részt vesznek nemzetközi és globális fenntarthatósági kezdeményezésekben. Az intézmények belső és külső képe mindig a fenntarthatóságra épül. A külső kommunikációhoz és a célok elérésének módjához hozzátartozik, hogy partnerségben dolgoznak a szülőkkel, helyi közösségekkel és szervezetekkel a fenntarthatósági célok elérése érdekében (Varga, 2009; 2020).

Marketingkommunikáció

Manapság egyetlen piaci szereplő sem nélkülözheti a marketingkommunikációt. Azért fontos a használata, mivel a marketingkommunikáció alapvető eszköz a termékek és szolgáltatások piacra juttatásában és népszerűsítésében. A marketingkommunikáció egy tudatosan megtervezett folyamat, amely a vállalat marketingrendszerének szerves része. Célja egy termék, szolgáltatás, márka vagy vállalat (intézmény) ismertségének növelése, népszerűsítése, a fogyasztók figyelmének felkeltése és vásárlásra ösztönzése. Emellett arra is irányul, hogy fenntartsa az érdeklődést és hosszú távon erősítse a kapcsolatot a célcsoporttal különböző kommunikációs eszközök alkalmazásával (Czimmer, 2008).

A marketingkommunikáció piaci szereplői közé tartoznak a nagy-, közép-, kis-, egyéni vállalkozások és influenszerek, üzleti, nonprofit, nemzetközi és jótékonyági szervezetek, oktatási intézmények, helyi és országos kormányzatok, politikai pártok, egyéb iparágak és szektorok. A piaci szereplők jellemzőiknél fogva eltérő kommunikációs eszközöket és mixet alkalmaznak (Czimmer, 2008). Jelen tanulmány fókuszában a marketingkommunikáció piaci szereplői közül az oktatási intézmények vizsgálata áll.

A marketingkommunikációs eszközök két csoportját szemlélteti a 2. és a 3. ábra. Az eszközöket két csoportra bonthatjuk: online és offline eszközökre.

1. ábra: Online marketingkommunikációs eszközök



Forrás: saját szerkesztés, Kovács, 2008, 1-33. alapján

Az online eszközök általában rugalmasabbak és költséghatékonyabbak. Emellett jobban nyomon követhetőek. (pl. látogatószám, kattintások) Továbbá közvetlen kommunikációt lehet létesíteni a felhasználókkal. Ezen túlmenően az online marketing globális elérést biztosít a célcsoportokhoz (Kovács, 2008).

2. ábra: Saját szerkesztés: Offline marketingkommunikációs eszközök



Forrás: Kovács, 2008, 1-33.

Az offline eszközök magasabb költségekkel járnak, különösen a televíziós és rádiós reklámok, emellett a nyomtatott anyagok előállítás is drágább. Az offline kampányok teljesítményének nyomon követése nehezebb, mivel a visszajelzések nehezen mérhetők. Az offline marketing elsősorban kisebb közönséget céloz meg, mivel nehezebb globális elérést biztosítani (Kovács, 2008). A legjobb marketingkommunikációs eredmények akkor érhetőek el, ha a két típus kombinálását használják, ezzel elérve a célközönségeket, kihasználva mindkét megközelítés előnyeit.

Oktatásmarketing

Napjainkban a marketing kiemelt szerepet játszik nemcsak a vállalatok, hanem az oktatási intézmények, nonprofit szervezetek és más civil szervezetek sikerében. A marketing több, mint egy reklám; a marketing egy stratégia, amely magába foglalja a piac megértését, a fogyasztói igények felmérését és a megfelelő termékek, szolgáltatások kínálatát (Bauer, Berács és Kenesei, 2017).

Az oktatásmarketing – más néven iskolamarketing – az oktatási intézmények marketingstratégiáinak és kommunikációs tevékenységeinek összessége. Ezen tevékenységek közé tartozhat az intézmény népszerűsítése, új diákok toborzása, megtartása, illetve az intézmény hírnevének növelése. Az iskolamarketing segít az intézményeknek abban, hogy lépést tartsanak a versennyel és kiemelik azokat a tényezőket, amelyek alapján előnyösebbnek tűnhetnek a versenytársaikhoz képest (Kotler – Fox, 1998a; 2009).

Bár egyre több oktatási intézmény ismeri fel a marketing fontosságát és alkalmazza azt, de még mindig előfordul, hogy néhány iskola csak végső esetben fordít komoly figyelmet a marketingre (Kotler – Fox, 1998b; 2009).

Fontos megemlíteni, hogy az iskolamarketing különösen fontos azon intézmények számára, amelyek fenntarthatósági programokat és környezettudatos kezdeményezéseket kínálnak. Az iskolamarketing keretein belül a zöldmarketing révén az intézmények bemutatják környezetvédelmi erőfeszítéseiket, amelyek segíthetnek vonzóbbá tenni őket a diákok és szüleik számára (Kotler – Fox, 1998b; 2009).

Pecsénye Éva álláspontja szerint az iskoláknak elengedhetetlen, hogy egyedi szolgáltatásokat és vonzó ajánlatokat kínáljanak, hogy kiemelkedjenek a versenytársaik közül. Az intézmények jövője a makrokörnyezeti tényezőkhez való alkalmazkodás képességén múlik, amely magában foglalja a folyamatos változásokra való rugalmas reagálást (Pecsénye, 1998, 42-51.).

Muhi B. Béla nézete szerint az iskolák sikeressége szoros kapcsolatban áll a diákok utánpótlásának biztosításával, különösen a csökkenő demográfiai trendek tükrében, amelyek folyamatosan csökkenthetik a tanulói bázist. A szülők számára kiemelkedő tényezők közé tartozik az iskola felszereltsége, az oktatás minősége, a könnyű megközelíthetőség, a barátságos légkör és az iskola jó hírneve (Muhi, 2012; 2015).

A sikeres oktatásmarketing alapja az egyediség, a szülők és diákok igényeinek megfelelő ajánlatok, valamint a pozitív imázs és a kommunikáció. Az iskoláknak figyelembe kell venni ezeket a tényezőket ahhoz, hogy versenyképesek maradjanak és biztosítani tudják hosszú távú fennmaradásukat.

Ökoiskolák és a marketing

A modern oktatás egyik legfontosabb feladata a gyermekek környezettudatos gondolkodásmódjának kialakítása. Az ökoiskolák ebben különösen elkötelezettek, hiszen kitartóan dolgoznak azon, hogy a fenntarthatósági elveket beépítsék az iskolai élet mindennapjaiba. Emellett marketingtevékenységeik meghatározó szerepet játszanak. Ezek a tevékenységek több célt is szolgálnak: új diákok bevonása, az iskola hírnevének építése.

Marketingtevékenységeik közül a marketingkommunikáció szerepe számos fontos nézőpontban nyilvánul meg. Az ökoiskolák marketingkommunikációjában mind az online, mind az offline eszközök fontos szerepet játszanak. Az online

eszközök: a digitális platformokon való jelenlét, mind a weboldalak, mind a közösségi média profilok segítenek az intézmény bemutatásában, a programok és események promóciójában, valamint a kapcsolattartásban. Az offline marketingeszközök közé tartoznak a nyomtatott anyagok, rádiós reklámok, kültéri reklámok, valamint a közösségi rendezvények és nyílt napok, amelyek közvetlen kapcsolatot teremtenek a szülőkkel és a diákokkal (Kiss, 2016; Magdáné, 2008).

Az ökoiskolák leggyakrabban együttműködik más környezetvédelmi, civil és nonprofit szervezetekkel. Ezek az együttműködések lehetőséget adnak arra, hogy szélesebb körben terjesszék fenntarthatósági elveiket és gyakorlatukat. Megtalálhatóak különböző digitális platformokon, ideértve a weboldalakat, a közösségi médiás profilokat. Ezek segítenek az intézmény bemutatásában, a programok és események promóciójában, valamint a kapcsolattartásban.

Az iskolák számára fontos, hogy vonzó arculatot alakítsanak ki, ugyanis ez szintén pozitív befolyásoló tényező. Ez magába foglalhatja az iskolai logó, színek és szlogenek kialakítását. Lehetőséget adnak a közös programok által a leendő diákoknak és szüleiknek, hogy meglátogassák az intézményt, megismerjék a programjait. A különböző bemutatók, nyílt napok és iskolalátogatások során az intézmény vezetői, pedagógusai beszélnek a környezetbarát gyakorlatokról a leendő diákokkal. Az óvodás gyerekek esetében az ökoiskolák marketingtevékenységei elsősorban a szülőket célozzák meg, hiszen ők döntenek gyermekeik jövőbeli oktatásáról. Például családi napokat szerveznek, ahol a szülők és gyerekek együtt vehetnek részt különböző programokban. Részt vesznek helyi eseményeken, vásárokon. Például fenntarthatósági témájú workshopokat tartanak, amelyek alkalmasak a kapcsolatfelvételre a potenciális diákokkal és szüleikkel.

Az ökoiskolák marketingtevékenysége tehát a külvilág felé sokféleképpen megnyilvánulhat, de az alapvető cél mindig ugyanaz: gyermekek bevonása, az intézmény népszerűsítése, valamint a fenntarthatóság üzenetének hatékony közvetítése. Emellett minden marketingtevékenységüket, marketingkommunikációjukat áthatja a zöldmarketing, ami kiemelkedően fontos szerepet játszik a fenntarthatóságban.

Önálló kutatás - Módszertani áttekintés

Az ökoiskolák aktívan szerveznek környezetvédelmi programokat és fenntarthatósági kezdeményezéseket. Azonban kérdés, hogy ezek, mint marketingtevékenységek, milyen mértékben járulnak hozzá az ökoiskola beiratkozóinak növekedéséhez, az iskolák társadalmi felelősségvállalásához, valamint a diákok környezettudatos magatartásának fejlesztéséhez. Ennek a kutatásnak a célja, hogy megválaszoljam ezeket a kérdéseket, amelyhez kvantitatív módszert alkalmaztunk.

Hipotézisek

Első hipotézisünkben azt feltételezzük, hogy az ökoiskolák környezetvédelmi programjai és fenntarthatósági kezdeményezései, mint marketingtevékenységek, hatékonyan vonzzák be az óvodásokat és a leendő diákokat, ezáltal növelik az iskolába való jelentkezések számát.

A második hipotézisünkben azt feltételezzük, hogy az ökoiskolák fenntarthatósági kezdeményezései és kommunikációs eszközei jelentős mértékben

hozzájárulnak az intézmények társadalmi felelősségvállalásának erősítéséhez és pozitív társadalmi megítélésük növekedéséhez

Az utolsó hipotézisben azt feltételezzük, hogy az ökoiskolák környezettudatos oktatási módszerei pozitívan befolyásolják a diákok környezettudatos magatartását, mivel a természetközeli tanulás és gyakorlati tapasztalatok elősegítik a fenntarthatóság iránti elköteleződésüket.

Kvantitatív adatgyűjtés bemutatása - kérdőív

A kérdőívek az Ökoiskola, illetve Örökös Ökoiskola címmel rendelkező intézményeknek lettek kiküldve, az adatfelvételre 2024. május 20. és 2024. július 30. között került sor. A kutatásom során a magyarországi Ökoiskola-hálózat 1402 iskolájából (KSH 2023. június 9-i adat) 148 kitöltött kérdőív érkezett vissza. Ez a magyarországi ökoiskolák kb. 10 %-a.

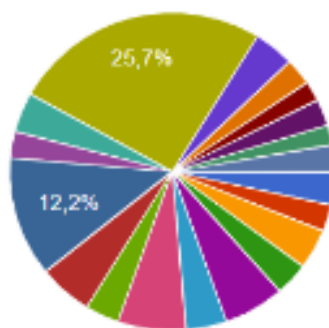
A témakörök, amelyeket a kérdőív érintett a demográfiai adatok, az ökoiskolai marketingtevékenységek, jövőbeli tervek és célok.

Igyekeztünk az ország egész területére eljuttatni a kérdőívet, így minden vármegyében szólítottunk meg iskolákat, akár közvetlenül, akár a fenntartókon keresztül. Az állami fenntartású általános iskolákat és a gimnáziumokat a tankerületi központokon keresztül értük el, a technikumokat és a szakképző iskolákat a szakképzési centrumokon keresztül, az egyházi fenntartású, a magán fenntartású, az önkormányzati fenntartású és az egyetemi fenntartású intézményeket (a diagramon „Egyéb” kategóriaként jelölve) pedig közvetlen e-mailben kerestük meg az Oktatási Hivatal Ökoiskolák adatbázisa/Ökoiskola és Örökös Ökoiskola címmel rendelkező intézmények listája_2022-2023 alapján. Így az ország összes vármegyéből érkezett válasz, a legtöbb Pest és Jász-Nagykun-Szolnok vármegyéből.

4. ábra: Az intézmények vármegyéje

Az intézmény vármegyéje

148 válasz



Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves kutatás (2024) alapján

5. ábra: Az intézmények vármegyei jelölésének jelmagyarázata

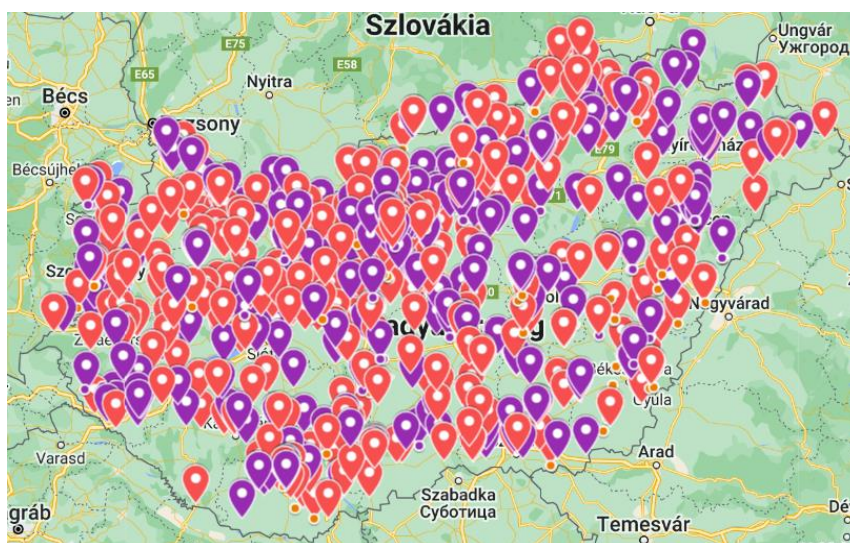
Jelmagyarázat

● Bács-Kiskun vármegye	● Heves vármegye	● Vas vármegye
● Baranya vármegye	● Jász-Nagykun-Szolnok vármegye	● Veszprém vármegye
● Békés vármegye	● Komárom-Esztergom vármegye	● Zala vármegye
● Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye	● Nógrád vármegye	
● Csongrád-Csanád vármegye	● Pest vármegye	
● Fejér vármegye	● Somogy vármegye	
● Győr-Moson-Sopron vármegye	● Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye	
● Hajdú-Bihar vármegye	● Tolna vármegye	

Forrás: saját szerkesztés, Saját kérdőíves kutatás (2024) alapján

E két vármegye volt a legaktívabb a kérdőívek kitöltése és visszaküldése során, illetve a 2018. szeptember 1-i adatokat tartalmazó 6. számú ábra jól mutatja az ökoiskolák területi eloszlását.

6. ábra: Térképen az Ökoiskolák (2018. szeptember 1.)



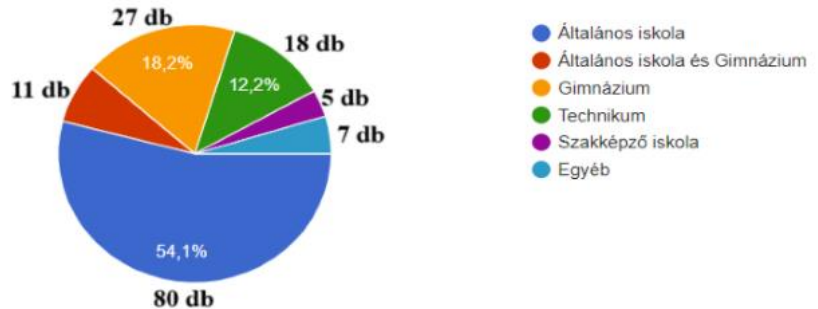
Forrás: Medvey, 2018

A vizsgált intézmények között a legnagyobb számban általános iskolák szerepelnek, de megtalálhatók a középiskolák is, mint gimnáziumok, technikumok, szakképző iskolák, illetve EGYMI-k és óvodák.

7. ábra: Az intézmények típusa

Az intézmény típusa

148 válasz



Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves kutatás (2024) alapján

A 7. ábra az ökoiskolák típusainak megoszlását ábrázolja a 148 válaszadó közül, amiből jól látható, hogy 54.1% (80 db) általános iskola, 18.2% (27 db) gimnázium, 12.2% (18 db) technikum, 7.4% (11 db) általános iskola és gimnázium, 4.7% (7 db) egyéb, 3.4% (5 db) szakképző iskola.

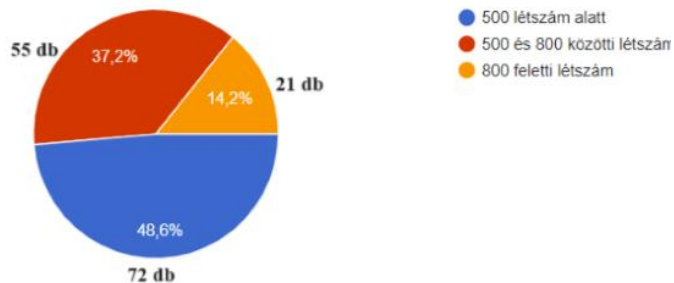
Kérdőív eredmények

A demográfiai adatok között az iskolában tanulók létszámát is megkérdeztük. A kapott válaszokból megtudhatjuk, hogy a választ adó 148 intézmény közül majdnem a felének 500 fő alatti a tanulólétszáma, kicsit több mint 37%-ának 500 és 800 fő közé esik a tanulói létszáma, és kicsit több mint 14%-ának 800 fő feletti a tanulói létszáma.

8. ábra: Tanulólétszám

Hány tanulója van az intézménynek?

148 válasz



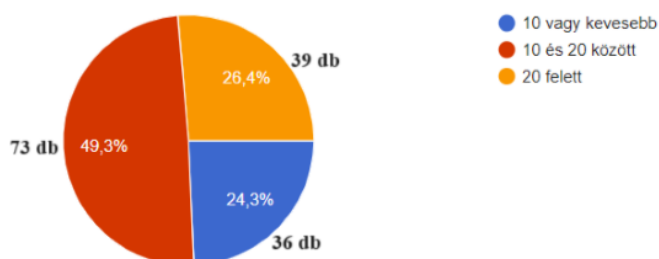
Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves kutatás (2024) alapján

Ennek megfelelően az osztályok száma ugyanilyen arányt tükröz.

9. ábra: Osztályok

Hány osztálya van az intézménynek?

148 válasz



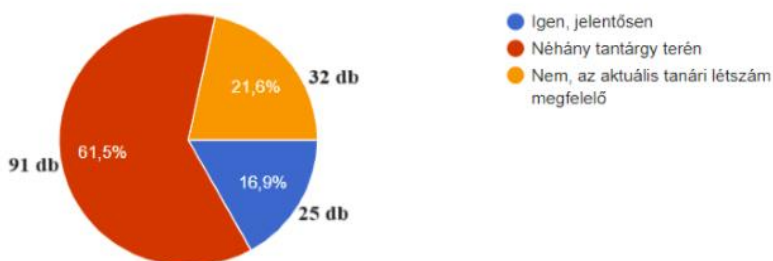
Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves kutatás (2024) alapján

Az iskolák jelentős részében (16,9 %) tapasztalnak pedagógushiányt, a megkérdezett iskolák 61,5 %-ban néhány tantárgy esetén tapasztalható tanárhiány.

30. ábra: Pedagógushiány

Tapasztal az intézmény jelenleg pedagógushiányt?

148 válasz



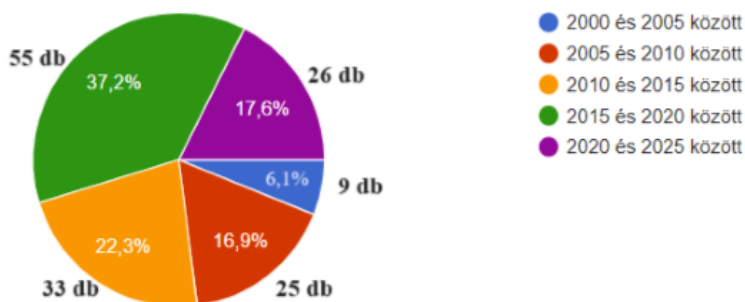
Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves kutatás (2024) alapján

A címet a kezdeti időszakban – 2000 és 2005 között – a válaszadók közül 9 iskola kapta meg a környezeti nevelés és fenntarthatósági pedagógiai tevékenység terén kiemelkedő munkájáért. Ezután, már pályázat útján a vizsgált iskolák száma majdnem a háromszorosára nőtt. 2010 és 2015 között lassabb ütemben, de jelentősen nőtt az ökoiskolák száma, 2015 és 2020 között pedig erőteljesebben nőtt.

11. ábra: Az Ökoiskola cím elnyerése

Mikor nyerte el az intézmény az "Ökoiskola" címet?

148 válasz



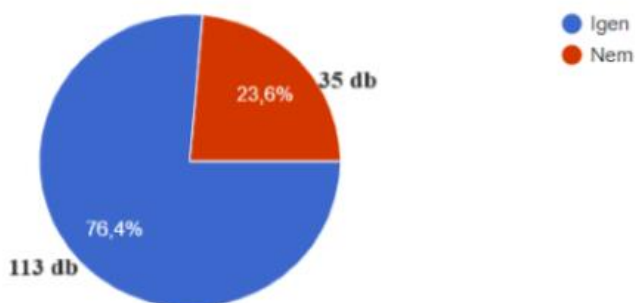
Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves kutatás (2024) alapján

Mind az országos adatok, mind a vizsgált iskolák esetében megállapítható, hogy folyamatosan nő, bővül az ökoiskolák száma Magyarországon. Így a vizsgált minta is azt mutatja, amit az országos tendencia: a folyamatos növekedést.

12. ábra: Örökös Ökoiskola cím elnyerése

Rendelkezik az intézmény "Örökös Ökoiskola" címmel?

148 válasz



Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves kutatás (2024) alapján

148 intézmény közül 113 iskola rendelkezik Örökös Ökoiskola címmel, azaz a minta majdnem háromnegyedében már hosszú évek óta cél a környezeti nevelés mellett a társadalmi felelősségvállalás, valamint az iskola pozitív megítélésének fokozása.

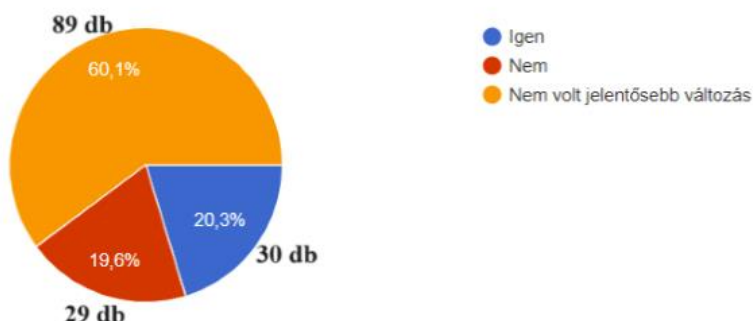
A kérdőíves kutatás eredményei alátámasztják a folyamatos növekedést az ökoiskolák számában Magyarországon, amely összhangban van az országos trendekkel. A kérdőíves kutatás eredményei szerint maga az Ökoiskola cím elnyerése önmagában nem mindig mutatott közvetlen hatást a jelentkezések számának növekedésére, de a környezettudatos programok és fenntarthatósági

kezdeményezések jelentős szerepet játszanak a beiratkozásokban. Az intézmények több mint 20%-a jelezte, hogy az Ökoiskola cím elnyerése kifejezetten növelte a jelentkezők számát. Azonban a válaszadók 60%-a nem tapasztalta a cím jelentős hatását a beiskolázásra, míg több mint 19%-a nem látta összefüggésben a cím elnyerését a jelentkezésekkel.

13. ábra: Ökoiskola cím elnyerése utáni jelentkezők

Nőtt az intézménybe jelentkező diákok száma, miután az intézmény elnyerte az "Ökoiskola" címet.

148 válasz



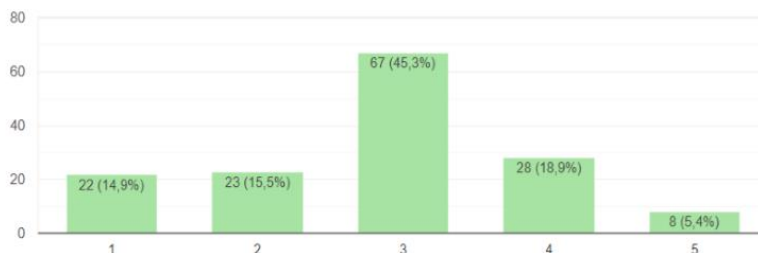
Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves kutatás (2024) alapján

Ennek ellenére a válaszok alapján a környezettudatos programok és fenntarthatósági kezdeményezések sikeresen vonzzák a leendő diákokat. A megkérdezettek mintegy fele úgy vélte, hogy egy jól megtervezett marketingstratégia jelentős hatással van a szülők és a gyermekek iskolaválasztási döntéseire. A kapott válaszokat átlagolva (átlag: 2,8), szintén elmondható, hogy a válaszadók inkább gondolják, hogy a marketingtevékenység hozzájárul a jelentkezők számának növeléséhez.

14. ábra: Az ökoiskolák marketingtevékenységei

Az ökoiskola marketingtevékenységei és eszközei jelentősen hozzájárulnak az intézménybe való jelentkezések számának növekedéséhez.

148 válasz



Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves kutatás (2024) alapján

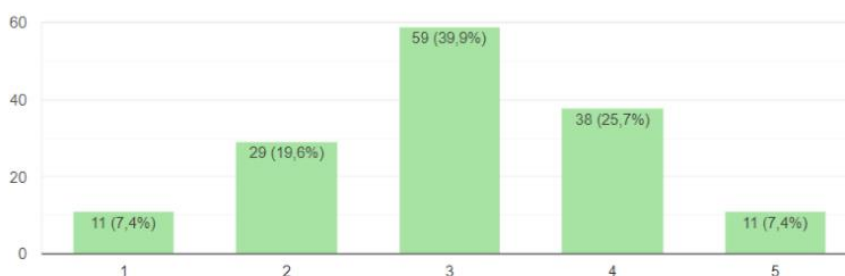
A következő ábra szerint a válaszadók háromnegyede (átlag: 2,9) úgy véli, hogy a környezetvédelmi programok hatékony marketingeszközök a beiskolázás során. Ez

megegerősíti, hogy az iskolák által szervezett környezettudatos események és programok jelentős hatással vannak az iskolába való jelentkezésekre.

15. ábra: A környezetvédelmi programok hatékony marketingeszközök a beiratkozás során

Az ökoiskola környezetvédelmi programjai és kezdeményezései hatékony marketingeszközök az intézménybe való jelentkezések számának növeléséhez.

148 válasz



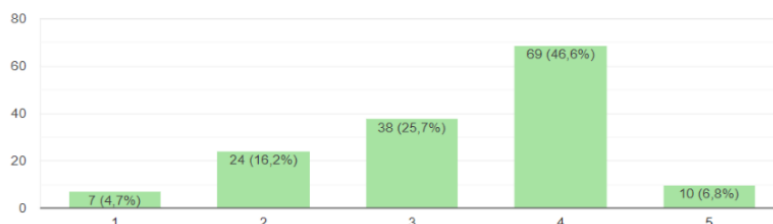
Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves kutatás (2024) alapján

A következő ábra szerint a megkérdezettek mintegy 50%-a (átlag: 3,3) úgy véli, hogy a környezettudatos programokba az óvodások is könnyen bevonhatók és hatékonyan növelhetők ezáltal a jelentkezések.

16. ábra: A környezetvédelmi programok hatékonyan vonzzák be az óvodásokat az iskolába

Az ökoiskola környezetvédelmi programjai és kezdeményezései hatékonyan vonzanak be óvodásokat, diákokat az intézménybe.

148 válasz



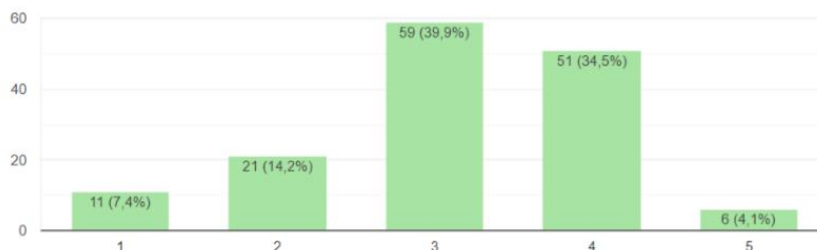
Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves kutatás (2024) alapján

A következő kérdésben arról kaptunk információt, hogy a szülői és tanulói visszajelzések alapján az iskola ökotevékenységei és az ezekhez kapcsolódó rendezvények jelentős hatással voltak a beiskolázási döntésekre. Az iskolák majdnem 80%-a (átlag: 3,1) nyilatkozta ezt.

47. ábra: A szülők és a gyermekek visszajelzései a beiskolázásról

A szülők és a gyermekek visszajelzései szerint az intézmény környezetvédelmi kezdeményezései befolyásolta őket az iskolaválasztásnál.

148 válasz



Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves kutatás (2024) alapján

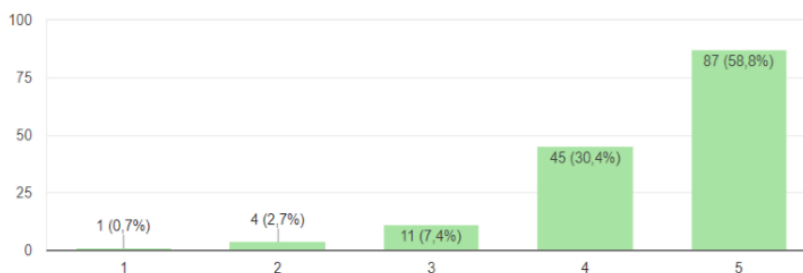
A fenti kérdésre adott válaszok alátámasztják az első hipotézist. Bár az Ökoiskola cím önmagában nem mindig eredményezett növekedést, de a kitöltők szerint a hozzá kapcsolódó programok sikeresen hozzájárultak a beiskolázási mutatók növeléséhez. Az eredmények alapján egyértelmű, hogy a fenntarthatósági tevékenységek hatékony marketingeszközként működnek és jelentős szerepet játszanak az iskolák vonzerejének növelésében.

A következő válaszok alapján a második hipotézis is igazolódott. A válaszadók 90%-a (átlag: 4,4) úgy véli, hogy az ökotevékenységek szoros összefüggésben állnak az iskola társadalmi felelősségvállalásával és pozitív társadalmi megítélésével.

18. ábra: Az ökoiskola fenntarthatósági kezdeményezései pozitívan befolyásolják az iskola megítélését

Az ökoiskola fenntarthatósági kezdeményezései és az ezzel kapcsolatos kommunikációja pozitívan befolyásolja az intézmény társadalmi felelősségvállalását és pozitív megítélését.

148 válasz



Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves kutatás (2024) alapján

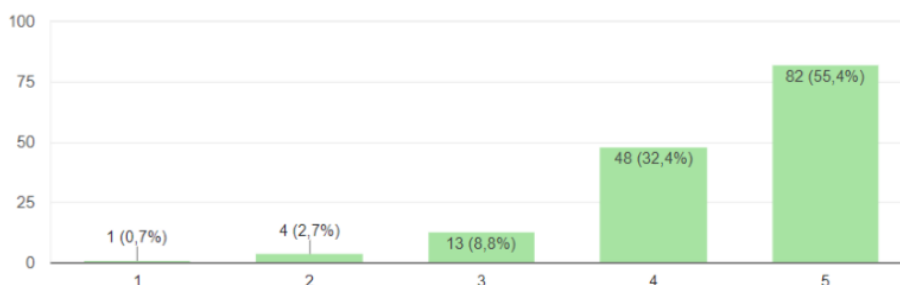
Továbbá a következő ábra alapján a megkérdezettek majdnem 90%-a (átlag: 4,4) összefüggésbe hozza a hatékony ökotevékenységet az iskola pozitív megítélésével és társadalmi felelősségvállalásával. Közel 8,8%-a elképzelhetőnek tartja az

összefüggést és mindössze csak 3,4%-a nem számol komolyan ezzel a lehetőséggel. Ez azt mutatja, hogy az ökoiskolák fenntarthatósági kezdeményezései széles körben elismertek és értékeltek, ami közvetlenül hozzájárul az intézmények pozitív társadalmi megítéléséhez.

19. ábra: Az intézmény figyelemmel kíséri a diákok és a szülei visszajelzéseit az intézményről

Az intézmény figyelemmel kíséri, méri a diákok és a szülei visszajelzéseit az intézményről.

148 válasz



Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves kutatás (2024) alapján

A fenti adat alapján elmondható, hogy a harmadik hipotézis szintén beigazolódott. Az eredmények egyértelműen mutatják, hogy az ökotevékenységek jelentős pozitív hatással vannak a diákok környezettudatos magatartására. A válaszadók szerint a környezettudatos nevelés, amely a diákok mindennapi életének része, folyamatosan formálja és erősíti a diákok fenntarthatósági elköteleződését.

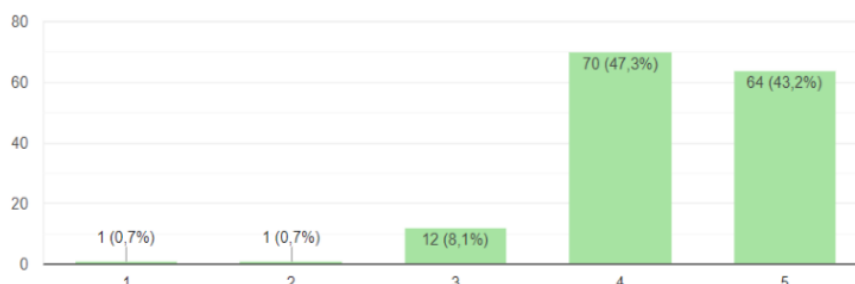
Az iskolák 98%-a rendszeresen vagy alkalmanként részt vesz tanulóikkal környezetvédelmi versenyeken és rendezvényeken. Ezek az események nemcsak a diákok tudását javítják, hanem versenyszellemüket is erősítik és motiválják őket a fenntarthatóság iránti elköteleződésre.

Az iskolák diákjai számára a mindennapi élet része a környezettudatos nevelés, ami folyamatosan hat a tanulók magatartására (átlag: 3.6).

20. ábra: Az ökoiskolák marketingtevékenységeinek hatása a tanulók környezettudatos magatartására

Az ökoiskola marketingtevékenységei pozitív módon hatnak a tanulók környezettudatos magatartására.

148 válasz



Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves kutatás (2024) alapján

Az iskolákban megvalósuló környezeti projektmunkák, mint például az energiatakarékossági projektek, újrahasznosítási programok, mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a diákok aktívan részt vegyenek a fenntarthatósági kezdeményezésekben.

Kutatási eredmények összefoglalása

A kapott eredmények alapján megállapítható, hogy az ökoiskolák környezetvédelmi programjai és fenntarthatósági kezdeményezései hatékony marketingtevékenységek, amelyek többféle pozitív hatást gyakorolnak az intézményekre. Az eredmények bizonyítják, hogy az ökoiskolák környezettudatos programjai és fenntarthatósági kezdeményezései jelentős szerepet játszanak a beiratkozások növekedésében, az iskolák társadalmi felelősségvállalásának erősítésében és a gyermekek környezettudatos magatartásának javításában.

A kapott eredmények alátámasztották a kutatás hipotéziseit, így az ökoiskolák fenntarthatósági programjai, mint marketingtevékenységek, jelentős mértékben befolyásolják a diákok beiratkozási döntéseit és növelik az iskolába való jelentkezések számát. A kérdőívre kapott eredmények azt jelezték, hogy a megkérdezettek úgy gondolják, hogy az ökoiskolák programjai befolyásolják a jelentkezési számokat.

Igazolást nyert, miszerint az ökoiskolák fenntarthatósági kezdeményezései és kommunikációs eszközei erősítik az intézmények társadalmi felelősségvállalását és pozitív társadalmi megítélését. Valamint az ökoiskolák környezettudatos oktatási módszerei pozitívan befolyásolják a diákok környezettudatos magatartását és a fenntarthatóság iránti elköteleződésüket.

Az Ökoiskola cím hatása a jelentkezések növekedésére nem minden intézménynél egyértelmű, azonban a környezettudatos programok és fenntarthatósági kezdeményezések jelentős hatással vannak a beiratkozásokra. Az iskolák környezettudatos tevékenységei vonzzák a leendő óvodásokat, diákokat és a szüleiket. A fenntarthatósági programok, amelyeket az intézmények ennek

érdekében szerveznek, hatékony marketingtevékenységként működnék. A közösség bevonása a fenntarthatósági eseményekbe pozitívan befolyásolja az iskola hírnevét és vonzerejét.

Azonban fontos kiemelni, hogy az Ökoiskola cím tényleges hatását a jelentkezések növekedésére azért nem tudja a legtöbb iskola követni, mivel az ilyen típusú hatások méréséhez időre, pénzügyi erőforrásokra és megfelelő mérési módszerekre lenne szükség, valamint személyekre, akik ezeket a feladatokat elvégzik. Sajnos a legtöbb iskolának nincsenek meg ezek az erőforrásai, ami korlátozza a programok hatékonyságának nyomon követését és értékelését.

Továbbá az intézmények ökotudatos marketingtevékenységei és aktív részvételük a helyi és országos környezetvédelmi akciókban tovább növelik az intézmény társadalmi megítélését, valamint az együttműködések is erősítik ezt.

Az ökotevékenységek pozitív hatással vannak a diákok környezettudatos magatartására is. A környezettudatos nevelés és a fenntarthatósági projektek folyamatosan formálják és erősítik a diákok fenntarthatósági elköteleződését. Az iskolai környezettudatos rendezvények, mint a témahetek, rajzpályázatok és közösségi események mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a gyermekek szoros kapcsolatot alakítsanak ki a környezetükkel. A pedagógusok egyik kijelentése számomra nagyon fontos jelentőséggel bír, miszerint a fenntarthatóságra való nevelést már a gyermekek kiskorában el kell kezdeni, mert az iskolai környezetben elsajátított környezettudatos szemlélet hosszú távon pozitív hatással van a társadalom egészére, mivel az ökoiskolák közvetett hatást gyakorolnak a családokra is.

Összegzés

A környezetvédelem a mindennapjaink része. Az ökoiskolák egyedülálló szerepet játszanak a fenntarthatóságra nevelésben, hiszen már a legfiatalabb korosztály számára is közvetítik a környezetvédelem fontosságát.

A kutatás középpontjában az ökoiskolák környezetvédelmi programjai és fenntarthatósági kezdeményezései álltak, mint marketingtevékenységek. E programok hatását vizsgáltuk a beiratkozási számok növekedésére, az intézmények társadalmi felelősségvállalására, valamint a diákok környezettudatos magatartására.

A kutatásban mindhárom hipotézis beigazolódott, ezzel alátámasztva az ökoiskolák fenntarthatósági programjainak jelentőségét.

A további sikerekhez és azok fenntartásához elengedhetetlen az állami szerepvállalás, a források növelése. Az állami források bővítése lehetőséget teremtene a fenntarthatósági tevékenységek fejlesztésére, emellett több pályázati lehetőséget kellene biztosítani az ökoiskolák számára, amelyek például anyagilag segítenék az ökoiskolák programjait. Ezen tevékenységek előmozdítása azért fontos, mivel az oktatási intézmények gyakran nem rendelkeznek elegendő pénzügyi és időbeli erőforrással, ezért szükséges lenne, hogy a kormány és az önkormányzatok aktívan támogassák ezeket a kezdeményezéseket. Ez biztosítaná, hogy a fenntarthatósági célok elérése ne csak egyes iskolákat érintsen, hanem széles körben elérhetővé váljon az egész oktatási rendszer számára.

A pedagógusok képzése és az intézmények marketingstratégiájának erősítése további kulcsfontosságú lépések a fenntarthatóságra nevelés sikerének biztosításában.

A kutatás eredményei alapján érdemes lenne fokozni az ökoiskolai programok marketingtevékenységeit és növelni kellene a szülők bevonását az iskolai

fenntarthatósági programokba és eseményekbe. Emellett tovább kell erősíteni az együttműködéseket a helyi és országos szervezetekkel, bővíteni a fenntarthatósági programok hatáskörét. Fontos lenne kiemeltebben kommunikálni és népszerűsíteni azokat a programokat, tevékenységeket, amelyek már bizonyítottan pozitív hatással vannak az iskola megítélésére és a jelentkezések számának növekedésére.

Úgy gondoljuk, hogy a környezettudatos nevelés előmozdítása érdekében stratégiai szinten érdemes lenne integrálni a fenntarthatósági programokat az oktatási rendszerbe. Az oktatáspolitikai döntéshozóknak jobban kellene támogatniuk az ökoiskolák fenntarthatósági kezdeményezéseit, hiszen azok hozzájárulnak a társadalom jövőjéhez.

Irodalomjegyzék

Bauer András, Berács József és Kenesei Zsófia (2017): *Marketing alapismeretek*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Boda Zsolt és Gulyás Emese (2010): *A civilek és a vállalatok: a gazdaság társadalmi szabályozásáról. Műhelytanulmány*, Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem.

Czékus Mihály (2023): *A zöld marketing az egész vállalatról szól*. <https://transpack.hu/2023/10/14/zold-marketing-egesz-vallalatrol-szol/> Letöltve: 2024.07.19

Czimmer Julianna (2008): *Marketing kommunikáció*. Budapest: Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet.

Horváth Réka (2022): A fenntarthatóság pedagógiája - A környezeti nevelés bemutatása az ökoiskola működésén keresztül. *Danubius Noster*, 10(1-2), 79-98. o. <https://doi.org/10.55072/DN.2022.1-2.79>

Kézy Ágnes és Varga Attila (2007): Az ökoiskolák szerepe a közoktatás reformjában. *Új Pedagógiai Szemle*, 57(12), 41-52. o.

Kiss Mariann (2016): *Alapmarketing*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Kónya György (2019): Az ökoiskola hatása a középiskolások környezeti attitűdjére. *Képzés és Gyakorlat*, 17(2), 125-126. o. <https://doi.org/10.17165/TP.2019.2.10>

Kotler, Ph. és Fox, K. F. A. (2009): *Oktatásmarketing*. <https://ofi.oh.gov.hu/oktatasmkteting> Letöltve: 2024. 01.31.

Kotler, Ph. és Fox, K. F. A. (1998b): *Oktatásmarketing*. Budapest: Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI).

Kotler, Ph. (1998a): *Marketingmenedzsment*. Budapest: Műszaki Könyvkiadó.

Kovács Edina Zita (2008): *Marketingkommunikáció, PR alapismeretek*. Budapest: Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet.

Könczey Réka, Szabó Mária és Varga Attila (2016): *Út az ökoiskola felé: Módszertani segédanyag útmutató leendő ökoiskoláknak*. Budapest: Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet.

KSH (2022): *A Magyarországi Ökoiskola Hálózat tagintézményeinek száma*. <https://ksh.hu/s/kiadvanyok/fenntarthato-fejlodes-indikatorai-2022/1-32-sdg-13> Letöltve: 2024.06.19

Magdáné Német Ildikó (2008): *A marketing alapjai*. Budapest: Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet.

Medvey Tamás (2018): *Térképen az ökoiskolák*. <https://ofi.oh.gov.hu/en/node/181298> Letöltve: 2025. 02. 10.

Mónusz Ferenc (2020): *A fenntarthatóságra nevelés trendjei, lehetőségei és gyakorlata a közép- és felsőoktatásban*. Debrecen: CHERD.

Muhi B. Béla (2012): *Az iskolamarketing elméleti és gyakorlati kérdései*. Fókusz. Vajdasági Ismeretterjesztő És Tudománynpszerűsítő Portál, 2012/98. sz. <https://www.fokuszinfor.hu/index.php?cid=1687304874&aid=1454336408&lista=1> Letöltve: 2025.01.30.

Muhi B. Béla (2015): A marketing szerepe az oktatási intézmények működésében – nemzetközi és hazai helyzetkép. In: Csányi, Erzsébet; Ispánovics Csapó Julianna; Novák, Anikó (szerk.) *Tudás és régió: Vajdasági Magyar Tudóstalálkozó 2015*, Újvidék, Szerbia: Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács, 153-165. o.

Oktatási Hivatal (2023): *Pályázati felhívás a 2023/2024. tanévre szóló Ökoiskola cím és Örökös Ökoiskola cím elnyerésére*. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatasi/ped_szakmai_szolg/fenntarthatosagra_neveles/okoiskola_palyazati_kiirasa_2023_1216_2623.pdf Letöltve: 2024.08.17

Our Common Future (1987): *Report of the World Commission on Environment and Development*. Oxford: Oxford University Press.

Pecsenye Éva (1998): Marketing management a pedagógiában. *Új Pedagógiai Szemle*, 48(11), 42-51. o.

Szőcs Levente Álmós, Varga Attila és Angyal Zsuzsanna (2022): Tanulási tér és tanulási környezetek kapcsolatrendszer a környezeti nevelésben. Elméleti megközelítés a környezeti nevelés tanulási környezeteinek vizsgálatához. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 10(4). 245–255. o. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2022.4.245.255>

Tóthné Timár-Geng Csilla, Pálffyiné Nagy Éva, Molnár Zoltán és Lendvai Józsefné (2016): *Út az ökoiskola felé: Módszertani segédanyag útmutató leendő ökoiskoláknak*. Budapest: Oktatókutató és Fejlesztő Intézet.

Varga Attila (2009): *A magyarországi ökoiskolák hálózata*. Budapest: Oktatókutató és Fejlesztő Intézet.

Varga Attila (2020): *A fenntarthatóságra nevelés elméleti alapjai és egész intézményes megközelítése*. Habilitációs dolgozat. Budapest: ELTE.

Zádori Iván (2022, szerk.): *Környezeti nevelés és fenntarthatóság*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem.

THE IMPORTANCE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND THE MARKETING ACTIVITIES OF ECO-SCHOOLS

KITTI CSAPÓ – GYÖRGYI KÖVÁGÓ – JUDIT PÁLMAI

Sustainable development has become increasingly important worldwide in recent decades. The issue is crucial in terms of the need to preserve the Earth's natural resources in the long run, while also being essential for building a more livable future.

This article examines the marketing activities of eco-schools. These institutions embody everything that education can contribute to sustainability, while also engaging in marketing efforts to achieve their sustainability and other objectives. Our study aims to explore how the environmental programs and sustainability initiatives of eco-schools, as marketing activities, impact student enrollment rates, institutional social responsibility, and students' environmentally conscious behavior.

The research was conducted using a quantitative method, specifically through a questionnaire survey. Out of the 1,402 schools in the Hungarian Eco-School Network, 148 completed questionnaires were returned.

The preliminary results indicate that environmentally conscious programs and sustainability initiatives have a significant impact on student enrollment. Schools that actively engage in eco-friendly activities attract more interest. Additionally, eco-conscious marketing efforts and participation in local and national environmental actions enhance the institution's social reputation and strengthen cooperation with local communities. Moreover, these eco-activities positively influence students' environmentally conscious behavior.

Keywords: eco-school, sustainable development, marketing, educational marketing

ÁGENS ALAPÚ MODELLEK JELENTŐSÉGE A KORONAVÍRUS-JÁRVÁNY KEZELÉSÉBEN

REGULY ISTVÁN ZOLTÁN¹

Absztrakt

A koronavírus-világjárvány rámutatott a dinamikus és pontos járványmodellezési és kezelési eszközök fontosságára. A hagyományos kompartmentális modellek különösen a járvány elején kiemelt szerepet kaptak, azonban korlátaik hamar nyilvánvalóvá váltak. Az ágens alapú modellek több szempontból is előnyösebbek: sokkal részletesebb térbeli felbontásra képesek, és pontosabban tudják reprezentálni a társadalom viselkedésének sokféleségét. Ebben a tanulmányban áttekintjük az ágens alapú modellek előnyeit és a használatukkal kapcsolatos tapasztalatokat, különös tekintettel a korosztályokra vonatkozó intézkedésekre, mozgáskorlátozásra, és más olyan beavatkozásokra, amelyek hagyományos módszerekkel nem leírhatók. Kiemeljük a valós adatokhoz való kalibráció és validáció fontosságát, és ezek kihívásait. Végül bemutatjuk a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen létrejött járványmodellező csoport munkáját, tapasztalatait.

Kulcsszavak: járvány, beavatkozás tervezés, ágens alapú modellek

Bevezetés

A COVID-19 világjárvány az elmúlt évtized egyik legnagyobb globális kihívása volt, mind politikai, mind egészségügyi szempontból. A SARS-CoV-2 vírus gyors terjedése rendkívül gyors és megalapozott döntéseket tett szükségessé világszinten, a tudományos közösség és a döntéshozók részéről is. A járványra adott válasz alapját olyan matematikai és számítási modellek kidolgozása jelentette, melyek lehetővé tették a vírus terjedésének előrejelzését, valamint segítségükkel különböző lehetséges beavatkozások hatásosságát becsülni lehetett. A járvány korai szakaszában az olyan hagyományos kompartmentális modelleket használtuk, mint a SEIR (Susceptible-Exposed-Infected-Recovered, avagy Érzékeny-Kitett-Fertőzött-Gyógyult), melyek gyors betekintést adtak a járvány terjedésének dinamikájába. Azonban ezeknek a modelleknek alapvető korlátai vannak, például, hogy homogén népességet és keveredést feltételeznek. A valóságban ezzel szemben tipikusan összetettebb, lokalizált térbeli folyamatok láthatók, valamint bonyolult interakciós hálózatok vannak jelen a társadalomban.

Az ágens alapú modellek képesek egyének viselkedését szimulálni egy társadalomban – interakcióikat különböző környezetekben (otthon, munkahely, iskola), valamint az esetleges felülről jövő intézkedések hatását ezekre a viselkedésekre. Ebben a tanulmányban a szakirodalom alapján feltárjuk az ágens alapú modellek fő előnyeit a klasszikus megközelítésekkel szemben, különös tekintettel a járványok modellezése és lehetséges beavatkozások összehasonlítása

¹ Dr. Reguly István Zoltán egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Információs Technológiai és Bionikai Kar; reguly.istvan@itk.ppke.hu; ORCID: 0000-0002-4385-4204

kapcsán tapasztalt előnyökre. Bemutatjuk a valós adatokra alapozott kalibráció fontosságát, és a PPKE ITK járványmodellező csoport tapasztalatait.

A kompartmentális modellek korlátai

A SEIR típusú modellek a társadalmat több csoportba – kompartmentbe – osztják fel, és differenciál-egyenletekkel írják le a csoportok közti mozgást. A csoportok tipikusan a különböző egészségügyi állapotokat írják le. Bár ez a megközelítés számítási szempontból hatékony, valós járványok leírására csak korlátozottan képes, a következő okok miatt:

- Homogén keveredés: a kompartmentális modellekben az egyének azonos valószínűséggel lépnek kapcsolatba minden más egyénnel – szemben a valósággal, ahol a találkozások valószínűsége a korról, szociális helyzettel, munkakörrel és térbeli elhelyezkedéssel nagyban változik (Babashev et al 2007, Videnová et al 2021, Kerr et al, 2020).
- Térbeli részletek hiánya: a kompartmentális modellek csak korlátozottan képesek a térbeli különbségek reprezentálására, nevezetesen az olyan szelektív intézkedések tükrözésére, mint a kijárási tilalom, bizonyos típusú kereskedelmi egységek bezárása, vagy az utazási korlátozások. Ezek hatása a valóságban nagyban régiófüggő (Gómez et al 2021, Buhat et al 2020, Rojas-Galeano és Alvarez 2020, Kirillin et al 2023).
- Intézkedések leegyszerűsítése: a kompartmentális modellek tipikusan kevés paraméterrel írják le a járvány terjedését, így aztán a beavatkozások hatása is csak ezeken keresztül vizsgálható. Azonban ezen intézkedések hatásai a kompartmentális modellek paramétereire nehezen számszerűsíthetők előre, szemben az ágens alapú modellekkel, ahol a tér- és időbeli felbontásnak köszönhetően az intézkedések közvetlenül implementálhatóak (Gómez et al 2021, Buhat et al 2020, Reguly et al 2022).
- Egyének közti különbségek tükrözése: a kompartmentális modellek tipikusan átlagos társadalmi mutatókat használnak, így nem képesek az egyének közti különbségek leírására, melyek befolyásolhatják a vírussal szembeni kitettséget, fertőzőképességet, például a nem, kor, vagy alapbetegségek miatt (Herrmann et al 2024, Narassima et al 2022).

Az ágens alapú modellek előnyei

Az ágens alapú modellek számos szempont mentén valósághűbb módon képesek a társadalom és a fertőzés dinamikájának leírására, annak köszönhetően, hogy egyének viselkedésének, mozgásának összességét szimulálják egy adott környezetben.

- Részletesség és különbözőség: az ágens alapú modellek lehetővé teszik olyan egyéni jellemzők leírását, mint a kor, szociális és gazdasági helyzet, vagy mozgási mintázatok. Ez a részletesség lehetővé teszi olyan intézkedések vizsgálatát, melyek kiemelten egy korcsoportra (pl. idősek védett vásárlási időszávjá), vagy szociális helyzetben lévőkre (pl. kisgyerekes családok) vannak hatással (Lopes et al 2022, Kloh et al 2020, Narassima et al 2020, Kerr et al 2020, Hinch 2020). Így például mi is modelleztük a korból és foglalkozásból eredő veszélyeztetettség alapján meghatározott oltási sorrend kérdését (Reguly et al 2022).

- Térbeli és időbeli dinamika: ezek a modellek kifejezetten jól képesek a térbeli különbségek leírására, mely lehetővé teszi, hogy terület-specifikus intézkedéseket modellezzenek. Az INFEKTA rendszer segítségével például megvizsgálták a különböző intézkedések térbeli hatását Bogotá városában (Gómez et al 2021).
- Hálózati hatások: az ágens alapú modellek le tudják írni az olyan szociális hálókat viselkedését, melyek otthonokban, iskolákban, munkahelyeken, és más helyszíneken alakulnak ki. Így megvizsgálhatók olyan mérőszámok, mint a hálózatokon értelmezett központi csúcsok mértéke (Vermeulen et al 2021, Vidnerová et al 2021, Kerr et al 2020). Vermeulen et al bemutatta, hogy a célzott intézkedések emiatt hatásosabbak, mint a területileg véletlenszerűek.
- Fókuszált intézkedések tesztelése: Ezek a modellek lehetővé teszik sokféle intézkedés kipróbálását, mint a tesztelés, karanténzás, kontakt személyek követése (Vermeulen et al 2021, Vidnerová et al 2021, Kerkmann et al 2024, Kerr et al 2020, Reguly et al 2022).
- Intézkedések finomhangolása: a „mi lenne ha” jellegű kérdések mennyiségbeli modellezése lehetővé teszi több kapcsolódó paraméter finomhangolását, mint a pontos be- és kivezetés időzítése.
- Sztochasztikusság: az ágens alapú modellek képesek az intézkedések változó szintű betartásának leírására, vagy az oltásszkeptikusság okozta hatások modellezésére (Buhat et al 2020, Vermeulen et al 2021, Maziarz et al 2020).

Számos tanulmány mérhető módon megmutatta az ágens alapú modellek előnyét a beavatkozások tervezése kapcsán. Herrmann és társai részletesen összevetették ezeket a hagyományos kompartmentális és egyszerű differenciálegyenlet modellekkel (Hermann et al 2024) egy egyetemi környezetben, megmutatva, hogy a számítási költségek ellenére számottevően részletesebb eredményeket sikerült elérni. Hasonlóan, Nagori és társai megmutatták, hogy az ágens alapú modellek jobban képesek leírni a COVID-19 terjedési adatait (Nagori et al 2020).

Az ágens alapú modellek kihívásai

Bár az ágens alapú modelleknek számos előnye van, ezek mellett több kritikus kihívással is meg kell küzdeni hatékony használatukhoz. Az első a megemelkedett számítási igény, ami a nagy mennyiségű ágens külön-külön követésével jár. Ez korlátokat szabhat a skálázhatóságuk szempontjából, melyet a nagy teljesítményű implementációk és hardverek használata (Keömley-Horváth et al 2022), vagy a hibrid kompartmentális és ágens-modellek (Doussin et al 2021, Bobashev et al 2007, Rahaman és Barik 2023) használata orvosolhat. A nagyszámú ágens és részletes tér- és időbeli felbontás adta lehetőségek kihívást is jelentenek – hiszen a járványterjedés szempontjából kellően pontosan kell leírni a társadalmat, amely komoly adatbányászati, modellezési, és validációs munkát jelent (Maziarz és Zach 2020, Reguly et al 2022). A harmadik kihívás az ágens alapú modell paramétereinek kalibrációja és validációja, melynek hiányában könnyen hibás eredményeket, következtetéseket kaphatunk (Maziarz és Zach 2020, Keyes et al 2017, Kerr et al 2020).

A PPKE ITK járványmodellező csoport munkája

Az Egyetem Információs Technológiai és Bionikai Karán a világjárvány kezdetekor kialakult egy csoport, ami a járvány modellezését, előrejelzését, és a döntések támogatását hivatott végezni. Kezdetben a csoport is hagyományos kompartmentális modellekkel ért el eredményeket (Péni et al 2020, Csutak et al 2021, Polcz et al 2022). Ezzel egyidejűleg megkezdtuk a PanSim ágens alapú modell felépítését (Reguly et al 2022, Keömley-Horváth et al 2022), melyben kezdettől kiemelt szerepet kapott az ilyen típusú modellek kihívásainak megalapozott kezelése: számítási teljesítmény, a társadalom tér- és időbeli viselkedésének pontos reprezentációja, és a modell kalibráció.

A PanSim modell fejlesztése

A PanSim rendszert egy skálázható és könnyen mozgatható, nagy teljesítményű modellnek terveztük és fejlesztettük. Különböző párhuzamos számítógép-architektúrákon képes futni, például egy NVIDIA A100-as videokártyán képes 180 ezer ágens mozgását modellezni egy évig, 10 perces lépésközzel mindössze 34 másodperc alatt (Keömley-Horváth et al 2022).

A térbeli probléma kezelhetőségének kedvéért az egész ország helyett Szeged városának és közvetlen környezetének modellezésére fókuszáltunk. 179 500 virtuális ágens hoztunk létre a KSH és TEIR rendelkezésre álló területi statisztikáinak figyelembevételével, valamint a Lechner központ térinformatikai adatait (100x100 méteres felbontású adatok a népsűrűségről) felhasználva. A modellben az ágensek 10 perces lépésközzel képesek különböző helyszínek közt mozogni, melyek listáját több különböző térinformatikai adatbázis (többek közt OpenStreetMap) és kormányzati forrás (iskolák elhelyezkedése, létszáma) alapján állítottuk össze. A rendszer képes különböző tulajdonságokkal rendelkező vírus variánsok, oltások, lezárások, és korlátozások modellezésére.

A kalibrációt több különböző hivatalos és becsült statisztika alapján végeztük: a kiindulópontot az angol NHS által rendszeresen közzétett adatok adták a fertőzőképességről, terjedési és lefolyási jellemzőkről. Ezt követően a rendelkezésre álló nemzeti statisztikákat vettük figyelembe, kiemelten a kórházi ápoltak számát, mely a leginkább megbízható adat, de emellett a tesztek számát, pozitív teszteredmények számát, és a halálozások számát is felhasználtuk. Az ismert intézkedések és egyéb beavatkozások implementációját követően egy nemlineáris optimalizációt végző Nelder-Mead (Nelder és Mead 1965) algoritmussal végeztük a paraméter-illesztést.

A PanSim modell használata

Az elkészült rendszer segítségével 2021 elejétől rendszeres előrejelzéseket készítettünk a döntéshozók számára, valamint meg tudtunk vizsgálni számos olyan „mi lenne ha” kérdést, ami a lehetséges intézkedéseket és azok időzítését segítettek meghatározni. A PanSim olyan intézkedéseket képes leírni, mint a kijárási tilalom, szórakozóhelyek bezárása, iskolák bezárása, vagy az oltások szétosztásának stratégiái. Munkánk során mennyiségi és minőségi szempontból is összevetettünk lehetséges foglalkozási és korosztályos vakcinációs stratégiákat, tesztelési és karanténzási szabályozásokat, lezárásokat, és kijárási korlátozásokat (Reguly et al 2022).

A járvány előrehaladtával mind a hivatalos adatközlés ritkult, mind pedig kevesebb teszt készült. Ezért ezek az adatok egyre kevésbé tükrözték a járvány valódi állapotát – a WHO iránymutatása szerint 3-5%-os tesztpozitivitási arány felett már nem reprezentatívak ezek az adatok. Ezért új adatforrást kerestünk: a vírus örökítőanyagának koncentrációját szennyvízben. Magyarországon a járvány alatt a legtöbb szennyvíztisztító állomáson heti rendszerességgel készültek mérések. Ezek a mérések bár egy-egy hullám dinamikáját jól tükrözik, azonban mennyiségileg a fertőzöttek vírus ürítésének arányától erősen függ – ez pedig variánsról variánsra változik. Először kompartmentális modellek segítségével végeztünk erre paraméterbecslést (Polcz et al 2023), ezt követően az ágens alapú modellbe is integráltuk, mint illesztendő adatsort.

Optimális járványkezelés

Bár a kompartmentális modellek esetén az irányításelmélet matematikai eszközei jól használhatók az optimális beavatkozások kiszámítására (Péni et al 2020), az így kapott eredmények pusztán a járvány terjedési sebességének elvárt változtatását írják elő – melyek nem ültethetők át közvetlenül intézkedésekre. Az ágens alapú modellek ezzel szemben könnyen tudják reprezentálni ezeket az intézkedéseket, azonban az irányításelmélet eszközei nem használhatóak közvetlenül. A kutatócsoport e két rendszer összekapcsolásával is elkezdett foglalkozni – elsőként kidolgoztunk egy módszert a kompartmentális modellek által használt terjedési sebesség (béta) kiszámítására az ágens alapú modellből, majd megvizsgáltuk, hogy a PanSim-ben definiált különböző beavatkozások és kombinációik milyen mértékben befolyásolják ezt a terjedési sebességet (Horváth et al 2023). Erre alapozva elkészült egy optimális beavatkozástervező algoritmus is, mely képes egy előírt járványdinamikát pontosan követni még úgy is, ha csak három hetente lehet beavatkozásokat változtatni – az eredmények publikálása folyamatban van.

Összegzés

Az ágens alapú modellek kifejezetten hasznos eszköznek bizonyultak a járványok terjedésének szimulációjára, valamint a különböző lehetséges beavatkozások tesztelésére, mivel nagy tér- és időbeli felbontásuk összetett viselkedések modellezését teszik lehetővé. A hagyományos kompartmentális modellekhez képest különösen a lokalizált intézkedések hatásainak becslésére könnyebben alkalmazhatóak. Mindezek mellett használatukhoz sokkal részletesebb adatokra van szükség, hogy a társadalom tér- és időbeli dinamikáját hűen tükrözzék, valamint számítási igényük is lényegesen magasabb.

A karon létrejött járványmodellező kutatócsoport munkáján át is bemutattuk az ágens alapú modellek előnyeit és hátrányait, valamint az általunk kidolgozott PanSim rendszer szerepét a járvány modellezésében, előrejelzésében, és a lehetséges beavatkozások tervezésében. Munkánk továbbá kiterjesztette ezt a modellt a szennyvízadatok integrálására, valamint az irányításelmélet eszközeit felhasználva az optimális járványkezelésre.

Irodalomjegyzék

Alvarez, L., Rojas-Galeano, S. (2020). Simulation of Non-Pharmaceutical Interventions on COVID-19 with an Agent-based Model of Zonal Restraint. *medRxiv*, 2020.06.13.20130542; <https://doi.org/10.1101/2020.06.13.20130542>

Bobashev, G., Goedecke, D., Yu, F., & Epstein, J. (2007). A Hybrid Epidemic Model: Combining The Advantages Of Agent-Based And Equation-Based Approaches. In: *2007 Winter Simulation Conference*, 1532-1537. o. <https://doi.org/10.1109/WSC.2007.4419767>

Buhat, C., Lutero, D., Olave, Y., Torres, M., & Rabajante, J. (2020). Transmission of Respiratory Infectious Diseases between Neighboring Cities using Agent-based Model and Compartmental Model. *medRxiv* 2020.06.24.20138818; <https://doi.org/10.1101/2020.06.24.20138818>

Csutak, B., Polcz, P., & Szederkényi, G. (2021). Computation of COVID-19 epidemiological data in Hungary using dynamic model inversion. In: *2021 IEEE 15th International Symposium on Applied Computational Intelligence and Informatics (SACI)*, Timisoara, Romania, 91-96, o. <https://doi.org/10.1109/SACI51354.2021.9465563>

Doussin, B., Adam, C., & Georges, D. (2021). Multi-scale simulation of COVID-19 epidemics. *ArXiv preprint arXiv:2112.01167*, <https://doi.org/10.48550/arXiv.2112.01167>

Gómez, J., Prieto, J., Leon, E., & Rodríguez, A. (2021). INFEKTA—An agent-based model for transmission of infectious diseases: The COVID-19 case in Bogotá, Colombia. *PLoS ONE*, 16(2), e024578. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0245787>

Herrmann, JW, Liu, H., & Milton, D. (2024). Modeling the Spread of COVID-19 in University Communities, *ArXiv preprint arXiv:2403.10402*, <https://doi.org/10.48550/arXiv.2403.10402>

Hinch, R., Probert, WJM., Nurtay, A., Kendall, M., Wymant, C., Hall, M., Lythgoe, K., Bulas Cruz, A., Zhao, L., Stewart, A., Ferretti, L., Montero, D., Warren, J., Mather, N., Abueg, M., Wu, N., Legat, O., Bentley, K., Mead, T., Van-Vuuren, K., Feldner-Busztin, D., Ristori, T., Finkelstein, A., Bonsall, DG., Abeler-Dörner, L., Fraser, C. (2020). OpenABM-Covid19—An agent-based model for non-pharmaceutical interventions against COVID-19 including contact tracing. *PLoS Computational Biology*, 17(7), e1009146. <https://doi.org/10.1371/journal.pcbi.1009146>

Horváth, G., Szederkényi, G., & Reguly, I. Z. (2023). Quantifying and comparing the impact of combinations of non-pharmaceutical interventions on the spread of COVID-19. In: *2023 31st Mediterranean Conference on Control and Automation (MED)* Limassol, Cyprus, 1010-1015, o. <https://doi.org/10.1109/MED59994.2023.10185817>

Kerkmann, D., Korf, S., Nguyen, K., Abele, D., Schengen, A., Gerstein, C., Göbbert, J.H., Basermann, A., Kühn, M.J. and Meyer-Hermann, M., (2024). Agent-based modeling for realistic reproduction of human mobility and contact behavior to evaluate test and

isolation strategies in epidemic infectious disease spread. *Computers in Biology and Medicine*, 193, 110269, <https://doi.org/10.1016/j.compbiomed.2025.110269>.

Kerr, CC., Stuart, RM., Mistry, D., Abeysuriya, RG., Rosenfeld, K., Hart, GR., Núñez, RC., Cohen, JA., Selvaraj, P., Hagedorn, B., George, L., Jastrzębski, M., Izzo, AS., Fowler, G., Palmer, A., Delpont, D., Scott, N., Kelly, SL., Bennette, CS., Wagner, BG., Chang, ST., Oron, AP., Wenger, EA., Panovska-Griffiths, J., Famulare, M., Klein, DJ. (2020). Covasim: An agent-based model of COVID-19 dynamics and interventions. *PLoS Computational Biology*, 17(7), e1009149. <https://doi.org/10.1371/journal.pcbi.1009149>

Keyes, K. M., Tracy, M., Mooney, S. J., Shev, A., & Cerdá, M. (2017). Invited commentary: agent-based models—bias in the face of discovery. *American Journal of Epidemiology*, 186(2), 146-148. o. <https://doi.org/10.1093/aje/kwx090>

Kirillin, M., Khilov, A., Perekatova, V., Sergeeva, E., Kurakina, D., Fiks, I., Saperkin, N., Tang, M., Zou, Y., Macau, E., Pelinovsky, E. (2023). Multicentral Agent-Based Model of Four Waves of COVID-19 Spreading in Nizhny Novgorod Region of Russian Federation. *Journal of Biomedical Photonics & Engineering*, 9(1), 010306, <https://doi.org/10.18287/jbpe23.09.010306>

Klôh, V., Silva, G., Ferro, M., Araújo, E., Melo, C., Lima, J., & Martins, E. (2020). The virus and socioeconomic inequality: An agent-based model to simulate and assess the impact of interventions to reduce the spread of COVID-19 in Rio de Janeiro, Brazil. *Brazilian Journal of Health Review*, 3(2), 3647-3673. o. <https://doi.org/10.34119/bjhrv3n2-192>

Lopes, PH., Wellacott, L., de Almeida, L., Villavicencio, LMM., Moreira, ALL., Andrade, DS., Souza, AMC., de Sousa, RKR., Silva, PS., Lima, L., Lones, M., do Nascimento, JD. Jr., Vargas, PA., Moiola, RC., Blanco Figuerola, W., Rennó-Costa, C. (2022). Measuring the impact of nonpharmaceutical interventions on the SARS-CoV-2 pandemic at a city level: An agent-based computational modelling study of the City of Natal. *PLOS Global Public Health* 2(10): e0000540. <https://doi.org/10.1371/journal.pgph.0000540>

Maziarz, M., & Zach, M. (2020). Agent-based modeling for SARS-CoV-2 epidemic prediction and intervention assessment. A methodological appraisal. *Journal of Evaluation in Clinical Practice*, 26(5), 1352-1360. o. <https://doi.org/10.22541/au.159069201.16257121>

Nagori, A., Awasthi, R., Joshi, V., Vyalla, S., Jarodia, A., Gupta, C., Gulati, A., Bandhey, H., Kumaraguru, P., & Sethi, T. (2020). Less Wrong COVID-19 Projections With Interactive Assumptions. *medRxiv* 2020.06.06.20124495; <https://doi.org/10.1101/2020.06.06.20124495>

Narassima, MS., Guru, RJ., Rashmi, P., Lincoln, C., Aadharsh, R., Vijay, Y., Anbuudayasankar, SP., Rangasami, P., Denny, J. (2020). An Agent Based Model for assessing spread and health systems burden for COVID-19 in Rangareddy district, Telangana state, India. *medRxiv* 2020.06.04.20121848, <https://doi.org/10.1101/2020.06.04.20121848>

Nelder, J. A., & Mead, R. (1965). A simplex method for function minimization. *The Computer Journal*, 7(4), 308-313. o. <https://doi.org/10.1093/comjnl/7.4.308>

Péni, T., Csutak, B., Szederkényi, G., & Röst, G. (2020). Nonlinear model predictive control with logic constraints for COVID-19 management. *Nonlinear Dynamics*, 102, 1965-1986. o. <https://doi.org/10.1007/s11071-020-05980-1>

Polcz, P., Csutak, B., & Szederkényi, G. (2022). Reconstruction of epidemiological data in Hungary using stochastic model predictive control. *Applied Sciences*, 12(3), 1113. <https://doi.org/10.3390/app12031113>

Polcz, P., Tornai, K., Juhász, J., Cserey, G., Surján, G., Pándics, T., Róka, E., Vargha, M., Reguly, IZ., Csikász-Nagy, A., Pongor, S., Szederkényi, G. (2023). Wastewater-based modeling, reconstruction, and prediction for COVID-19 outbreaks in Hungary caused by highly immune evasive variants. *Water Research*, 241, 120098. <https://doi.org/10.1016/j.watres.2023.120098>

Rahaman, H., & Barik, D. (2023). Investigation of airborne spread of COVID-19 using a hybrid agent-based model: a case study of the UK. *Royal Society Open Science*, 10(7), 230377. <https://doi.org/10.1098/rsos.230377>

Reguly IZ., Cserey G., Juhász J., Tornai K., Bujtár Z., Horváth G., Keömley-Horváth B., Kós T., Cserey G., Iván K., Pongor S., Szederkényi G., Röst G., Csikász-Nagy A. (2021). Microsimulation based quantitative analysis of COVID-19 management strategies. *PLoS Computational Biology*, 18(1), e1009693. <https://doi.org/10.1371/journal.pcbi.1009693>

Vermeulen, B., Mueller, M., & Pyka, A. (2021). Social Network Metric-Based Interventions? Experiments with an Agent-Based Model of the COVID-19 Pandemic in a Metropolitan Region. *Journal of Artificial Societies and Social Simulation*, 24(3), 6. <https://doi.org/10.18564/jasss.4571>

Vidnerová, P., Neruda, R., Suchopárová, G., Berec, L., Diviák, T., Kuběna, A., Levínský, R., Šlerka, J., Šmíd, M., Trnka, J., Tuček, V., Vrbenský, K., Zajíček, M.. (2021). Simulation of Non-pharmaceutical Interventions in an Agent based Epidemic Model. In: Brona Brejová, Lucie Ciencialová, Martin Holena, Frantisek Mráz, Dana Pardubská, Martin Plátek, Tomáš Vinar (eds): *Proceedings of the 21st Conference Information Technologies - Applications and Theory (ITAT 2021)*, 263-268. o.

THE IMPORTANCE OF AGENT-BASED MODELS IN THE MANAGEMENT OF THE CORONAVIRUS EPIDEMIC

ISTVÁN ZOLTÁN REGULY

The SARS-CoV-2 pandemic underscored the vital need for adaptable and precise epidemic modelling tools. While traditional compartmental models were of crucial importance at the beginning of the epidemic, their limitations soon became apparent. Agent-based models have several advantages: they have much more fine-grained spatial and temporal resolution, and they can model the behaviours of individuals more accurately, therefore they can represent the complex dynamics of society better. In this study, we give an overview of the advantages of agent-based models, as well as our experiences deploying them, with a particular focus on age-stratified

interventions, lockdowns, and other non-pharmaceutical interventions not easily modeled with compartmental models. We highlight the importance of calibrating to and validating with real-world data, and the challenges involved. Finally, we present the work and experiences of the epidemic modelling group at the university.

Keywords: epidemic, interventional planning, agent-based models

SVÁBOK NYOMÁBAN AZERBAJDZSÁN FÖLDJÉN

EPERJESI ZOLTÁN¹

Absztrakt

Tanulmányomban a 19. század első felében az Orosz Birodalom dél-kaukázusi vidékére, a mai Azerbajdzsán észak-nyugati területére betelepült sváb lakosság 19-20. századi gazdasági, társadalmi és kulturális helyzetét mutatom be. A sváb lakosság a zömében a napóleoni háborúk során megtépzott német Württembergi Királyság területéről a rossz gazdasági körülmények, valamint a vallási megkülönböztetés és üldöztetés miatt a jobb élet és megélhetés, valamint vallásszabadság reményében, I. Sándor orosz cár gazdasági kedvezményekkel kecsegtető hívó szavára, a Duna folyón lecsorogva, a Fekete tenger mentén végig haladva érte el a Dél-Kaukázus nyugati részét, ahol településeket hoztak létre. A kezdeti nagyon komoly nehézségeket követően a sváb lakosság, akárcsak Kelet-Európa többi részén, mint például a Magyar Királyság bánsági, bácskai területein, Besszarábiában, illetve az Orosz Birodalom különböző régióiban (Fekete-tenger partvidéke, Volga mente) virágzó mezőgazdasági és bortermelő kultúrát, magas színvonalú kézművesipart és jelentős kereskedelmi központokat hozott létre. Az 1920 utáni szovjet kommunista rendszer államosította a korábbi német mezőgazdasági és ipari termelő- és kereskedelmi üzemeket. Miután a harmadik birodalom megtámadta a Szovjetuniót, a Dél-Kaukázus területén élő németeket, így az Azerbajdzsáni Szocialista Szovjet Köztársaság területén élő németeket is a kollektív bűnösség elve alapján az 1940-es évek során Kazahsztánba és Szibériába deportálták. Így ért véget a bő százhusz évig tartó dél-kaukázusi virágzó sváb történelem és kultúra.

Kulcsszavak: kivándorlás, letelepedés, mezőgazdaság és borkultúra, államosítás, deportálás

Bevezetés

Az 1804-1813-as orosz-perzsa háború orosz győzelemmel történő lezárását követően a Dél-Kaukázus az Orosz Birodalomhoz került. A gulisztáni szerződés értelmében a Perzsa Birodalom átengedte Oroszországnak észak-kaukázusi és transzkaukázusi területének egy részét, beleértve a mai Dagesztánt, Kelet-Grúziát és a mai Azerbajdzsán nagy részét (Eyvazova, 2024). Perzsia 1828-ban ismételten elveszítette a háborút az Orosz Birodalommal szemben, így a jereváni és a nahicseváni kánságokról is le kellett mondania. A turkmantcsai béke következtében a Kaukázus régióját Oroszország végérvényesen elfoglalta. A cárok az újonnan meghódított területeket lojális lakossággal kívánták benépesíteni, mivel nem bíztak a helyi muzulmán lakosságban. Kiemelkedő jelentőséggel bírt, hogy a birodalom peremterületeit megbízható, közös vallási gyökerekkel rendelkező telepésekkel népesítsék be. Oroszországban 1763-ban hozták létre a „külföldi telepések védnökségének hivatalát”, hogy segédkezzen a Nagy Katalin cárnő uralkodása alatt

¹ Dr. Eperjesi Zoltán tanszékvezető főiskolai tanár, Wekerle Sándor Üzleti Főiskola; eperjesiwsuf@gmail.com; ORCID: 0009-0006-6630-3858

meghódított Fekete-tenger régiójának benépesítésében (Bartlett, 1974). Ugyanezt a koncepciót alkalmazták a Kaukázus vidékén is. Bár formálisan a muzulmán lakosok is az Orosz Birodalom állampolgárai voltak, azonban sok tekintetben hátrányos helyzetben voltak. Kevesebb iskolával rendelkeztek, így magasabb volt az analfabéták aránya az azerbajdzsáni lakosság körében, mint a grúz, vagy az örmény lakosságnál. Az Orosz Birodalom érdekelt volt abban, hogy a birodalom kiterjedt területeire telepéseket hozzon Európából. Az Orosz Birodalom oroszokat, örményeket és németeket telepített a mai Azerbajdzsán területére, amely jelentős konfliktushoz vezetett az örmények és azerbajdzsániak között.

I. Sándor cár ígéretet tett arra, hogy a német bevándorlóknak földet biztosít, mentesíti őket a katonai szolgálat és az állami adófizetés alól, és teljes vallási toleranciát garantált a számukra. Az orosz kormány családonként egy lovat, lovaskocsit, illetve 148 ezüst rubelt és 85 kopejkát biztosított, hogy a családok el tudjanak jutni Odesszából Tbiliszibe.

I. Sándor orosz cár 1816 szeptemberében kiadott rendeletében vállalt kötelezettséget arra vonatkozóan, hogy földet, a katonai szolgálat és az adók alóli mentességet, valamint számos más előnyt biztosít az országába érkező német telepések számára (Reznikova, 2019). Mivel a cár Sophia Dorothea, württembergi hercegnő fia volt, a német telepések bíztak benne. A Württembergi Királyság a napóleoni háborút követően az 1815. évi bécsi kongresszus határozata alapján vált a Német Szövetség részévé. A napóleoni háborúk nagyon megtépázták a régiót, az 1816. évi éhínség tovább súlyosbította a szegénységet. Az események destabilizálták az evangélikus egyházat is, ami a protestantizmuson belül különböző irányzatok kialakulásához vezetett. Ezek a vallási csoportok a jelenések könyvére hivatkozással arra szólítottak fel, hogy a közelgő világvége előtt keleten keressenek a hívek menedéket. A stundisták többnyire földművesek és kézművesek voltak, így nagyon jelentős merítési forrással rendelkeztek a lakosság körében (Prokofieva, 2023). A württembergi uralkodók mindent megtettek a szeparatista vallási irányzat megfékezése érdekében. A stundista vallási irányzat követői az üldöztetés hatására keletre vándoroltak, mégpedig az „emberiség bölcsőjének”, az Ararát hegység közelébe, ahol a bibliai elbeszélések szerint Noé bárkája az özönvíz után megfeneklett, és ahonnan az emberiség újra benépesítette a földet.

A napóleoni háborúk során megtépázott Württembergi királyságot első körben negyven német család hagyta el a jobb élet és megélhetés reményében. A Friedrich Fuchs vezette, több mint 40 schweinheimi családból álló első csoport viszonylag biztonságban megérkezett a Grossliebental kolóniára, amelyet nem sokkal korábban alapítottak Odessza közelében. Az újonnan érkezett telepések közül néhányan, körülbelül tíz család, úgy döntöttek, hogy maradnak, és megalapították Hoffnungstal települést, nem messze Grossliebentaltól. A többi telepes nem adta fel a Kaukázusba vetett reményét, és folytatta a hosszú utat. Néhány telepes megállt útközben, és Besszarábiában, Tavriában és Herszonban alapítottak településeket. A Gottlieb Lefler and Adam Schuler vezette kivándorlók Ulmból indultak el kelet felé az ismeretlen Kaukázus irányába (Alasgarov, 2010, 50. o.).

1817 áprilisára hatezer paraszt (ezernégyszáz család) gyűlt össze Ulmban, hogy lehajózzon a Dunán az Orosz Birodalomhoz tartozó Odessza városáig, majd folytassák onnan több hónapig tartó szárazföldi útjukat Tbiliszibe. A hosszú, fáradtságos és megterhelő út során ezerkettőszáz sváb telepes veszítette életét a különböző betegségek következtében. Az első harmincegy család Tbiliszi közelében telepedett le, ahol megalapították az első német települést a Dél-Kaukázusban, Marienfeldet 1817. szeptember 21-én (Samadova, 2018). 1818 őszére mintegy 500

telepes család érte el Tbiliszit, és telepedett le Grúzia és Azerbajdzsán területén. 1819 tavaszán a német telepesek egy részét a cári hatóságok az azerbajdzsáni Eelizavetpol (Ganja) körzetbe telepítették át. A telepeseket kozák katonák kísérték az útkon a biztonságos haladás érdekében. Gen Yermolov orosz katonai kormányzó elrendelte, hogy tiszteletet kell tanúsítani a német telepesekkel szemben, és biztonságos helyekre kell őket letelepíteni. A német telepesek Dél-Kaukázus régióba történő letelepedése volt az utolsó nagy német bevándorlási hullám az orosz birodalomban. Ezt követően az orosz bevándorláspolitikája ellenségesebbé vált a bevándorlókkal szemben. A bevándorlási feltételeket egyre korlátozták.

1819-re tehető, amikor a német telepesek kemény munkával megalapították az első településüket, amelyet Helenendorfnek neveztek el. A település I. Pál cár lányáról, Helena Pavlovnáról kapta a nevét (Alasgarov, 2010, 52. o.). Nem sokkal később további települések jöttek létre, így Annenfeld, Georgfeld, Grünfeld, Aigenfeld és végül Traubenfeld. Annenfeld település volt a második sváb település, amelyet 40 kilométerre hoztak létre Helenendorftól (Tatarashvili – Auch, 2019, 4. o.). A svábok letelepedését követő évek a malária, a szokatlan klíma, valamint a perzsák 1826. májusi betörései miatt nagyon gyötrelmesek voltak a telepesek számára. A német telepesek az 1826. szeptember 5-ei, perzsák felett aratott orosz győzelem után tértek vissza a feldúlt Helenendorfba (Behrooz, 2013). A település lakóinak életét 1830-ban a pestisjárvány keserítette meg, amely számos halálos áldozatot követelt. 1844-ben összesen 609 főt tett ki a falu lakossága (290 nő és 319 férfi). A falu lakossága összesen 204 lóval, 962 szarvasmarhával rendelkezett, a faluban százötven selyemhernyó-tenyésztést szolgáló eperfát számoltak.

Élet a dél-kaukázusi sváb településen, Helenendorfban a 19. században

Oktatás és kultúra

A kulturális élet és az oktatás nagy jelentőséggel bírt a német közösség életében.

Az első iskola 1842-ben épült Helenendorfban. 1924-1926 között a német településen és Bakuban összesen nyolc német iskola működött, átlagosan 1090 tanulóval, és egy középiskola Helenendorfban 213 diákkal. Az iskolákban összesen 69 tanár tanított, német, azerbajdzsáni és orosz nyelven oktattak, Hummel, O. I. Vuhner, M. Ibrahimli, E. Tselinszkij, G. I. Olkovszkij és mások dolgoztak az iskolákban. Alois Melichar, a berlini filharmónia későbbi karmestere zeneórákat, Jacob Hummel, a híres archeológus történelmet tanított. Az 1920-as évek végén gépipari szakiskolát nyitottak Helenendorfban. A településen ezen kívül szőlészeti és borászati szakiskola is működött. A helenendorfi Német Társaságot 1893-ban hozták létre, amely egy könyvtárral, olvasóteremmel és tekepályával rendelkező férfiklub volt. Fúvós és vonószzenekar is működött a faluban, majd pedig egy stúdiószínház is létrehozottak. A klub koncertteremmel is rendelkezett, ahol különböző előadásokat tartottak. A közösségi hely jó szolgálatot tett találkozási pontként a Dél-Kaukázus különböző területén élő német települések lakói számára. A sváb települések kulturális és gazdasági visszaesése az 1920-1930-as évek államosításával vette kezdetét.

Az Azerbajdzsáni Demokratikus Köztársaság (1918-1920) idején a parlamentben egy német nemzetiségű képviselő, Lorenz J. Kuhn képviselte a német kisebbséget (Alasgarov, 2010). A német települések életének kiemelkedő eseménye volt ebben az időben a Helenendorf település fennállásának századik évfordulója. A jubileumról ünnepélyes keretek között emlékeztek meg 1919. június 9-én. Hasan bay

Agayev, az azerbajdzsáni parlament elnökhelyettese gratulációját fejezte ki a német közösség számára az évforduló alkalmából (Zeynalova, 2017, 17. o.).

Vallás

A német bevándorlók közül sokan a délnyugat-németországi pietista területekről érkeztek és mélyen vallásosak voltak. A pietizmus a kontinentális protestantizmus legfontosabb reformmozgalma volt. A Kaukázusban a lutheránus egyházi életmód jelentette a német telepesek társadalmi és kulturális életének integráló erejét. Észak-Azerbajdzsánban számos lutheránus templom épült – a Szent János templomot 1857-ben szentelték fel ünnepélyesen Helenendorfban. Ezt követően szentelték fel 1868-ban Gedabeyben, 1869-ben Shamakhiban, 1885-ben Yelizavetpolban (Ganja), 1909-ben pedig Annenfeldben (Shemkir) a templomot (Samadova, 2018). Az evangélikus templomokat német származású építészek építették, – Adolf Eichler és F. Lehmkuhl. Adolf Eichler az oroszországi Orjol városában született és Bakuban halt meg 1911-ben. A német származású építész első munkája egy bakui, ma a Dilara Aliyeva utcában található iskola volt. Eichler nagybátyját, Karl Edwardot kérték fel 1877-ben, hogy vezesse a bakui lutheránus társaságot. A társaság Eichler elnöksége alatt földet vásárolt parókiaépület építése céljából 1895-ben, amelyhez a Nobel testvérek is hozzájárultak. Eichler tervei alapján végül is gótikus stílusban építették fel a bakui megváltó evangélikus templomot. Az evangélikus-lutheránus társaság 1878-ban a templom közeli közösségi ház építéséről is döntött, amelyet 1908-ban Richard Zimmermann lelkész szentelt fel a templom részeként. A szovjetek 1920-ban történt hatalomátvétele a bakui német kulturális életnek jószerével véget vetett, az egyházi tulajdont kisajátították és más célokra használták. A közösségi ház az 1980-as évek végén a főfalak kivételével teljesen kiégett. Az Azerbajdzsáni Köztársaság 1991. évi függetlenné válásával újra életre keltek a német-azerbajdzsáni kapcsolatok, amely a kultúra területén is érzékelhetővé vált. A közösségi ház újjáépítését a német kőolajipari Wintershall AG. vállalat 1997-ben ötszázezer német márka összeggel támogatta. A Kapellhaus Német-Azerbajdzsáni Kulturális Egyesület, mint a közösségi ház üzemeltetője, kilencvenkilenc évre megkapta az ingatlan, valamint az ingatlant körbe vevő földterület használati jogát az Azerbajdzsáni Kulturális Minisztériumtól. (Kapellhaus Deutsch-Aserbajdschanischer Kulturverein, 2025).

A bakui evangélikus templom ma állami kulturális intézményként, koncertteremként működik, és otthont biztosít vasárnaponként az evangélikus egyház istentiszteletei számára. A templom jelenlegi lelkésze a Németországból érkezett Gotthard Lemke (Azertag, 2022). Eichler tervei alapján épült továbbá az Ashumov mecset Bakuban. Eichler mindkét lányát, Irénét és Corneliát a bakui evangélikus templomban keresztelték meg. Ferdinand Lehmkuhl építész-mérnök 1880 és 1889 között tevékenykedett Bakuban. Számos Bakuban található épület, így a Taghiyev Színház is, Lehmkuhl tervei alapján épült. Az 1990-ben átadott annafeldi (Shamkir) gótikus stílusban épült evangélikus templom Johann Bepl és Johann Beck támogatásának köszönhetően valósult meg.

A Kapellhaus Német-Azerbajdzsáni Kulturális Egyesület rendszeresen tart kiállításokat, koncerteket és egyéb kulturális eseményeket a kulturális örökség megőrzése érdekében. A sváb telepesek azerbajdzsáni letelepedésének 200. évfordulója alkalmából 2019 első hónapjaiban kiállítást szerveztek az Azerbajdzsáni Kulturális Minisztérium, a bakui Goethe Intézet, valamint a Német Szövetségi Külügyminisztérium kulturális örökség megőrzését biztosító programjának pénzügyi támogatásával (Kapellhaus Deutsch-Aserbajdschanischer Kulturverein, 2025).

1. ábra: Életkép Helenendorfból a 20. század elején



Forrás: Abdullayev, 2018, 4. o.

Gazdasági tevékenység

A telepések nem kizárólag a megszokott egykori német módszerek szerint dolgoztak, hamarosan átvettek bizonyos eljárásokat azerbajdzsáni szomszédaiktól, és átültették azokat a mindennapok gyakorlatába. Rizst és dohányt kezdtek termeszteni, nagy területen ültettek olajfát és gyapotot. A napraforgómagból olajat préseltek. A telepések nem kizárólag a mezőgazdaságra koncentráltak, hanem kiváló kézművesek is voltak. Néhány telepés Shekibe utazott, hogy kitanulja a selyemkészítés mesterségét. Ez a tevékenység azonban nem terjedt el jelentős mértékben a sváb telepések között. Míg az 1820-as évek a telepések számára elsősorban az egyszerű túlélésről szóltak, addig az 1830-as években fokozatosan stabilizálódott a helyzetük, és a születések száma végre meghaladta az elhalálozások számát. A kezdeti időszakban a német telepések örültek, ha egyáltalán magukat el tudták látni. Az 1840-es évek közepétől úgy tűnt, hogy a telepések teljesen alkalmazkodtak az új éghajlati viszonyokhoz. Az áttörés azonban csak a század második felében következett be, a szőlészetre és bortermelésre történő szakosodással. Bár szőlőt már a kezdetektől

fogva természetek, de az 1860-as évekig elsősorban csak saját fogyasztásra termeltek.

Mindezek a fejlemények a 20. század elején a településeken belül és a települések között egyaránt, a bevándorlók és a helyi lakosok között is erősödő szakmai differenciálódást eredményeztek. Alig húsz évvel az alapítás után Helenendorfban már nyolc cipész, négy előkelő szabó, nyolc kovács, négy asztalosműhely és kocsiszerelő műhely működött, amelyek termékeiket Oroszország minden szegletébe szállították (Alasgarov, 2010). A német telepések gazdasági tevékenysége közvetlenül kapcsolódott a mezőgazdasági termeléshez. A német településeket egyben mezőgazdasági közösségeknek is tekintették. Tartományi bíróság biztosította a jogbiztonságot, de a német falvakban falusi bíró (Schulz) is tevékenykedett, aki különböző feladatokat látott el, így az adók beszedését, a jogszabályok betartásának felügyeletét. A falusi bíró hatáskörébe tartozott az egyes telepések megbüntetése, amennyiben vétettek a törvény ellen. A falusi bírót két évenként választották, munkáját két ülnök segítette. A német telepések élen jártak a szőlőtermesztésben, – amely Azerbajdzsánban már ősidők óta fejlett volt, – illetve a borászatban. Miután a telepések a 20. század elején megszervezték a bortermelést, a legjobb tölgyfahordók gyártásáról is gondoskodtak. Hamarosan megalakultak az első német bortermelő és egyéb szövetkezetek. A szőlészet és borászat mellett a mezőgazdaság, szarvasmarha-tenyésztés, tejtermelés, különböző kézműves tevékenységek, különösen a kisteherautók gyártása is fejlődött a német településeken.

A dél-kaukázusi német magánvállalkozások több mint fele a Jelizavetpol tartományban összpontosult. Ezeknek a cégeknek a nagy része a Vohrer és a Hummel családok kereskedőházaihoz tartozott. A Vohrer-ház története 1847-ig nyúlik vissza, amikor Christoff Vohrer egy hektár földön szőlőt telepített. Mivel állandóan pénzügyi problémákban volt, kénytelen volt egyszerre cipészként, postásként és kocsisérőként dolgozni, egészen 1860-ig, amikor is kizárólag szőlőtermesztéssel kezdett foglalkozni. 1862-ben részvénytársaságot alapított, majd 1868-ban sörgyárat épített Jelizavetpol tartományban. 1870-ben négy fiával megalapította a Christoff Vohrer és fiai (1892-től Vohrer testvérek) családi magánvállalatot (Samadova, 2018).

A német településeken nagy borászatokat működtettek a Vohrer és a Hummel testvérek, akárcsak a közepes és kisebb vállalkozások. A Vohrer testvérek cége Helenendorfban sörfőzdét, pálinkafőzdét és alkohollepárló üzemet épített, termékeiket Moszkvában, Szentpéterváron és Európában értékesítették. Az I. világháború kitörésére a Vohrer Testvérek Kereskedelmi Háza évi 350 ezer liter bort értékesített, emellett több lepárlóüzemet, konyakgyárat, alkohollepárló üzemet, vízimalmot, sörfőzdét és lovas tenyésztő központot is működtetett.

A 20. század elejére a cég hat borospincével rendelkezett, amelyek összesen 100 ezer hordót tudtak tárolni, 1910-re pedig már harminc pincéjük volt, amelyek 750 ezer hordó tárolására voltak alkalmasak. 1882-től a borokat és a szeszes italokat a Baron von Kuchenbach üvegyárában készült üvegekbe töltötték (Alasgarov, 2010). Az etil-alkohol gyártásával a konyaktermelés meghatározóvá vált, mint kiegészítő termék.

1892-ben két modern lepárlóüzemet nyitottak meg, napi 100 hordós kapacitással. 1896-ban egy új konyaklepárló üzemet építettek. Ez az üzem megerősítette a cég monopolhelyzetét. 1906-ra több mint 6 ezer hordó konyakot értékesítettek 38 orosz tartományba.

A megnövelt tároló- és feldolgozókapacitások lehetővé tették a cég számára, hogy a saját szőlőtermelésükön túl más kereskedők és helyi lakosok felesleges

szőlőjét és mustját is feldolgozzák, ez biztosította a Vohrerek kereskedelmi forgalmának egyharmadát.

A borospincék mellett desztillátum gyártására alkalmas berendezéseket is felszereltek, és 1905-ben a cég tároló- és feldolgozó üzemét épített az Yelizavetpol városi vasútállomáson.

A vállalat Oroszországban is bővítette értékesítési hálózatát. 1913-ra a Vohrer Testvérek Kereskedelmi Házának nemcsak Yelizavetpolban, Tbilisziben és Bakuban voltak fióktelepei, hanem Batumiban, Asgabatban, Mervben, Karsban, Alekszandropolban, Tomszkban és Krasznovodszkban is. Termékeiket nemzetközi vásárokon mutatták be Párizsban és Londonban, ahol díjakat nyertek. A borok és konyakok minősége teljes mértékben megfelelt az európai szabványoknak.

Míg a Vohrer család sikeres vállalkozása szimbólumaként egy sas és egy boroshordó logót használt, addig a másik borász cég, a Hummel család valamivel szerényebb szimbólumot választott – méheket és szőlőtőkét, amely azonban egyáltalán nem csökkentette a hírnevüket a kaukázusi bor- és alkoholkereskedelemben.

A Hummel családot a település egyik vezető családjaként tartották számon, és ügyes házasságkötéseiknek köszönhetően öt további vállalkozást is integráltak. 1878-ban négy testvér 10 deszjatin (109.000 m²) földet vásárolt, ahová további szőlőültetvényeket telepítettek. 1883-ban borospincét építettek, hogy borukat távolabbi vidékeken, Bakuban és Tbilisziben is értékesíthessék. A pincészet beindítása lehetővé tette újabb földek vásárlását. 1895-re a Hummel testvérek több szőlőültetvénnyel is rendelkeztek az anya kolóniában, és egy 6 deszjatin (orosz területmérték – 1 deszjatin = 10.900 m²) területű szőlőültetvénnyel, valamint egy 15 ezer hordós kapacitású pincével Yelizavetpolban (Alasgarov, 2010).

Az igazi gazdasági áttörés azonban csak az évszázadfordulón következett be. Az 1895-ben Helenendorfban felépített konyakgyárak és a Baku–Tbiliszi vasútvonalhoz közeli, a tartományban létrehozott felvásárlópontok elősegítették a vállalat fejlődését. A Hummel testvérek, akárcsak a Vohrer család, nem korlátozták termelésüket a német telepesek szőlő beszállításaira, hanem egyre inkább Goychayból és Shamakhából vásároltak és dolgozták fel az ottani gazdák termését. A Hummel testvérek konyakjai és borai olyan magas minőségűek voltak, hogy 1899-ben és 1900-ban nemzetközi kiállításokon díjakat nyertek. 1900-ban döntés született arról, hogy a Hummel Testvérek Kereskedelmi Házán belül integrálják a gyártás minden egyes szakaszát, azaz a termesztést, feldolgozást és értékesítést. Olyan területeket is bevontak a helyi és külföldi szőlőfajták telepítésére, amelyeket korábban nem hasznosítottak. Modern szelektálási és kártevőirtási eljárásokat alkalmaztak, és ez jelentős jövedelememelkedéssel párosult. Új pincéket építettek, amelyeket nagyobb fahordókkal és beton hordókkal láttak el, valamint új hűtőrendszereket telepítettek, amelyek javították a borok minőségét. A Hummel család vállalkozása, akárcsak a Vohrer cég, a borok, a konyak, az etil-alkohol, valamint a gyümölcspárlatok értékesítését 39 oroszországi tartományban végezték kereskedők bevonásával (*DasFazit.at*, 2025).

A Vohrer és Hummel családi cégek mintájára a 20. század elején számos egyéb borászati szövetkezet is alakult a környéken.

Az első szövetkezetek 1904-ben alakultak, köztük a Hilfe (Segítség), amely borokat és konyakot készített, valamint az Einverständnis (Egyetértés), amely vodkát termelt Helenendorfban; a Hoffnung (Remény) szövetkezet pedig Georgfeldben alakult, és minőségi borok előállítására összpontosított. A régió a németek barátságos hazája volt százhusz éven keresztül, ahol sikeres helyi gazdaságokat alakítottak ki,

nagy vagyonra tettek szert és magas státuszt értek el. Az azerbajdzsániak a szomszédos falvakban és Ganja városában nyitott szívvel fogadták a bevándorlókat, akiknek kezdetben segítettek, különösen az első, legnehezebb télen, amikor mindannyian kimerültek voltak a hosszú utazás után. A bevándorlókat helybeli családok házaiban helyezték el tavaszig. A német családok közül kezdetben sokan nélkülöztek, de később sikeres vállalkozásokat alapítottak és fejlesztettek.

A német telepesek jelentős hasznot húztak az új élethez való alkalmazkodásukból. A második sváb település, Annenfeld is nagy településsé nőtte ki magát, amelyet három hosszú, egyenes és szigorúan párhuzamos utca alkotott. A harmadik utca végén volt a piac, ahol vasárnaponként a szomszédos falvak mezőgazdasági termékeit árusították. A piac közelében szabóságok, borbélyüzletek és fodrászszalonok helyezkedtek el. Az olajjal működő fürdők a piac mellett voltak. Annenfeld mellett alapították Georgfeld (ma Chinarli), Grundfeld (ma Vurgun, Agstafa közelében) településeket. Aigenfeld (Irmashli, Shamkir közelében), Traubenfeld (Tovuz), Eelizabettal (Khatai, Agstafa közelében) települések mellett más kolóniák is megújultak és kibővültek. A 19. század végére Helenendorf már rendelkezett közvilágítással, távíró- és telefonhálózattal, sőt vízvezeték-hálózattal is; ezek a szolgáltatások csak száz évvel később jelentek meg a szomszédos falvakban. A 20. század elejére több mint 13 000 német telepes élt a területen.

2. ábra: Szüret Helenendorfban a 20. század elején



Forrás: Abdullayev, 2018, 4. o

Az első világháború kitörésének hatása a német településekre

1914 nyarán Németország hadat üzent Oroszországnak. A németekhez, így a mai Azerbajdzsán területén élő német telepesekhez való politikai hozzáállás is hirtelen megváltozott a középhatalmak, és a velük szemben álló antant hatalmak (Anglia,

Franciaország, Oroszország) háborúja miatt. Az orosz kormánypropaganda zaklatni kezdte az Oroszországban élő németeket, beleértve a telepeseket is. Kémekről szóló rémtörténetek kezdtek elterjedni, és pletykák keltek szárnyra a német kolóniák esetleges deportálásáról. Mindez annak ellenére történt, hogy 1916 elejére több mint 1 500 német származású katona és 15 német tiszt szolgált az orosz hadseregben, és több mint háromezer lovat, valamint 900 első osztályú járművet küldtek a német telepések a háborús műveletek színterére. Az orosz hatóságok 1916 augusztusában a vallástan kivételével betiltották a német nyelvű oktatást az iskolákban (Prokofieva, 2023).

Kétes bizonyítékokat hoztak fel, amelyek szerint a háború előestéjén egy nagy felderítő csoport működött a Dél-Kaukázusban, amelyet a német konzulátusok, Tbiliszipben és Erzurumban felügyeltek. Emellett volt egy eset, amikor a frontra vezényelt katonák mérgezést kaptak a bortól, ami miatt a Vohrer Testvéreket felelősségre vonták. Annak érdekében, hogy kifejezzék lojalitásukat Oroszország iránt, minden német telepesnek kötelessége volt kitűzni az orosz zászlót és II. Miklós cár portréját a háza bejáratánál. A felhők egyre sűrűsödtek a német telepések feje felett. 1915. február 2-án a Minisztertanács több törvényt fogadott el, amelyek célja a németek által birtokolt mezőgazdasági cégek és földek kisajátítása volt az Orosz Birodalom területén, beleértve a Dél-Kaukázust is. A hagyományos állami végrehajtó intézkedések életbe léptek, a svábokat folyamatosan azzal vádolták, hogy elárulták az orosz birodalom érdekeit. Ismét elterjedtek a híresztelések a várható deportálásokról. Közben Szentpéterváron és Moszkvában zajos demonstrációk zajlottak, amelyek alatt a németek tulajdonában lévő boltokat feldúlták. Németországban viszonzásul oroszellenes akciók zajlottak. A telepések nagy aggodalommal tekintettek az Elizavetpol tartományi kormánytól kapott jelentésre. Mindenütt negatív hozzáállás és megkülönböztetés volt tapasztalható a németek iránt. Az uralkodó adminisztráció, amely alapvetően nem német nemzetiségű képviselőkkel állt, teljes közömbösséget mutatott a kaukázusi németek sorsa iránt. Helenendorf lakóit azzal vádolták, hogy súlyosbították az azerbajdzsáni és örmény lakosság közötti kapcsolatokat. A fronton elszenvedett vereségeket „árulásukkal” magyarázták. A németeket azzal is vádolták, hogy nem gyakoroltak pozitív hatást a helybéliekre, akik a kormány véleménye szerint az előző évszázad kulturális szintjén maradtak, és a németeknek azt sem sikerült elérniük, hogy keresztény hitre térjenek át. Így a németek csak azt érdemlik, hogy a szibériai pusztákra telepítsék ki őket. 1916. február 1-jén Annenfeld lakói, akik aggódtak a földjeik esetleges kisajátítása miatt, Gabriel Albekhez fordultak, – aki a polgári büntető ügyekért felelt, – és arra kérték, hogy emelje fel a németek ügyét, akik „méltányosan és tisztességesen teljesítették kötelességüket kormánnyal szemben”. 1916 júniusában Helenendorfbán tartották a Dél-Kaukázusi Német Kolóniák képviselőinek találkozóját. Egy fellebbezést fogalmaztak meg, amely a 1915. december 13-i döntés visszavonását kérte. A fellebbezést körülbelül kettőszáz helenendorfi lakos írta alá. A saját önállóság kérdése az 1917. május 14-én összehívott „Transzkaukázusi Német Nemzetiségű Orosz Állampolgárok Küldötteinek Első Kongresszusán” került először szóba. Ekkorra az orosz birodalom sorozatos vereségeket szenvedett el, a cári birodalom összeomlófélben volt. A demoralizálódott hadsereg már nem tudta megvédeni a régi hagyományos eszméket. Elkezdődött a birodalom haldoklása. II. Miklós lemondott a trónról. Az orosz Romanov-ház dicsőséges napjaiban megszerzett területek elkezdtek elszakadni.

Oroszország lesújtó vereséget szenvedett minden fronton, aminek egyenes következménye volt az októberi szocialista forradalom, illetve a bolsevikok hatalomra jutása.

A Dél-Kaukázusban, ahol a németek többsége élt, megalakult az Azerbajdzsáni és Grúziai Köztársaság. Ahogy várták, a németek sorsa összefonódott a háború utáni politikai eseményekkel. Míg 1916-ban sikerült elkerülniük a vagyonelkobzást, addig az Azerbajdzsáni Demokratikus Köztársaság 1918 és 1920 közötti függetlensége alatt bekövetkeztek az első nagyobb változások a tulajdonviszonyokban. A rövid életű Azerbajdzsáni Demokratikus Köztársaság időszakában nagyon jelentős lépéseket tettek a demokratizáció irányába. 1919. július 21-én vezették be az általános választójogot, a férfiak és nők egyaránt választhattak. A női választójog biztosítása ebben az időben még Európában sem volt magától értetődő. Az azerbajdzsáni állampolgárságot azok a polgárok kapták meg, akik Azerbajdzsánban születtek (Prokofieva, 2023). A Transzkaukázusi Német Nemzeti Tanácsot Tbiliszipben szervezték meg, a szervezet elnökévé Lorenz Kuhnt választották, aki az Azerbajdzsáni Köztársaság Nemzeti Tanácsának képviselője volt.

A fiatal azerbajdzsáni kormány aktív részvételével és támogatásával – amely 1918-ban kinyilvánította függetlenségét és elszakadását az orosz birodalomtól – megalakult az Összkaukázusi Német Nemzeti Tanács. Tbiliszipben 1906-ban megindult az első német újság, a Kaukasische Post (Kaukázusi Posta) nyomtatása, Grúzia és Azerbajdzsán német lakossága számára, amely újság megjelenésének a vörös hadsereg Grúziába történt 1922. évi bevonulása vetett véget (Kaukasische Post, 2025). A telepesek fejlesztették a településeiket, iskolákat, templomokat és szakképző intézményeket építettek, amelyekben oktatási és jótékonyági tevékenységet végeztek (Abdullayev, 2018). Az első világháború előtt az összes azerbajdzsáni német település jelentős szerepet töltött be a gazdaságban, nemcsak a Kaukázusban, hanem azon túl is. A gazdag és sikeres telepesek gyermekei, akik szinte mind német családokból származtak, Bakuban végeztek felsőoktatási intézményekben.

Az Azerbajdzsáni Demokratikus Köztársaság életében kiemelkedő esemény volt a németek Azerbajdzsánba való betelepítésének századik évfordulójának megünneplése. Sok látogató érkezett a neves alkalomra Németországból és az egész Kaukázusból. A nagy létszám miatt öt német lutheránus lelkész egyszerre tartott istentiszteletet, de nem a templomban, hanem egy közeli szabad területen. A házakat virágfüzerekkel és pompás keleti szőnyegekkel díszítették fel a centenárium tiszteletére. Régi sváb szekereket és az első sváb telepesek anyagi és szellemi kultúrájának hagyatékát mutatták be a felvonuláson. A férfiak, nők és gyermekek népviseletbe öltöztek. A Német Központban tartott ünnepi est fényes alkalom volt; a dél-kaukázusi településekről érkezett látogatók a helenendorfi fúvószenekar zenéjére táncoltak, a centenáriumi ünnepségeket pedig nagyszabású tűzijáték zárta.

A független Azerbajdzsán parlamentjének 120 képviselője között – más nemzeti kisebbségek képviselői mellett – volt egy népszerű német képviselő is, Lorenz Kuhn, egy olajfinomító harmincnégy éves igazgatója.

A független Azerbajdzsáni Köztársaságban a területi elv érvényesült az állampolgárság megszerzése területén, így a generációk óta Azerbajdzsánban élő németek azerbajdzsáni állampolgárokká váltak. A független köztársaság egyenlő jogokat biztosított állampolgárainak, így az új helyzet komoly megkönnyebbülést jelentett a sváb telepesek számára az első világháború alatti évek velük szemben ellenséges légkörét követően.

Baku kimondottan multietnikus lakossága a 1913. évi népszámlálás szerint kettőszáztizenötezer főt számolt. A 20. század elején még az orosz ajkú lakosság képviselte a legnagyobb részarányt a különböző nemzetiségek között (Samadova, 2018). A város lakosságának harmada volt ebben az időben azerbajdzsáni. A múlt század elején még az örmények alkották a város lakosságának harmadik legnépesebb csoportját.

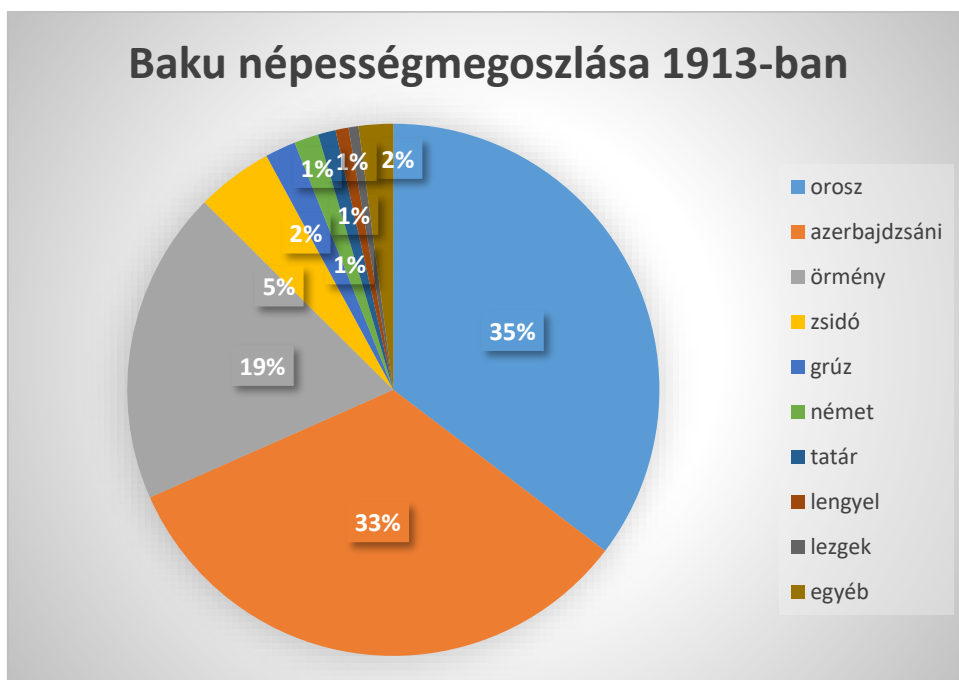
1. táblázat: Baku lakossága 1913-ban

Nemzetiség	Lakosságszám	Százalékos megoszlás (%)
orosz	76 000	35
azerbajdzsáni	71 000	33
örmény	41 000	19
zsidó	10 000	5
grúz	4 000	2
német	3 200	1
tatár	2 300	1
lengyel	1 700	1
lezgek	1 300	1
egyéb	4 500	2
Összesen:	215 000	100

Forrás: saját szerkesztés, Samadova, 2018, 61. o. alapján

Baku közelében helyezték üzembe 1846-ban a világ első olajfúrókútját. Az olajkitermelés és a folyamatos külföldi beruházások következtében az egykori kikötőváros virágzó multikulturális nagyvárossá fejlődött. A kőolaj-kitermelés megindulásával nagyon jelentős építkezési hullám is kezdetét vette. A lengyel és német építésszek tervezte épületek főként a belváros területén helyezkednek el tekintélyt parancsoló külső megjelenésükkel.

3. ábra: Baku lakosságának megoszlása 1913-ban



Forrás: saját szerkesztés, Samadova, 2018, 61. o. alapján

Baku város meghatározó, részben német és lengyel építészek által tervezett és épített lakásállományának 80%-a az azerbajdzsáni lakosok tulajdonában volt (Samadova, 2018). A város népességének egy százalékát adó németek (mérnökök, középvezetők és családtagjaik) döntően a munkaadók által biztosított bérlakásokban laktak. A német telepesek különböző iparágakban tevékenykedtek, vállalkozók, mérnökök, építészek, tudósok, tanárok voltak, akik közül sokan Bakuba vándoroltak a gazdasági és ipari fellendülés korszakában a kecsegtető kilátások reményében.

Azerbajdzsán szovjet uralom alá kerül

A Vörös Hadsereg 1920-ban megszállta Azerbajdzsánt, az ország szovjet uralom alá került. A telepesek magántulajdonát, földjét és vállalkozásait kisajátították és állami tulajdonba vették. A bolsevikok felszámolták a német települések önálló önkormányzatait. A nagy államosítási hullám keretében 1922-ben Azerbajdzsán valamennyi jelentősebb borászatát is államosították az „Azerwine” tröszt ernyője alatt (DasFazit.at, 2025). A korábbi jómódú családok ipari és mezőgazdasági szövetkezeteket alakítottak, annak érdekében, hogy ne veszítsenek el mindent.

A sváb telepesek 1922-ben hozták létre a Conkordia elnevezésű Borász Termelőszövetkezetet a Ganja régióban, amely egyesítette a német telepesek bortermelő gazdaságait. A szövetkezet 1926-tól kezdve a német településeken található szeszfőzdeket, alkoholleparló üzemeket, pálinkafőzdeket, borospincéket, valamint kiszolgáló egységeket üzemeltetett, az Azerbajdzsánban található szőlőültetvények 6%-át művelte meg, illetve az országosan termelt szőlő 42%-át biztosította 1926-ban (DasFazit.at, 2025).

A Concordia borászati vállalkozás nemcsak kiváló minőségű bort termelt, hanem iskolákat is felszerelt, kulturális létesítményeket finanszírozott, és laboratóriumot tartott fenn, amely többek között mezőgazdasági kártevőirtó vegyszereket is gyártott. A német telepesek nagy sikere azonban szálla volt a moszkvai hatóságok szemében.

Az 1920-as évek végétől a mezőgazdaság szovjet típusú államosításával összefüggésben a német településeken, mint Azerbajdzsán valamennyi falujában, termelőszövetkezeteket hoztak létre. Ilyen termelőszövetkezetek voltak például Helenendorfban a Thälmann termelőszövetkezet, Annenfeldben a Clara Zetkin (német szocialista politikus és nőjogi harcos) termelőszövetkezet, Traubenfeldben a Vörös csillag termelőszövetkezet (Zeynalova, 2017, 16. o.). Mindezek a kollektív gazdaságok elsősorban a szőlőtermesztésre és a borászatra szakosodtak. A német termelőszövetkezeteket 1935-ben hivatalosan is károsnak nyilvánították. Az év végén a Concordia szinte valamennyi magas rangú alkalmazottját letartóztatták. Három évvel később betiltották a német nyelv oktatását. Valamennyi sváb település elvesztette korábbi német elnevezését.

A szovjet rendszer konszolidációját követően két német nyelvű újság volt kapható Azerbajdzsánban: a „Munkások és Parasztok”, illetve a „Lenin útja” (Bauer und Arbeiter und Lenins Weg) elnevezésű újságok.

Az 1939-es népszámlálás eredményei szerint Azerbajdzsánban 23 133 német élt (Zeynalova, 2017, 15. o.).

Az 1857-ben épült helenendorfi templomot 2008-ig sportcsarnokként használták.

Az azerbajdzsáni németek komoly elnyomásnak voltak kitéve 1933 és 1941 között a nemzetiségük miatt. Az 1930-as évek karéliei deportálásait követően, a nagy szovjet honvédő háború kitörése után, a Szovjetunió belügyi biztosának 1941. évi 001487. számú rendelete alapján az Azerbajdzsán, Georgia és Örményország területén élő német nemzetiségű polgárokat Közép-Ázsiába, Kazahsztánba és Szibériába telepítették ki. Az 1941-es deportálás következtében az Azerbajdzsánban maradt német lakosságot, több mint 22 000 embert, köztük 2675 helenendorfi lakost Sztálin parancsára Kazahsztánba és Szibériába deportálták (Frankfurter Rundschau, 2023). Az egykori sváb falu utolsó, részben német származású lakója, Viktor Klein 2007-ben hunyt el. Viktor Klein szülei kommunisták voltak, apja lengyel volt, így tudta családjával együtt elkerülni a kazahsztáni deportálást. Viktor Klein kezdeményezte még, hogy halálát követően alakítsák át szülőházát múzeummá. Az „EuroKaukAsia” Tudományos és Kulturális Egyesület, német és azerbajdzsáni adományok segítségével, 2008-ban helyreállította a település evangélikus templomának toronyóráját, amelyet 1941-ben távolítottak el (Mirzayev, 2008). 2024 szeptemberében, amikor Helenendorfban jártam kollégáimmal, volt szerencsém meglátogatni a Viktor Klein szülőházában kialakított múzeumot, illetve a szintén múzeummá átalakított evangélikus templomot.

Összegzés

A középkorban kezdetét vevő német keleti kolonizáció (Drang nach Osten – keletre nyomulás; Ostsiedlung – keletre település) elsődlegesen az Odera – Neiße folyótól keletre fekvő, ma már Lengyelországhoz tartozó egykori keletnémet és baltikumi területeket érintette. A Habsburg Birodalom és az Oszmán Birodalom között megkötött 1718. évi pozsareváci béke következtében felszabadult a Magyar Királyság déli részén található Temesköz is a kétszáz évig tartó török uralom alól. A Habsburgok

a török megszállás alatt teljesen feldúlt és elnéptelenedett bánági és bácskai területekre időszakos adómentesség és egyéb juttatások biztosítása mellett megbízható, lojális német anyanyelvű sváb és osztrák parasztokat, kézműveseket, és bányászokat telepítettek, akik óriási erőfeszítések árán szabályozták a régió folyóit, termőre fordították az egyébként nagyon jó minőségű mezőgazdasági földeket, illetve beindították a bányászati kitermelést és vas- és acélgyártást a Bánág hegyvidéki részein. Ehhez hasonló kivándorlási hullám indult meg egy évszázaddal később a napóleoni háborúkban elszegényedett württembergi királyság területéről az Orosz Birodalom Fekete-tenger melléki, valamint dél-kaukázusi területeire is. A sváb telepesek itt is az orosz uralkodók, Nagy Katalin és I. Sándor cár időszakos adómentességet és gazdasági előnyöket biztosító meghívására érkeztek, amelyet tovább erősített a vallási tolerancia. Az orosz uralkodók, akárcsak a Habsburgok, megbízható lakossággal kívánták birodalmuk déli végeit betelepíteni a muzulmán lakosság ellenében. A német nyelvű sváb telepesek a Dél-Kaukázusban is kemény, kitartó munkával virágzó mezőgazdasági, állattenyésztési, bortermelő birtokokat hoztak létre, amelyekhez kereskedelmi központok és kézműves üzemek kapcsolódtak. Miután a rövid életű, két évig tartó szabad és független Azerbajdzsáni Köztársaság 1920-ban szovjet megszállás alá került, megkezdődött a mezőgazdasági és ipari vállalkozások államosítása, amely alól természetesen a sváb tulajdonú üzemek sem maradtak ki. A náci Németország Szovjetunió ellen 1941-ben indított háborújának egyenes következménye volt a Dél-Kaukázus területén található szocialista tagköztársaságokban, így Azerbajdzsánban is élő németek Kazahsztánba, illetve Szibériába történő deportálása, amely véget vetett a térségben jelen lévő bő évszázados német kultúrának. Helenendorf utolsó részben német származású lakója 2007-ben hunyt el, azóta már csak az időközben renovált sváb épített kulturális örökség tanúskodik az egykori sváb világról. Azerbajdzsán fővárosa, Baku esetében ugyanez a helyzet. Egy-két vegyes házasságban élő, megkopott német nyelvtudással rendelkező idős német származású asszonyt leszámítva – akik vasárnaponként rendszeresen látogatják az evangélikus templomot – megszűnt a német közösség. Összegezve kijelenthető, hogy a Szovjetunió és a kommunista rendszer szétesésével a Dél-Kaukázusban és a közép-ázsiai volt szovjet tagköztársaságok területén élő német származású polgárok számára is megnyílt a lehetőség a Németországba irányuló szabad kivándorlásra, amelynek következtében a Dél-Kaukázus területén élő egykori sváb leszármazottak lélekszáma drasztikusan lecsökkent. A keletre irányuló német kivándorlás és letelepedés az 1990-es években az anyaországba történő visszaáramlással lezárult, véget ért egy kétszáz éves korszak. A második világháborút követően a régióbeli német lét bűvópatakként még tovább élt, a kis német patak, inkább csak ér csörgedezése azonban Azerbajdzsán területén mára teljesen kiapadni látszik.

Melléklet

1. fotó: Helenendorf/Göygöl evangélikus templom 2024. október 6.



Forrás: saját felvétel

2. fotó: Helenendorf/Göygöl evangélikus templom belseje 2024. október 6.



Forrás: saját felvétel

3. fotó: Helenendorf/Göygöl evangélikus temető 2024. október 6.



Forrás: saját felvétel

4. fotó: Helenendorf/Göygöl Viktor Klein 2007-ben elhunyt utolsó sváb lakos múzeumáá átalakított otthona 2024. október 6.



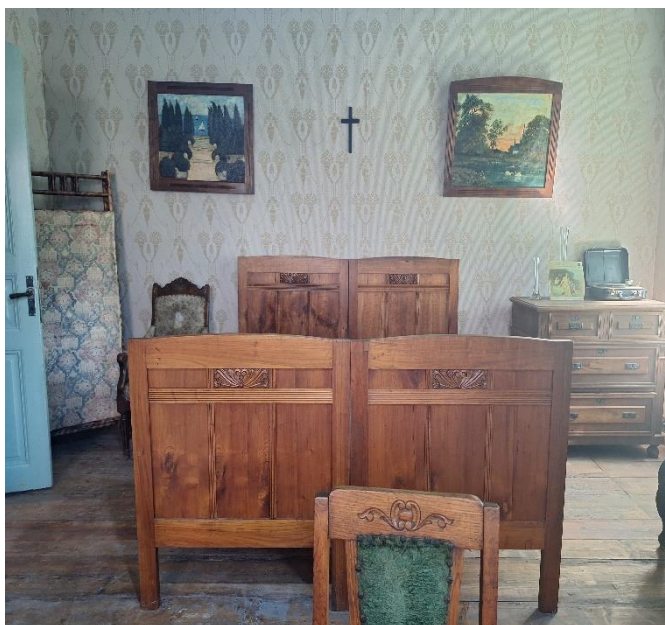
Forrás: saját felvétel

5. fotó: Helenendorf/Gögyöl Viktor Klein 2007-ben elhunyt utolsó sváb lakos múzeum má átalakított otthona 2024. október 6.



Forrás: saját felvétel

6. fotó: Helenendorf/Gögyöl Viktor Klein 2007-ben elhunyt utolsó sváb lakos múzeum má átalakított otthona 2024. október 6.



Forrás: saját felvétel

7. fotó: Baku evangélikus templom 2024. január 14.



Forrás: saját felvétel

8. fotó: Baku evangélikus templom 2024. január 14.



Forrás: saját felvétel

Irodalomjegyzék

Abdullayev, Chingis A. (2018): *Die Auswanderung von Deutschen in den Südkaukasien*, FUEN – Federal Union of European Nationalities, Vorsitzende der Deutsch-Aserbajdschanischen Gesellschaft, <https://agdm.fuen.org/assets/upload/memberorg/doc/Die%20Auswanderung%20von%20Deutschen%20in%20den%20Sudkaukasien.pdf> Utolsó letöltés: 2025.01.20.

Alasgarov, Rustam K. (2010): How the first German colonies appeared in Azerbaijan. *Visions of Azerbaijan*, 5(1), 50-53. o. <http://www.visions.az/en/news/17/d94ba9b/> Utolsó letöltés: 2025.01.22.

Azertag (2022): *Evangelische Tradition in Aserbajdschan*. Die Aserbajdschanische Staatliche Nachrichtenagentur. https://azertag.az/de/xeber/evangelische_tradition_in_aserbajdschan-2163605 (Utolsó letöltés: 2025.01.25.

Bartlet, Roger (1974): Foreign Settlement in Russia under Cathrine II. *The New Zealand Slavonic Journal*, (1), 1-22. o.

Behrooz, Maziar (2013): Revisiting the Second Russo-Iranian War (1826-28): Causes and Perceptions. *Iranian Studies*, 46(3), Special Issue: Power Interplay Between Iran and Russia from the Mid-Seventeenth to the Early Twenty-First Century, 359-381. o., <https://www.jstor.org/stable/24482847?seq=1> Utolsó letöltés: 2025.02.06.

DasFazit.at (2025): *Von Helenendorf nach Göygöl: Wie deutsche Einwanderer das Weinerbe Aserbajdschans prägten*. <https://www.dasfazit.at/nachrichten/kultur/15164.html> Utolsó letöltés: 2025.02.09.

Eyvazova, Nigor (2024): Aus der Geschichte der deutsche Einwanderung nach Nord Aserbajdschan in der ersten Hälfte des XIX Jahrhunderts. *Academic Journal of History and Idea*, 11(4), 1971-1978. o.

Frankfurter Rundschau (2023): *Biedermeier im Kaukasus* <https://www.fr.de/panorama/biedermeier-im-kaukasus-92314226.html> Utolsó letöltés: 2025.02.09.

Kapellhaus (2025): „Kapellhaus“ Deutsch-Aserbajdschanischer Kulturveren. <https://kapellhaus.az/de/uber-uns> Utolsó letöltés: 2025.02.14.

Kaukasische Post (2025): *Geschichte der Zeitung Kaukasische Post*, http://www.kaukasische-post.com/?page_id=44 Utolsó letöltés: 2025.02.15.

Mirzayev, Rasim (2008): *Unsere Kirchenturmuhre schlägt schon im Kaukasus*. EuroKaukAsia Wissenschaft und Kultur e. V. <http://www.eurokaukasia.de/91/unserekirchenturmuhre>

Prokofieva, Mirjam (2023): *Eine kleine Freundschaft: Die deutschen Siedlungen in der demokratischen Republik Aserbajdschan*. <https://www.junge->

russlanddeutsche.de/eine-kleine-freundschaft-die-deutschen-siedlungen-in-der-demokratischen-republik-aserbajdschan/ Utolsó letöltés: 2025.02.09.

Reznikova, Valentina (2019): Germanajian. Exhibition of the legacy of Swabians in Azerbaijan. *RegionPlus*, <https://regionplus.az/en/articles/view/6692> Utolsó letöltés: 2025.02.15.

Samadova, Asli (2018): *Germanajian. Deutsche Spuren und Architektur in Aserbajdschan.* Deutsche Botschaft Baku. <https://baku.diplo.de/resource/blob/2368604/d847395283315051319ef5e80fd4315a/germanajian-data.zip> Utolsó letöltés: 2025.02.16.

Tatarashvili, Nestan – Auch, Eva-Maria (2019): *Tracing the German Heritage of the South Caucasus.*, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH. <https://old.gnta.ge/publication/tracing-the-german-heritage-of-the-south-caucasus/> Utolsó letöltés: 2025.02.16.

Zeynalova, Sudaba (2017): To the 200th Anniversary of German Settlements in Azerbaijan, *IRS Heritage*, 4(32). 12-21. o. <https://irs-az.com/new/files/2017/209/2641.pdf> Utolsó letöltés: 2025.02.17.

SWABIAN POPULATION IN AZERBAIJAN

ZOLTÁN EPERJESI

In my study, I present the economic, social and cultural situation of the Swabian population settled in the first half of the 19th century in the South Caucasus region of the Russian Empire, in the north-western part of present-day Azerbaijan, in the 19th and 20th centuries. The majority of the Swabian population emigrated from the German Kingdom of Württemberg, which was suffering from the Napoleonic Wars, due to poor economic conditions, as well as religious discrimination and persecution. The Swabians were attracted to the area in the hope of a better life and livelihood, as well as religious freedom, and the promise of economic benefits from the Russian Tsar Alexander I. Sailing down the Danube River and along the Black Sea, they reached the western parts of the South Caucasus, where they established settlements. After very serious difficulties at the beginning, the Swabian population, as in other parts of Eastern Europe, such as the Banat and Bacska regions of the Kingdom of Hungary, Bessarabia and various regions of the Russian Empire (Black Sea coast, Volga valley), established a flourishing agricultural and wine-producing culture, a high-quality craft industry and important commercial centres. The post-1920 Soviet communist regime nationalised the former German agricultural and industrial production and trade enterprises. After Germany had attacked the Soviet Union, Germans living in the South Caucasus, including those in the Socialist Soviet Republic of Azerbaijan, were deported to Kazakhstan and Siberia in the 1940s on the basis of collective guilt. This ended the flourishing Swabian history and culture in the South Caucasus, which had lasted for more than one hundred and twenty years.

Keywords: emigration, resettlement, agriculture and viticulture, nationalisation, deportation

TISZTESSÉGES ELJÁRÁSHOZ VALÓ JOG ÉRVÉNYESÜLÉSE A VÉGREHAJTÁSI ELJÁRÁSBAN

SŐRE ZOLTÁN¹

*„Úgy bánjatok az emberekkel, ahogy akarjátok, hogy veletek is bánjanak. Mert ha csak azokat szeretitek, akik benneteket is szeretnek, milyen hálát várhattok érte? Hisz a bűnösök is szeretik azokat, akik őket szeretik. Mert ha azokkal tesztek jót, akik veletek is jót tesznek, milyen hálára számíthattok? Hisz így a bűnösök is tesznek jót.”
/Lukács 6:31-33/*

Absztrakt

A tisztességes eljáráshoz való jog egy olyan alapjog, amelyről mindenkinek van elképzelése, azonban magát a tisztességet meghatározni, vagy értelmét megragadni csak körülírva, a teljesség valódi, tényleges igénye nélkül tudjuk. Jogászként, a tisztességes eljárás fogalmi kérdéskörét újabb és újabb meghatározásokkal bővítve már-már az az érzés keríthet mindenkit a hatalmába, hogy e feladat az univerzum határainak keresésével is hasonlóságokat mutathat. Ellenben az arra való törekvés, hogy mindenki tisztességes legyen – bármit is jelentsen a szó – mindenképp méltányolható és figyelemre érdemes, különösen akkor, ha valamely hatalom gyakorlására feljogosított személy eljárása már elkerülhetetlen.

Az élet minden aspektusában megjelenik az a közhelynek is számító kifejezés, mely szerint valamihez „jogom van” vagy épp ennek absztrakt formájaként érhet bárkit bírulat a végből, hogy „jogtalannak”, vagy „törvénytelennek” nevezzük azt, – még ha tisztességes is – amely érdekeinkkel ellentétes.

A jogtalanság szubjektív érzete egyenes eredője lehet a jogérvényesítés bármely formájának, s ha netán a nekünk tetsző jogérvényesítés kívánt eredménye elmaradna, a második esélyt a jogorvoslat intézménye biztosíthatja.

„A jogi szabályozás célja a jól működő társadalom, társadalmi együttélés” (Birher, 2021, 28. o.). E gondolat mentén haladva kívánok rámutatni, hogy gyakran azt hisszük, a jogorvoslat lehet az utolsó menedékünk, ugyanakkor vajmi keveset ér a jogtudomány, ha annak gyakorlói megfelelkeznek arról, hogy mindenki ember. Azaz gyakran tévedhetünk/hibázhatunk is és a jogorvoslat e végből mégsem lehet a legjobb megoldás. Tudjuk, így evidencia, hogy mindenkit megillet a jogorvoslat és azt is tudjuk, vagy pontosabban tudni véljük, hogy mindez alapjog. De mindez valódi tartalommal is társul, vagy csupán formalitás, amely az egyes eljárások törvényességi garanciáját hivatott biztosítani. Jelen tanulmányban a végrehajtási eljárásban a végrehajtó intézkedése ellen benyújtható egyetlen érdemi jogorvoslati formát, a végrehajtási kifogást kívánom bemutatni a tisztességes eljárás tükrében. A tisztességes eljáráshoz való jogot, a jogorvoslati jog gyakorlása során, az Alkotmánybíróság esetjogára, valamint az Emberi Jogok Európai Bírósága 6. cikkében foglalt eljárási követelmények során kifejtettekre tekintettel kívánom vizsgálni.

¹ Dr. Sőre Zoltán PhD hallgató, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola; s.zoltan.vh@gmail.com; ORCID: 0009-0000-6422-9240

Kulcsszavak: tisztességes eljárás, bírósági végrehajtás, társadalmi együttműködés, uniós szabályozás, jogorvoslat

Az Európai Unió integrációs törekvései végrehajtási eljárásokkal kapcsolatban

Az Unió jogrendszerének – valamint a magyar jogrendszernek is – kényes pontja lehet a bírósági döntések végrehajtása. A határokon átnyúló ügyekben az eljárások elhúzódása és eredménytelensége miatt sokan nem is kezdeményezik a végrehajtást, inkább az arra jogosultak veszteségként leírják az esetleges kintlévőségeiket. A határokon átnyúló ügyek mellett a nemzeti végrehajtások hatékonyságának növelése így az Unió érdekét is szolgálja. Végső soron a szorosabb együttműködés, a jogharmonizáció akár kívánatos is lehet a jelenlegi állapotnál.

Az elmúlt években bebizonyosodott, hogy a gazdaság mozgatórugója továbbra is a hitelezés és a pénzpiac. A hitel a gazdaság motorja, az élénkíti, vagy lassítja a gazdasági növekedést. A hatékony, kiszámítható jogrendszer képes erősíteni a hitelezői bizalmat. Ha az adott jogrendszeren belül hatékony a végrehajtás rendszere, akkor egész Európa-szerte nőhet a befektetői bizalom, élénkülhet a gazdaság, fokozódhat az állampolgárok jogkövető magatartása is.

A végrehajtási eljárások közelítésére az Unió által kibocsátott zöld könyvek szolgálnak. A zöld könyvek az Európai Bizottság kulcsfontosságú eszközei, amelyek arra szolgálnak, hogy egy adott, fontos európai uniós témában széleskörű vitát kezdeményezzenek. Céljuk, hogy megszólítsák az érintett szervezeteket és személyeket, bevonva őket lényegében egy konzultációs eljárásba ahol az első elképzeléseket és irányokat is tisztázzák. E dokumentumok segítségével a Bizottság javaslatokat gyűjt, és ezek alapján formálódnak a későbbi döntések. Amennyiben egy zöld könyv nyomán jogalkotási fejlemények indulnak el, azok részletes kidolgozása jellemzően fehér könyvekben történik meg (Zöld könyv, 2022).

A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (44/2001 EK Tanácsi rendelet) szól az egyik zöld könyv. Lényeges pontja „a külföldi határozatok elismerését és végrehajtását szolgáló valamennyi köztes intézkedés” (végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás) eltörlése. A rendeletben lévő végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás az 1968. évi Brüsszeli Egyezményben meghatározott korábbi rendszerhez képest leegyszerűsítette a határozatok elismerését és végrehajtását szolgáló eljárást. Mindazonáltal egy határok nélküli belső piacon nehéz igazolni, hogy a polgároknak és vállalkozásoknak időt és pénzt kell áldozniuk jogaik külföldi érvényesítése érdekében. Amennyiben a végrehajthatóság megállapítására irányuló kérelmeknek szinte mindig helyt adnak és a külföldi határozatok elismerését és végrehajtását csak nagyon ritkán utasítják el, úgy „a végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás valamennyi polgári és kereskedelmi ügyre vonatkozó eltörlése realiztikus célnak tűnik” (44/2001 EK Tanácsi rendelet, 3. o.). Másrészről a tartással kapcsolatos ügyekben, a határozatok elismerése és végrehajtása vonatkozásában a végrehajthatóvá nyilvánítási eljárást az alkalmazandó jogra vonatkozó harmonizált szabályok alapján egy másik EK rendelet eltörölte, és az alperesi jogok védelmét a határozat kibocsátása után alkalmazható kivételes felülvizsgálati eljárás révén biztosította (4/2009 EK rendelet).

A másik fontos zöld könyv az adósok vagyonának átláthatósága témakörben született. A Bizottság rámutat arra, hogy könnyebb lenne a bírósági határozatok végrehajtása az Európai Unióban, amennyiben lehetséges volna pontos információhoz jutni az adós pénzügyi helyzetére vonatkozóan. E tekintetben a

tagországek adósokra vonatkozó nyilvántartásait tekintették át, melyek egészen a vagyontárgyakra vonatkozó nyilvántartásoktól az adós által bevallott vagyommérlegig terjedtek.

A Bírósági Végrehajtók és Tisztviselők Nemzetközi Szervezete (UIHJ) által, 2010-ben, Pécsen tartott E-justice konferencián elhangzott a végrehajtók egységes képzésének gondolata, valamint annak lehetősége, hogy egy központi végrehajtói szerv keretén belül a tagállami állampolgárok vagyontárgyaira vonatkozó adatokat – bankszámlaszámokat – kezeljenek.

Magyar vonatkozás a határon átnyúló végrehajtási ügyek tekintetében

A végrehajtási eljárások során el kell határolnunk az adó-, valamint a bírósági végrehajtói tevékenységet. Első esetben a nemzeti adóhatóságok az adókötelezettségek kikerülésének megakadályozása érdekében kötelesek együttműködni behajtási jogsegély keretében (2013. évi XXXVII. törvény, 22. § - 23. §). A behajtási jogsegély valójában négyféle segítségnyújtást jelent. A tagállami adóhatóságok együttműködnek a végrehajtáshoz szükséges adatok beszerzésében, a behajtás alapjául szolgáló okiratok kézbesítésében, illetve amennyiben a tartozás az adott tagállamban nem hajtható be maradéktalanul és az adózó valamely más tagállamban végrehajtás alá vonható vagyontárggyal rendelkezik, a tagállamok biztosítási intézkedés iránti megkeresést, illetve konkrét végrehajtási cselekmények foganatosítását is kezdeményezhetik (Baté et al, 2010, 208. o.).

Bírósági végrehajtásban előzőekben említett jogsegély nem szerepel. Bírósági végrehajtás során ugyanis végrehajtást kérőnek alapvetően a határon átnyúló végrehajtási eljárás szükségessége esetén kizárólag a végrehajtás elrendelésével kapcsolatban van lehetősége lépéseket tenni. Az ún. „Brüsszel I. rendelet” (44/2001 EK Tanácsi rendelet) „Végrehajtás” címszó alatt a végrehajthatóvá nyilvánítási eljárást, valamint a tulajdonképpeni végrehajtást is szabályozza. Az előbbi, az ún. exequatur eljárás egy végrehajtási jogcímet eredményezett, amely lehetővé tette azt, hogy az egyik tagállamban hozott határozatot, a másik tagállamban végrehajtsák. A rendelet a tagállamokra bízta a végrehajthatóvá nyilvánítás során, illetőleg a jogorvoslatok tárgyában eljáró bíróságok megjelölését. A végrehajtás foganatosítása továbbra is a nemzeti jog alapján történt, kivéve néhány olyan rendelkezést (végrehajtás felfüggesztése, biztosítási intézkedések megtétele), amelyet egységesen kell alkalmazni” (Kengyel-Harsági, 2009). A végrehajthatóvá nyilvánítást lényegében egy egységes tanúsítvány kitöltésével szolgáltatta az arra illetékes bíróság, amely a jogosult kérelme alapján járt el. A végrehajtást kérő másik lehetősége: az Európai Parlament és Tanács rendelete (805/2004 EK rendelet) a nem vitatott követelésekre bevezette az európai végrehajtási jogcímet, amelyet a hivatalos magyar fordítás európai végrehajtható okiratként nevez. Az új jogintézmény a határozatok, perbeli egyezségek és közokiratok szabad áramlását azzal segítette elő, hogy a rendeletben rögzített egységes minimális szabályozás betartása esetén a végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás kiesik (Kengyel-Harsági, 2009, 170. o.). „Az európai végrehajtási jogcímmé minősítésre a származási tagállamban kerül sor, azaz abban a tagállamban, amelyben az európai végrehajtási jogcímként hitelesítendő határozatot hozták, a bírósági egyezséget jóváhagyták vagy megkötötték, illetve közokiratot kiállították. Ezt követően – Dániát leszámítva – bármely másik tagállamban kéri az európai végrehajtási jogcímmé nyilvánított határozatnak a végrehajtását, ott az exequatur eljárás már nem szükséges” (Kengyel-Harsági, 2009, 174. o.).

2012. december 12. napján elfogadásra került az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, mely 2015. január 10. napján lépett hatályba. Hatálybalépést követően a „végrehajtás iránti kérelmet nem a bírósághoz, hanem a végrehajtó hatósághoz kell benyújtani (42.cikk), a formai vizsgálat alapján az eredeti határozat ténybeli és jogi elemei nem vizsgálhatók (pl. határozatot másik tagállamban hozták, végrehajtható-e abban a tagállamban, amelyikben hozták). A végrehajtó hatóság a végrehajtás feltételeinek meglétét vizsgálja, nem a végrehajthatóság feltételeit – nincs formális döntés a végrehajtásról, hanem – amennyiben az adós hallgat miután kézbesítették számára a tanúsítványt és az eredeti határozatot, a végrehajtó hatóság megkezdi a végrehajtás foganatosítását” (Király-Gombos, 2015, 59. o.). „2015. január 10-én új időszámítás kezdődött az Európai Unió polgári eljárásjogában. Az igazságügyi együttműködés egyik legfontosabb jogforrását, a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 44/2001/EK rendeletet az 1215/2012/EU rendelet váltotta fel. Sok apróbb módosítás mellett a legfontosabb változtatás a végrehajthatóvá nyilvánítás vagy másképpen exequatur eljárás megszüntetése. A rendelet preambulájának 26. pontja szerint az igazságszolgáltatás működése iránt az Unióban táplált kölcsönös bizalom már nemcsak a tagállamokban hozott határozatok automatikus elismerésének a feltételeit teremtette meg, hanem a végrehajtás előtti végrehajthatóvá nyilvánítás eltörlését is, ennek eredményeként egy tagállam bíróságai által hozott határozatot a végrehajtás szempontjából úgy kell tekinteni, mintha a címzett tagállamban hozták volna” (Kengyel, 2015, 69. o.).

A végrehajtói tevékenység keretei és annak kapcsolata az uniós szabályozással

Bár az irányadó jogszabály 2002. január 1-től lehetővé tette a végrehajtói iroda alapítását, a 2000-es évek elején alig létesültek ilyen irodák, annak ellenére, hogy az irányadó jogszabály a tagok felelősségére a Polgári Törvénykönyvnek a korlátozott felelősségű tagságra vonatkozó szabályokat rendelte alkalmazni. A korábbi szabályozás lehetővé tette, hogy – akár külföldi – természetes személyek és gazdasági társaságok is – bizonyos megszorítások mellett – tagok lehessenek a végrehajtói irodákban² akkor, ha a végrehajtói iroda vezető tisztségviselője a végrehajtó és a végrehajtó a szavazati jog több mint 50 %-át gyakorolja.

A végrehajtók jelentős hányada 2015 szeptemberéig – a felelősség korlátozott volta ellenére – egyéni vállalkozóként működött. A jogszabályi környezet megváltozása valamennyi önálló bírósági végrehajtót – meglehetősen rövid határidővel – végrehajtói iroda alapítására, vagy irodába történő belépésre kötelezte

² 1994. évi LIII. törvény 254/A. § (3) alapján, ha vele és közeli hozzátartozójával szemben végrehajtási eljárás nincs folyamatban. Ugyanakkor ennek vizsgálata közhiteles nyilvántartás hiányában meglehetősen aggályos. Továbbá, ha adó- és más köztartozása nincs, büntetlen előéletű és a 24. életévét betöltötte. (4) bekezdés alapján külföldi természetes személy akkor, ha előző bekezdésben foglaltakon túl állampolgársága szerinti ország és Magyarország között a végrehajtói iroda tagság tekintetében viszonyosság áll fenn. (5) bekezdés alapján gazdasági társaság akkor, ha alapítója kizárólag természetes személy, vagy kizárólag könyvvizsgáló társaság és kifejezetten végrehajtói irodai tagság létrehozására alapította a gazdasági társaságot; tulajdonosával, természetes személy tagjával, befolyása alatt álló más gazdasági társasággal végrehajtási-, vagy felszámolási eljárás nincs folyamatban; adó- és más köztartozása nincs; nem szerepel a kamaránál az adós gazdálkodó szervezetekről vezetett nyilvántartásban.

(2015. évi CVII. törvény, 26. §). E kötelezettség teljesítésének elmaradása egyenes eredője volt a hivatalvesztés következményének is, mivel a végrehajtó a továbbiakban csak az iroda szervezeti keretein belül folytathatta a tevékenységét. Szigorú szabályozás lépett életbe a végrehajtói iroda tagjaival szemben is, amely a korábban megalapított irodák életében is gyökeres változást hozott. Ugyanis 2015. szeptember 1-jét megelőzően a végrehajtói irodába társult tagokat, rendszerint a végrehajtó családtagjait jelentették, ugyanakkor a jogszabály-módosítás a társaságot már úgy korlátozta, hogy abban kizárólag csak végrehajtó lehetett tag. A leírt rövid történeti áttekintésből értelemszerűen megfogalmazódhat az a kérdés, hogy honnan ered és meddig tart a vállalkozás szabadsága?

Az Alaptörvény deklarálja a vállalkozás szabadságát (Alaptörvény, Alapvetés, M cikk 1 és XII. cikk 1), ugyanakkor az Állam közhatalmi jogosítványainak bizonyos részét átengedve lehetővé teszi az önálló bírósági végrehajtók működését, a végrehajtói iroda szervezeti keretén belül.

Az előzőekben leírtak két oldalról is megközelíthetők. Egyrészt Alaptörvényi rendelkezés biztosíthatja azt, hogy bárki alapíthat végrehajtói irodát? Másrészt a kinevezett önálló bírósági végrehajtó, vagy a létrejött végrehajtói iroda a vállalkozás szabadsága révén bármilyen vállalkozást is alapíthat?

Az első felvetést az Európai Unió Alapjogi Chartája az Alaptörvényünknel némileg pontosabban írja körül, ugyanis a vállalkozás szabadságát az uniós joggal, valamint a nemzeti jogszabályokkal és gyakorlattal együtt értelmezi.³

Az Európai Unió működéséről szóló szerződésben (EUMSZ) található letelepedési jog nemcsak a tagállami állampolgárok szabad letelepedését, de a vállalkozások szabad mozgását és letelepedését is garantálja, amellet, hogy jogot biztosít önálló vállalkozóként gazdasági tevékenység megkezdésére, folytatására, valamint vállalkozások alapítására és irányítására (Európai Unió Működéséről szóló szerződés, 49. cikk.).

A letelepedési jog tartalma megragadható a letelepedés szabadsága és a szolgáltatás nyújtás szabadsága vonatkozásában is. A szabályozás lényege egyúttal az, hogy az Unió bármely tagállamában vállalkozást lehessen alapítani, azaz a személyek, a szolgáltatások és a tőke szabad áramlása megvalósulhasson, ösztönözve ezzel a gazdasági társaságok határon átnyúló működését, vagy más társaságokkal való együttműködését, versenyképesebbé téve így a vállalkozásokat. Ezáltal aligha vitatható, hogy nemcsak a vállalkozások juthatnak új piacokhoz, de a piaci szereplők is – a fokozódó versenyre tekintettel – kedvezőbb feltételekkel részesülhetnek a vállalkozások termékeiből, szolgáltatásaiból.

Tévedés lenne azonban azt gondolni, hogy akár az Uniós szabályozás, akár az Alaptörvény vonatkozó rendelkezése ne állíthatna, vagy állítana korlátokat az egyes vállalkozásokkal szemben.

Amennyiben egy vállalkozás közhatalom gyakorlásához kapcsolódó tevékenységet is kifejt, a letelepedés és a szolgáltatásnyújtás szabadsága már korlátokba ütközik (Az Európai Parlament és Tanács [EU] 2021/1883 Irányelve). Hangsúlyozandó azonban, hogy „egy szakmát teljes egészében csak akkor lehet kizárni, ha a tevékenység egésze a közhatalom gyakorlását szolgálja, vagy ha a közhatalom gyakorlását szolgáló rész a többitől elválaszthatatlan” (Maciejewski et al, 2020).

³ Az Európai Unió Alapjogi Chartája, 16., Cikk A vállalkozás szabadsága A vállalkozás szabadságát, az uniós joggal és a nemzeti jogszabályokkal és gyakorlattal összhangban, el kell ismerni.

A hazai szabályozás ugyan összhangban az Alaptörvény rendelkezéseivel: a vállalkozás szabadságát deklarálja, azonban a vállalkozás formájára típuskényszer alkalmaz amellet, hogy tiltott tevékenység és cél elérés érdekében megvalósulni kívánó vállalkozás alapítását és működését már a létesítő okirat semmisségével teszi lehetetlenné (2013. évi V. törvény 3:1. § [4]). Alapvetően tehát a szabályozás biztosítja a jogalanyok számára azt, hogy részt vegyenek társaságban, bármely jogalany egymással társuljon, vagy bővebben átalakuljon, továbbá a társaság formáját megválassza.

Általánosságban a jogorvoslat fogalmáról, céljáról

„Magyarországon az a különös helyzet áll fenn, miszerint a tételes jogban nem találjuk meg a „jogorvoslat” szó definícióját. A jogorvoslat jogintézményét minden jogszabály adottnak veszi, és úgy hivatkozik rá vagy használja a szót, hogy eközben annak törvényi definícióját egyetlen jogszabály sem adja meg ” (Jogorvoslati jogok Magyarországon-2019).

Az Alaptörvényünk kimondja, hogy *„mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti”* (Magyarország Alaptörvénye, XVIII. cikk [7]). *„A jogorvoslathoz való jog olyan alkotmányos alapjog, amely tárgyát tekintve a bírói, illetőleg a hatósági (más közigazgatási) döntésekre terjed ki, tartalmát tekintve pedig azt kívánja meg, hogy valamennyi, az érintett jogát vagy jogos érdekét (helyzetét) érdemben befolyásoló érdemi határozat felülvizsgálata érdekében legyen lehetőség más szervhez, vagy azonos szerv magasabb fórumához fordulni”* (9/2017. (IV. 18) AB határozat [20]).

Előzőekkel egyezően és közel hasonló tartalommal az Alkotmánybíróság kifejtette azt is, hogy a jogorvoslati jogból nem feltétlenül következik a bírósághoz fordulás joga (5/1992. (I. 30.) AB határozat). A jogorvoslathoz való jog akkor tölti be funkcióját, ha az a sérelem orvoslására valódi és nem formális lehetőséget biztosít.

„A jogorvoslathoz való jog az igazságszolgáltatással összefüggő legfontosabb alapjogok közé tartozik...arra utal, hogy a jogalkalmazás által érintett érdekeltnek az állammal szemben főszabályként igényük van legalább két, egymástól elkülönült döntéshozatalra, amelyek közül a második az elsőre visszahatni képes” (Kengyel, 2013, 369. o.).

„A jogorvoslat – eljárásjogi értelemben – valamely sérelmes vagy sérelmesnek vélt határozat megtámadása az (ügy)fél vagy az erre jogosult más személy részéről, azzal a céllal, hogy az arra feljogosított hatóság a határozatot bírálja felül és a jogsérelmet orvosolja” (Gombos, 2018, 58. o.)

A fenti megfogalmazások alapján akár arra a téves következtetésre is juthatunk, hogy a jogorvoslat a bíróság, vagy más hatóság sérelmesnek vélt döntésével szemben igénybe vehető jogi eszköz, melynek egyetlen, világos célja a hibás/téves döntés megváltoztatása, a jogsértés következtében felborult – megsértett – jogrend egyensúlyi állapotának helyreállítása. Ugyanakkor a meghatározások aktív tevékenység következtében megnyílt lehetőséget feltételeznek valamely sérelmet elszenvedő fél számára, de nem adnak eligazítást arra vonatkozóan, hogy egy esetleges döntés/intézkedés elmaradása a jogorvoslat védernyőjét maga után vonhatja-e, vagy sem. Úgyisint vizsgálható az is, hogy a jogorvoslati cél – valós jogsérelem – egyértelmű hiánya mégis hogyan adhat alapot a jogorvoslati jog gyakorlására és a jogorvoslati eljárás lefolytatására. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a rosszhiszemű pervitel jogorvoslat keretében kizárólag az eljárás elhúzódtását célozza

és nem a tényleges jogsérelem reparációját hivatott elősegíteni, mégis az arra jogosult szervek jogorvoslati eljárás keretében a szükséges eljárást kénytelenek lefolytatni.

A végrehajtási eljárás során igénybe vehető jogorvoslatok csoportosítása

A végrehajtási eljárásban a végrehajtás foganatosítása során előterjeszthető leggyakoribb és legkiemelkedőbb jogorvoslat a végrehajtási kifogás, amely rendes jogorvoslatnak minősül. Elbírálására a végrehajtást foganatosító bíróság jogosult (Kiss et al, 2015, 217. o.). A továbbiakban – a tanulmány szűk terjedelmére figyelemmel – a végrehajtási eljárás során igénybe vehető jogorvoslatok tagolását követően kizárólag a végrehajtási kifogás rövid történeti és elméleti megközelítését – gyakorlati példákkal átszőve – kívánom szemléltetni.

1. A végrehajtás elrendelésével kapcsolatos jogorvoslati lehetőségek
 - 1.1. A végrehajtási lap visszavonása, vagy a végrehajtási záradék törlése (Vht. 211-212. §)⁴
 - 1.2. Fellebbezés a végrehajtás elrendelésével kapcsolatban (Vht. 213. §)
 - 1.2.1. *„bíróság a végrehajtást végzéssel rendelte el (pl. biztosítási intézkedés);*
 - 1.2.2. *A bíróság a végrehajtási kérelemtől eltérően rendelte el a végrehajtást;*
 - 1.2.3. *A bíróság a végrehajtás elrendelése helyett egyéb intézkedést hozott (áttétel, visszaautásítás, megtagadás, megszüntetés)."* (Gyüre, 2018, 52. o.)
 - 1.3. Felülvizsgálati kérelem a végrehajtási eljárás elrendelésével kapcsolatban (Vht. 214. §)⁵
2. Végrehajtási eljárás foganatosításával kapcsolatos jogorvoslati lehetőségek
 - 2.1. Végrehajtási kifogás (Vht 217. §)
 - 2.2. Fellebbezés a végrehajtás foganatosításával kapcsolatban (Vht. 218. §)
 - 2.3. Egyéb jogorvoslatok (Vht. 220. §)⁶

„A jogorvoslat fogalmát tágan értelmezve, ide tartozik a végrehajtás megszüntetése és korlátozása iránti per, valamint az igényper...” (Balogh et al, 2006, 533. o.)

⁴ Ha a bíróság a végrehajtási lapot a törvény megsértésével állította ki, a végrehajtási lapot vissza kell vonni, ha pedig az okiratot a törvény megsértésével látta el végrehajtási záradékkal, a végrehajtási záradékot törölni kell (1994. évi LIII. törvény, 211. § [1] –[2]). A végrehajtási okirat például akkor törvénytértő, ha a végrehajtás általános feltételei hiányoznak, azaz a végrehajtandó határozat kötelezést vagy marasztalást tartalmaz; jogerős vagy előzetesen végrehajtható; teljesítési határidő letelt (Vht. 13. § [1.] a - c.), vagy jogerős fizetési meghagyás alapján nem lehet végrehajtási lapot kiállítani, ha a jogerősítő záradék akként került kiállításra, hogy a követelés tárgyában nincs helye végrehajtásnak (Vht. 13. § [4]; egy ügyben több végrehajtási lap került kiállításra (Vht. 18. § [1])). A visszavonás vagy törlés kezdeményezésére hivatalból a bíróság vagy a végrehajtó jelzése alapján, illetve az eljárásban érintett fél kérelmére is lehetőség van.

⁵ 1994. évi LIII. törvény 214. § Felülvizsgálati kérelemnek van helye a másodfokon jogerőre emelkedett olyan végzés ellen, amellyel a bíróság külföldi határozat végrehajtási tanúsítvánnyal való ellátásáról, illetőleg végrehajtásának elrendeléséről döntött.

⁶ a végrehajtási eljárás foganatosítása során a jogsérelem a rendőrség, az ingatlanügyi hatóság, vagy más szerv eljárásában történt, az említett szervek eljárásáról szóló jogszabályok alapján van helye jogorvoslatnak

A kifogás fejlődésének jogtörténeti áttekintése

A végrehajtási eljárásról szóló 1881. évi LX. törvénycikk 1955-ig volt hatályban, melyben a mai értelemben vett kifogás fogalmi meghatározása nem történt meg, a normaszöveg a kifogásolás jogát említette, illetve taxatív jellegű felsorolást tartalmazott arra vonatkozóan, hogy mi minősülhet „kifogásnak”.⁷ A törvénycikk (2. §) a kifogásolási jog tárgyában utaló szabályt tartalmazott, így a királyi közjegyzőkről szóló 1874. évi XXXV. törvénycikk X. fejezetének szabályozását rendelte alkalmazni, egyebekben a törvény a végrehajtás foganatosítását ellentmondással, kifogással vagy ellenszegüléssel gátolni nem engedte (1881. évi LX. törvénycikk 32. §). „*A végrehajtásnak ellenszegülés által való meggátolása esetében, a kiküldött a bűnvádi eljárás megindítása végett, hivatalból külön jelentést tartozik tenni*” (Vincenti-Borosdi, 1935, 110. o.).

Az 1955. évi 21. törvényerejű rendelet a bírósági végrehajtásról – amely 1979. december 31-ig volt hatályban – a kifogást, mint jogorvoslati megnevezést nem tartalmazta. „*A végrehajtó törvényt sértő vagy alaptalan határozata és intézkedése ellen az ügyész óvással, más érdekelt pedig panasszal élhet ahhoz a bírósághoz, amelynél a végrehajtó működik*” (1955. évi 21. törvényerejű rendelet a bírósági végrehajtásról, 190. §). A szabályozás különösen figyelemre méltó eleme az, hogy:

„*Ügyészi óvás bejelentése határidőre tekintet nélkül: P. K.829/69.*” (Vida, 1963, 95. o.)⁸ megvalósulhatott.

Az 1979. évi 18. törvényerejű rendelet hasonlóan az előbbi szabályozáshoz szintén jogorvoslat megnevezést tartalmaz a végrehajtó határozata és intézkedése ellen. A törvényerejű rendelet szövege részben megegyezik a korábbi normaszöveggel, azaz „*a végrehajtó törvényt sértő vagy alaptalan határozata és intézkedése ellen az ügyész óvással*” élhet „*más érdekelt pedig felülvizsgálati kérelemmel élhet a végrehajtó szerint illetékes járásbírószághoz*” (A bírósági végrehajtásról szóló 1979. évi 18. törvényerejű rendelet 38. §).

A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (továbbiakban: Vht.) a korábbi jogorvoslat elnevezést „végrehajtási kifogásra” változtatja, mert e jogorvoslat korábbi megjelölésére használt felülvizsgálati kérelem kifejezés a jogerős határozat ellen újonnan bevezetett rendkívüli jogorvoslat megnevezésére szolgál (Vida-Balogh, 1994, 235. o.).

A Vht. alapján a végrehajtási kifogás fogalma tehát megjelenik, majd annak változása a kapcsolódó jogszabályi környezet alapján megfigyelhető:

1994. május 11-től 2012. március 14-ig:

⁷ 1874. évi XXXV. törvénycikk 113. §

a) ha a bíróság illetéktelen;

b) ha a végrehajtás alapját képező közjegyzői okiratban foglalt jogügylet érvénytelen;

c) ha az okirat hamis vagy hamisított;

d) ha az okirat kiadványa a 139., 140. § kellékeivel nem bír;

e) ha a bíróság a 111. § szabályai ellenére rendelte el a végrehajtást;

f) ha a kötelezettség az okirat kiadása után felmerült tény folytán egészben vagy részben elenyészett, vagy annak teljesítésére a jogosított fél halasztást engedett.”

⁸ Az ügyész vizsgálhatta, hogy a végrehajtás kellő időben és a törvényeknek megfelelően történik-e. Az ügyész felügyeletet gyakorolt – az érkezett beadványok és panaszok alapján – a bírósági határozatok végrehajtásának törvényessége felett, kötelező utasításokat adhatott a bírósági végrehajtásra vonatkozó jogszabályok megtartására. Az ügyészi óvás, illetőleg panasz tárgyában a bíróság – az érdekeltek megidézésével, nyilvános tárgyaláson – végzéssel határozott, a végzés ellen fellebbezésnek (fellebbezési óvásnak) volt helye

„A végrehajtó törvénysértő intézkedése, illetőleg intézkedésének elmulasztása (a továbbiakban együtt: intézkedése) ellen a fél vagy más érdekelt végrehajtási kifogást terjeszthet elő a végrehajtást foganatosító bírósághoz.”

Majd 2012. március 15-től:

„A végrehajtónak a végrehajtási eljárás szabályait és a végrehajtási kifogást előterjesztő jogát vagy jogos érdekét lényegesen sértő intézkedése, illetőleg intézkedésének elmulasztása (a továbbiakban együtt: intézkedése) ellen a fél vagy más érdekelt végrehajtási kifogást (a továbbiakban: kifogás) terjeszthet elő a végrehajtást foganatosító bírósághoz. E § alkalmazásában a végrehajtási eljárás szabályainak lényeges megsértése az olyan jogszabálysértés, amelynek a végrehajtási eljárás lefolytatására érdemi kihatása volt.”

Az alábbi táblázatokban a kifogás jogtörténeti szabályozásának gyakorlati lényegét hasonlítom össze:

1. táblázat: A kifogás szabályozásának jogtörténete I.

	1881. évi LX törvény (2. §) alapján alkalmazandó 1874. évi XXXV. törvény (X. fejezet)	1955. évi 21. törvényerejű rendelet	1979. évi 18. törvényerejű rendelet
Előterjesztésre jogosult	a végrehajtást szenvedő fél (114. §)	az ügyész (óvással), más érdekelt (panasszal)	az ügyész (óvással), más érdekelt (felülvizsgálati kérelemmel)
Előterjesztés ideje	8 nap alatt (114. §)	8 napi határidő (kivétel szabály: ügyési óvás bejelentése határidőre tekintet nélkül)	8 napon belül
Előterjesztés helye	akár a végrehajtónál (szóban, írásban), akár azon bírósághoz, a mely a végrehajtást elrendelte bíróságnál (114. §)	bírósághoz, amelynél a végrehajtó működik (190. §)	a végrehajtó szerint illetékes bírósághoz (38. § (2))
Beterjesztés ideje	azonnal (115. §)	nincs rendelkezés	
Halasztó hatály	foglalás foganatosítására nincs (114. §), egyebekben felfüggesztés jogkövetkezményei (120. §)	nincs rendelkezés	
Határidőn túli, vagy hiányos kifogás jogkövetkezménye	későn beadott, vagy kellően fel nem szerelt kifogás hivatalból történő elutasítása (végzés ellen semmisségi panasz) (116. §)	nincs rendelkezés	
Hiánypótlás	nincs rendelkezés		

Végzés meghozatala	nincs rendelkezés	
Alaptalan kifogás következménye	felhozott tények valótlanúsága, vagy a végrehajtási eljárás késleltetésének célja kiderül, akkor 1000 Ft-ig terjedő rendbírság (121. §)	nincs rendelkezés

Forrás: saját szerkesztés

2. táblázat: A kifogás szabályozásának jogtörténete II.

	1994. évi LIII. törvény		
	2001.08.31-ig	2012.03.14-ig	2012.03.15-től
Előterjesztésre jogosult	fél, vagy más érdekelt		
Előterjesztés ideje	15 nap, de legfeljebb 1 év (217. § (2) - (3))	15 nap, de legfeljebb 6 hónap (217. § (2) -(3))	15 nap, de legfeljebb 3 hónap (217. § (2))
Előterjesztés helye	végrehajtást fogyanatosító bírósághoz	végrehajtónál	
Beterjesztés ideje	nincs rendelkezés	3 munkanap	
Halasztó hatály	nincs halasztó hatály (222. §)		
Határidőn túli, vagy hiányos kifogás jogkövetkezménye	nincs rendelkezés		hivatalbóli elutasítás (217. § (5))
Hiánypótlás	8 napon belül a Pp. szabályai alapján (217. § (5))		8 napon belül a Pp. szabályai alapján (217. § (3))
Végzés meghozatala	2008.08.01-től 60 napon belül, azt megelőzően nincs rendelkezés	60 napon belül	45 napon belül

Alaptalan kifogás következménye	nincs rendelkezés	kifogásról nincs rendelkezés, elutasító végzés ellen nyilvánvalóan alaptalan fellebbezés következménye pénzbírság lehetne
--	-------------------	---

Forrás: saját szerkesztés

A kifogás a gyakorlatban (a kifogás határideje és helye, végrehajtást foganatosító bíróság, a kifogás illetéke, a kifogás tartalmi elemei és szankciója)

A kifogás határideje

A hatályos jogi szabályozás alapján a végrehajtási kifogás szubjektív határideje a végrehajtói intézkedésről való tudomás szerzéstől számított 15 nap, míg az objektív határidő 3 hónap, e határidő elmulasztása miatt pedig igazolásnak nincs helye.

A kifogás helye

A kifogás előterjesztése a bírósági végrehajtónál kell, hogy megtörténjen, más szervnél történő előterjesztés esetben azt elkésettnek kell tekinteni. Egyes bíróságoknál a határidőben benyújtott kifogás is elbírálásra került, míg más bíróság a kifogást hivatalból elutasította. Extrém esetként említést érdemelhet az is, hogy a határidőben a bíróságra érkezett kifogást a bíróság olyan határidőben továbbította, hogy a végrehajtó általi beterjesztést követően már csak azt állapíthatta meg, hogy a kifogás elkésett, illetve olyan eset is tapasztalható, ahol a bírói függetlenség elve alapján azt állapította meg az eljáró bíróság, hogy más bíróság végzése nem köti, így azt a kifogást is elbírált, melyet nem a végrehajtónál terjesztettek elő.

A végrehajtást foganatosító bíróság

A normaszöveg a kifogás elbírálására a végrehajtást foganatosító bíróságot jogosítja fel, azaz a Vht. szerint és nem a Pp. alapján megállapított illetékességi szabályok az irányadóak. A végrehajtást foganatosító bíróságnak a Vht. tehát azt a bíróságot tekinti, amely mellé a végrehajtót kinevezték (1994. évi LIII. törvény 225. § [6]). A kinevezés korábban az Igazságügyi Miniszter, jelenleg pedig a Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatósága elnökének hatáskörébe tartozik. A kinevezés meghatározott székhelyre és meghatározott járásbíróság mellé történik (1994. évi LIII. törvény 232. § [1]). A törvényi megfogalmazás viszonylag egyszerű és egyértelmű, figyelembe véve azt is, hogy a bírósági végrehajtás szervezetéről szóló 6/2021. (X. 29.) SZTFH rendelet⁹ a végrehajtói álláshelyek számát az egyes bíróságok mellé pontosan meghatározza. Elképzelhetetlen és annak gyakorlati megvalósulásáról sincs példa, hogy egy végrehajtó több álláshelyre is kinevezést kapjon. Ahogy a legegyszerűbbnek tűnő fogalmak – a jó, a rossz, az igazság – meghatározására is képtelen az ember, magától értetődik az is, hogy a végrehajtást foganatosító bíróság meghatározása sem lehet egységes a joggyakorlat számára. A végrehajtói szolgálatát ellátni már nem képes (1994. évi LIII. törvény 239. §)

⁹ korábban a 16/2001. (X. 26) IM rendelet

végrehajtó feladatait a Vht. az állandó helyettes révén biztosítja (1994. évi LIII. törvény 240/A. § [1]). Az esetleges szolgálati hely kiterjesztés a korábbi végrehajtói szolgálat megszűnésével, illetve a 2021. évi LI. törvény 18. § b) pontja alapján hatálytalan. Azaz a végrehajtói szolgálat megszűnésnek ténye és a szolgálati hely kiterjesztésének jogszabályból történő kikerülése, vagy az esetleges „szokásjog” a szolgálati hely megszűnését követően az adott bíróság illetékességére már nem adhat alapot. Amennyiben a megüresedett álláshelyre új végrehajtó kerül kinevezésre, a kinevezés nyitja meg a foganatosító bíróság törvényi megfogalmazása révén újra az adott bíróság illetékességét. Ha pedig a megüresedett álláshelyre új végrehajtót neveznek ki és a kinevezett, illetve az állandó helyettes a végrehajtási ügyek átadása során úgy állapodnak meg, hogy a folyamatban lévő végrehajtási ügyeket az állandó helyettes foganatosítja (1994. évi LIII. törvény 240/A. § [7]), nyilvánvaló, hogy a megállapodást jóváhagyó Magyar Bírósági Végrehajtói Kar Hivatalvezetője kinevezési jogkörrel nem rendelkezik. Azaz a kinevezés hiánya, valamint a korábbi szolgálati jogviszony megszűnése és az újonnan kinevezett végrehajtói szolgálata, valamint a folyamatban lévő ügyekre vonatkozó megállapodás nem keletkeztet a korábbi állandó helyettes részére annak kinevezésétől eltérő végrehajtást foganatosító bíróságot.

Egyes eseti döntésekben – a törvényes bíróhoz való jog esetleges sérelme és a tisztességes eljáráshoz való jog körében – maga az Alkotmánybíróság jegyezte meg, hogy *„az illetékességgel kapcsolatosan állított sérelem a jelen ügyben egyébként sem valósíthatja meg a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét abból következően, hogy maga az indítványozó is a Körmendi Járásbíróságot tekintette illetékes bíróságnak, ahová az iratokat az elbírálás végett továbbította”* (AB IV/482-11/2020). Az Alkotmánybíróság gyakorlatát szemlélve megállapítható, hogy végrehajtók által előterjesztett alkotmányjogi panaszt – „szuperbíróság” fogalmát és törvényességi, vagy szakjogi kérdésként a rendes bíróságok szerepkörének átvételére hivatkozva¹⁰ – rendszerint elutasította, vagy visszautasította.

Előzőektől lényegesen eltérő álláspontra helyezkedett a Kúria joggyakorlat-elemző csoportja, amikor a bíróságok illetékességét vizsgálva megállapította, hogy:

„Az 1952. évi Pp. rendelkezése szerint a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítása azon alapult, hogy a felperes követelésének érvényesítése más bíróság vagy más hatóság hatáskörébe tartozik, vagy a perre más bíróság illetékes, de a 129. § rendelkezése a szükséges adatok hiányában nem alkalmazható [1952. évi Pp. 130. § (1) bekezdés b) pont]. A Pp. ezt a korábbi elutasítási okot „átalakította”, figyelemmel az áttétel szabályainak változására, miszerint áttételnek csak a Pp. hatálya alá eső polgári peres útra tartozó keresetlevél alapján, vagy a Kp. hatálya alá tartozó ügyben előterjesztett igény esetén van helye. Nincs helye áttételnek, ha az igény érvényesítése más hatóság (például közjegyző, jegyző, adóhatóság, rendőrség) – ideértve a büntető- vagy szabálysértési ügyben eljáró bíróságot is – hatáskörébe tartozik, vagy polgári bíróság hatáskörébe tartozik ugyan, de nemperes eljárásban érvényesíthető (például felszámolási eljárás, cégbírósági eljárás, végrehajtási eljárás). Ezekben az esetekben a keresetlevél visszautasításának van helye, függetlenül attól, hogy a hatáskörrel, illetékességgel rendelkező hatóság vagy bíróság megállapítható-e a keresetlevél alapján” (A keresetlevél visszautasításának vizsgálata..., 2020, 13. o.)

¹⁰ lásd még: 3325/2012. (XI. 12.) AB; 3011/2020. (II. 4.) AB

Az idézettek kapcsán tehát rendkívül aggályos, ha az Alkotmánybíróság felhívott határozata alapján a bíróságok illetékessége netán azon is alapulhatna, hogy a kérelem hol került előterjesztésre. Vagy az illetékesség és hatáskör vizsgálata mellőzhető lenne csupán azért, mert „A bíró bármely ténybeli vagy jogi tévedése nem teszi automatikusan tiszteességtelenné az egész eljárást, mivel az ilyen tévedések teljesen soha nem küszöbölhetőek ki, azokat az igazságszolgáltatás ma ismert rendszere magában hordozza {3325/2012. (XI. 12.) AB végzés, indokolás [14] – [15]}”

Úgy gondolom, sajnálatos, hogy léteznek olyan döntések, amelyek meghozatala során az illetékesség kérdése nem lesz vizsgálat tárgya, vagy épp a jogszabályok értelmezésére hivatott professzionális bíróság vélhetően téves jogkövetkeztetés révén a Vht. szabályaitól eltérően a Pp. illetékességi szabályait alkalmazza, melyet az Alkotmánybíróság mégsem talált alaptörvény-ellenesnek.

A Szombathelyi Törvényszék egyes eseti döntéseiben az illetékesség kérdésköre az alábbiak szerint változott:

„A Vht. nem a bejelentett lakcím megadását követeli meg a végrehajtási kérelemben. Az eljáró végrehajtó illetékessége a végrehajtható okirat kiosztásával, illetőleg az első végrehajtói intézkedéssel rögzül” (Pkk.20.570/2016/3)

Majd az illetékesség kérdésének indokolása a következő fejlődési fázisokat élte meg:

„A végrehajtási kifogás elbírálása a végrehajtást foganatosító bíróság hatáskörébe tartozik. Miután a végrehajtást foganatosító bíróság a Körmendi Járásbíróság, a kifogást kizárólag ez a bíróság bírálhatta el.” (Pkf.20.588/2019/3/I)

„A végrehajtó – tájékoztatása szerint – a Vht. 240/A. § (7) bekezdése alapján jár el, a Körmendi Járásbíróság mellé kinevezett végrehajtóval történő megállapodásra figyelemmel. Ez a megállapodás azonban nem érinti – nem érintheti – azt, hogy a Vht. 225. § (6) bekezdése alapján a végrehajtást foganatosító bíróság a Körmendi Járásbíróság.” (Pkf.20.034/2020/3/I; Pkf.20.458/2020/3/I; Pkf.20.084/2020/3/I, Pkf.20.001/2021/3/I, stb.)

„A végrehajtó tájékoztatása szerint a Vht. 240/A. § (7) bekezdése alapján jár el, a Körmendi Járásbíróság mellé kinevezett végrehajtóval történő megállapodásra figyelemmel. A törvényszék értelmezése szerint a Vht. 225. § (6) bekezdése alkalmazása során eljáró önálló bírósági végrehajtónak az minősül, aki előtt a végrehajtási eljárás eredetileg megindult tekintet nélkül arra, hogy az ügy utóbb mely okból került más végrehajtóhoz. Erre tekintettel az előbbi végrehajtó személye határozza meg a végrehajtást foganatosító bíróságot.” (Pkf.20.180/2021/3-I)

A legújabb álláspont pedig:

„A végrehajtó illetékességi kifogásával kapcsolatban a törvényszék megjegyzi, hogy a végrehajtási ügyben a Vht. 9. §-a szerint alkalmazandó Pp. rendelkezései az irányadóak, e körben téves a végrehajtó hivatkozása. A végrehajtó – tájékoztatása szerint – a Körmendi Járásbíróság mellé újonnan kinevezett végrehajtóval történő megállapodásra figyelemmel a Vht. 240/A. § (7) bekezdése alapján jár el. A törvényszék álláspontja szerint ezen megállapodás nem érinti és nem érintheti azt, hogy a Vht. 225. § (6) bekezdése alapján a végrehajtást foganatosító bíróság a Körmendi Járásbíróság. A Vht. 217. § (2) bekezdése alapján a végrehajtási kifogás elbírálása a végrehajtást foganatosító bíróság hatáskörébe tartozik, továbbá adós lakóhelye Katafa településen

található, ami a Körmendi Járásbíróság illetékességéhez tartozik, azért a Körmendi Járásbíróság – ennek nyomán a Szombathelyi Törvényszék – mint illetékes bíróság jár el a végrehajtási kifogás elbírálásánál.”

A kérdés megítélése kapcsán ténykérdés, hogy vajon a Körmendi Járásbíróság mellé a 2018. évet megelőzően volt-e kinevezve végrehajtó. Ugyanis nem áll rendelkezésre arról adat, hogy valaha is az Igazságügyi Miniszter a Körmendi Járásbíróság mellé végrehajtót nevezhetett volna ki, illetve annak van csupán bizonyítéka, hogy 2018. évtől került betöltésre a Körmendi Járásbíróság melletti üres szolgálati hely.

A kifogás illetéke

Feltétlen említést érdemel, hogy vélhetően a jogalkotó is érzékelte azt a problémát, amely eredményeként 2011. november 30-tól sor került a kifogás illetékének megállapítására (Az illetékről szóló 1990. évi XCIII. törvény 43. § [8]). Ezt megelőzően ugyanis lehetőség volt arra, hogy bármilyen díj megfizetése nélkül a kifogás előterjeszthető legyen. Vesztenivaló hiányában értelemszerűen mindez leggyakrabban az eljárások megakasztását, elhúzást eredményezte csak. Megjegyzem, álláspontom alapján egyrészt a kifogás illetékének 15.000 Ft-os összege, majd pedig a fellebbezés 7.000 Ft-os összege¹¹ most sem biztosítja azt, hogy kellően megfontolt beadvány a valós, vagy egyáltalán vélt jogsérelem orvoslása érdekében kerüljön előterjesztésre. Másrésztől a polgári perrendtartás pertárgyértékre alapított illeték összegéhez képest a kifogás illetéke méltatlan összegűnek is tűnhet, melyet alátámaszthat az is, hogy a kifogás elbírálása alkalmával leggyakrabban bírósági titkár, míg a fellebbezés elbírálása során az illetékes törvényszék háromtagú tanácsa jár el. Vélhetően a jogalkotó és a Civilisztikai Kollégiumvezetők nem az elbírálás színvonalához igazíthatták a kifogás és fellebbezés illetékének összegeit. A bíróságok leterheltségének csökkentése érdekében szükségesnek vélem a végrehajtási eljárásban tett kifogás illetékének a polgári perrendtartásról szóló törvény szerinti pertárgyértékhez (A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény 21. §) történő közelítését, vagy rögzítését, természetesen fenntartva az esetleges költségkedvezmények lehetőségét.

A kifogás tartalmi elemei és szankciója

A kifogás tartalmi elemeinek meghatározása viszonylagos vegyes jelleget mutat. A kifogás előterjesztése szabadságot, ugyanakkor kötöttséget is jelent. Szabadság tekintetében említhető, hogy a végrehajtó intézkedése ellen bármilyen címen előterjesztett megtámadást kifogásnak kell tekinteni (1994. évi LIII. törvény 217. § [4]). Továbbá az is, hogy a végrehajtó intézkedését a bíróság – a kifogásban foglalt kérelem korlátaira tekintet nélkül – megsemmisítheti, és a végrehajtót új intézkedés megtételére kötelezheti (1994. évi LIII. törvény 217/A. § [4]). Sajnálatos módon annak ellenére, hogy a szabályozás a kérelemhez kötöttség elvétől való eltéréshez konjunktív feltételeket támaszt – lényeges szabály megsértése és intézkedés megismétlése szükséges – egyes bírósági döntések olyan szabadon értelmezik e jogszabályi szakaszt, hogy gyakorlatilag közvetlen felügyeletet valósíthatnak meg.

¹¹ A 2013. május 9. napján tartott Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Tanácskozásán elfogadottak szerint az Itv. 47. § (1) bekezdése szerinti minimum összeg

Mindez az EBH2008.1878 számú elvi határozattal¹² teljeséggel ellentétes. A kötöttség vonatkozásában kiemelendő, hogy meg kell jelölni a kifogásolt végrehajtói intézkedést, és azt, hogy a kifogást előterjesztő az intézkedés megsemmisítését vagy megváltoztatását milyen okból, mennyiben kívánja. A végrehajtó intézkedésével szembeni ismételt kifogásban új tény állítására, új bizonyíték előadására akkor kerülhet sor, ha az a kifogásolt intézkedésről való tudomásszerzést követően jutott az előterjesztő tudomására, feltéve, hogy az – elbírálása esetén – reá kedvezőbb döntést eredményezett volna, vagy ha az az intézkedés jogszabálysértő voltának alátámasztására irányul.

A Vht. 2012. március 15-től bevezette a lényegesen jogszabálysértő végrehajtói intézkedés vagy mulasztás esetén a végrehajtó munkadíja 20%-ának megfelelő, ugyanazon végrehajtási cselekmény tekintetében ismételt eljárási szabálysértés esetén pedig 50%-ának megfelelő pénzüsszeget, mint a végrehajtót sújtó szankciót.

Jogos elvárás lehet ugyan, hogy az Adós vagyona ellen irányuló állami kényszer alkalmazó eljárás hibamentes legyen. Ugyanakkor, ismét idézve az Alkotmánybíróságot: „*tévedések teljesen soha nem küszöbölhetők ki, azokat az igazságszolgáltatás ma ismert rendszere magában hordozza.*” Alappal tehető fel tehát a kérdés: amennyiben a lényeges jogszabálysértést a tévedés, az egységes joggyakorlat hiánya idézi elő, miként szankcionálható kizárólag a végrehajtó, némely esetben akár a jogorvoslati jogtól történő megfosztás révén is?¹³

*„Színház az egész világ,
És színész benne minden férfi és nő:
Fellép és lelép: s mindenkit sok szerep vár
Életében”
(William Shakespeare)*

Összefoglalás

Egy jogszabálysértő intézkedés vagy döntés válaszút elé állít. Belenyugvás, vagy küzdelem. A belenyugvás kétségtelenül egyszerűbb és költségkímélőbb lehetőséget is nyújthat, de annak eredménye megváltoztathatatlan. A küzdelem kimenetele kétséges, ugyanakkor magában hordozza a kedvező változás reményét. A hatékony és elérhető jogvédelem minden eljárás biztosítója, amely az egyes szervek

¹² EBH2008.1878: „a törvény a bíróság részére nem általánosságban biztosítja a végrehajtó eljárása felett a törvényességi ellenőrzést, hanem azt a rendes jogorvoslat (végrehajtási kifogás) igénybevétele esetén teszi lehetővé. A Vht. 217. §-nak (1) bekezdése értelmében tehát a bíróság csak végrehajtási kifogás előterjesztése esetén jár el. A végrehajtó intézkedésének törvényességét, illetve mulasztását pedig a Vht. 9. §-a értelmében alkalmazandó Pp. 215. §-a szerint a kifogás tartalmi keretei között bírálja el.”

¹³ „A ne bis in idem elvét sem téveszthetjük szem elől, azonban sokkal hangsúlyosabb az, ha a bíróságok számára a végrehajtókkal szemben természetessé válik a jogorvoslat hiánya. Utalni kívánok e körben többek között a Civilisztikai Kollégiumvezetők állásfoglalásaira, ahol úgy vélem tisztességes módon és a tisztességes eljárás követelményei szerint legalább az megállapítása került, hogy „Ha a kifogást elbíráló elsőfokú bíróság a szankció alkalmazását elmulasztja, ezt a másodfokú bíróságnak észlelnie kell. Amennyiben a másodfokú bíróság úgy ítéli meg, hogy az elsőfokú bíróság a feltételek fennállta ellenére elmulasztotta erre nézve a határozathozatalt, visszaküldi az iratokat az elsőfokú bíróságnak a határozata kiegészítésére ezen szükséges intézkedés megtétele érdekében azzal, hogy erre vonatkozóan a döntés hivatalból kötelező, s addig az előtte folyó eljárást a Pp. 248. §-a alapján felfüggeszti.” (Civilisztikai Kollégiumvezetők 2013. május 8-10-ei Országos Tanácskozásának 10. állásfoglalása, Szankció alkalmazása a végrehajtóval szemben a lényegesen jogszabálysértő intézkedés vagy intézkedés elmulasztása esetén.) (Sőre, 2021, 190. o.)

működését is legitimálja. A végrehajtási eljárás egyik lényeges előnye, hogy bármely végrehajtói intézkedéssel szemben a végrehajtási kifogás útján a törvényességi felügyelet biztosított. Hogy mindez miért is különleges? Értelemszerűen azért, mert nem ugyanahhoz a szervezethez tartozó felettes szerv, hanem egy teljesen független és autonóm szervezet az, aki a vitatott jogkérdésben döntést hoz.¹⁴ Azaz egy végrehajtó intézkedését nem egy másik végrehajtó, vagy az ahhoz köthető szervek (Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatósága / Magyar Bírósági Végrehajtói Kar) vizsgálják.

Természetesen minden jogorvoslati lehetőség nem jelentheti feltétlenül azt, hogy egy-egy jogsérelem valódi orvoslására kerülhet sor, tekintettel arra is, hogy a jogorvoslati lehetőségek más érdeket, éppenséggel akár az eljárások elhúzását is szolgálhatják. A jogorvoslat előzménye, tárgya és maga a döntés is emberi tevékenység eredménye, s mint minden emberi tevékenység magában hordozza a tökéletlenséget, így folyamatos vizsgálatra és fejlesztésre is érdemes lehet. A tanulmány ezt a végrehajtási kifogásra figyelemmel igyekszik megtenni.

Irodalomjegyzék

Balogh Olga, B. Korek Ilona, Császtai Ferenc, Juhász Edit (2006): *A megújult bírósági végrehajtás*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.

Baté Zsuzsanna, Bordács Ágnes, Kabai Mónika, Magóné dr. Pálos Mária, Németh Andrea, Sinkáné dr. Csendes Ágnes (2010): *Az adóeljárási törvény egységes szerkezetben, magyarázatokkal*. Budapest: Saldo Zrt.

Birher Nándor (2021): *Szabályozáskomplexitás*, Budapest: Patrocinium Kiadó.

Falcsik István: *Miért kell és érdemes élni a jogorvoslati jogunkkal*, Wolters Kluwer, Adó Online, <https://ado.hu/ado/miert-kell-es-erdemes-elni-a-jogorvoslati-jogunkkal/?hilite=RSM+Blog>, letöltve: 2022.03.23.

Gombos Katalin (2018): A polgári perorvoslati rendszer és átalakulása, *Jogtudományi Közlöny*, 73(2), 57-71. o.

Gyüre Péter (2018): A bírósági végrehajtás elrendelésére vonatkozó általános szabályok figyelemmel a szubszidiárius jelleggel alkalmazandó új polgári perrendtartás rendelkezéseire, *Eljárásjogi szemle*, 3(1), 35-46. o.

Király Lilla, Gombos Katalin (2015): *Végrehajtás a nemzetközi jog és az EU joga alapján*. Egyetemi jegyzet. Pécs: PTE Állam- és Jogtudományi Kar

Kengyel Miklós, Harsági Viktória (2009): *Európai polgári eljárásjog*, Budapest: Osiris Kiadó.

¹⁴ „Az adóvitákhoz kapcsolódó jogorvoslati rendszer egyik alapvető hibája éppen abban fogható meg, hogy a fellebbezési eljárásban a határozatot egy, az I. fokú hatóságtól független hatóságnak kellene felülvizsgálnia, akitől valóban elvárható lenne az érdemi felülvizsgálat. Jelenleg a NAV Fellebbviteli Igazgatósága ugyanannak a NAV szervezetnek a része, mint az a hivatal, aki a jogorvoslattal megtámadott határozatot hozta. Felmerül a kérdés, hogy ebben a felállásban mennyire várható érdemi felülvizsgálat egy jogorvoslati eljárásban.”

FALCSIK István: *Miért kell és érdemes élni a jogorvoslati jogunkkal*, letöltve: 2022.03.23.

Kengyel Miklós (2013): *Magyar polgári eljárásjog*, Budapest: Osiris kiadó.

Kengyel Miklós (2015): Búcsú a végrehajthatóvá nyilvánítási eljárástól, *ProFuturo*, 1., 69-83. o.

Kiss Nikolett, Osztovits András, Pomeisl András, Villám Krisztián (2015): *A bírósági végrehajtásról szóló törvény nagykommentárja*. Budapest: Opten Informatikai Kft.

Sőre Zoltán (2021): Jogszerű az, amit szabad... De tisztességes is? A nemperes eljárásokban hozott egyes eseti döntések margójára. In: Csanádi Viktor, Farkas György Tamás, Jakab-Köves Gyopárka, Jeki Gabriella, Segesdi Gergő, Tóth-Gyóllai Dániel (szerk.) *Studia Iuris, Historiae et Theologiae. A KRE I. Multidiszciplináris Doktori Konferenciájának Tanulmánykötete*. Budapest: KRE-DOK, 182-199. o.

Vida István (1963): *A bírósági végrehajtás szabályai*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Vida István, Balogh Olga (1994): *A bírósági végrehajtás új szabályai*. Budapest: Co-Nex-Training Bt.

Vincenti Gusztáv, Borosdi Miklós (1935): *Végrehajtási eljárás*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, IV.

Internetes oldalak

A keresetlevél visszautasításának vizsgálata tárgykörében felállított joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleménye (2020): 2019.EI.II.J.GY.P.2. szám. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/a_keresetlevel_visszautasitasanak_vizsgalata_osszefoglalo_velemenypdf, letöltve: 2022.03.01.

Jogorvoslati jogok Magyarországon. Kézikönyv. (2019): <https://www.clientearth.org/media/dlrltzw/2020-01-06-jogorvoslati-jogok-magyarorszagon-kezikonyv-ext-hu.pdf>, letöltve: 2022.03.14.

Maciejewski, Mariusz, Ratcliff, Christina, Blandin Louise (2020): *A letelepedés szabadsága és a szolgáltatásnyújtás szabadsága*. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/40/a-letelepedes-szabadsaga-es-a-szolgaltatasnyujtas-szabadsaga>, letöltve: 2020.12.09

Zöld könyv (2022): EUR-Lex. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM:green_paper, letöltve: 2025.06.19.

Jogszabályok jegyzéke

Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2021/1883 Irányelve

Az Európai Unió Alapjogi Chartaja

Az Európai Unió Működéséről szóló szerződés

44/2001 EK Tanácsi rendelet a joghatóság, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása polgári és kereskedelmi ügyekben (Brüsszel I.)

4/2009 EK rendelet a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről

805/2004 EK rendelet a nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtható okiratról

Magyarország Alaptörvénye

1874. évi XXXV. törvénycikk a királyi közjegyzőkről

1881. évi LX. törvénycikk a végrehajtási eljárásról

1955. évi 21. törvényerejű rendelet a bírósági végrehajtásról

1979. évi 18. törvényerejű rendelet a bírósági végrehajtásról

1990. évi XCIII. törvény az illetékekről

1994. évi LIII. törvény a bírósági végrehajtásról

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

2013. évi XXXVII. törvény az adó- és egyéb közterhekkel kapcsolatos nemzetközi közigazgatási együttműködés egyes szabályairól

2015. évi CVII. törvény a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény, és ezzel összefüggésben egyes törvények módosításáról

2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról

6/2021. (X. 29.) SZTFH rendelet a bírósági végrehajtás szervezetéről (korábban: 16/2001. (X. 26) IM rendelet)

IMPLEMENTATION OF THE RIGHT TO FAIR TRIAL IN THE ENFORCEMENT PROCEDURE

ZOLTÁN SŐRE

The right to a fair trial is a fundamental right that everyone has an idea of, but we cannot fully define the concept of fairness or grasp its entire meaning. On the other hand, the desire for everyone to be fair – whatever the word means – is certainly admirable and worthy of respect, especially when the actions of a person authorized to exercise some power are unavoidable.

The individual's feeling of injustice can be a direct result of any form of legal enforcement, and if the desired result of legal enforcement does not occur, the institution of legal remedy can provide a second chance.

Obviously, not all legal remedies can necessarily mean that any legal violation can be fully resolved, since legal remedies may serve other interests, even delay the proceedings. The background, subject matter and decision of the legal remedy are the result of human activity, and as such, it has imperfections, so its continuous examination and development may be worthwhile.

In this study I present the only substantive form of legal remedy that can be submitted against the judicial officer's action in the enforcement procedure, the enforcement objection, in the light of fair trial.

Keywords: fair trial, judicial enforcement, social cooperation, EU regulation, legal remedies

CHRISTIAN EDUCATION AND THE ENFORCEMENT PROCEDURE

ZOLTÁN SŐRE¹

Abstract

Judicial enforcement has never been held in high esteem in society, so it can be said that the majority of the society, as well as economic actors and supervisory bodies, have a certain unease and prejudice when they hear the word enforcement, regardless of the fact that the bailiff has become part of the legal profession.

In my study, I explore the connection between enforcement and, in part, judgement, and the Bible, as a result of which, the world's most popular book may provide a basis for further reinterpretation of the executive function, not to devalue it, but rather for its recognition. The study also links Christian education to executive law, by analogy, since education has a fundamental influence on our worldview and future actions.

Keywords: religion, law, judgment, tax, tax collector, bailiff

Introduction

"We condemn the preacher who preaches against his convictions, yet we acknowledge the judge who does not allow his personal convictions to influence his loyalty to the law." (Birher, 2000, p. 33.)

The quote is an excellent illustration of the dichotomy that can make the relationship between law and religion seem so distant. Without further explanation, everyone can probably sense that truth carries more weight in the case of the priest than it does for the judge, yet in societies it is the judge who administers justice, who decides in cases in which, in principle, he is not supposed to allow any room for subjectivity.

Legislative, legal interpretation and legal literature are the most common ways of grasping the essence of a given legal regulation and shed light on the nature of the legal issue under the enforcement procedure. However, this says nothing about, what factors, in what way and in what proportion have shaped the decision of those who make the final judgement. A Christian perspective on the actions of the judge, or in particular the independent bailiff, may in itself seem a nonsensical question. However, Christianity represents values that must necessarily be upheld in the administration of justice, including the judicial enforcement process. This can be inferred from our Constitution and, as part of it, our national creed, which states:

"One thousand years ago our King Saint Stephen established the Hungarian state on solid foundations and made our homeland part of Christian Europe"

"We recognise the role of Christianity in preserving the nation"

"Protecting Hungary's constitutional identity and Christian culture is the duty of all"

¹ Dr. Zoltán Sőre PhD student, Doctoral School of Law and Political Sciences, Károli Gáspár University of the Reformed Church; s.zoltan.vh@gmail.com; ORCID: 0009-0000-6422-9240

A superficial reading of the above quotes would obviously lead us to a dead end, and we might even fall into the false assumption that the Fundamental Law is devoid of the idea of religious freedom. However, the Fundamental Law does not declare a single and exclusive state religion. Schanda points out that the "Fundamental Law does not commit the Hungarian state to Christian religion, nor to Christian culture in general, but specifically mandates the protection of Hungary's culture as a Christian culture. The constitutional aim was undoubtedly to give greater emphasis and protection to the country's cultural identity, i.e. to give it a surplus over the Christian heritage called for in the National Creed" (Schanda, 2018).

The value to be defended is irrefutable, since with the coronation of Saint Stephen "the Hungarian people were united with the peoples of Europe in the Christian faith. Since then Hungary has been an integral part of Christian Europe. This has ensured the survival of the Hungarian nation and its dominant role over the centuries. Today, Hungary still rests on the foundation laid by King Saint Stephen."³

At the same time, can the values derived from the Christian religion and rooted in the past be applied in the current law alongside the effects of globalisation and liberalism, or taken into account in the application of the law as a kind of moral imperative, that goes beyond the origin and existence of law. The issues mentioned above are beyond the scope of this study to discuss, and I shall therefore focus primarily on whether and how religion and Christian education can be linked to the law of enforcement. The Gospels of Matthew, Mark, Luke and the Apostle Paul's letter to the Romans contain references to judgment, taxes, debtors and tax collectors, although not necessarily explicitly. In practical terms, and hopefully without exaggeration, it can be said that the roots of early enforcement can be found in the Scriptures.

The purpose of this study is to examine the relationship between Christianity and enforcement, with the obvious aim of promoting the acknowledgement and not condemnation of the enforcement procedure.

As a practising bailiff, I believe this endeavour cannot be in vain. On the basis of a classic quote: 'lawyers are still searching for a definition of their concept of law' (Kant, 1995, p. 558.), it can be concluded that the relationship between enforcement law and religion is also a timely and interdisciplinary topic which may be of particular interest, especially because of its seemingly absurd nature.

Religion and law (enforcement law)

Although religion and the enforcement law practically do not have a lot in common, or even if they do, they are latent and unnoticed by outsiders and not frequently discussed. This topic, which seeks to link together a number of distinct areas, a system of norms, so to speak, can nevertheless point to the eternal truth attributed to Einstein, namely that everything is connected. This insight was, however, preceded by Montesquieu, who, in one of his "reflections," gives the following self-characterization: "The soul is made to think, that is, to perceive; now such a being must have curiosity; for as all things are in a chain, where every idea precedes one, and is followed by another, we cannot like to see one thing, without desiring to see

² The Fundamental Law of Hungary

³ Act I of 2000 on the Commemoration of the Founding of the State of Saint Stephen and the Holy Crown

another" (Montesquieu, 1955, p. 11).

This interconnectedness is similar to the thread that Ariadne gave to Theseus to get him out of the labyrinth, after defeating the Minotaur. The loss of the thread is a direct consequence of the fact that both people and disciplines, if separated from each other, are doomed to perish in solitude⁴.

What law and religion indisputably have in common is that both sets of norms are intended to serve not the interests of the individual, but the interests of the community, for the ultimate goal⁵ (finis ultimus). While the priest acts directly in the interest of his congregation and his parish and is almost powerless to reach out to anyone whose heart is not open to receive the Creator, jurists, through positive law, prescribe rather than describe how people, regardless of religious denomination, should behave. "History is apparently a sufficient basis for establishing the legal order. For man can only understand what he has created. Every world that appears (phenomena) is His world. Society, and law within it, is also a human creation, independent of any external, universal standard. In this world, the jurist is the engineer of society, and his creation is "mechanized" coexistence" (Birher, 2011, p. 4.).

"Law in the classical era, and for the most part until the end of the Middle Ages, was primarily concerned with the interpersonal and communal relations of society. That is to say, it was necessarily linked not to political power, or to the state, but essentially to society. Wherever there is law, therefore, there is society but the political power is weak, and, on the other hand, wherever there is society, there is law ("ubi societas, ibi ius")" (Frivaldszky, 2014)

This mechanised coexistence and religion have historically been intertwined and mutually supportive, and have sometimes diverged and gone their separate ways.

Kevevári distinguished between two main lines of thought when examining the place and role of secular and spiritual power. The first was the metaphor of the two swords, which signified the simultaneous existence, a kind of unity, of episcopal and royal power. "The theories that can be marked by the metaphor of the 'two swords' can be traced back to Pope Gelasius the I's letter to the Eastern Roman Emperor Anastasius I in 494, in which he emphasizes the simultaneous existence of episcopal and royal power. 'There are two things that govern this world: the sacred authority of the bishop (auctoritas sacra pontificum) and the royal power (regalis potestas).'" According to another theory, it is derived from St Augustine's De Civitate Dei (City of God). The fall of man into sin brought about the establishment of a power relationship between man and man, whereas before the fall, men were free and equal. According to the theory, there are two cities in the world, the city of God (civita Dei) and the city of earth (civita terrena). What the cities have in common is that both cities were built on love. The earthly city is built by God-denying self-love, while the heavenly city is built by self-denying love of God. Although the two cities

⁴ Theseus has not yet escaped the labyrinth by defeating Minotaur. The thread that would lead him out was given to Theseus by the daughter of the Cretan king, who fell in love with him. After escaping the labyrinth, Theseus returned Ariadne's love with infidelity. In other words, Theseus has essentially lost the thread. But Theseus did not change the black sails of his ship to white, forgetting his promise to his father. Believing his father's son to be dead, he leapt in sorrow from his citadel into the abyss. Theseus was punished for his sin.

⁵ Catholic lexicon: in a broad sense, the fulfilment of the created...the value that can make a person perfectly happy

are almost unreachably far apart. However, in earthly existence, the two cities, or more precisely, the communities that define the meaning of the cities, have intermingled. In the view of Saint Isidore of Seville, royal and ecclesiastical power are functionally distinct, but united in purpose. The king, or any secular power for that matter, seeks to lead his subjects, including the members of the church, to salvation by means of law and ultimately by force, while the churches are responsible for formulating and teaching Christian social norms (Kevevári, 2018).

Christian education

"Man is a being born to help - this help is to improve the vitality of the community. The ability to cooperate (intentionality), and the underlying 'we' consciousness provided an evolutionary advantage the human species that has enabled it to become one of the most widespread mammals on earth" (Birher, 2013, p. 9)

"The Church teaches that a society or community is in balance when both the principle of solidarity and the principle of subsidiarity are applied. Solidarity implies a mutual relationship between its parts, a mutual responsibility. The principle of subsidiarity emphasises that a society or community can develop in a healthy way only if its members and their smaller communities share in the common responsibility, and if, what a lower level forum – person or community – can provide is not taken over by a higher level forum" (Tomka, n.d.).

If we do not exclusively examine a community at the individual level, it can be observed that the fundamental pillar of a community is the family. In the family, parents are burdened with the difficult but also joyful task and serious responsibility of raising a child. Parenting is a fundamental factor in shaping the individual's view of the world and their future adherence to norms. Beyond the family, the task of education can be shared with any church as a community capable of educating. It is worth noting that it is almost inevitable that people in affluent societies forget about religion and religion becomes crucial again when some danger or tragedy threatens or occurs. The role of the Catholic Church has understandably diminished as welfare societies have developed, as the table below presumably confirms:

Figure 1. The changing global religious landscape

With wide gulf between births and deaths, Muslims saw more growth than any other religious group due to natural population increase between 2010-2015

	Births	Deaths	Natural Increase	
Muslims	213M	61M	+152M	
Christians	223	107	+116	
Hindus	109	42	+67	
Unaffiliated	68	42	+26	
Folk religions	29	15	+13	
Buddhists	32	20	+12	
Other religions	4	3	+1	
Jews	1	0.6	+0.5	

Source: Pew Research Center demographic projections.
See Methodology for details.

"The Changing Global Religious Landscape"

PEW RESEARCH CENTER

Source: Pew Research Center, 2017.

In today's Hungarian society, religion can undoubtedly flourish through church-related institutions, as the state may have recognised the fact – in line with the provisions of the Fundamental Law – that church-run institutions can offer some kind of added value (Lengyel, 2019, p. 80.) over and above the quality of service, taking into account human factors, as opposed to state-run institutions.

However, the problems caused by the financial or corona virus crisis have affected and continue to affect the educational structure and programme, regardless of the institutions that maintain them. The crises have shown that a new and conscious financial education programme is needed to prevent irresponsible overspending or reckless management by society and to develop a new and more widespread financial culture, alongside a moral and intellectual culture.⁶

It is regrettable, however, that at a notable level, enforcement law has not had and still does not have a place in religion, education or financial culture and is only "fashionable" when it can translate into measurable votes or mentions for those involved. Therefore, the question arises: is the concept of debt alien to the religious man and therefore he cannot be involved in the enforcement of the claim? Can financial literacy be developed without a minimum knowledge of enforcement law?

⁶ Financial Education Programme of the Pénziránytű Foundation, an initiative of the Hungarian National Bank

Justice in Scripture and its practical implications. Judgement in Matthew's Gospel

Do not judge, or you too will be judged. For in the same way you judge others, you will be judged, and with the measure you use, it will be measured to you. "Why do you look at the speck of sawdust in your brother's eye and pay no attention to the plank in your own eye? How can you say to your brother, 'Let me take the speck out of your eye,' when all the time there is a plank in your own eye? You hypocrite, first take the plank out of your own eye, and then you will see clearly to remove the speck from your brother's eye" (Gospel of Matthew 7:1-5).

Judgement in Luke's Gospel is expressed in the following way:

"Do not judge, and you will not be judged. Do not condemn, and you will not be condemned. Forgive, and you will be forgiven. Give, and it will be given to you. A good measure, pressed down, shaken together and running over, will be poured into your lap. For with the measure you use, it will be measured to you."

He also told them this parable: "Can the blind lead the blind? Will they not both fall into a pit? The student is not above the master, but everyone who is fully trained will be like their master."

"Why do you look at the speck of sawdust in your brother's eye and pay no attention to the plank in your own eye? How can you say to your brother, 'Brother, let me take the speck out of your eye,' when you yourself fail to see the plank in your own eye? You hypocrite, first take the plank out of your eye, and then you will see clearly to remove the speck from your brother's eye" (Gospel of Luke 6:37-42).

The quoted passages from the Gospels of Matthew and Luke, besides serving as clear and unambiguous moral commands, may raise the dilemma that the application of the law by judges, or more precisely the judgement, could be a sin for a religious person. For, from a purely religious point of view, a man cannot express either an objective or a subjective opinion on the life and conduct of his fellow man or fellow men, since this is God's task. The parables are addressed to arrogant and self-righteous people who are hypocritical and who cannot recognize their mistakes due to their human nature.

Already in his first letter to the Corinthians, the Apostle Paul warned believers not to litigate with one another, because litigation causes injury and damage, but if they do litigate, they should do so before a wise man from the community.⁷

⁷ "When one of you has a grievance against another, does he dare go to law before the unrighteous instead of the saints? Or do you not know that the saints will judge the world? And if the world is to be judged by you, are you incompetent to try trivial cases? Do you not know that we are to judge angels? How much more, then, matters pertaining to this life! So if you have such cases, why do you lay them before those who have no standing in the church? I say this to your shame. Can it be that there is no one among you wise enough to settle a dispute between the brothers, but brother goes to law against brother, and that before unbelievers? To have lawsuits at all with one another is already a defeat for you. Why not rather suffer wrong? Why not rather be defrauded? But you yourselves wrong and defraud—even your own brothers!" (Paul's first letter to the Corinthians 6:1-8)

In order to distinguish between right and wrong, or between the lawful and the unlawful, it is necessary to form an opinion based on individual conviction, which is also a matter of upbringing. Religion, morality and law together can provide the foundation and framework for forming an opinion. Birher illustrates the main questions and answers to the different norms in the table below:

Figure 2. Norms: main questions and answers

	Question	Answer	Fundamental Question
Law	What can I do?	Everything is allowed that is not prohibited	How should I act?
Morality		All that serves my own perfection and the happiness of others.	How should I act?
Religion	Why can / must I act?	For the love of God and the others, for the meaning of existence.	Why should I act?

Source: Birher, 2020a, p.27.

"Those who wish even to focus on the problem of a Christian ethic are faced with an outrageous demand-from the outset they must give up, as inappropriate to this topic, the very two questions that led them to deal with the ethical problem: 'How can I be good?' and 'How can I do something good?' Instead they must ask the wholly other, completely different question: 'What is the will of God?'" (Bonhoeffer, 2015, p. 33.)

The application of the law by the judiciary, and in particular the interpretation of the law, is by its very nature an objective and unprejudiced activity. This also applies to proceedings before an independent bailiff. Even with the most precise legislative drafting, legal practitioners may interpret legal norms differently. This difference in interpretation can not only reveal the beauty of the law but *also* lead to conflicts, which can hinder law-abiding behaviour. The ultimate authority for interpretation lies solely with the court, and interpretation takes shape in court rulings, which have an impact on all legal practitioners. However, it would be naive to think that a person, or more precisely, someone working within the judicial organisation (judge, court clerk, etc.), the bailiff or any party involved in the proceedings is infallible or completely free from prejudice.

An obvious question that may arise is whether the law and the interpretation of the law by the court can be sufficient to decide and enforce legal

issues. The issue of justice as an elusive idea⁸ is relegated to the background and the judiciary is forced to be satisfied with the product of the administration of justice, for "justice is only interesting as long as it is my justice" (Birher, 2011, p. 6).

Perhaps criminal law is the most striking example of how society could not function if we could not pass judgement on acts that are dangerous to society. Yet, besides religion, it is the legal norm that provides the rules for social coexistence and it is applicable to all. Without the possibility of enforcing the law through sanctions, it would be difficult to encourage compliance or enforce it. It is therefore the administration of justice, which by revealing the 'objective truth', promotes law-abiding behavior, establishes law infringements and, in the absence of voluntary compliance, forces lawful conduct, even by means of enforcement.

Does the reference to the law provide sufficient protection for the individual's moral values and religious convictions to remain neutral in the decision making and its implementation?

As Péter Darák himself pointed out at the conference held at the Curia, it seems as if the judicial practice approaches ethical questions rather timidly. However, it is also evident that in all areas of law one can find decisions that invoke moral grounds. At this conference, Péter Erdő also pointed out that social behaviour can be regulated without law and morality, which is well exemplified by the media and social media (Press Secretariat of the Curia, 2019).

"If we don't talk openly about the role that morality or religion does play in a judge's decisions, even in a Western democracy, we risk that the norms of morality or religion will break through the walls of democracy in an uncontrolled way.

However, mapping relationships can only be done with the humility to know that neither our knowledge nor our will is 'perfect'. We are only potentially complete, but in fact we are on the way to becoming more complete" (Birher, 2020, pp. 309-310).

The relationship between the judicial enforcement and the Bible and its practical implications

As I indicated at the beginning of this paper, the examination of this connection may at first sight seem absurd, and it could even suggest the idea of heresy, particularly to a debtor reading this text.

The Gospels also contain many references, albeit indirectly, to power, taxes, tax collectors, debt, and debt and its payment or remission.⁹ Enforcement also appears literally in the Scriptures, although not explicitly as an act of coercion against property in the modern sense, but as a possible means of combating evil.

Obedience to superior power

The power in the Apostle Paul's letter to the Romans is as follows:

"Let everyone be subject to the governing authorities, for there is no authority except that which God has established. The authorities that exist have been established by

⁸ From Plato's dialogue on the State it is clear that the definition of truth and justice is a more difficult question than the common man ever imagined. Attempts to define justice show that even the attempt to circumscribe a concept that seems to be an evidence is a hopeless enterprise.

⁹ Matthew 18:21-35: The parable of the heartless servant

God. Consequently, whoever rebels against the authority is rebelling against what God has instituted, and those who do so will bring judgment on themselves. For rulers hold no terror for those who do right, but for those who do wrong. Do you want to be free from fear of the one in authority? Then do what is right and you will be commended. For the one in authority is God's servant for your good. But if you do wrong, be afraid, for rulers do not bear the sword for no reason. They are God's servants, agents of wrath to bring punishment on the wrongdoer. Therefore, it is necessary to submit to the authorities, not only because of possible punishment but also as a matter of conscience. This is also why you pay taxes, for the authorities are God's servants, who give their full time to governing. Give to everyone what you owe them: If you owe taxes, pay taxes; if revenue, then revenue; if respect, then respect; if honor, then honor."

In modern jurisprudence, force, power and law are also present as a coherent dimension. As Frivaldszky notes, "Even modern jurisprudence, following Jhering and Kelsen, has conflated 'coercive force' with 'violence', because it has emptied 'mandatory force' and 'legal validity' (legal normativity). Thus, in turn, political violence, or at least political power, will determine the content of subjective entitlements and of human rights" (Frivaldszky, 2014).

Disregarding the legal norm and the binding force of the resulting decision can lead to the devaluation of the most basic and precise court/notary/authority decisions without effective judicial enforcement, and to the undermining of the rule of law and the idea of legal certainty. The State, by ceding part of its public power, enforces through judicial enforcement, by applying State coercion - not force - against property, enforces the decisions which the parties concerned have not voluntarily respected, thus jeopardising the relative harmony and security of social coexistence.

Perfect compliance with the law

"Owe nothing to anyone but mutual love, for he who loves his neighbour fulfils the law. These commandments, 'Thou shalt not commit fornication, thou shalt not murder, thou shalt not steal, thou shalt not bear false witness, thou shalt not covet another's,' and the rest are all summed up in this one, 'Thou shalt love thy neighbour as thyself.' Love does no wrong to your neighbour. The perfect fulfilment of the law, then, is love" (Paul's letter to the Romans 13:1-10).

The perfect fulfilment of the law requires each of us the seemingly simple act of doing no harm to others - or to ourselves. However, the distinction between right and wrong is far from simple and is not part of this study. In general, though, it can be said that if we obey the norms of worldly authority without exception, or God's commandments, in the latter case living in a way that transcends the rules of secular authority, we can avoid evil. Refraining from evil, however, does not directly imply that we do good or right. While passivity may contribute to stabilising an existing state, the improvement of an already existing state presupposes active action, as Mother Teresa's "8 commandments" clearly indicate.¹⁰

¹⁰ 1. What you've built up over years can fall apart in a second. Don't worry about it! You just build.

2. If you help someone, people will be angry with you. Don't worry about it! You just help the one who needs it!

3. Do your best for the world! You get a kick in return. Don't worry about it! You just do the best you can.

4. The good you do today will be forgotten tomorrow. Don't worry about it. You just do the right thing.

The answer to the question of whether it is wrong to enforce legal norms that are also based on morality should be clear. Or is it wrong if someone, often carelessly, accumulates further debts or does not seek to settle them? Is it wrong if someone seeks to have his assets seized or to obstruct the settlement of a claim, albeit within the limits of the law? I do not intend to answer the questions, but I believe that the answers given by the majority of people would suggest that it is desirable to remedy situations that are incompatible with Christian culture and dignity, even if this has obvious burdens.

Several stories and parables in the New Testament are about taxation, tax collectors and toll collectors. These stories are never condemnatory of taxation and tax collectors, but rather advocate the fulfilment of obligations, and the tax collector's actions are only considered sinful if the tax collector abuses his power. I think the parallel between tax collector and bailiff is hardly quite obvious.

Paying taxes

"The Pharisees then stepped aside and discussed how they could trap him in his words. They sent their disciples to him, together with the Herodians. They said: 'Master,' they said, 'we know that you are genuine and that you teach God's way as it really is. We know that you are not swayed by people's opinions, because you don't show favouritism. Tell us, then, what is your opinion: is it lawful to pay tribute to Caesar, or is it not?' Jesus saw through their deceit, so he replied: 'What are you tempted to do, hypocrites? Show me the tax money!' They handed him a denarius. Then he asked them, 'Whose picture and inscription is this?' 'The Emperor's,' they said. Then he said to them, 'Give to Caesar what is Caesar's and to God what is God's.' When they heard this, they were so astonished that they left and sneaked away" (Gospel of Matthew 22:15-22).¹¹

The payment of taxes is presumably contemporaneous with the emergence of the state or rulers, since the implementation of state functions or the situation of certain privileged persons, or even the punitive nature of the tax, can arguably justify the existence of taxes and/or customs duties. History has shown us many examples of the stronger (war – war contributions) or the powerful (ruler – state) taking what they

5. Honesty, integrity and truthfulness make you vulnerable. Ignore it! You just be honest, fair and truthful!

6. Man thinks irrationally, acts wrongly and is selfish. Ignore him! You just love your neighbour!

7. If you do good, others will see it as an ulterior motive. Ignore it! You just do the right thing!

8. If you are driven by your goals, you will have false friends and true enemies. Never mind! You just follow your goals! (Mother Teresa's "8 Commandments", 2020)

¹¹ Gospel of Mark 12,13-17: The tax money: some of the Pharisees and Herodians were sent to him to put their words into his mouth. These came to him and asked, "Master, we know that you speak the truth, and do not regard the persons of men, but teach the way of God in truth. Are we allowed to pay taxes to the emperor or not? Shall we pay, or shall we not pay?" But he was aware of their hypocrisy, and said: "Why do you tempt me? Bring me a denarius, let me see." When they brought it, he asked them, "Whose picture is this, and whose inscription is it?" "The Emperor," they said. Jesus continued, "Render therefore to Caesar the things that are Caesar's, and to God the things that are God's." They were astonished. Gospel of Luke 20,20-26: The tax money: they kept an eye on it and sent out crooks. They pretended to be men of good will, to take him at his word and then deliver him to the authority and power of the governor. "Teacher," they began, "we know that you preach and teach the truth, not looking on the persons of men, but teaching the way of God in accordance with the truth. Shall we pay tribute to Caesar, or shall we not?" But he saw the trap, so he said to them, "Show me a penny! Whose picture and inscription is it?" "The Emperor's," they replied. "Give then to Caesar what is Caesar's and to God what is God's," he said to them. So they could not object to a single word he uttered before the people. In their astonishment at his answer, they were silent. "Do not take more than you are commanded."

needed, or, in the absence of need, giving it to those they wanted to favour or from whom they hoped to obtain additional support. Beyond this extreme approach, however, taxation also plays an important role in providing members of society with protection and public services in return for the tax that they would be unable to provide for themselves on their own, i.e. taxation also serves the community interest.

Tax collection, like the enforcement procedure, has never been popular with taxpayers, but its unpleasantness has made taxpayers reluctant to deal with it, and tax tenants (Publicanus¹²), or tax collectors, have emerged.

The story of Zacchaeus, the chief tax collector, tells us why tax collectors were considered guilty people, and also what the tax collectors' system was like. A tax collector is considered guilty not because of his job, which is collecting taxes and duties, but because he is not free from temptation, abusing his power to become guilty. The chief tax collectors were often educated, could read, write, and do arithmetic, came from their own communities and, in many cases, deceived the illiterate because they wanted to become rich quickly. In Judea, the tax collectors were essentially Jews (Juhász, 2017a).

The historical legacy of "guilt" is, unfortunately, still present in today's society, although it is not only haunting "tax collectors". In terms of the nature of these activities, parallels can be drawn between tax collectors and debt collection companies, and between tax collectors and public tax authorities or bailiffs.

"Matthew's Gospel is surprisingly accurate about money. He knows far more about money than the other three evangelists, and he never makes a mistake which is the right currency to use in any situation!" (Saint Matthew The Evangelist) Little is known about Matthew's life, but presumably even less known is the fact that Matthew himself, a wealthy tax collector, collected taxes for the oppressive and hated Roman authorities¹³ The Hebrew origin of the name Matthew means "Gift of God" and "The Faithful."

The New Testament story of Jesus' expulsion of the Pharisees and moneychangers from the temple, because their activities had turned the temple into a den of thieves, is well known. What were the merchants and moneychangers doing in the temple? Does this have anything to do with taxation? The obvious answer to this question is provided by the temple tax, the presentation of the sacrifices and the various forms of money that emerged as a result of the conquests.

There are several references in the Bible to the census, which was considered sinful, and it is well known that Joseph and Mary came to Bethlehem, where Jesus was born, to take a census. The purpose of the census was to count the number of men who could be called to war, and the underlying intention was to census the number of men who could be taxed, so that taxes could be planned. The census was considered a sin by the religion, as the reproduction and prosperity of the

¹² The name of the ancient Roman tax collectors. They rented the tax revenue of a province, paid it in one sum to the treasury, then collected up to ten times the amount with the help of the provincial authorities, exploited the population and reduced them to beggary. (Small encyclopedia of the Roman Era)

¹³ "His occupation did not make him sympathetic to his compatriots, the customs officers personified not only the type of tax collector who was a siphoner, often abusing his power, but also a traitorous representative of the oppressive Roman tyranny. Many customs officers were unscrupulous, profit-seeking men. The Jews regarded them as sinful and despised men, avoided their company, and hated the tax collectors. Perhaps Jesus had known him before, had no doubt of his good will and integrity, and therefore invited Levi to be his disciple without prejudice, and he readily rose from the money-changing table and invited the Lord to his house as a guest, to the joy of the great honour." (Saint Matthew, apostle and evangelist)

people was directly given by God. To control all this was to interfere with God's rights. The census was a sinful thing, so as redemption for the sin, every man who was enumerated had to pay half a shekel in redemption.

The head tax - ration

"Each person to whom the census applies must pay half a shekel, according to the measure of the sanctuary... This half shekel is the ration due to the Lord" (Book of Exodus [Ex.] 30,11-16).

"The Lord said to Moses, 'When you take the children of Israel in the census, each one of them will give the Lord a ransom for his life, so that they will not be struck by misfortune in the census. Everyone who is subject to the census shall pay half a shekel, according to the measure of the sanctuary, which is worth twenty gerahs. This half shekel is the ration due to the Lord. Everyone to whom the census applies, that is, from twenty years and upwards, must pay the ration to the Lord. The rich shall not be required to give more, nor the poor less than half a shekel, when the ration due to the Lord is paid as a ransom for life. Take the money from the children of Israel and use it for the service of the tent of meeting. This will cause the Lord to remember the children of Israel and will also be a ransom for your lives'" (Book of Exodus [Ex.] 30,11-16).

"The silver collected in the community census amounted to one hundred talents and one thousand seven hundred and seventy-five shekels in the sanctuary's units of measure. When counting those over twenty, one beka, or half a shekel, was to each of the 603,550 people" (Book of Exodus [Ex.] 38,25-26).

Equal sacrifices (half a shekel each) symbolize that free men in the church also have equal rights, while also redeeming themselves for the sin of the census and for those killed in the war ("it is also a ransom for your lives"). Later, the payment of the half-shekel ransom that accompanied the census was transformed into a regular church tax (Juhász, 2017b).

The church tax

"When they arrived in Capernaum, the tax collectors came to Peter and asked, 'Does your master not pay temple tax?' 'Yes,' he replied. When he got home, Jesus preceded him with the question, 'Who do you think, Simon, the kings of the earth collect customs and taxes from, their sons or strangers?' 'From strangers,' he answered. Jesus continued, 'So the sons are exempt from it. But, so that we don't offend them, go out to the lake, cast a hook, and the first fish that comes on it, pull it out! Open its mouth and you'll find a stater. Take it out and give it to them for me and for you'" (Gospel of Matthew 17:24-27).

"A tax can be regarded as the discharge (assumption) of an obligation when the taxpayer relinquishes part of his material assets without receiving any direct consideration or without being able to form a right to it. No doubt, if we accept this definition, we can also say that donations (alms) or sacrifices made on the altar(s) of the god(s) are taxes. A tax paid for the institutionalized maintenance of religious life (religion) may be called a church tax..." (Juhász, 2017b). Church taxes were levied for religious purposes, provided for the building and renovation of churches, the organisation of services, and also for providing for church staff.

The teaching and authority of Jesus are challenged by groups that are also at odds with each other: first the scribes and the chief priests (who still resent the parable of the murderous vine-growers), then the Sadducees. The leaders expect that Jesus will speak unfavourably of the Roman Empire, and that this will give them reason to hand him over to Pontius Pilate. The three stories about the tax (Matthew, Mark, Luke) are all about the same thing. There is minimal difference in the way the stories about the tax payment begin and end (they are surprised, they turn aside, they wonder, they are silenced). The Pharisees themselves no longer dare to approach Jesus (they had already had a confrontation with Jesus in Galilee, from which they came out defeated), so they send their disciples, who obviously had Pharisaic principles, instead of themselves. They had discussed beforehand what to ask, deliberately setting a trap for Jesus.

The method of questioning was intended to undermine Jesus' most powerful activity, teaching. The greatest tax collector of the Jews, incidentally, was Herod himself, who (also) collected taxes for Rome (his greed for money and his crude tax collection methods later caused Rome's displeasure) (Juhász, 2017c).

Jesus, because he sees the essence of action behind the question, is able to avoid the inevitable trap and takes the opportunity to teach. In his reply, he declares that the tax to the emperor must be paid with the worldly money, the Tiberius denarius, which was the money of the oppressors, Roman money, used and accepted by the Pharisees, which was a declaration of acceptance of Roman authority. From the existence of Roman money he also derives the necessity of accepting temporal power, stating that the existence and power of the Roman Empire is the result of God's decision, and so he considers it a moral obligation to accept temporal power and pay taxes to it. Thus, paying taxes with the emperor's money is only a partial 'return' of what the subject receives from the ruling power. The Jews also have to fulfil their obligations to God (e.g.: temple tax, which otherwise had to be paid in a different kind of currency). Jesus' admonition is an appeal to the fact that man owes his whole life to God, but grateful obedience to God obliges men to pay off the debt God has ordained for them to the earthly powers, which also provide the material goods necessary for earthly existence. Christian churches have embraced this interpretation, explaining it in support of rulers, the aristocracy and, of course, the ecclesiastical authorities and their representatives. Even if they were obviously wrong, or if wrong actions led to the payment of taxes (Juhász, 2017c) or to pardons (indulgences).

The relationship between the enforcement and sin

Judgement and, as a consequence, enforcement, may be contemporary with the initial socialisation of man. Any community has expected and still expects its members to live their lives according to some kind of rule. "Man cannot live without rules. One of its most essential 'evolutionary advantages' is its capacity to share; whether out of good will or envy, it seeks a fair distribution. And it seeks to anchor justice in rules. It would be a mistake, however, to think that man's 'evolutionary advantage' can be secured purely through the instrument of law. In fact, justice is much more deeply rooted, concerns the whole human being as an eternal being, and is closely linked to the question of sacrifice, also known as love. For justice is not a purely formal (procedural) matter, but the whole existence of the entire person. That is why the concept of the 'just man' can exist" (Birher-Homicskó, 2019, pp. 9-10). Enforcement may have first been in the form of the Talion, and then, with the

gradual development of societies, enforcement law has also been greatly refined, almost forgetting the earlier legal institutions and becoming indignant at today's rather liberal-minded enforcement law. As a result of the judgments, enforcement not only presupposes a breach of the law, but also becomes a right in its own right, so that it is logically associated with crime.

By man's sins we mean aberrations, those special cases where man has perverted or misinterpreted the divine law and has wandered away from the nearness of God. And by man's sin is meant his state of being far from God, his perversion of the direction of his will, his deviation, his deviated conduct, his violent failure to do good. Sin is the universal evil of mankind. Behold the Lamb of God who takes away the sins of the world!" (John 1.29)

Within the moral reality of human existence, the boundary between the condition of sin and specific sinful actions cannot be clearly delineated. The more one moves away from God, the more often one's failures may become. As man grows further from God, he loses more and more of his purpose, wandering in the world.¹⁴

"All human beings are born free and have equal dignity and rights. Men, having reason and conscience, ought to act towards one another in a spirit of brotherhood (Universal Declaration of Human Rights, Article 1). However, the freedom of man is not unlimited and cannot mean that the individual has an exclusive right to be free.¹⁵ The sin is the desire to oppress all those who do not allow this claim to be asserted. Sin is contempt for the greatness and uniqueness of all others. Sin is the mutual abandonment of one another. Sin is the dismantling of all community - the fist-fighting of all against all, fratricide - to the point of mutual annihilation. When sin is rampant, laws appear, as if to put a barrier to limitlessness. Law is the human or divine demand for good. In this sense, law is also every ideal. But, law is nothing without faith! If a man ignores the law or only partially obeys it, "he becomes a piety which is only a compromise. Man gives the appearance of worshipping God without really serving God. And sin has found a sure cover" (Létkérdéseink, 2012).

In the another scenario, if man does not stop at certain precepts or provisions of the law, but takes the main demand of divine love deadly seriously, it is evident that sin is only now putting its full power in its arms. The more the religious man tries to break through the walls of his prison, the more hopelessly he finds himself thrown back.¹⁶

Man owes his whole life to God, but grateful obedience to God obliges men to pay the debt God has ordained for them to the earthly powers, which provide the material goods necessary for earthly existence (Gospel of Matthew 22,21).

Earthly power is above all men, it is God's will, rulers rule by God's will, and it is God's arrangement that earthly life is intertwined with it in many ways. Both individual prosperity and the order of the world require it, and therefore an attack

¹⁴ "When he saw the multitudes, he had compassion on them, because they were weary and lost, like sheep without a shepherd." (Matthew 9:36)

¹⁵ "The ability to decide freely does not, however, mean that decisions can be made with infinite knowledge and without constraints. It is precisely because of individual and collective constraints that the definition and construction of norms governing the life of the community, incorporating historical experience, which set out the directions to be followed by the individual and the community, is of paramount importance." (Birher, 2020b)

¹⁶ Is it therefore that the good that is good for me has become my death? Far be it from me: but rather it is sin, that sin should be done, which through good causes me to die, so that sin through the commandment may be made very sinful. (Romans 7:13,17)

on authority is rebellion against God, and whoever commits it is justly punished by earthly and divine judgment. God's ordained supremacy, whatever form it takes in history, is intended to combat evil, so the 'good', the doer of 'good', need not fear it, and will be rewarded for his obedience (if not here on earth, certainly in the afterlife).¹⁷

Summary

Judicial enforcement has never been held in high esteem in society, so it can be said that the majority of the society, as well as economic actors and supervisory bodies, have a certain unease and prejudice when they hear the word enforcement, regardless of the fact that the bailiff has become part of the legal profession.

The lack of voluntary compliance directly results in the use of state coercion, so it is wrong to imply that any wrongdoer is a victim.

Since the legislator, despite its best efforts, cannot regulate everything in its entirety, I believe that the law is the minimum that all people should respect, if only to avoid legal disadvantages. At the same time, in my view, in an ideal society in which ethical, moral and religious rules are above and separate from the law, the law could in fact be a last resort or an instrument that is missing.

In my study, I explore the connection between enforcement and, in part, judgement, and the Bible, as a result of which, the world's most popular book¹⁸ (Iván, 2020) may provide a basis for further reinterpretation of the executive function, not to devalue it, but rather for its recognition. The study also links Christian education to executive law, by analogy, since education has a fundamental influence on our worldview and future actions. So, with regard to our upbringing, let us ask the questions again, and then let each person answer freely on the basis of his or her own convictions, bearing in mind the following:

"Act in such a way that the maxim of your will may at all times be at the same time a principle of general legislation" (Anzenbacher, 2021, p. 296.)

"Therefore whatever you would that men should do to you, do ye even so to them: for this is the law, and this is the teaching of the prophets." (Matthew 7:12)

"And as you want people to treat you, so you should treat them. And as you would have men treat you, so you shall treat them." (Luke 6,31)

Is it wrong, and does anyone really need support, when they continue to accumulate additional debt(s) on top of their debts, often without any concern, and do not try to settle them? Should we help those who seek to exempt their assets or try to delay

¹⁷ Obedience to the superiors

Let everyone submit to the supreme power. For there is no authority except from God, that which is, God has ordained. Therefore, whoever defies authority defies God's decree. And he who disobeys will incur judgment.

Superiority is not meant to scare us away from good, but from evil. So do you want not to be afraid of power? Do good, and he will praise you: for God is the means of good. But if thou do evil, be afraid: for he beareth not the sword in vain. It is the instrument of God to punish the wicked. Thou must therefore submit thyself to him, not only for retribution, but also according to conscience. For this reason they also paid taxes, for those who collect them are God's servants. Give to all their due: to whom it is a tax, to whom it is a tax; to whom it is a duty, to whom it is a duty; to whom it is a tribute, to whom it is a tribute; to whom it is a tribute, to whom it is a tribute. (Rom 13,1-7)

¹⁸ The Mysterious Bible is estimated to have been printed in more than 670 languages and 6 billion copies, so there is no other book that even remotely resembles the Bible

the settlement of a claim, albeit within legal limits? Can the claimer seeking the judicial enforcement for their lawful claim be classified as evil, and is the debtor a true victim? Is a bailiff who acts as a mediator between the two parties (debtor and claimer) and tries to comply with the terms of the enforceable documents in a manner worthy of his profession reprehensible?...

References

Anzenbacher, Arno (2021): *Bevezetés a filozófiába* [Introduction to Philosophy]. Budapest: Carthapilus Publishing House.

Birher Nándor Máté (2000): Mikor ítélezhet az egyházi bíró a kánoni szabályok ellenében? [*When can the ecclesiastical judge rule against canon law?*] Budapest: Szent István Társulat.

Birher Nándor Máté (2011): *Normativitás* [Normativity]. Pápa: Pannon Egyetem. <https://adoc.pub/normativitas-dr-birher-nandor.html>, Birher Nándor Máté: Normativity, 4. 6.9., downloaded: 12.08.2020.

Birher Nándor (2013): A közösség szabályai [The rules of community]. *Gazdaságetika.hu*, 5, https://gazdasagetika.hu/images/folyoirat_pdf/2013_5/birher%20nandor_%20a%20kozossege%20szabalyai.pdf, downloaded: 12.08.2020.

Birher Nándor Máté (2020a): *Etikai eljárások és döntéshozatal a gyakorlatban, Etikatörténet – Mire jó az etika?* [Ethical procedures and decision-making in practice, History of Ethics - What is Ethics Good for?] <https://fejlesztisprogramok.uni-nke.hu/kofop-projektek/kofop-223-vekop-16-2016-00001/letoltheto-anyagok/konferencia-eloadasok/2020-marcius-03-etikai-eljarasok-es-donteshozatal-a-gyakorlatban>, downloaded: 03.04.2021.

Birher Nándor Máté (2020b): A normák kapcsolati rendszerének feltárása a hatékonyabb szabályozási formák kialakítása érdekében [Exploring the interrelationship of norms for more effective regulatory forms]. *Polgári Szemle*, 16(4-6), pp. 306-314. <https://doi.org/10.24307/psz.2020.1023>

Birher Nándor; Homicskó, Árpád Olivér (szerk.) (2019): *Az egyházi intézmények működtetésének etikai alapjai* [Ethical Foundations of the Operation of Ecclesiastical Institutions], Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

Bonhoeffer, Dietrich (2015): *Etika* [Ethics]. Kolozsvár [Cluj Napoca]: Exit Kiadó.

Iván Katalin (ed.) (2020): *A titokzatos Biblia* [The Mysterious Bible]. Budapest: IQ Press Publishing Ltd.

Kant, Immanuel (1995): *A tiszta ész kritikája* [Critique of Pure Reason]. Budapest: Ictus.

Kevevári István (2018): A világi és a spirituális hatalom kapcsolata a reformáció korában [The Relationship between Secular and Spiritual Power in the Age of Reformation], *Polgári szemle*, 14(1-3), pp. 77-89.

<https://doi.org/10.24307/psz.2018.0807>

Lengyel Nóra (2019): Az egyházi elem megjelenése az állami ellátórendszerben és az egyházi oktatás: Lehetőségek és veszélyek [The emergence of the religious factor in the state care system and religious education: Opportunities and threats]. In: Birher, Nándor; Homicskó, Árpád Olivér (eds.) *Az egyházi intézmények működtetésének etikai alapjai* [Ethical Foundations of the Operation of Ecclesiastical Institutions], Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, pp. 77-90.

Montesquieu (1955): *Perzsa levelek* [Persian Letters]. Budapest: Új Magyar Könyvkiadó.

Platón [Plato] (2008): *Az állam* [The State]. Budapest: Cartaphillus Kiadó.

Schanda Balázs (2018): On the Christian Culture of Hungary, Pázmány *Law Working Papers*, 2018/8.1.

Online references

A Kúria Sajtótitkársága [Press Secretariat of the Curia] (2019): *Erkölc és jog – rendhagyó szakmai konferenciát rendezett a Kúria* [Morality and Law – the Curia organized a special professional conference] <https://www.kuria-birosag.hu/sajto/erkolcs-es-jog-rendhagyo-szakmai-konferenciat-rendezett-kuria>, downloaded: 03.04.2021.

Frivaldszky János (2014): *A jogfilozófia célja és mai feladatai* [The purpose and present task of the philosophy of law]. Professzor szeminárium [Professor seminar]. <https://jak.ppke.hu/kutatas/professzor-szeminariumok>, downloaded: 09.04.2021.

Gospel of Luke 6:37-42 New international version. BibleGateway. <https://www.biblegateway.com/passage/?search=Luke%206%3A37-42&version=NIV>. downloaded 30.04.2021.

Gospel of Matthew 7:1-5 New international version. BibleGateway. <https://www.biblegateway.com/passage/?search=Matthew%207%3A1-6&version=NIV>. downloaded 30.04.2021.

Juhász István (2017a): *Zákeus főadószedő példázata* [The Parable of Zacchaeus the Tax Collector] <https://ado.hu/ado/zakeus-foadoszedo-peldazata/>, downloaded: 17.04.2021.

Juhász István (2017b): *A templomadó ősi kötelezettség* [The Church Tax is an Ancient Obligation]. <https://ado.hu/ado/a-templomado-osi-kotelezettseg/> downloaded: 18.04.2021.

Juhász István (2017c): *Szabad-e adót fizetni a császárnak?* [Is it permissible to pay taxes to the emperor?] <https://ado.hu/ado/szabad-e-adot-fizetni-a-csaszarnek/> downloaded: 28.04.2021.

Létkérdéseink (2012): *A bűn meghatározása* [Definition of sin].
<http://www.letkerdesek.hu/index.php/mi-a-bn-a-biblia-szerint.html>>
downloaded:02.05.2021.

Paul's first letter to the Corinthians 6:1-8, English Standard Version. BibleGateway.
<https://www.biblegateway.com/passage/?search=1%20Corinthians%206%3A1-8&version=ESV>

Pew Research Center (2017): *The changing global religious landscape*.
https://www.pewforum.org/2017/04/05/the-changing-global-religiouslandscape/pf_17-04-05_projectionsupdate_natinc310px/, downloaded: 15.04.2021.

Római Kor Kislexikon [Small encyclopedia of the Roman Era]. Publicanus.
[http://www.romaikor.hu/kislexikon/kislexikon_\(gazdasagi_es_penzugyi_elet\)/article/publicanus](http://www.romaikor.hu/kislexikon/kislexikon_(gazdasagi_es_penzugyi_elet)/article/publicanus), downloaded: 17.04.2021.

Szent Máté apostol és evangalista [Saint Matthew, apostle and evangelist]
<https://archiv.katolikus.hu/szentek2/SZENTEK/00000199.HTM> downloaded: 17.04.2021.

Szent Máté evangalista [Saint Matthew The Evangelist]
<https://archiv.katolikus.hu/szentek/0921.html>, downloaded: 17.04.2021.

Teréz anya „8 parancsolata” [Mother Teresa's "8 Commandments"] (2020):
<http://www.keresztenyelet.hu/terez-anya-8-parancsolata-01/> downloaded: 15.04.2021.

Tomka Ferenc (n.d.): *Hogyan jön létre a közösség a plébánián?* [How community is created in the parish?],
<http://tomkaferenc.hu/lelkipasztorkodas/kozossseg/hogyan-jon-letre-a-kozossseg-a-plebanian/>, downloaded 30.04.2021.

KERESZTÉNY NEVELÉS ÉS A VÉGREHAJTÁSI ELJÁRÁS

SŐRE ZOLTÁN

A bírósági végrehajtás soha nem volt népszerű a társadalomban, így elmondható, hogy a társadalom tagjai, illetve a gazdasági szereplők és a felügyeleti szervek többsége bizonyos nyugtalansággal és előítéllettel viseltetik a végrehajtás szó hallatán, függetlenül attól, hogy a végrehajtó a jogász szakma részévé vált.

Tanulmányomban a végrehajtás, részben az ítélkezés, valamint a Biblia közötti kapcsolatot vizsgálom, mivel ennek eredményeként a világ legnépszerűbb könyve alapot adhat a végrehajtói funkció további újraértelmezéséhez, nem annak lenezéséhez, hanem sokkal inkább elismeréséhez. A tanulmány a keresztény nevelést is összekapcsolja a végrehajtási joggal, mivel az oktatás alapvetően befolyásolja világnézetünket és jövőbeli cselekedeteinket.

Kulcsszavak: vallás, jog, ítélkezés, adó, adóbeszedő, végrehajtó

A MEGALÁZÁSRA VALÓ ÉRZÉKENYSÉG A KÜLÖNBÖZŐ BÜSZKESÉG TÍPUSOKNÁL

ALPÁR BERTALAN¹

Absztrakt

Háttér: Az érzelmek szakirodalmában kitüntetett helye van a büszkeségnek és a szégyennek. A büszkeség érzését ma már két altípusára bontjuk, amelyek jól elkülöníthetők egymástól ellentétes személyiség korrelátumaiknál fogva. Ezeknek az altípusoknak azonban szegényes a szakirodalma a szégyenre adott válasz kontextusában. Ebből kifolyólag kevés adatunk van arra vonatkozólag is, hogy megalázás esetén miként viselkedik a két büszkeség típus.

Célkitűzés: A kutatás célja megvizsgálni a büszkeség típusok összefüggését magunk és mások hibáztatásával megalázó helyzetekben.

Módszer: 135 fő 18 év feletti vizsgálati személy szerepelt a vizsgálatban. A büszkeség típusainak felmérése Tracy és Robins 2007-es kérdőívének magyar változatával történt (Bolló et al., 2018), a megalázásra adott válaszok pedig Gilbert és Miles 2000-es kérdőívének magyar változatával (Horváth et al., 2022).

Eredmények: Úgy tűnik, annak ellenére, hogy milyen szofisztikált dichotóm képet alkot a releváns szakirodalom a két büszkeség típusról a hozzájuk asszociált tulajdonságok szerint, a hétköznapi viselkedésben ez a különbség nem manifesztálódik. Az adatelemzés során az derült ki, hogy nincsen kapcsolat a vizsgált büszkeség típusok és a megalázásra adott válaszok között.

Következtetés: Bár a szégyen és a büszkeség elválaszthatatlanul egybefonódnak az egyén személyiségében, a szégyenre adott viselkedéses válaszok nem köthetők az egyén büszkeségének típusához. A jelen tanulmány fényében úgy tűnik, hogy az eddigi kutatások elnagyolt szerepet tulajdonítottak a büszkeség típusoknak az emberi viselkedésben. A megalázásra adott viselkedéses válaszokra fókuszálva, egy rendkívül szorosan köthető konstruktmra tett hatását van lehetőség vizsgálni a büszkeségnek. Az eredmények szerint ilyen szoros kölcsönhatásban sincsen számottevő befolyással a büszkeség típusa a viselkedésre. Ezek alapján pedig felmerül a kérdés, hogy vajon a hétköznapi élet egyéb, kevésbé releváns helyzeteiben, ezek a tényezők játszanak-e egyáltalán bármilyen szerepet magatartásunkban.

Kulcsszavak: büszkeség, szégyen, megalázás, 'hiteles' büszkeség (authentic pride, AP), 'öntelt' büszkeség (hubristic pride, HP)

Háttér

Büszkeség és szégyen mint érzelmek

Az érzelmekkel kapcsolatos tudományos publikációk egybehangzóan, már fél évszázaddal ezelőtt elkülönítették egy kis csoportját az alapérzelmeknek (öröm,

¹ Alpár Bertalan egyetemi hallgató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Pszichológiai Intézet; ORCID: 0009-0004-8097-2447; 1alpar.bertalan@gmail.com

szomorúság, harag, félelem, undor, meglepettség). Ezeknek fontos egyedülálló tulajdonsága, hogy nonverbális kifejeződései egységesen világszerte felismerhetőek (Ekman & Friesen, 1971; Ekman et al., 1969; Izard, 1971). Az alapérzelem elméletek és kutatási eredményeik harmonizálása folytán elfogadottá váltak Darwin 1872-es munkájának gondolatai, miszerint adott érzelmek és a kifejezéseik univerzálisak és az emberi természet részeként fejlődtek velünk evolúciónk során. Azóta számos kísérletet tettek további univerzálisan felismerhető érzelem kifejeződések regisztrálására, de pár kivétellel (pl. megvetés) mind sikertelenek voltak (Ekman & Friesen, 1986; Haidt & Keltner, 1999; Izard, 1971; Russell, 1991). A meglévő 6 alapérzelem így széleskörű kutatás alá került, míg az egyéb érzelmek szakirodalmi perifériára tolódtak. Ide tartozik sok tudatos és szociális érzelem is, mint a szégyen, vagy épp a büszkeség.

A büszkeség és a szégyen 'tudatos érzelmek' (conscious emotion) és ezért sok alapérzelmeknél használt működési modell nem illeszkedik rájuk. Tracy és Robins (2004a) tanulmánya szerint a 'tudatos érzelmek' legfontosabb tulajdonsága, hogy kell hozzájuk egy 'én'-t tartalmazó tudat és egy 'énkép', továbbá az, hogy az egyéni önértékeléshez kötődnek. Bár az alapérzelmeknél is olykor megfigyelhető szoros kapcsolódás a személy önértékelésével, a tudatos érzelmeknél ez a kapcsolat elengedhetetlen (Buss, 2001; Lewis et al., 1989.; Tangney & Dearing, 2003). Az én tudatának két alkotóeleme van. Az egyik a folyamatos időbeli érzékelése a szelfnek (self-awareness), a másik a komplex énkép halmaz fenntartásának a képessége (self-representations). Ezek lehetővé teszik az 'önbecsülés' belső absztrakt koncepciójának létrejöttét, megteremtve vele a tudatos érzelmeket is.

A büszkeség kapcsolata az alapérzelmekkel

Látjuk tehát, hogy a büszkeség eltér az alapérzelmektől működési mechanizmusában, azonban egy nagyon fontos tulajdonságában közéjük tartozik. Éppen abban, amely tulajdonság az egyik legmeghatározóbb tényező volt az alapérzelmek kiválasztásában: az univerzális kifejeződés. Tracy és Robins (2007a) tanulmányukban állítják, hogy a büszkeség az egyetlen tudatos érzelem, aminek univerzálisak a nonverbális kifejeződései, és ezt 2008-as kísérlet sorozatukban be is bizonyítják. Először csak az Egyesült Államokban, aztán keleti kultúrákon át egészen egy olyan izolált dél-afrikai törzsig kiterjesztették a kutatást, amely társadalmában ismeretlen volt még az írott szöveg. A büszkeség kifejeződéseinek mára több elfogadott motívumát ismerjük: a test megnyújtott tartása, a fej enyhe hátra biccentése, az arc halvány 'non-Duchenne' mosolya, a csípőre tett-, vagy a magasba emelt kéz, ez utóbbinál az ökölbe szorított kéz (Tracy et al., 2010). Eljárásuk rávilágított arra, hogy 4 éves kortól kezdődően kultúrától, etnikumtól függetlenül megbízhatóan el tudjuk különíteni az említett diszpozíciókat más érzelmekétől (Tracy & Robins, 2004b; Tracy et al., 2005). Tracy és Robins kísérletsorozatában a büszkeség felismerhetősége vetekszik a 6 alapérzelmével, és azokhoz hasonlóan, egy képről is gyorsan és hatékonyan felismerhető.

A kétfaktoros elmélet

A büszkeség kutatásának elmúlt 20 évében jelentős fókusz került az érzelem sokrétűségére, azon belül pedig a kétfaktoros elméletre, amelyben az érzelemhez egy öntelt (hubristic) változatot és egy hiteles, őszinte (authentic) változatot is tulajdonítanak (Ekman, 2003; Lewis, 2000; Tangney et al., 1989; Tracy & Robins,

2004a). A kettős szerkezetére az érzelmenek akkor következtek először, amikor két jól elhatárolható kategóriát vettek észre megkérdozett alanyok szóasszociációiban a büszkeségről (Tracy & Robins, 2007a). Az asszociációk első csoportjában proszociális, teljesítményorientált konstruktumként jelent meg a büszkeség ('kiváló', 'magabiztos'), a második csoportban pedig mint egy énfelnagyító öntelt érzelm ('arrogáns', 'beképzelt'). Ezt követően az alanyok szubjektív büszkeségélményei jellemzéseit is kategorikusan be lehetett osztani az előbbi két szemantikus csoportba.

A két változat személyiség korrelátumai

A megalkotott két oldalnak rendkívül eltérő személyiség korrelátumai vannak. Az AP (authentic pride) pozitívan korrelál az adaptív és társas szempontból kívánatos tulajdonságaival a 'Big5' személyiségmodellnek, mint az extraverzió, a szeretetre méltóság, a lelkiismeretesség, az érzelmi stabilitás és a nyitottság. Emellett pozitívan korrelál az explicit és implicit önbecsüléssel, a párkapcsolati elégedettséggel és a biztonságos kötődéssel (Tracy et al., 2010; Tracy et al., 2009; Tracy & Robins, 2007a). Negatívan korrelál azonban a visszautasításra való érzékenységgel, a machiavellizmussal, az agresszióval, a vonásszorongással, szociális fóbiákkal és a depresszióval is. Az őszinte, hiteles önbecsülés a teljesítés területén fejt ki facilitáló hatását (Weiner, 1985; Williams & DeSteno, 2008) és proszociális viselkedés felé tereli az embert, kialakítva egy mélyen gyökerező igazi önbecsülést (Herrald & Tomaka, 2002; Lazarus, 1991; Verbeke et al., 2004). A HP (hubristic pride) negatívan korrelált a szeretetre méltósággal és a lelkiismeretességgel is és pozitívan a machiavellizmussal, az agresszióval, a narcizmussal és a vonásszorongással. Felelős a hosztilitásért, a személyközi problémákért és sok más önpusztító viselkedésért is (Baumeister et al., 1996; Bushman & Baumeister, 1998; Campbell, 1999; Kernberg, 1975; Kohut 1977; Morf & Rhodewalt, 2001). Kötődik hozzá a krónikus szorongás és bizonyos antiszociális viselkedések (pl. droghasználat, bűnözés) (Tracy et al., 2010).

A kettősség evolúciós értelmezése

Egy magyarázat a büszkeség kettősségének kialakulására az, hogy ezek más-más módszerét jelölik a szociális rang és az elismertség megszerzésének, megőrzésének. Az egyéni büszkeség szorosan kötődik az egyéni önbecsüléshez (Brown & Marshall, 2001). Leary, Tambor, Terdal és Downs (1995) szociális barométerként, 'szociométerként' jellemzik az önbecsülést, ami tájékoztatja az egyént a társas rangjáról, biztosítva a rangjának megfelelő viselkedést. Ezzel az egyén képessé válik státuszát automatizáltan megőrizni és elkerülni a csoport kiutasítását. A büszkeség egyedi evolúciós funkciója tehát a társas rang visszajelzése a közeg felé. A hiteles büszkeség (AP) az eredményeken alapuló büszkeséget jelöli, hosszútávon szerveződik, és a befektetett munka gyümölcseként emeli feljebb az embert a szociális ranglétrán. Az egyénnek van mire büszkének lennie, megalapozottan várja el közege elismerését. Az öntelt büszkeséghez (HP) vezető út ezzel szemben jellemzően nem eredményeken, sikeren vagy teljesítményen alapszik. Ez az evolúciósan adaptív módszer bár illékony és jogtalan módon, de hatékonyan juttatja a kívánt státuszhoz az egyedet. A HP létezésének magyarázata tehát az, hogy egy 'csaló' (cheater) technikával képes az egyén megkaparintani környezete elismerését, hamisan megalapozott büszkeséget sugározva, anélkül, hogy be kellett volna fektetnie a megfelelő energiát abba, hogy valamit letegyen az asztalra (Tracy & Robins, 2007a).

A büszkeséghez tartozó oktulajdonítás

Annak, hogy az egyén büszkesége milyen természetű lesz, őszinte és hiteles, vagy épp öntelt, meghatározó tényezője, hogy minek tulajdonítja a büszkeségét. Az AP-nál az egyén a büszkeségét *belső, instabil, specifikus, irányítható* okokra vezeti vissza, mint egy erőfeszítés („*Azért győztem, mert gyakoroltam.*”), míg a HP-nál a büszkeség jellemzően *belső, stabil, globális, de irányíthatatlan* okokon alapul, mint egy képesség („*Azért győztem, mert nagyszerű vagyok.*”) (Verbeke et al., 2004).

A szégyen

A szégyen, a büszkeséggel ellentétben olyan negatív, kellemetlen érzelem, amit az egyén akkor érez, ha nem tud megfelelni internalizált társas elvárásoknak, legyen az morális-, kompetenciához-, vagy épp szépséghez fűződő standard (Tangney, 1999; Tracy & Robins, 2004a). A szégyen élményét kiváltja a társas rang elvesztésének félelme és annak megtapasztalása is. Olyankor merül fel az érzés, amikor az ember saját elvárásainak nem tud eleget tenni és kudarcát *belső stabil irányíthatatlan* tényezőknek tulajdonítja: „*Béna/rossz ember vagyok*”. (Janoff & Bulman, 1979). A szégyen a büszkeséghez hasonlóan egy bonyolult konstruktum, ami csak az utóbbi évtizedekben került az érzelmekutatás palettájára. Megéléséhez egy folyamatos szelf érzékelés és egy komplex énkép szükséges. Többrétűbb a felépítése az alapérzelmekénél, szervesen kapcsolódik az egyén önértékeléséhez, szociális struktúránk egy alappilléreként befolyásolja az egyén társas pozicionálását.

A megalázás és a válasz

Az emberi faj különösen érzékeny a társas ranggal kapcsolatos fenyegetettségekre (Kalma, 1991). A kritikus interakcióknak ezen a téren gyakran számos nonverbális komponense van (harag, undort kifejező arc, lekicsinylő nevetés) és ezekhez gyakran társulnak olyan kijelentések, amelyek például a másik vonzerejét, kompetenciáját becsmérlik („*Buta vagy és inkompetens.*”). A társas rangot és elismerést ki kell érdemelni, ehhez és ennek fenntartásához folyamatos szignálokra van szükség az egyéntől. Ha ezekkel bármi szembe megy, akkor azt az egyén státusza megtámadásaként értelmezi (Barkow, 1989; Gilbert, 1992, 1997). Ilyen sértett, megalázott helyzetben, jellemző reakció, hogy az egyén magába néz és önmagát hibáztatja a kritikában elhangzottak kapcsán, de előfordulhat a kritizáló fél hibáztatása is. A kritikára és megalázásra való érzékenységek tehát könnyen vezet ellentámadáshoz is, amikor a kritizált fél váratlanul erőszakos lesz. Tedeschi és Felson (1994) azt a sértettségi állapotot, ahova ez az érzékenységek vezethet, 'sérelemi düh'-nek keresztelte (grievance anger). Fontos elkülönítenünk, hogy a 'harag/düh' egy szubjektív érzelmi állapotra utal, az 'agresszió' viselkedésre és az 'ellenségesség/hosztilitás' egy attitűdöt ír le, ami a másik iránt táplált negatív viszonyulásokat öleli fel (Buss & Perry, 1992).

A HP és mások hibáztatásának összefüggései

Az öntelt büszkeség (HP), mint ahogy már említettem, korrelál az agresszivitással és az ellenségességgel. Ez engedhet okot arra a feltételezésre, hogy amikor szociális helyzetben szégyenbe hozzák az öntelt egyént, a rá jellemző reakció a támadás lesz. Tehát azok az antiszociális hajlamok, amelyek erre a büszkeségre jellemzőek, feltehetően támadó viselkedésben manifesztálódnak megalázás esetén. Az 'arrogáns'

és 'beképzelt' jelzőkkel illetett büszkeség típus és a nárcizmus közötti erős köteléket tekintve is logikus, hogy ne önmagát lássa hibásnak szégyenhelyzetben az öntelten büszke egyén, hanem másokat vonjon felelősségre. A nárcizmusra kudarc esetén jellemző a külső tényezőknek való oktatájdónítás. Egy elvétett feladatnál például annak nehézségét teszik hibáztatásuk tárgyául, nem pedig saját képességüket (Stucke, 2003). Ezek mellett a nárcizmushoz való kötődése a HP-nak azért is lényeges, mert a nárcizmus a társas visszautasításra (social rejection) haraggal reagál (Twenge & Campbell, 2003). A harag pedig, mint említettem, mások hibáztatásával kapcsolódik jellemzően (Tedeschi & Felson, 1994). Az eddigi érveléssel összhangban, Tracy és munkatársai (2009) a HP-t úgy írják le, mint amitől az egyén valamilyen úton-módon többnek, vagy jobbnak látja önmagát másoknál, ami egy szubjektív dominancia-, hatalom- és feljebbvalóság érzettel jár, ami aztán felkészülten tartja őt a hatalma gyakorlására is, akár személyközi konfliktusokon át. Végül pedig felelevenítve Tracy és Robins (2007a) munkáját, a HP-t a környezet egyszerű megvezetésekként is lehet értelmezni a kívánt szociális státusz megszerzésében. A megalapozatlan közvetítése a büszkeségnek, és a társas közeg elismerésének jogtalan igénylése logikus, ha ahhoz vezet, hogy amikor ezt megkérdőjelezzük, az egyén védekező állásba állva megpróbálja lepergetni a szégyenérzetet okozó megjegyzéseket. Ez is arra utal, hogy egy személyben a HP- és mások hibáztatásának konstrukciói között megaláztatás esetén együtt járást fogunk találni.

Az AP és önmagunk hibáztatásának összefüggései

Az AP megalapozott büszkeség, ami az ember konkrét eredményeinek, sikereinek hosszútávú befektetésként alakuló hozománya (Tracy & Robins, 2007a). Feltételezhető, hogy a valódi teljesítményre alapozott büszkeség egy olyan független önbizalommal jár, ami mentén az egyén nem fél magába nézni, ha megszégyenítő helyzetbe kerül. A HP-val szemben ez a szilárdabb, megalapozottabb énkép biztonságos teret enged az önkritikára. Az eredményesség okozta érzelmi függetlenség a külső bírálatától elképzelhető, hogy automatikusan nagyobb hajlandóságot okoz az egyénben önmaga vizsgálatára, szemben a HP-ra jellemző ellenségességgel. Ehhez kapcsolva a lelkiismeretességgel talált korrelációját az AP-nak, logikus feltételezni az őszinte, hiteles büszkeség esetében egy olyan önreflexió jelenlétét is, amivel az egyén gyakorlottan meg tudja vizsgálni önmagát és működését probléma felmerülése esetén (Tracy & Robins, 2007a). A megalázás során várhatóan tehát az AP-vel jellemezhető személy hajlamosabb lesz magába nézni, mint HP esetében, amiből az következik, hogy valószínűleg nagyobb arányban hibáztatja is önmagát. Önmagunk és mások hibáztatását vizsgálva pedig valószínűtlen, hogy az AP személyeknél mások hibáztatása legyen jellemzőbb, az agresszióval vagy épp az ellenségességgel való erős negatív korrelációja miatt (Tracy & Robins, 2007a).

Módszer

Vizsgálati minta

A keresztmetszeti eljárásban az adatgyűjtés 2024.10.14. és 2024.11.20. között zajlott egy szakaszban *Google Forms* segítségével. A vizsgálati csoportba kényelmi mintavétellel kerültek be 18. életévüket betöltött személyek, nők és férfiak vegyesen, összesen 135-en. A kérdőív kitöltése önkéntes alapon történt, a kitöltés bármikor megszakítható volt.

Mérőeszközök

A kutatásban a következő demográfiai adatok kerültek felhasználásra: a kitöltő neme, kora, legmagasabb iskolai végzettsége.

A Büszkeség Kérdőív magyar változata (Bolló et al., 2018): 14 itemes, a büszkeség két típusának mérésére kidolgozott eszköz. A kitöltőnek egy 5 fokú Likert-skálán kellett megjelölnie, hogy mennyire jellemző rá az adott állításban megfogalmazott érzés általában: 0 – egyáltalán nem, 5 – teljes mértékben. A kérdőív nem tartalmaz fordított tételeket.

A Megalázásra Való Érzékenységi Skála magyar változata (Horváth et al., 2022): 20 itemes, a megalázásra adott válaszok mérésére kidolgozott eszköz. A kitöltőnek 5 fokú Likert-skálán kellett megjelölnie, hogy az adott tételben megfogalmazott helyzetben mennyire hibáztatja magát, majd azt, hogy mennyire hibáztat másokat: 0 - egyáltalán nem, 5 – rendkívüli módon. Ez a kérdőív sem tartalmaz fordított tételeket.

A kutatást a PPKE Pszichológiai Kutatásetikai Bizottsága engedélyezte (2024_36_e).

Célkitűzések és hipotézisek

A kutatás célja kapcsolatok felderítése megalázott helyzetben az öntelt büszkeség (HP) és mások hibáztatása között, illetve az őszinte, hiteles büszkeség (AP) és önmagunk hibáztatása között.

Statisztika

A befolyó adatok elemzése a Jasp 0.17.1-es verziójával történt. A 'HP' és a 'mások hibáztatása' változók Shapiro-Wilk normalitástesztje alapján eltértek a normális eloszlástól. 15 adatnál nagyobb a minta, az eloszlások unimodálisak és nincsenek outlierok, így tehát feltételezve a normalitás teljesülését, Z-tesztek következtek. Itt a ferdeség és csúcsosság ellenőrzése során, bár a csúcsossága nem, a ferdesége mindkét görbében szignifikánsan eltért a normálistól. Megbizonyosodva így arról, hogy a 'HP' és a 'Mások hibáztatása' nem normális eloszlásúak, Spearman-féle korrelációval készült az adatelemzés. Mivel a személyek függetlenek, a változók legalább ordinálisak és a monotonitás feltétele is teljesül, a változók készen is álltak a próbára. Az 'AP' és az 'önmagunk hibáztatása' változóknál a Shapiro-Wilk teszt normális eloszlást mutatott így ezeket Pearson-féle korreláció vizsgálta.

Eredmények

I. Leíró statisztika

A minta demográfiai jellemzői

A 135 fős mintából 52 férfi vizsgálati személy volt és 83 nő. Az életkorok átlaga 27,919 év volt, a szórása pedig 11,343 év. A minimum életkor 18 év volt, a maximum 81. Legmagasabb iskolai végzettség tekintetében, a vizsgálati személyek 42,8%-ának voltak éppen folyamatban felsőfokú tanulmányai, 30,4% jelölte a felsőfokú végzettséget (főiskola, egyetem), 25,4% a középfokú végzettséget (szakiskola, szakközépiskola, szakgimnázium, gimnázium) és 1,4% az alacsony fokú végzettséget (általános iskola).

II. A vizsgált változók leíró statisztikái

A büszkeség típusok felmérése során kapott eredmények

A vizsgálati személyeknek először a Büszkeség Kérdőívet kellett kitölteniük. A kérdőívben 14 tételre kellett 1-5-ig tartó Likert-skálán választ adni. 7 tétel mérte ebből az AP-t (1., 2., 4., 8., 10., 12. és 14.) 7 pedig a HP-t (3., 5., 6., 7., 9., 11., 13.). Mindkét skálán egy 7-től 35-ig tartó pontértéket lehetett így elérni. A kapott HP pontértékek között 7 pont volt a legalacsonyabb összeg és 27 a legmagasabb, míg az AP pontértékek 14-től 34-ig terjedtek. Átlagosan 13,363 pontot értek el a kitöltők a HP esetében és 24,089 pontot az AP-nál. Ezeket az eredményeket, az adatok módusát, mediánját és standard szórását az 1. táblázatban lehet megtekinteni.

1. táblázat: A HP és AP pontok leíró statisztikái

	HP pont	AP pont
Mode	7,000	26,000
Median	12,000	24,000
Mean	13,363	24,089
Std. Deviation	5,131	4,109
Minimum	7,000	14,000
Maximum	27,000	34,000

Forrás: saját szerkesztés

A megalázásra adott válaszok felmérése során kapott eredmények

A kérdőív második felében a Megalázásra Való Érzékenység Skála kérdőívet kellett kitölteni. Itt 20 tételhez kellett egytől ötig egy-egy értéket rendelni, jelezve, hogy az adott tételben megfogalmazott helyzetben milyen mértékben hibáztatja az egyén magát és másokat. A kapott eredmények tehát 20 ponttól terjedhettek 100 pontig. Az 'önmagunk hibáztatása' felmérése során a minimum elért pont 21 volt, a maximum 95. Itt átlagosan 60,519 pontot értek el a kitöltők. A 'mások hibáztatása' felmérésében a kapott pontok 20 ponttól 99-ig terjedtek, 58,411 pontos átlaggal. Ezek eredményeit és az adatok módusát, mediánját, standard szórását a 2. táblázat tartalmazza.

2. táblázat: Önmagunk- és mások hibáztatásának leíró statisztikái

	Önmaga hibáztatása	Mások hibáztatása
Mode	56,000	60,000
Median	62,000	60,000
Mean	60,519	58,511
Std. Deviation	15,753	15,177
Minimum	21,000	20,000
Maximum	95,000	99,000

Forrás: saját szerkesztés

III. A vizsgált változók összefüggései

A HP és mások hibáztatása között statisztikai kapcsolatot nem mutatott az elemzés, a használt Spearman korreláció eredménye szerint a két konstruktum között nincs szignifikáns összefüggés $r_s = .056$, $p = .259$ (1-tailed), $z' = .056$, $1-\beta = 0.15$. Az AP és önmagunk hibáztatása közötti kapcsolat mérésére használt Pearson korreláció

szintén nem mutatott szignifikáns összefüggést $r = -.100$, $p = .876$ (1-tailed), $z' = -.100$, $1 - \beta = .31$.

Diszkusszió

AP, HP, önmagunk- és mások hibáztatása

A kutatás során 135 emberrel került felvételre a Büszkeség Kérdőív és a Megalázásra Való Érzékenységi Skála. A vizsgálati személyek válaszai alapján részletes kép alakult ki arról, mennyire jellemzi az egyes embereket az AP és a HP konstruktuma, illetve mások- és önmaguk hibáztatása megalázó helyzetben. Ezek összefüggéseit vizsgálva, az az elképzelés, miszerint a HP és mások hibáztatása között, illetve az AP és önmagunk hibáztatása között kapcsolat áll fenn, nem igazolódott be. A büszkeség típusait eddig jellemzően személyiség korrelátumainak kapcsolatában vizsgálták, pár esetben kerültek csak fókuszba a kötődő viselkedések. Ez utóbbi területét hivatott gazdagítani a jelen kutatás a büszkeség szakirodalmának. Az eredmények alapján úgy tűnik, nincsen olyan jelentős bejósoló ereje a viselkedésre a büszkeség típusoknak, mint amennyire azt a vonatkozó szakirodalom sugallja.

A büszkeség típusok eddigi viselkedéses korrelátumai

A korábbi kutatásokban olvasható, hogy az AP proszociálisabb viselkedést von magával a HP-hoz képest (Williams és DeSteno, 2008; Stanger, Kavussanu és Ring, 2020), valószínűbb például az önkéntes munkavállalás (Hart-Matsuba 2007). Ezzel szemben a HP nárcisztikus énfelnagyító viselkedéssel és a folyamatos státusz-, dominancia- és elismeréshajhászattal hozható kapcsolatba, aminek eredményeképpen az egyén nemtörődő és kizsákmányoló módon viselkedik a másik féllel (Campbell-Foster 2007; Tracy et al., 2009). Érthető, hogy számos antiszociális viselkedés esetén találtak kapcsolatot a HP-vel, legyen az agresszív viselkedés, ellenséges viselkedés, abúzus, vagy épp mohóság (Baumeister et al., 2000; Campbell et al., 2005; Tracy et al., 2009). Ha ehhez figyelembe vesszük még a HP negatív korrelátumait olyan jelentős proszociális tulajdonságokkal, mint a lelkiismeretesség, a szeretetreméltóság és az önkontroll, akkor egyértelműnek tűnik, miként reagál majd a HP-vel jellemezhető egyén, ha megalázó helyzetbe kerül (Carver et al., 2010). A releváns szakirodalom egyönténően abba az irányba mutat, hogy a HP-vel jellemezhető egyén ellenséges stratégiai pozíciót vesz fel, ha szűgyenbe hozzák, támad, dominál, felülkerekedik, igyekszik azonnal visszaszerezni szociális státuszát, ha az a másik rovására történik is.

Ezzel szemben a szakirodalom az AP-hez azt a tendenciát kapcsolja, hogy kudarcra és sikertelenségre az egyén adaptívan reagál, tanulságot von le és proaktívan viselkedik a későbbi teljesítés reményében (Weidman-Tracy-Elliot 2015). Ezen túl pozitív korrelációt mutat az altruisztikus viselkedéssel (Michie 2009) és olyan önszabályozó viselkedésekkel, amelyekkel szociális jelenlétüket tudják korlátozni a közösség javára (Spraggon-Bodolica 2015). Ha emellett azt is figyelembe vesszük, hogy a konstruktum olyan meghatározó tulajdonságokkal kapcsolódik, mint a lelkiismeretesség, a nyitottság vagy az érzelmi stabilitás, egyértelműnek tűnik, hogy mások hibáztatása helyett önmagát teszi vizsgálat tárgyául az egyén megalázó helyzetben.

A jelen kutatás empirikus eredményei azonban ezeket nem támasztják alá, ugyanis nem mutatnak kapcsolatot az őszinte, hiteles büszkeség és önmagunk hibáztatása-, illetve az öntelt büszkeség és mások hibáztatása között. Ezeket az

összefüggéseket a jövőben érdemes lehet nagyobb mintán is megvizsgálni, további módszerekkel, figyelembe véve, hogy jelen felmérésnek még gyenge a statisztikai ereje.

Egyéb hatótényezők a megalázásra adott válaszoknál

Gilbert és Miles (2000) kutatásában azt latolgatja, hogy a haragra, az agresszióra és az ellenségességre mutató tendencia (amint azt a HP-nál látjuk) valószínűleg köthető mások hibáztatásához, mivel ezeknél az attitűdöknél a szakirodalom szerint a kritikára külső attribúciókkal reagál az egyén. (Eckhardt-Barbour-Stuart 1997; Tedeschi-Felson 1994). Gilbert és Miles említett kutatásában kidolgozott kérdéssorral, - amelynek magyar változatát használtam a jelen kutatásban is - azt találta, hogy akik úgy érezték, hogy magasabb pozíciót töltenek be a szociális ranglétrán, azok jellemzőbben hibáztattak másokat. A büszkeség kutatás azonban nem tesz különbséget az AP és a HP között abban, hogy mekkora mértéket ölt maga a büszkeség, és ehhez kapcsolatosan abban sem, hogy az egyének milyen magasra helyezik magukat a vélt szociális ranglétrán.

Azok, akik alacsonyabb rangúként gondolnak magukra, hajlamosabbak lesznek önmaguk hibáztatására, és elkerülni, hogy visszatámadjanak (Gilbert 1992). Önmagunk hibáztatása pozitív kapcsolatot mutat a szorongással, a distresszel, a haraggal és az irritáltsággal, azonban ezeket az állapotokat nem lehet megfelelően egy-egy büszkeség típushoz kapcsolni (Gilbert-Miles 2000).

Irodalomjegyzék

Barkow, J. (1989). *Darwin Sex Status*. University of Toronto Press. Available from: <https://doi.org/10.3138/9781442673724>

Baumeister, R. F., Smart, L. & Boden, J. M. (1996). Relation of threatened egotism to violence and aggression: the dark side of high self-esteem. *Psychological review*. [Online]. 103(1), 5. Available from: <https://doi.org/10.1037//0033-295x.103.1.5>

Baumeister, R. F., Bushman, B. J. & Campbell, W. K. (2000). Self-esteem, narcissism, and aggression: Does violence result from low self-esteem or from threatened egotism? *Current Directions in Psychological Science*. [Online]. 9, 26-29. Available from: <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00053>

Bolló, H., Bóthe, B., Tóth-Király, I. & Orosz, G. (2018). Pride and social status. *Frontiers in psychology*. [Online]. 9, 1979. [Online]. Available from: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01979>

Brown, J. D. & Marshall, M. A. (2001). Self-esteem and emotion: Some thoughts about feelings. *Personality and Social Psychology Bulletin*. [Online]. 27(5), 575-584. Available from: <https://doi.org/10.1177/0146167201275006>

Bushman, B. J. & Baumeister, R. F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem, and direct and displaced aggression: Does self-love or self-hate lead to violence? *Journal of personality and social psychology*. [Online]. 75(1), 219. Available from: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.75.1.219>

Buss, A. (2001). *Psychological dimensions of the self*. Sage Publications, Inc.

- Buss, A. H. & Perry, M. (1992). The aggression questionnaire. *Journal of personality and social psychology*. [Online]. 63(3), 452. Available from: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.63.3.452>
- Campbell, W. K. (1999). Narcissism and romantic attraction. *Journal of Personality and social Psychology*. [Online]. 77(6), 1254. Available from: <https://doi.org/10.1037//0022-3514.77.6.1254>
- Campbell, W. K., Bush, C. P., Brunell, A. B. & Shelton, J. (2005). Understanding the social costs of narcissism: The case of the tragedy of the commons. *Personality and Social Psychology Bulletin*. [Online]. 31(10), 1358-1368 Available from: <https://doi.org/10.1177/0146167205274855>
- Campbell, W. K. & Foster, J. D. (2007). The narcissistic self: Background, an extended agency model, and ongoing controversies. In C. Sedikides and S. Spencer (Eds.), *Frontiers in social psychology: The self*. [Online]. (pp. 115-138). Philadelphia, PA: Psychology Press. Available from: <https://doi.org/10.4324/9780203818572>
- Carver, C. S., Sinclair, S. & Johnson, S. L. (2010). Authentic and hubristic pride: Differential relations to aspects of goal regulation, affect, and self-control. *Journal of Research in Personality*. [Online]. 44, 698-703. Available from: doi: 10.1016/j.jrp.2010.09.004.
- Darwin, C. (1872). *The descent of man, and selection in relation to sex* (Vol. 2). D. Appleton. Available from: <http://digital.casalini.it/9781400820061>
- Eckhardt, C. I., Barbour, K. A. & Stuart, G. L. (1997). Anger and hostility in maritally violent men: Conceptual distinctions, measurement issues, and literature review. *Clinical Psychology Review*. [Online]. 17(4), 333-358. Available from: [https://doi.org/10.1016/S0272-7358\(96\)00003-7](https://doi.org/10.1016/S0272-7358(96)00003-7)
- Ekman, P. (2003). *Emotions revealed*. Times Books
- Ekman, P. & Friesen, W. V. (1971). Constants across cultures in the face and emotion. *Journal of personality and social psychology*, 17(2), 124. Available from: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/h0030377>
- Ekman, P. & Friesen, W. V. (1986). A new pan-cultural facial expression of emotion. *Motivation and emotion*, 10, 159-168. Available from: <https://doi.org/10.1007/BF00992253>
- Ekman, P., Sorenson, E. R. & Friesen, W. V. (1969). Pan-cultural elements in facial displays of emotion. *Science*, 164(3875), 86-88. Available from: <https://doi.org/10.1126/science.164.3875.86>
- Gilbert, P. (1992). *Depression: the evolution of powerlessness*. Lawrence Erlbaum Associates Ltd. and Guilford. Available from: <https://doi.org/10.4324/9781315564319>
- Gilbert, P. (1997). The evolution of social attractiveness and its role in shame, humiliation, guilt and therapy. *British journal of medical psychology*. [Online]. 70(2), 113-147. Available from: <https://doi.org/10.1111/j.2044-8341.1997.tb01893.x>

- Gilbert, P. & Miles, J. N. (2000). Sensitivity to Social Put-Down: it's relationship to perceptions of social rank, shame, social anxiety, depression, anger and self-other blame. *Personality and individual differences*. [Online]. 29(4), 757-774. Available from: [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(99\)00230-5](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(99)00230-5)
- Hart, D. & Matsuba, M. K. (2007). The development of pride and moral life. In J. L. Tracy, R. W. Robins, and J. P. Tangney (Eds.), *The self-conscious emotions: Theory and research*. [Online]. (pp. 114-133). New York, NY: Guilford Press.
- Haidt, J. & Keltner, D. (1999). Culture and facial expression: Open-ended methods find more expressions and a gradient of recognition. *Cognition & Emotion*, 13(3), 225-266. Available from: <https://doi.org/10.1080/026999399379267>
- Herrald, M. M. & Tomaka, J. (2002). Patterns of emotion-specific appraisal, coping, and cardiovascular reactivity during an ongoing emotional episode. *Journal of personality and social psychology*. [Online]. 83(2), 434. Available from: DOI: 10.1037//0022-3514.83.2.434
- Horváth, Z., Urbán, R., Kökönyei, G. & Demetrovics, Z. (Eds.). (2022). *Kérdőíves módszerek a klinikai és egészségpszichológiai kutatásban és gyakorlatban*. Medicina Könyvkiadó Zrt.
- Izard, C. E. (1971). *The face of emotion*. East Norwalk, CT: Appleton-Century-Crofts.
- Janoff-Bulman, R. (1979). Characterological versus behavioral self-blame: inquiries into depression and rape. *Journal of personality and social psychology*. [Online]. 37(10), 1798. Available from: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.37.10.1798>
- Kalma, A. (1991). Hierarchisation and dominance assessment at first glance. *European Journal of Social Psychology*. [Online]. 21(2), 165-181. Available from: <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420210206>
- Kernberg, O. F. (1975). *Borderline conditions and pathological narcissism*. Jason Aronson.
- Kohut, H. (1977). Análisis del self: El tratamiento psicoanalítico de los trastornos narcisistas de la personalidad. In *Análisis del self: el tratamiento psicoanalítico de los trastornos narcisistas de la personalidad*. [Online]. (pp. 327-327).
- Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation* (Vol. 557). Oxford University Press. Available from: <https://doi.org/10.1093/oso/9780195069945.001.0001>
- Leary, M. R., Tambor, E. S., Terdal, S. K. & Downs, D. L. (1995). Self-esteem as an interpersonal monitor: The sociometer hypothesis. *Journal of personality and social psychology*. [Online]. 68(3), 518. Available from: <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.68.3.518>
- Lewis, M. (2000). Self-conscious emotions: Embarrassment, pride, shame, and guilt. In M. Lewis and J. M. Haviland-Jones (Eds.), *Handbook of emotions*. [Online]. (2nd ed., pp. 623– 636). New York: Guilford Press.

- Lewis, M., Sullivan, M. W., Stanger, C. & Weiss, M. (1989). Self development and self-conscious emotions. *Child development*, 146-156. Available from: <https://doi.org/10.2307/1131080>
- Michie, S. (2009). Pride and gratitude: How positive emotions influence the prosocial behaviors of organizational leaders. *Journal of Leadership and Organizational Studies*. [Online]. 15(4), 393-403. Available from: <https://doi.org/10.1177/1548051809333338>
- Morf, C. C. & Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self-regulatory processing model. *Psychological inquiry*. [Online]. 12(4), 177-196. Available from: https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1204_1
- Russell, J. A. (1991). Negative results on a reported facial expression of contempt. *Motivation and Emotion*, 15(4), 281-291. Available from: <https://doi.org/10.1007/BF00995646>
- Spraggon, M. & Bodolica, V. (2015). Trust, authentic pride, and moral reasoning: A unified framework of relational governance and emotional self-regulation. *Business Ethics: A European Review*. [Online]. 24, 297-314. Available from: [doi:10.1111/beer.12086](https://doi.org/10.1111/beer.12086). <https://doi.org/10.1111/beer.12086>
- Stucke, T. S. (2003). Who's to blame? Narcissism and self-serving attributions following feedback. *European journal of personality*. [Online]. 17(6), 465-478. Available from: <https://doi.org/10.1002/per.497>
- Stanger, N., Kavussanu, M. & Ring, C. (2020). Linking facets of pride with moral behaviour in sport: the mediating role of moral disengagement. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*. [Online]. 19(6), 929-942. Available from: [doi:10.1080/1612197x.2020.1830825](https://doi.org/10.1080/1612197x.2020.1830825)
- Tangney, J. P. (1999). The self-conscious emotions: Shame, guilt, embarrassment and pride. In T. Dalgleish and M. J. Power (Eds.), *Handbook of cognition and emotion*. [Online]. (pp. 541-568). John Wiley and Sons Ltd. Available from: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1002/0470013494.ch26>
- Tangney, J. P. & Dearing, R. L. (2003). *Shame and guilt*. Guilford press.
- Tangney, J. P., Dearing, R. L., Wagner, P. E. & Gramzow, R. (1989). Test of self-conscious affect-3. Available from: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/t06464-000>
- Tedeschi, J. T. & Felson, R. B. (1994). *Biological factors and aggression*. American Psychological Association. Available from: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/10160-001>
- Tracy, J. L., Cheng, J. T., Robins, R. W. & Trzesniewski, K. H. (2009). Authentic and hubristic pride: The affective core of self-esteem and narcissism. *Self and identity*. [Online]. 8(2-3), 196-213. Available from: <https://doi.org/10.1080/15298860802505053>

- Tracy, J. L. & Robins, R. W. (2004a). Putting the Self Into Self-Conscious Emotions: A Theoretical Model. *Psychological inquiry*. [Online]. 15(2), 103-125. Available from: https://doi.org/10.1207/s15327965pli1502_01
- Tracy, J. L. & Robins, R. W. (2007a). The psychological structure of pride: a tale of two facets. *Journal of personality and social psychology*. [Online]. 92(3), 506. Available from: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.92.3.506>
- Tracy, J. L., Robins, R. W. & Lagattuta, K. H. (2005). Can children recognize pride? *Emotion*, 5(3), 251. Available from: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/1528-3542.5.3.251>
- Tracy, J. L., Robins, R. W. & Tangney, J. P. (2007). *The self-conscious emotions*. Guilford.
- Tracy, J. L., Shariff, A. F. & Cheng, J. T. (2010). A naturalist's view of pride. *Emotion Review*, 2(2), 163-177. Available from: <https://doi.org/10.1177/1754073909354627>
- Tracy, J. L. & Robins, R. W. (2008). The nonverbal expression of pride: evidence for cross-cultural recognition. *Journal of personality and social psychology*, 94(3), 516. Available from: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.94.3.516>
- Twenge, J. M. & Campbell, W. K. (2003). "Isn't it fun to get the respect that we're going to deserve?" Narcissism, social rejection, and aggression. *Personality and Social Psychology Bulletin*. [Online]. 29(2), 261-272. Available from: <https://doi.org/10.1177/0146167202239051>
- Verbeke, W., Belschak, F. & Bagozzi, R. P. (2004). The adaptive consequences of pride in personal selling. *Journal of the Academy of Marketing Science*. [Online]. 32, 386-402. Available from: <https://doi.org/10.1177/0092070304267105>
- Weidman, A. C., Tracy, J. L. & Elliot, A. J. (2015). The Benefits of Following Your Pride: Authentic Pride Promotes Achievement. *Journal of Personality*. [Online]. 84(5), 607-622. Available from: [doi:10.1111/jopy.12184](https://doi.org/10.1111/jopy.12184)
- Weiner, B. 1985. An attributional theory of achievement motivation and emotion. *Psychological review*. [Online]. 92(4), 548. Available from: <https://doi.org/10.1037/0033-295x.92.4.548>
- Williams, L. A. & DeSteno, D. (2008). Pride and perseverance: the motivational role of pride. *Journal of personality and social psychology*. [Online]. 94(6), 1007. Available from: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.94.6.1007>

SENSITIVITY TO PUT DOWN IN DIFFERENT TYPES OF PRIDE

BERTALAN ALPÁR

Background: Pride and shame hold a prominent place in the literature on emotions. The feeling of pride is now divided into two subtypes, which are distinguishable from each other by their opposing personality correlates. However, the literature on these

subtypes in the context of shame responses is scarce. Consequently, we have limited data on how the two types of pride behave when put down.

Aim: This study aims to examine the relationship between types of pride and self- and other-blaming behaviors in put down situations.

Methods: The study involved 135 participants over the age of 18. The types of pride were assessed using the Hungarian version of Tracy and Robins' (2007) questionnaire (Bolló et al., 2018), and responses to being put down were assessed using the Hungarian version of Gilbert and Miles' (2000) questionnaire (Horváth et al., 2022).

Results: Despite the sophisticated dichotomous picture drawn by the relevant literature regarding the two types of pride and their associated traits, this distinction does not manifest in everyday behavior. Data analysis revealed no relationship between the examined types of pride and responses to being put down.

Conclusion: While shame and pride are tightly intertwined within an individual's personality, it seems behavioral responses to shame are not related to the type of pride an individual possesses. This study suggests that previous research may have overemphasized the role of pride types in human behavior. Focusing on behavioral responses when being put down, gives us a good chance of detecting the effect of pride types' on our behavior, because the nature of the situations are deeply connected to our feelings of pride. However if pride types have no significant influence on behavior in such relevant scenarios, one might question whether they make any difference at all in less relevant everyday situations.

Keywords: pride, shame, put down, AP, HP

AZ IGAZSÁGOS REND ÁRA

A társadalmi igazságosság pszichodinamikai, csoportdinamikai és szociálpszichológiai akadályai

TREUER TAMÁS¹

Absztrakt

Háttér és célkitűzések: A tanulmány célja feltárni, hogy a társadalmi igazságosság kortárs elméletei – különös tekintettel John Rawls munkásságára – miért ütköznek ellenállásba a gyakorlatban. Az igazságosság eszméje gyakran nem csupán társadalmi és politikai, hanem pszichodinamikai és szociálpszichológiai akadályokba is ütközik.

Módszer: Elméleti elemzés pszichoanalitikus, társadalomkritikai és politikai filozófiai keretben. Az igazságosság elméleti alapvetéseit Rawls nyomán értelmezzük, és ezek pszichés torzulásait három szinten vizsgáljuk: egyéni, csoportdinamikai és társadalmi mezőben.

Eredmények: A tanulmány négy új hipotézist fogalmaz meg a társadalmi igazságosságot akadályozó pszichés dinamikákra vonatkozóan, és ezekhez gyakorlati javaslatokat is társít. Kiemelt szerepet kap az analitikus attitűd mint a társadalmi reflexió eszköze.

Következtetések: A társadalmi igazságosság megvalósulásának kulcsa nem csupán az intézményi reform, hanem a kollektív pszichés szerveződés újragondolása is lehet. Ehhez szükség van a kritikai pszichológia, az analitikus gondolkodás és a szimbolikus kultúra integrált alkalmazására.

Kulcsszavak: társadalmi igazságosság, pszichodinamikai ellenállás, csoportdinamika, kollektív szuperego, analitikus attitűd

Bevezetés

A társadalmi igazságosság elméletei a modern politikai gondolkodás egyik központi, mégis problematikus pillérét jelentik. Bár a 20. század második felében John Rawls munkássága révén az igazságosság fogalma koherens és filozófiailag megalapozott normarendszerré vált, a gyakorlati megvalósítás során számos paradoxonnal és ellenállással találkozunk. Miközben az elméleti keretek az egyenlő méltóságot, szabadságot és esélyegyenlőséget hirdetik, a társadalmi valóság gyakran a strukturális egyenlőtlenségek, identitáskonfliktusok és rejtett hatalmi viszonyok terepe marad.

A tanulmány alapvető kérdése: miért nem működik az igazságosság elve a társadalmi gyakorlatban úgy, ahogy azt normatív elméletek – különösen a Rawls-féle konstrukció – feltételezik? A válasz keresése közben figyelmünket a politikai filozófia és a pszichoanalízis határmezsgyéje felé irányítjuk. A társadalmi igazságosság iránti törekvés nemcsak intézményi, hanem pszichológiai és kulturális struktúrákba is ágyazott folyamat: a társadalmi normák beépülnek a kollektív és egyéni pszichés

¹ Dr. Treuer Tamás Ph.D. pszichiáter szakorvos, pszichoterapeuta szakorvos; Rózsakert Medical Center; tamas.treuer@gmail.com; ORCID: 0009-0007-0798-3942

dinamizmusokba, ahol gyakran ellenállás, elfojtás, projekció vagy szégyen formájában nyernek új értelmet.

A tanulmány célja, hogy pszichodinamikai, csoportdinamikai és szociálpszichológiai szempontból vizsgálja meg azokat az akadályokat, amelyek a társadalmi igazságosság gyakorlati megvalósulását gátolják. Az elemzés során kiemelt figyelmet kap a kollektív szuperego működése, a bűnbakképzés pszichológiája, valamint az igazságosság morális imperatívuszaival szembeni tudattalan ellenállás. A dolgozat végén olyan hipotéziseket és gyakorlati javaslatokat fogalmazok meg, amelyek hozzájárulhatnak az igazságosság fogalmának pszichológiai megerősítéséhez és társadalmi beágyazottságához.

Az igazságosságelméletek paradoxona – A normativitás és a gyakorlat disszonanciája

A társadalmi igazságosság normatív elméletei – élükön John Rawls munkásságával – olyan elosztási és intézményi elveket fogalmaznak meg, amelyek célja az egyenlő méltóság, esély és szabadság biztosítása minden állampolgár számára (Rawls, 1997). Rawls elméletének kiindulópontja a társadalmi szerződés hagyományának modern újraértelmezése: szerinte az igazságosság „az első erény a társadalmi intézményekben”, és azokat az elveket kell elfogadnunk, amelyeket egy hipotetikus „eredeti helyzetben” – a tudatlanság fátyla mögött – minden észszerű ember választana.

A Rawls által leírt két alapelv közül az első az alapvető szabadságjogok egyenlő elosztását írja elő, míg a második elv két részből áll: a méltányos esélyegyenlőség elvéből, valamint a híres „különbség elvéből”, amely csak akkor enged meg társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségeket, ha azok a legrosszabb helyzetben lévők javát szolgálják. Az elmélet egyik legfontosabb előfeltevése, hogy a társadalmi igazságosság nem erkölcsi idealizmus, hanem egy racionális konszenzuson alapuló politikai konstrukció – tehát ideális, de nem idealista elmélet.

Rawls későbbi művében (*Political liberalism*, 2005) világosabban megfogalmazza, hogy elmélete nem egy „átfogó” morális vagy életforma-elmélet, hanem „politikai”, azaz a társadalom alapszerkezetére és a közügyekre korlátozott normarendszer. Ezt a hangsúlyeltolódást a világnézeti pluralizmus mélyebb tudomásulvétele indokolta: a modern társadalmakban nem várható el, hogy mindenki ugyanazt az erkölcsi rendszert vallja. Az igazságosság politikai fogalomként akkor válik működőképessé, ha olyan „átfedésszerű konszenzust” tud képezni a különböző világnézetek között, amelyet mindenki elfogad a saját erkölcsi meggyőződése alapján.

A Rawls utáni igazságosságelméletek követői – például Thomas Nagel, Samuel Freeman vagy Joshua Cohen – ezt a megközelítést tovább finomították. Ugyanakkor más gondolkodók – mint Amartya Sen (2021) vagy Iris Marion Young (1990) – kritikai módosításokat javasoltak. Sen „capability approach”-a az egyének valóságos lehetőségeit és képességeit helyezte előtérbe az intézményes keretekkel szemben, míg Young a társadalmi részvétel, reprezentáció és elismerés dimenzióit hangsúlyozta a strukturális igazságtalanságok elemzésében.

E módosítások közös célja az volt, hogy az igazságosság elveit közelebb hozzák a társadalmi tapasztalat konkrét valóságához. Ugyanakkor ezzel egy új paradoxon is megjelent: minél érzékenyebbek lettek az elméletek a társadalmi komplexitásra, annál nehezebbé vált az univerzális normák kidolgozása és konszenzusos elfogadása. Ez a feszültség – a normatív elméletek ideális szerkezete és a gyakorlati megvalósíthatóság realitása között – máig alapvető kihívása a társadalmi igazságosság filozófiai és politikai gondolkodásának.

Ez a diszkrepancia azonban nem csupán politikai vagy gazdasági okokra vezethető vissza. A kortárs társadalomkritikai és pszichodinamikai megközelítések egyre inkább felhívják a figyelmet azokra a tudattalan affektív, identitásbeli és kollektív mechanizmusokra, amelyek gyakran ellenállnak az egyenlőség vagy méltányosság gyakorlati megvalósulásának. Az igazságosság eszméje sokszor nemcsak megkívánja, hanem fenyegeti is az Ént: identitásvesztést, hatalomvesztést, büntudatot vagy kollektív szégyent idézhet elő. Ezek a pszichés hatások nem jelennek meg a normatív modellekben, de a társadalmi realitásban kulcsszerepet játszanak.

A tanulmány következő részei azt mutatják be, hogy a makro-, mezo- és mikroszintű pszichológiai és szociálpszichológiai folyamatok – beleértve a kollektív identitások törekenységét, a morális szuperego működését, valamint a szégyen és projekció dinamikáját – miként alakítják a társadalmi igazságosság eszméjéhez való (gyakran ambivalens) viszonyunkat.

Makroszint – Társadalmi és ideológiai akadályok

A társadalmi igazságosság gyakorlati megvalósulását nem csupán gazdasági vagy jogi intézmények befolyásolják, hanem a kollektív psziché és a kulturális tudattalan mélyebb rétegei is. Az igazságosság, különösen annak radikálisan egalitárius formái, sokszor provokálják a társadalom kollektív védekező mechanizmusait: a morális pánikot, az elfojtást, a projekciót, valamint a normákhoz való rigid ragaszkodást. Ezek a jelenségek olyan társadalmi szinten működő pszichodinamikai mintázatok, amelyek gyakran láthatatlanul akadályozzák a társadalmi rend átalakítását.

A kollektív szuperego működése

Freud elméletéből kiindulva a társadalmak is rendelkeznek egyfajta kollektív szuperegoval, amely a normák, hagyományok és intézményesített erkölcsök formájában szabályozza a társadalmi viselkedést. Ez a kollektív szuperego azonban nem mindig az igazságosság szolgálatában áll: sokszor inkább a fennálló hatalmi viszonyok és status quo védelmét szolgálja, és büntudattal vagy szégyennel torolja meg az ezekkel való szembefordulást (Freud, 2014; Fromm, 2002). Így az egyenlőség követelése – különösen, ha strukturális átrendeződést kívánna meg – könnyen válik egyfajta „morális szabálysértéssé”.

Kulturális komplexusok és a történelmi emlékezet

A kulturális pszichoanalízis (Singer & Kimbles, 2004) szerint egy-egy közösség vagy nemzet identitása kollektív komplexusokon keresztül is szerveződik, melyek gyakran a múlt megaláztatásaiból, veszteségeiből és idealizált önképeiből táplálkoznak. Ezek a komplexusok ellenállhatnak a társadalmi önreflexiónak, mivel bármiféle változási kísérlet a kollektív identitás integritását veszélyezteti. A traumatikus múlt (háborúk, kolonializmus, totalitárius rendszerek) feldolgozatlansága pedig a kollektív elhárítás különböző formáiban él tovább: tagadásban, projekcióban vagy idealizált múltképben.

Moralizálás és ressentiment

Nietzsche (2019) és Max Scheler (1994) nyomán a *ressentiment* egy olyan tartós lelkiállapotként értelmezhető, amely a tehetetlenség élményéből, elfojtott haragból, irigységből és mélyen átélt kisebbségi érzésből fakad. Az egyén – vagy csoport –

nem képes közvetlenül, nyíltan reagálni az őt ért sérelmekre vagy veszteségekre, így az agresszió és düh morális ítéletekké alakul át. Ahelyett, hogy a társadalmi igazságtalanságok ellen aktív módon lépne fel, a *ressentiment* logikája szerint az egyén erkölcsi felsőbbrendűséget konstruál a gyengeségéből: a sikerest erkölcsstelennek, az erőset igazságtalannak, a kiváltságot bűnösnek látja. Ez a morális attitűd gyakran nem az igazságosság konstruktív keresését, hanem mások hibáztatását, megbélyegzését és bűnbakképzést eredményez. A moralizálás e rejtett, reaktív formája – különösen, ha intézményesül – bénítja az együttműködést, csökkenti a társadalmi bizalmat, és gátolja a kollektív felelősségvállalásra épülő változást (Brown, 2009). Ily módon az igazságosságot célzó politikai diskurzus is könnyen válik polarizálttá, és válik az erkölcsi *ressentiment* színterévé.

Csoportszint – Szociálpszichológiai és csoportdinamikai torzulások

A társadalmi igazságosság elfogadása nem kizárólag egyéni döntés vagy makroszintű intézményi kérdés, hanem mélyen beágyazódik a csoportközi és csoporton belüli dinamikákba is. A csoportdinamika világa – a közösségi identitások, normák, lojalitások és kirekesztések rendszere – sajátos torzulásokat és ellenállásokat termel az igazságossággal szemben. A szociálpszichológiai elméletek – különösen Tajfel és Turner (1979) szociális identitáselmélete – rámutatnak, hogy a csoporthoz tartozás élménye nemcsak kohéziót, hanem elhatárolódást is szül: a „mi” mindig azáltal definiálja önmagát, hogy különbséget tesz egy elképzelt vagy tényleges „ők” csoporttal szemben. A társas összehasonlítás és a csoportközi viszonyok gyakran vezetnek versengéshez, torzításhoz és sztereotipizáláshoz – ezekre az alábbiakban a bűnbakképzés és a projekció összefüggéseiben térek ki részletesebben.

„A Másik” mint akadály

Az igazságosság követelménye gyakran akkor válik kényelmetlenné, amikor az „idegen” vagy „Másik” is részesül belőle. A társas identitás elmélet (Tajfel & Turner, 1979) szerint az emberek hajlamosak pozitív torzítással viszonyulni saját csoportjukhoz (ingroup favoritism), míg a másik csoportot fenyegetőnek, kevesebbre érdemesnek vagy erkölcsileg hiányosnak látják (outgroup derogation). Ez a torzítás nem pusztán kognitív hiba, hanem mélyebb pszichodinamikai gyökerei is vannak: a Másik gyakran hordozza a kollektív árnyékot, az elfojtott vagy elutasított tartalmak projekciós felületévé válik (Jung, 2011).

Kollektív narcisztikus sérülés és az egyenlőség fenyegetése

Az igazságosság gyakran a privilegizált csoportok számára nem pozitív értéknek, hanem fenyegetésnek tűnik: identitásukat, társadalmi státuszukat és kollektív önbecsülésüket veszélyezteti. A kollektív narcizmus (Cichocka, 2016) elmélete szerint az ilyen közösségek hajlamosak túlértékelni saját csoportjuk fontosságát, miközben krónikus érzékenységgel reagálnak a kívülről jövő kritikákra vagy egyenlősítő gesztusokra. Az egyenlőség így nem felszabadító, hanem megalázó élményként jelenik meg – különösen akkor, ha az addig természetesnek hitt előjogokat kérdőjelezi meg.

Csoportkohézió, mimézis és bűnbakképzés

A csoportdinamika egyik alaptörvénye, hogy a kohézió gyakran egy közös külső ellenség vagy bűnbak kijelölésén keresztül erősödik meg. René Girard (2014) mimetikus elmélete szerint a vágy nem autonóm, hanem utánzó (mimetikus) jellegű, és ez a hasonlóság a szereplők között fokozza a konfliktus lehetőségét. A rivalizálás végül bűnbakkeresésbe torkollik: a közösség egyetlen figurában – legyen az kisebbség, migráns, szegény vagy másik nemzet – összpontosítja saját feszültségeit és ellentmondásait. Ez a mechanizmus kollektív megnyugvást hoz ugyan, de ellehetetleníti az igazságosság strukturális megközelítését, mivel a probléma forrását mindig kívülre helyezi.

Egyéni szint – Pszichodinamikai ellenállások

A társadalmi igazságosság eszméje nemcsak a makrostruktúrák és csoportdinamikák szintjén, hanem az egyéni pszichés működésben is ellenállásba ütközik. Az egyenlőség, méltányosság és felelősségvállalás gondolata gyakran olyan belső konfliktusokat érint, amelyek mélyen gyökereznek az énéjlődés során szerzett tapasztalatokban, az internalizált értékrendekben és a tudattalan elhárító mechanizmusokban. Ez a fejezet arra mutat rá, hogyan válhat maga az igazságosság – annak elismerése vagy követése – szorongáskeltő, fenyegető, sőt pszichésen destabilizáló élménnyé.

Az igazságosság mint szorongáskeltő élmény

Az igazságosság nem pusztán erkölcsi követelményként jelenik meg, hanem mint olyan struktúra, amely az én narcisztikus stabilitását is megkérdőjelezheti. A gyermekkorban tapasztalt sérelmek, elhanyagolás vagy kontrolláló nevelés következtében kialakuló internalizált szuperego gyakran túlságosan szigorú, büntető jellegű. Ez a belső instancia nem az igazságosságot, hanem a szabálykövetést és a bűntudat elkerülését szolgálja (Freud, 2011). Így amikor egy felnőtt helyzetben valós társadalmi igazságtalanság felismerésére vagy megkérdőjezésére kerülne sor, a szorongás nem csupán az erkölcsi dilemmáról, hanem saját belső szorongásmechanizmusokról szól.

Szégyen, irigység, elhárító mechanizmusok

A társadalmi igazságosság másik akadályja az irigység és a szégyen komplex dinamikája. Az irigység – Melanie Klein klasszikus értelmezésében – nem csupán a másik birtoklásának vágya, hanem a másik jó elpusztításának készítése is (Klein, 2000). Amikor egy társadalmi csoport „többet” kap, az irigység nemcsak az egyenlőségi törekvést bénítja meg, hanem a kollektív bűnbakképzésben is szerepet játszik. Hasonlóan romboló hatása lehet a szégyennek, amely nem a konkrét cselekvésre, hanem az én egészére vonatkozik: ha valaki „kevesebbnek” érzi magát, akkor az igazságosság követelése helyett inkább az alkalmazkodást és visszahúzódást választja.

Ezen affektusok gyakran elhárító mechanizmusokkal társulnak: tagadás, projekció, intellektualizálás, reakcióképzés – mind olyan pszichés műveletek, amelyek látszólag megóvják az egyént a kellemetlen érzésektől, valójában azonban az igazságtalanság fenntartásához járulnak hozzá.

Az igazságtalanság elfogadása mint a pszichés stabilitás forrása

Paradox módon az igazságtalan rend elfogadása gyakran stabilitást és pszichológiai biztonságot nyújt. Az igazságosság radikális követése az addigi identitás és kapcsolatrendszer újrastrukturálását kívánná meg, ami sok esetben ijesztő és destabilizáló. Az egyén inkább fenntartja a status quo-t, ha az a megszokás, a csoporthoz tartozás vagy az önazonosság illúzióját biztosítja. A rendszerigazolás elmélete (Jost & Banaji, 1994) szerint az emberek hajlamosak igazolni még az őket hátrányosan érintő rendszereket is, mert ezek strukturális biztonságot nyújtanak és csökkentik a kognitív disszonanciát.

Új hipotézisek

- A társadalmi igazságosság pszichodinamikai szempontból egyfajta én-konfliktus, amely az identitás stabilitása és a morális felelősség között feszül. Ennek feloldásához szükség van a pszichés újraintegráció képességére – egyfajta belső „dolgozó demokráciára”, amely képes az ambivalenciát megtartani. *Gyakorlati javaslat:* A morális nevelés és politikai oktatás során nagyobb hangsúlyt kellene fektetni az érzelmi komplexitás, a bizonytalanságtűrési és a szimbolikus gondolkodás fejlesztésére. A társadalmi viták során az ellentmondások tudatosítása és reflektálása hozzájárulhat az identitások rugalmasabb formálásához.
- A kollektív szuperego destruktív működése gátolja a társadalmi szintű gyógyulási folyamatokat. Ezért az igazságosság nem csupán jogi és erkölcsi, hanem terápiás fogalom is kell legyen – egyfajta kollektív reparációs aktus. *Gyakorlati javaslat:* Közösségi terekben (iskolákban, színházakban, múzeumokban) megvalósuló participatív programok – például kollektív emlékeztetgyakorlatok, történelmi reparációs műhelyek – segíthetik a kollektív szuperego átstrukturálását. A „hallgattatás helyett feldolgozás” elvére épülő pedagógiai programok társadalmi szinten is hatékonyabb reparációhoz vezethetnek.
- A társadalmi igazságtalanság fenntartásának egyik rejtett funkciója a regresszív pszichés állapotok stabilizálása. Ezért minden igazságosságért folytatott törekvés egyben pszichés kockázatvállalás is: az ismeretlen, az új, a strukturálatlan felé való nyitás. *Gyakorlati javaslat:* Az egyéni és kollektív átmeneti zónák (Winnicott, 1999) tudatos fejlesztése – például szociodráma, közösségi narratív műhelyek, reflektív párbeszédformák – lehetőséget adhatnak az „új rend” imaginációs próbaüzemére. Ezek a terek segítenek a regresszív igények helyett kreatív pszichés pozíciók megtalálásában.
- A társadalmi bűnbakképzés egyik pszichológiai alapja a mimetikus vágy által felerősített projekció. Ennek alternatívája nem a vágy elfojtása, hanem a vágy kollektív újraszervezése: közös célok és közös jelentésteremtés mentén. *Gyakorlati javaslat:* A közösségi tervezés (pl. részvételi demokrácia), művészeti kollektívák és aktív civil diskurzusok olyan fórumokat kínálnak, ahol a mimézis nem ellenségeskedéshez, hanem kreatív együttalkotáshoz vezet. Az ilyen terek segíthetik a társadalmi vágystruktúrák újrahangolását, és csökkenthetik a projekció és kirekesztés kényszerét.

Az analitikus attitűd mint társadalmi munka

A klasszikus analitikus attitűd – türelem, megfigyelés, áttétel és viszontáttétel felismerése, elhárító mechanizmusok tudatosítása – nemcsak a terápiás szobában lehet hasznos. Egyre inkább szükség van arra, hogy ezt az attitűdöt a közélet, az oktatás, a társadalmi párbeszéd és a politikai diskurzus színterein is alkalmazzuk. Az „analitikus társadalom” nem utópia, hanem egy olyan kulturális horizont, amely a tudattalan elfogadásán és értelmezésén keresztül segít megérteni kollektív önmagunkat.

Kritikai pszichológia és politikai tudattalan

A társadalomkritika és a pszichoanalízis metszéspontjában létrejövő kritikai pszichológia – olyan gondolkodók nyomán, mint Erich Fromm, Frantz Fanon, Cornelius Castoriadis vagy Axel Honneth – lehetőséget teremt a társadalmi igazságosság újraértelmezésére. Ebben a perspektívában az igazságosság nem csupán redistribúció, hanem rekonstrukció is: a pszichés és kulturális világ újraszervezése. A jövő igazságossága nemcsak törvényekben, hanem átdolgozott kollektív érzésekben és új jelentéshorizontokban mérhető.

Összegzés – Lehetséges áttörési pontok

A tanulmány egyik kiinduló felismerése, hogy a társadalmi igazságosság normatív eszményei – bármennyire koherensek és morálisan megalapozottak – a gyakorlati megvalósulás során pszichodinamikai, szociálpszichológiai és csoportdinamikai ellenállásokba ütköznek. Ez különösen élesen jelenik meg akkor, ha Rawls igazságosságelvét a társadalom alapszerkezetét szabályozó, politikai normaként értelmezzük, amely a „tudatlanság fátyla mögött” elfogadott elvek mentén kíván méltányosságot biztosítani.

A jelen tanulmány azt kívánta megmutatni, hogy ezek az elvek – például az esélyegyenlőség és a különbség elve – nem csupán politikai, hanem pszichés és affektív dimenziókkal is rendelkeznek. A különbségek igazságos elviselése, a privilégiumokról való lemondás vagy a legrosszabb helyzetűek javának előtérbe helyezése olyan belső konfliktusokat aktiválhat, amelyek kollektív és egyéni szinten is ellenállást generálnak.

Miként válhat tehát a Rawls-i igazságosság pszichés ellenállás tárgyává?

- *Az esélyegyenlőség* gyakran sérti a belső hierarchiákhoz és kiváltságokhoz való tudattalan kötődést. Az igazságosság itt nem felszabadít, hanem destabilizál: újrendezi az én-kép és a csoportkép határait.
- *A különbség elve*, amely az egyenlőtlenségek megengedését a legrosszabb helyzetűek javára köti, sokakban büntudatot, szégyent vagy narcisztikus sérülést vált ki. Ez az affektív megterhelés gyakran projekcióban, bűnbakképzésben és ideologikus racionalizálásban nyer levezetést.
- *A méltányosság normája* sokak számára belső elutasítást kelt, mert implicit módon önreflexióra és morális átstrukturálásra kényszerít. Ezt a belső átdolgozást az egyéni pszichodinamikai struktúrák (pl. rigid szuperego, elfojtás, szégyenalapú önszerveződés) gyakran meggátolják.

Összefoglalás és kitekintés

Az igazságosság eszméje korunk társadalmi, kulturális és politikai kihívásai közepette új jelentésekkel telítődik. A tanulmányban bemutatott pszichodinamikai, szociálpszichológiai és csoportdinamikai szempontok segíthetnek megérteni, hogy a strukturális egyenlőtlenségek és a kollektív ellenállások nem pusztán intézményi, hanem pszichés és kulturális eredetű akadályokból is fakadnak. A vágy az igazságosságra gyakran összekapcsolódik a szorongás, szégyen és identitásvesztés fenyegetésével, így az egyéni és kollektív ellenállás nem meglepő, hanem szinte szükségszerű.

A 21. század társadalmában – az ökológiai krízis, a digitalizáció, a populista politikai retorikák és a társadalmi polarizáció korában – egyre fontosabbá válik az „analitikus attitűd”, mint kollektív kompetencia. A reflexió, a vágyak tudatosítása, a bűnbakképzés felismerése és a projekciók visszavonása nemcsak terápiás, hanem társadalomalakító feladat is.

A jövő társadalmának igazságossága nem egyszerűen a javak és jogok újraelosztását, hanem a kollektív pszichés terek és jelentéshorizontok újrastrukturálását is megkívánja. Ehhez szükség van egy olyan szimbolikus kultúrára, amely képes elviselni az ambivalenciát, megtartani a különbségeket, és mozgósítani a kreatív kollektív képzeletet. Az igazságosság – e perspektívából nézve – nem záró állapot, hanem pszichés és kulturális folyamat: nyitott, törekény és ugyanakkor a legmélyebb emberi potenciált hordozó küzdelem.

Irodalomjegyzék

Brown, W. (2009). *Regulating aversion: Tolerance in the age of Identity and Empire*. Princeton University Press

Cichocka, A. (2016). Understanding defensive and secure in-group positivity: The role of collective narcissism. *European Review of Social Psychology*, 27(1), 283–317. <https://doi.org/10.1080/10463283.2016.1252530>

Freud, S. (2011). *Az őszvalami és az én* (Hollós I. és Dukes G. ford.). Belső Egészség Kiadó. (Eredeti mű: *Das Ich und das Es*, 1923)

Freud, S. (2014). *Civilization and Its Discontents*. Penguin Books Ltd (UK). (Eredeti mű megjelenése: 1930)

Fromm, E. (2002). *Menekülés a szabadság elől* (Bíró D. ford.). Napvilág Kiadó. (Eredeti mű: *Escape from Freedom*, 1941)

Girard, R. (2014). *A bűnbak* (Jakabffy I. és Jakabffy É. ford.). Gondolat, Budapest. (Eredeti mű: *Le bouc émissaire*, 1982)

Jost, J. T., & Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*, 33(1), 1–27. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.1994.tb01008.x>

Jung, C. G. (2011). *Az archetípusok és a kollektív tudattalan* (Turóczi Attila ford.). Scolar Kiadó. (Eredeti mű: *The Archetypes and the Collective Unconscious*, 1959)

Klein, M. (2000). *Irigység és hála* (Berán E. és Unoka Zs. ford.). Animula Kiadó. (Eredeti mű: *Envy and Gratitude*, 1957)

- Nietzsche, F. (2019). *A morál genealógiája* (Óvári Cs. ford.). Attraktor Kiadó. (Eredeti mű megjelenése: 1887)
- Rawls, J. (1997). *Az igazságosság elmélete* (Krokovay Zs. ford.). Osiris Kiadó. (Eredeti mű: A Theory of Justice, 1971)
- Rawls, J. (2005). *Political liberalism* (Expanded ed.). Columbia University Press.
- Sandel, M. J. (2012). *Mi igazságos... és mi nem? A helyes cselekvés elmélete és gyakorlata* (Felcsuti P., ford.). Corvina Kiadó. (Eredeti mű: Justice: What's the Right Thing to Do?, 2009)
- Scheler, M. (1994). *Ressentiment* (M. S. Frings, Ed.). Marquette University Press. (Eredeti mű megjelenése: 1912)
- Sen, A. (2021). *Az igazságosság eszméje* (Felcsuti P. ford.). Osiris Kiadó. (Eredeti mű: The Idea of Justice. 2009)
- Singer, T., & Kimbles, S. L. (Eds.). (2004). *The Cultural Complex: Contemporary Jungian Perspectives on Psyche and Society*. Brunner-Routledge.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33–47). Brooks/Cole.
- Winnicott, D. W. (1999). *Játás és valóság* (Bíró S. és Széchei O. ford.). Animula Kiadó. (Eredeti mű: Playing and Reality, 1971)
- Young, I. M. (1990). *Justice and the Politics of Difference*. Princeton University Press.

THE PRICE OF A JUST ORDER

Psychodynamic, Group-Dynamic, and Social-Psychological Barriers to Social Justice

TAMÁS TREUER

Background and Objectives: The aim of this study is to explore why contemporary theories of social justice—particularly those of John Rawls—encounter resistance in practice. The concept of justice often faces not only social and political, but also psychodynamic and social psychological obstacles.

Method: Theoretical analysis within the frameworks of psychoanalysis, critical social theory, and political philosophy. Following Rawls, the study examines the foundational concepts of justice and investigates their psychological distortions on three levels: individual, group dynamic, and societal.

Results: The paper formulates four new hypotheses regarding the psychodynamic mechanisms that hinder the realization of social justice and offers practical suggestions to address them. Special emphasis is placed on the analytic attitude as a tool for social reflection.

Conclusions: The key to achieving social justice lies not only in institutional reform, but in the reorganization of collective psychological structures. This requires the integrated application of critical psychology, analytic thinking, and symbolic cultural practices.

Keywords: Social justice, Psychodynamic resistance, Group dynamics, Collective superego, Analytic attitude